D.II.29.
B.10.38
?
C.19.26
Z.23.24

COMPENDIUM THEOLOGIÆ CHRISTIANÆ,

Accuratâ methodo sic adornatum,

UT SIT

Ad SS. Scripturas legendas,
Ad Locos Communes digerendos,
Ad Controversias intelligendas,

MANUDUCTIO:

Authore

JOHAN. WOLLEBIO SS.
Theologiæ Doctore, & in Acad.
Basil. Profess. Ord.

Kkk.702.

UNIVERSITY LIBRARY CAMBRIDGE D SEP 6 1920

Editio nova prioribus correctior.

LONDINI,

Typis *J. Y.* sumptibus *Dan. Frere* Bibliopolæ, sub Signo Tauri rubri in vico *Parva-Britannia*, 1647.

21...522

Præfatio ad Lectorem.

PRæclarè B. Apoſtolus ad Timotheum ſuum (2 epiſt. 1. 13.) ſcribit, ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ' ἐμοῦ ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ. Digna utique commonefactio, quæ cum omnibus Chriſtianis tum iis imprimis inculcetur qui ſe totos Theologico ſtudio mancipârunt. Ut enim cujuſq; hominis Chriſtiani intereſt, minimum præcipua capita Catechetica tenere, quorum ductu Verbum Dei fructuoſiùs audiat & legat; ita ſacrarum quoq; literarum ſtudioſos, ante omnia corporis Theologici anatomen memoriæ ſuæ imprimere conuenit, ut Locos Communes, Definitiones, & Diſtributiones rerum divinarum, in numerato habeant. Atque hoc in genere, viri longè ubiore Spiritus ſancti unctione inſtructi, talia ſtudioſæ Juventuti ſuoministrarunt adminicula, ut, qui alia iis ſuperaddere ſatagit, multis lucernam in meridie accendere, aut ſidera cœlo addere velle, non immeritò videatur. Verùm enimverò cum conſcientiæ & vocationis ratio in unoquoque Dei ſervo efflagitet, ut, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ipſe quoque ſeduló promoveat; Profeſſionem Veteris Teſtamenti, mihi, priùs ad Paſtoratus præcipui officium vocato, demandatam, Divini auxilii fiduciâ fretus, venerandi Collegii Theol. juſſu & arbitrio

arbitrio sic auspicatus sum, ut præter textuales prælectiones, Auditorio nostro istiusmodi ὑποτύπωσιν sanorum sermonum, ex multorum aliorum lucubrationibus depromptam, & in compendium redactam, proposuerim. Etsi autem hoc meum Institutum quamplurimis gratissimum fuisse animadverterim, testor tamen me nihil minùs quàm ejus divulgationem in animum induxisse. Quod igitur nunc demùm septennis hic partus in lucem prodeat, nec scribendi pruritui sed crebris solicitationibus, quibus mihi extortus est, id imputet amicus Lector, obnixè rogo; Deum precatus, ut pia docentium & discentium agmina, per ejus miserationes (quæ novæ sunt singulis Matutinis, quibúsq; hoc unicè debemus, quod non omnes simus absumti) residua clementer conservet; dispersa verò gratiosè recolligat & instauret, propter filium suum unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, *Amen.*

In SS. THEOLOGIÆ Epitomen

à Rever. & Clariß. viro,

DD. JOAN. WOLLEBIO,

Antiſtite & Profeſſore digniſſimo,

bono publico editam.

INſtituit multos diſcentes atq; docentes
Calvinus, *laudem hanc ut ferat ille Liber:*
Præter Apoſtolicas poſt Chriſti tempora Chartas
Huic peperere Libro ſeculi nulla parem.
Polanus methodo illuſtrat SYNTAGMA *celebre:*
Mortuus ut vivens agmina noſtra docet.
Quicquid uterq; docet, docti à hic brevitate docebit
WOLLEBIUS, *paucis dicere multa potis.*
Tu, qui Paſtores, Doctores, atq; Prophetas
Largiris, Cœtum paſcere perge tuum.

JOH. GROSSIUS

Baſil. Paſtor Eccleſ.

Leonard.

Salutis Catena.

DEUS *ordinavit*,
VERBUM *promittit*,
CHRISTUS *meruit*,
SACRAMENTA *obſignant*,
FIDES *recipit*,
OS *fatetur*,
OPERA *teſtantur*.

Series

SERIES CAPITUM
Libri Primi.

1 De Essentia Dei.
2 De Personis Deitatis.
3 De Operibus Dei in genere & de Dei Decretis.
4 De Prædestinatione.
5 De Creatione.
6 De Actuali Dei Providentia.
7 De Gubernatione Angelorum.
8 De Gubernatione Hominis in statu Innocentiæ.
9 De Lapsu primorum Parentum.
10 De Peccato Originali.
11 De Peccatis Actualibus.
12 De Pœna Peccati.
13 De Lege Morali.
14 De Lege Cæremoniali & Forensi.
15 De Evangelio.
16 De Persona Christi Θεανθρώπου.
17 De Officio Christi Mediatorio.
18 De Christi Exinanitione.
19 De Christi Exaltatione.
20 De Vocatione Electis & Reprobis communi.
21 De Fœdere Gratiæ.
22 De Sacramentis in genere.
23 De Baptismo.
24 De S. Cœna.
25 De Ecclesiæ visibilis naturâ.
26 De externa Ecclesiæ Administratione.
27 De Falsa Ecclesia.
28 De Vocatione speciali Electorum.
29 De Fide salvifica.

UNIVERSITY LIBRARY

30 De Justificatione.
31 De Sanctificatione.
32 De Sanctorum Perseverantia.
33 De Libertate Christiana.
34 De Christi reditu, & de Mortuorum Resuscitatione.
35 De Judicio ultimo.
36 De Consummatione seculi hujus, & de Vita aeterna.

SERIES CAPITUM Libri Secundi.

1 DE Bonorum Operum Natura.
2 De Virtutibus ad totum Decalogum seu Dei Cultum spectantibus.
3 De Virtutibus primi Praecepti.
4 De secundo, tertio, quarto Praecepto generatim.
5 De Virtutibus secundi Praecepti.
6 De Virtutibus tertii Praecepti.
7 De Virtutibus quarti Praecepti.
8 De Virtutibus Tabulae Secundae generalibus.
9 De Virtutibus quinti Praecepti.
10 De Virtutibus sexti Praecepti.
11 De Virtutibus septimi Praecepti.
12 De Virtutibus octavi Praecepti.
13 De Virtutibus noni Praecepti.
14 De Virtutibus decimi Praecepti.

Praecognita

PRÆCOGNITA
Christianæ Theologiæ.

THeologia Christiana, est doctrina de Deo ad ipsius gloriam & salutem nostram cognoscendo & colendo.

CANONES.

I. *Vox* Theologiæ *cum πολύσημος sit, hoc loco, de ea Dei cognitione intelligitur, quam homo Christianus in hac vita, ex Dei verbo, assequi potest.*

Theologia vox κατάχρησις, etiam de Gentilium Theologiâ usurpatur, quæ triplex erat: *Poetica*, μυθικὴ seu fabulosa: *Philosophica*, φυσικὴ seu naturalis: & *Sacerdotalis*, πολιτικὴ dicta, eò notissimum faciens, ut qualiunque religionis exercitio, populus in officio contineretur. Verè autem dicta Theologia, Archetypa est, aut Ectypa. Archetypa est cognitio, quâ Deus cognoscit seipsum, quæ re ipsâ non differt à Dei essentia. Ectypa est Archetypæ quædam effigies, primariò quidem in Christo Θεανθρώπῳ, secundariò verò in membris Christi. Cum verò membrorum Christi pars in cœlis triumphet, pars in terris militet; Triumphantium Theologia, nominatur *Theologia Beatorum*; Militantium verò, *Theologia Viatorum*.

II. *Theologia, hoc loco, non ut habitus in intellectu residens, sed ut præceptorum systema, consideratur, ideoq; per* doctrinam *definitur.*

Differt enim Theologia præceptis comprehensa, à Theologiæ habitu, ut causa efficiens ab effectu. Quæritur autem si Theologia, ut habitus intellectus consideretur, quod ei genus ex habitibus intellectus assignandum foret? Sanè nullum est quod solum ac seorsim sumptum, definito non fit angustius: Cum enim Intelligentia principia apprehendens, Scientia conclusiones

nes ex principiis demonstrant, & Sapientia, ex Intelligentia & Scientia emergens, habitus merè contemplativi; Prudentia verò habitus activus, mentem in actionibus dirigens, & Ars habitus cum recta ratione effectivus sit: Theologia partim in contemplatione, partim in actione consistit. Ideò Theologia Sapienti est & Prudentia; Sapientia quatenùs per Intelligentiam divinitùs illuminatam principia apprehendit, & per Scientiam conclusiones exindè demonstrat; Prudentia verò, quatenùs animum hominis in actionibus suis dirigit.

III. *Principium Theologiæ, essendi quidem Deus est; cognoscendi verò, Verbum Dei.*

IV. *Verbum Dei initio ἄγγραφον ante Mosis tempora; ἔγγραφον autem est, ex quo Deus illud sapientissimo suo consilio, inde à Mose, per Prophetas & Apostolos consignari voluit.*

Pontificii, ut pro verbo Dei scripto, suas obtrudant traditiones, fortuitis tantùm occasionibus illud scriptum esse dicunt. Verùm reclamant tot mandata scribendi Prophetis & Apostolis data, Exod. 17.14. & 34.27. Deut. 41.19. Esaiæ 8.1. & 30.8. Jer. 30.2. Hab. 2.2. Apoc. 1.11,19. & 14.13. & 19.9. & 21.9. Reclamant testimonia Apostolorum, qui nihil humano consilio dictum aut scriptum esse pronunciant. Joh. 20, v. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, &c.* Rom. 15.4. *Quæcunque antea scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* 1 Cor. 10.11. *Hæc scripta sunt ad nostri admonitionem.* 2 Tim. 3.16. *Tota Scriptura divinitùs inspirata est.* & 2 Pet. 1.20,21. *Si illud primùm noveritis, nullum prophetiam esse propriæ explicationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu sancto loquuti sunt Sancti Dei homines.* Reclamant denique præcepta, quibus ad verbum scriptum in rebus salutis ablegamur. Esai. 8. ver. 20. *Ad legem & testimonium.* Joh. 5.39. *Scrutamini Scripturas.*

V. *Nullum igitur aliud Theologiæ principium, quàm Verbum Dei scriptum agnoscimus.*

VI. *Sacram Scripturam divinæ originis & autoritatis*

tatiu esse, principium est inter omnes Christianos, extra controversiæ aleam positum.

VII. *Quæstio igitur, An Scripturæ seu Sacra Biblia sint Dei Verbum? homine Christiano indigna est.*

Ut enim in Scholis contra negantem principia non disputatur: ita indignum judicare debemus qui audiatur, si quis Christianæ Religionis principium neget.

VIII. *Quæstio verò hæc, Quo testimonio Sacrarum Scripturarum divinitas nobis innotescat? docendi & non seducendi aut cavillandi studio mota, inter Christianos locum habet.*

IX. *Testimonium autem hoc duplex est: principale & ministeriale. Principa'e est testimonium Spiritus sancti, foris, in ipsa Scriptura; intùs verò in corde ac mente hominis fidelis ab ipso illuminati, loquentis, eiq; Scripturæ divinitatem persuadentis. Ministeriale verò testimonium est testimonium Ecclesiæ.*

Foris in Scripturis ipsis, de divina Verbi origine & autoritate, Spiritus sanctus passim talibus formulis testatur, *Verbum Domini. Sic ait Jehova. Dixit Jesus. Tota Scriptura divinitùs inspirata est.* 2 Tim. 3. 16. *A Spiritu sancto acti, loquuti sunt sancti Dei homines.* Intùs verò, cordibus fidelium Scripturæ divinitatem persuadet: quatenùs homini Scripturas prævia ejus invocatione legenti, oculos aperit, mentémque ejus sic illuminat, ut mirabilia Dei cernat, & vocem Spiritus Dei in Scripturis sonantem agnoscat.

Pontificii solius Ecclesiæ testimonium urgent, tantíq; illud faciunt, ut omnem Scripturæ autoritatem ab Ecclesia pendere contendant, & ob hanc solam causam pro Verbo Dei habendam clamitent, quòd Ecclesia hoc testetur. Quod sanè non tantùm est de Scripturæ divinitate testari, sed eam demùm divinam facere. Nos verò solius Spiritus sancti testimonium, divinitatem Scripturæ, firmiter nobis persuadere his argumentis probamus: 1. Cujus inspiratione Scripturæ sunt exaratæ, ejus testimonium de Scriptura firmissimum est; suam enim manum ac proprium

prium stylum quisq; optimè agnoscit. Atqui inspiratione Spiritus sancti exaratæ sunt, 2 Tim. 3. 16. 2 Pet. 1. 20, 21. Ergo, &c. II. Qui fidelibus unà cum Scripturis individuo nexu promittitur, ejus de Scriptura testimonium firmissimum est. Atqui Spiritus S. fidelibus individuo nexu cum Scriptura promittitur, Es. 59. 21. *Spiritus meus qui in te est, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo.* III. Sine cujus illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, ejus solius testimonium de Scripturæ autoritate firmum est. Atqui sine Spiritus S. illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt. Psal. 119. 18. *Retege oculos meos, ut intuear mirabilia ex lege tua.* Ergo, &c. IV. Cujus officium est nos in omnem veritatem ducere, ejus testimonio quoque hæc veritas innotescit, quòd Scriptura sit Dei Verbum. Atqui Spiritus S. officium est, *nos in omnem veritatem deducere*, Joh. 16. 13. Ergo, &c. Jam ad Ecclesiæ testimonium quod attinet, tametsi illud tanquã à Dei Ministra acceptandum sit; falsò tamen statuitur, Scripturæ autoritatem ab illo dependere; quid enim absurdius, quàm Patrisfamilias verba à famulo, literas parentum à Tabellario, mandata Magistratus à Typographo, autoritatem suam habere, regulámq; à regulato dependere? Scimus *Ecclesiæ concredita esse Dei eloquia* Rom. 2. 2. *eámq; columnam & stabilimentum veritatis esse*, 1 Tim. 3. 15. Verùm si ineptè diceretur, candelam lucem à candelabro habere licèt ei insistat: ita stultè quoque Scripturæ autoritas Ecclesiæ transcribitur. Testimonium Ecclesiæ valet apud eos qui Scripturæ adhuc sunt ignari, & nondum acceperunt *lac illud sermonis sinceri, ut per illud adoleverunt*, 1 Pet. 2. 2. Scripturæ verò a Spiritus S. testimonium firmũ est ac efficax in illis, qui suavitatem divinorum oraculorum ipsi gustarunt. Ut enim longè certiùs novit mel is dulcedinem, qui mel ipse gustat, quàm qui alii de eo loquenti & testanti credit: ita multò certiùs novit S. literas Dei verbum esse, qui suavitatem illarum ipse degustat, quàm is, qui Ecclesiæ solum hoc dicenti credit. Samaritani primùm mulieri de Christo testanti credunt; sed ex quo Christum ipsi audiverunt, mulieri dicunt, *Non amplius propter tuos sermones credimus, ipsi enim audivimus, & scimus hunc esse Servatorem illum mundi & Christum*, Joh. 4. 42. Sic qui Spiritus sancti auxilio impetrato Scripturas legit & relegit, tandem pronunciat: Jam non amplius propter Ecclesiæ testimonium credo Sacras literas esse divinas, sed

quia

quia ipsemet legi, & legendo hunc Syllogismum menti meæ impressi.

Quæ Scriptura 1. *passim Deum ipsum loquentem introducens*: 2. *Ab iis hominibus exarata, qui prophetia ac miraculorum donis divinitùs & extraordinariè instructi, ea fide cuncta referunt, ut in peccatis ac vitiis memorandis, nec sibi, nec suis parcant*: 3 *Res non solùm veras & rectæ rationi consentaneas, sed divinas quoque & rationem omnem transcendentes*: 4. *Divino modo & mirandâ circumstantiarum, in iisdem à variis recensuis, παραφωνία*: 5. *Ad unius Dei gloriam & nostram salutem*: 6. *Ad mirabilium efficacia, in cordibus movendis, & adversùs exquisitissima supplicia corroborandis*: 7. *Accedente miraculosâ ejus contra Diaboli & Tyrannorum furorem conservatione, tradit*; *illa sine dubio divinæ & originis & autoritatis existit.*

Atqui talis est Scriptura sacra.

Ergo *divinæ est originis & autoritatis.*

Ut igitur rem in summam contraham, Ecclesiæ testimonium prius est tempore; Spiritus sancti verò prius est natura & efficacia. Ecclesiæ credimus, sed non propter Ecclesiam; Spiritui autem sancto creditur, propter seipsum. Ecclesiæ testimonium τὸ ὅτι monstrat; Spiritus sancti verò testimonium τὸ διότι demonstrat. Ecclesia suadet; Spiritus sanctus persuadet. Ecclesiæ testimonium opinionem; Scripturæ verò testimonium scientiam ac fidem firmam parit.

X. *Libri Scripturæ Canonici, Veteris Testamenti sunt, aut Novi. Ad Vetus Testamentum pertinent*, Pentateuchus Mosis, Josuæ, Judicum, Ruth, *singuli*: Samuelis, Regum, Chronicorum, *bini*: Esræ, Nehemiæ, Estheræ, Jobi, Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiastis, Canticorum, Prophetarum quatuor majorum & duodecim minorum, *singuli*. *Novi verò Testamenti sunt*, Quatuor Evangelia; Acta Apostolorum; *Epistolæ Pauli*, ad Romanos *unica*, ad Corinthios *duæ*, ad Galatas, Ephesios, Philippenses, & Colossenses, *singulæ*, ad Thessalonicenses & Timotheum *binæ*, ad Titum, Philemonem, & Hebræos, *singulæ*.

gulæ. Epistolæ item, Petri *duæ,* Johannis *tres,* Jacobi *&* Judæ *singulæ, &* Apocalypsis.

XI. *Libri verò* Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Esræ 3,4. Maccabæorum 1,2,3. Baruci 1. Oratio Manassis, Epistola Jeremiæ, Adjectiones ad Danielem, *&* Estheram, *etsi utiliter legi possint, non tamen eandem cum Canonicis autoritatem in probandis fidei articulis obtinent, ideoq;* Apocryphi, *hoc est Absconditi, nominantur.*

Rationes sunt: 1. Quia non à Prophetis, sed post Malachiam, Prophetarum ultimum, maximam partem scripti sunt. 2. Quia non prophetico stylo, Hebraico nimirum, exarati sunt. 3. Quia in Novo Testamento nusquam citantur. 4. Quia illos legenti multa Canonicis contraria, ἀσύστατα, fabulosa, fidei & pietati repugnantia, occurrunt.

XII. *S. Scriptura ad salutem perfecta est.*

2 Tim. 3. v. 16, 17. *Tota Scriptura divinitùs inspirata est, & utilis ad doctrinam, ad redarguitionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in justitia. Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfectè instructus.*

XIII. *ut igitur Ecclesiæ sanctiones, ad externorum rituum ἐυταξίαν facientes, quo par est loco habendæ sunt; ita nulla Traditio præter Scripturam, tanquam ad salutem necessaria, admittenda est.*

Pontificii pro traditionibus Papanis non solùm pugnant, sed easdem Scripturis æquiparant, imò præferunt. Nos verò Dei præcepto acquiescimus, qui Verbo suo nec addi, nec detrahi permittit, Deut. 4. 2. & 5. 32. & 12. 32. Apoc. 22. 18.

XIV. *S. Scripturæ scrutatio omnibus Christianis incumbit.*

Joh. 5. v. 39. *Scrutamini Scripturas.* Col. 3. 16. *Sermo Christi habitet in vobis copiosè.* Nec obstat Sacrarum literarum, quam Pontificii prætendunt, obscuritas; etsi enim quibusdam locis obscurior sit, aliis tamen se explicat, & primarios Religionis articulos perspicuè tradit

XV. *Translatio*

XV. *Translatio igitur ejus in linguam cuiq; genti vernaculam necessaria est.*

XVI. *Nulla tamen Translatio authentica est, nisi quatenus cum Hebræis & Græcis fontibus convenit.*

XVII. *Etsi Scripturæ interpretatio Ecclesiæ demandata, summus tamen Judex interpretationis nemo alius est, quàm Spiritus sanctus in illa loquens.*

Esaiæ 59. 21. *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent à te.* 2 Pet. 1, 20, 21. *Si illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propriæ explicationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu sancto loquuti sunt sancti Dei homines.* Sacrilegè igitur Pontificii hoc supremi Judicis jus Ecclesiæ Romanæ, hoc est, Conciliabulis suis, aut etiam soli Pontifici arrogant.

XVIII. *Sensus cujusq; Scripturæ non nisi unicus est: in Veteris tamen Testamenti Vaticiniis sæpe est compositus ex historia & typo.*

Exempli gratiâ, Hoseæ cap. 11. v. 1. in his verbis, *Puer puer est Israel quem dilexi, ideo ex Ægypto vocavi Filium meum*, sensus est compositus; literaliter enim achistoricè de liberatione populi Israelitici ex Ægypto; typicè verò seu mysticè de vocatione Christi ex Ægypto sunt intelligenda, Matthæi 2, 15.

XIX. *Media verum Scripturæ sensum investigandi sunt, frequens oratio; linguarum cognitio; fontium inspectio, argumenti & scopi consideratio; Verborum propriorum & figuratorum distinctio; causarum, circumstantiarum, antecedentium & consequentium notatio ac Logica analysis; obscuriorum cum illustrioribus, similium cum similibus, dissimilium cum dissimilibus comparatio; fidei deniq; analogia.*

XX. *ut Deus proprium & primarium objectum, ita primarius quiq; ac summus Theologiæ finis est.*

XXI. *Cum*

XXI. *Cum igitur summus finis, & summum bonum idem sint, manifestum est, solam Theologiam Christianam nos rectè de summo bono docere.*

XXII. *Subordinatus S S. Theologiæ finis, est salus nostra; quæ in Dei communione & fruitione consistit.*

Partes Theologiæ duæ sunt: prior, de Deo cognoscendo: posterior, de eodem colendo. Prior, fidem seu τὰ πίστα; posterior opera τὰ πρακτὰ complectitur.

LIBER PRIMUS,
agens de
DEO COGNOSCENDO.

CAPUT I.
In quo
De Essentia Dei.

DEus est Spiritus, à se ipso ab æterno existens; Unus essentiâ, Trinus personis, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Cognoscitur Deus in se & in operibus suis.

In se cognoscitur, absolutè in Essentia; relatè verò in Personis.

Essentia Dei, cum ex nominibus ejus, tum ex proprietatibus intelligitur.

Nomina Dei aut ab essendo petita sunt, ut Jehova, Jah, Eheje, cui in N. Testamento fere nomen Κύριος respondet; aut à potentia, ut

El,

El, Elohim; aut ab *ἀυτάρκεια*, ut Schaddai; aut ab excelsitate, ut Helion.

CANONES.

I. *Nomen Jehova præcipuum & maximè proprium Dei Nomen est.*

Deductum enim est à radice *Hajah*, *fuit*, sicque symbolum est summi illius entis, quod erat, est, & erit ab æterno, in æternum, Apoc. 1. 4, 6. quod idem semper manet, Psal. 102. 28. quódque essendi causa est aliis omnibus, Act. 17. 28. Hinc proprium Deo est, Esa. 42. 8. Nec creaturis nisi per Metonymiam, quatenus symbola sunt præsentiæ Dei, tribuitur: ut Altari, Exod. 17. 15. Arcæ, Psal. 47. 6. & Hierosolymæ, Ezech. 48. 35.

II. *Idem nomen in promissionibus & comminationibus divinis maximam vim habet.*

Hinc formulæ illæ, *Sic dicit Jehova: Dictum Jehovæ, &c.* Quàm verè enim Deus est & sibi similis manet, tam certum quoque est Verbum ejus.

III. *Nomen Elohim etsi plurale sit, non tamen personale, sed essentiale est, & idiotismo Hebraico de uno Deo, & de singulis personis prædicatur. Unde non tres Elohim, sive Dii sunt, sed unus tantùm.*

Sicut in symbolo Athanasii rectè dicitur, *Omnipotens Pater, Omnipotens Filius, & Omnipotens Spiritus sanctus: non tamen tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens*: sic, quia Elohim Deus à potentia dicitur, non tres sunt Elohim, sed unus. Psalm. 7. *Elohim Zaddik, Deus justus.*

Proprietates divinæ sunt attributa Dei, quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet, & à creaturis distinguit.

CANONES.

I. *Proprietates in Deo, non sunt qualitates, aut accidentia, aut res ab essentia, aut à se invicem diversæ.*

Patebit hoc infrà, ex simplicitate Dei.

II. *Pro-*

II. *Proprietates divinæ, nec ab essentia, nec à se invicem separabiles sunt.*

Hic canon evertit dogma Lutheranorum, de transfusione proprietatum divinarum in humanam Christi naturam: Si enim illi tribuitur Ubiquitas, Omniscientia, Omnipotentia, quidni quoque Æternitas?

Súntque proprietates hæ, creaturis prorsus incommunicabiles aut communicabiles, in effectis analogis.

Prioris ordinis sunt, tam simplicitas, tum infinitas.

Accensentur his immutabilitas & perfectio; sed hæ nihil aliud sunt quàm *reliquæ*, simplicitatem & infinitatem consequentia.

Simplicitas est, qua Deus ens verè unum, omníque compositionis expers intelligitur.

Infinitas est, quâ Deus ens infinitè verum ac bonum, omníque mensuræ aut termini expers cognoscitur.

CANONES.

I. *Deus est ens verè simplicissimè unum.*

Nempè, nec ex partibus; nec ex genere & differentia; nec ex substantia & accidentibus; nec ex potentia & actu; nec ex esse & essentia compositum.

II. *Nihil ergò in Deo est, quod non sit ipse Deus.*

III. *Dei essentia nobis incomprehensibilis.*

Finiti enim ad infinitum, vasis angusti ad mare, nulla est proportio.

IV. *Deus ὅλως ὅλον est, seu totaliter totum: totus in se; totus in omnibus; totus in singulis; totus extra omnia.*

V. *Deus nec loco circumscribitur, nec loco definitur, nec loco includitur, nec loco excluditur.*

VI. *Deus æternus est, sine principio, sine fine, & sine mutatione.*

Posterioris

Posterioris ordinis proprietates sunt, Vita, quæ Deo in essendo; Voluntas, quæ ei in imperando; Potentia denique, quæ ei in exsequendo tribuitur.

CANONES.

I. *Proprietates posterioris ordinis, Deo, secundum priores, hoc est, simplicissimè & infinitè tribuuntur.*

II. *Hinc non in concreto tantùm, sed in abstracto quoq; de Deo prædicantur.*

Nec enim tantùm vivens, sapiens, bonus, justus; sed ipsa vita, sapientia, bonitas, & justitia esse dicitur.

III. *Cum vita Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,*

1. *Vita Dei, & vivere ejus, idem sunt.*

2. *Vivendi causam aliam non habeus, vivendi tamen causa est aliis omnibus viventibus, sic ut ejus respectu mutuatitiam & precariam vitam obtineant.*

3. *Vita Dei immutabilis, perfectissima, & beatissima.*

4. *Cum intellectus Dei simplicissimus & infinitus sit; Igitur,*

1. *Seipsum primariò, tanquam infinitum objectum cognoscit.*

2. *Omnia, ut creaturis abscondita, exquisitissimè novit.*

3. *Cuncta cognoscit per seipsum.*

4. *Idq; uno & simplicissimo actu, nec enim revelatione, nec discursu noetico, aut dianoetico, à notiori ad ignotius, opus habet.*

5. *Præterita & futura æquè ei nota sunt ac præsentia.*

6. *Scientia Dei infinita est.*

7. *Immunis ab omni ignorantia aut oblivione.*

5. *Cum Voluntas Dei simplicissima sit; Igitur,*

1. *Nec*

1. *Nec duæ, nec plures, nec contrariæ sunt De voluntates.*

Variæ quidem sunt Voluntatis distinctiones, ut infra Doctrina de decretis divinis ostendet: sed nominis potiùs quàm re sunt.

2. *Primarium voluntatis divinæ objectum, est ipse Deus.*

3. *Voluntas Dei liberrima est.*

4. *Nihil fit nolente seu invito Deo.*

5. *Voluntas Dei, pro vario objecto, alia atq; alia sortitur nomina; nimirùm, Sanctitatis, Bonitatis, Amoris, Gratiæ, Misericordiæ, Iræ, Justitiæ, & similium.*

6. *Cum potentia Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,*

1. *Potentia Dei una est.*

2. *Verè omnipotens est Deus, & non solùm potest quicquid vult, sed plura quàm vult.*

3. *Ex potentia Dei actus, seu τὸ εἶναι rei non concluditur, nisi cum potentia conjuncta sit voluntas.*

4 *Objectum omnipotentiæ Dei est, quicquid ejus naturæ non est adversum, & contradictionem non implicat, adeoq; non ἀδυναμίας potius est quàm δυνάμεως.*

Mentiri itaq; factum infectum reddere, corpus humanum facere infinitum, & similia, Deo tribui nequeunt; hæc enim impotentiæ potiùs, quàm potentiæ forent.

5. *Potentia Dei planè irresistibilis est.*

Caput II. In quo *De Personis Deitatis.*

Personæ Deitatis sunt subsistentiæ, quarum quælibet essentiam Dei totam habet, proprietatibus interim incommunicabilibus differentes.

CANO-

CANONES.

1. Personæ, Triadis, & Ὁμοουσίου vocabula, *si totidem syllabis in Scripturis non reperiantur, Scripturis tamen consentanea sunt, & utiliter in Ecclesia usurpantur.*

II. *Vox* ὑποστάσεως *&* ὑφισταμένου *latior est quàm vox* Personæ.

Ὑπόστασις & ὑφιστάμενον est quælibet substantia singularis: Persona verò est substantia singularis completa, rationalis, & proprietate incommunicabili ab alio differens. Apostolus tamen Heb. 13. vocabulo ὑποστάσεως pro Persona, μυστηριωδέστερον utitur.

III. *Persona divina nec Dei seu Deitatis species est, nec pars ejus, nec res à Deitate alia, nec nuda relatio, nec τρόπος tantùm* τοῦ ὑπάρξεως: *sed Essentia Dei, cum certo* τοῦ ὑπάρξεως τρόπῳ.

IV. *Nec tamen Persona compositum quid est ex ente & ente; nec Essentia Dei &* τρόπος τοῦ ὑπάρξεως *sunt res & res, sed res seu ens & modus entis.*

Personæ Deitatis tres sunt: Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Pater est prima Deitatis persona, à seipso existens, Filium ab æterno gignens, & cum eodem Spiritum sanctum producens.

Filius est secunda persona, à Patre ab æterno genita, cum Patre Spiritum sanctum producens.

Spiritus sanctus est tertia Deitatis persona, à Patre & Filio ab æterno procedens.

CANONES.

I. *Trinitas non numerus numerans est, sed numeratus.*

II. *Trinitatis dogma, non est Ecclesiæ traditio tantùm, sed doctrina in Sacris literis expressa.*

Contra

Contra Pontificios, qui ad imperfectionem Scriptur evincendam, contrarium asserere non verentur.

III. *Etsi Veteris Testamenti tempore doctrina SS. Trinitatis obscurior fuerit, non tamen planè ignota fuit.*

Genes. 1. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram*, & vers. 2. *Spiritus Dei incubabat superficiei aquarum*, & ver. 26. *Faciamus hominem*, Psalm. 33. 6. *Verbo Jehovæ cœli facti sunt, & Spiritu oris ejus totus exercitus eorum*, 2 Sam. 23. 2. *Spiritus Jehovæ locutus est in me, & sermo ejus per linguam meam*, Esaiæ 6. ver. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus est Iehova exercituum*, Esai. 63. ver. 9. *Angelus faciei ejus* (Dei Patris scilicet) *servabit eos*, & vers. 10. *Ipsi rebellantibus & dolore afficientibus Spiritum sanctum ejus.* Quæ testimonia tametsi pertinaces Judæi eludere satagant, Christianæ tamen menti satisfaciunt.

IV. *Clariora autem testimonia sunt in Novo Testamento.*

Matth. 3. 16. *Et aperti sunt ei* (Domino Jesu) *cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem & venientem super illum.* Et v. 17. *Et ecce vox è cœlis adfuit, dicens, Hic est Filius ille meus dilectus, in quo acquiesco.* Mat. 28. 19. *Baptizate eos in nomine Patris, Filii & Spiritus sancti.* Joh. 14. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium Consolatorem dabit vobis.* & 15. 26. *Cum venerit Consolator ille, quem ego mittam vobis à Patre.* 2 Cor. 13. 13. *Gratia D. I. Christi, & Charitas Dei, & Communio Spiritus sancti sit cum vobis omnibus.* 1 Joh. 5. 7. *Tres sunt qui testificantur in cœlis, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus.*

V. *Accedunt his, probationes divinitatis Filii & Spiritus S.* 1. *à nominibus.* 2. *à proprietatibus.* 3. *ab operibus.* 4. *ab honoribus divinis: Ergò,*

1. *Filii Deitatem probant,*

I. *Nomina divina.*

In Veteri Testamento, *Angelus ille Fœderis*, Mal. 3. 1. qui patribus frequenter apparuit, in præludium incarnationis, Dei Filius fuit, & passim appellatur *Iehova* & *Deus*. Gen. 16. 13. & 18. 1. & 32. 1. (qui locus conferatur

ratur cum Hoseæ 12. 6.) xod. 3. 15. Jos. 6. 2. Zach. .12. & 3, 1, 2.

Novi verò Testamenti testimonia clarissima sunt. oh. 1. 1. *Et sermo erat Deus,* 1 17. 3. *Hæc autem est vita æterna, ut te cognoscant illum olum verum Deum, & quem isisti Jesum Christum,* Joh. 20. v. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis Jesum esse Christum, Filium Dei.* Act. 20. ver. 28. *Ecclesiam Deus proprio sanguine redemit.* Roman. 9. ver. 5. *Deus benedictus in sæcula.* Tit. 3. 13. *Magnus ille Deus.* Talia in Apocalyp. frequentissima sunt.

II. *Proprietates divinæ.*

1. *Æternitas.*

Joh. 38. 1. *Priusquam Abraham esset, ego sum.* Apoc. 1. . *Ego sum α & ω, Qui est, qui erat, & qui futurus est.*

2. *Omniscientia.*

Joh. 2. 24, 25. *Noverat omnes: nec opus erat, ut quisquam ei testaretur de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.*

3. *Omnipræsentia.*

Matth. 28. 20. *Ero vobiscum usque ad consummationem sæculi.*

4. *Omnipotentia.*

Joh. 5. 19. *Quæcunque Pater facit, hæc Filius pariter facit.* Heb. 1. 3. *Sustinet omnia Verbo suo potente.*

III. *Opera divina.*

Joh. 14. 11. *Credite Patrem in me, & me in Patre esse: sin minus, propter opera saltem credite.*

IV. *Honor divinus.*

In ipsum credendum, Joh. 3. 16. *In ejus Nomen baptizandum,* Mat. 28. 19. *Ad ejus Nomen flectendum omne genu,* Phil. 2. 10.

2. *Spiritus S. Deitatem probant,*

1. *Nomen, Deus.*

Act. 5. 3. *Dixit autem Petrus, Ananiæ, cur implevit Satanas cor tuum, ut mentireris in Spiritum sanctum?* & v. 4. *non homini sed Deo mentitus es.*

III. Proprie-

II. *Proprietates.*

1. *Æternitas.*

Gen. 1. 2. *Spiritus incubabat superficiei aquarum.*

2. *Omnipræsentia.*

Psal. 139. 7. *Quo abibo à Spiritu tuo?*

3. *Omniscientia.*

1 Cor. 2. 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.*

4. *Omnipræsentia.*

Hæc ex operibus ejus manifesta est.

III. *Opera divina.*

1. *Creatio omnium.*

Gen. 1. 2. Psal 33. 6. Joh. 26. 13. & 54. 4.

2. *Conservatio omnium.*

Gen. 1. 2. *Incubabat aquis*: simile à Gallinis pullis insidentibus, eósque foventibus.

3. *Missio & unctio Christi.*

Esa. 61. 1. *Spiritus Domini super me, quoniam unxit me.*

2. *Dona linguarum & miraculorum.*

1 Cor. 12. 4. *Varia dona, sed idem Spiritus.*

IV. *Honores divini.*

1. In eum credendum, juxta Symbolum. 2. In ejus Nomen baptizandum, Mat. 28. 19. Ad eundem preces dirigendæ, 2 Corinth 13. 13. Apoc. 1. 4. ubi septem Spiritus dicuntur, non numeri, sed donorum respectu. Unde vetus Ecclesia canit, *Tu Septiformis munere.*

V. *Differentia Personarum cernitur in ordine proprietatibus, & modo operandi. Ordine differunt; quia Pater est prima, Filius secunda, & Spiritus sanctus tertia persona. Proprietatibus, quia Pater non essentiæ tantùm, sed & personæ ratione est à seipso, Filius à Patre, Spiritus sanctus à Patre & Filio. Modo operandi; quia Pater à se, Filius à Patre, Spiritus sanctus ab utroq; agit.*

VI. *Trinitas.*

VI. *Trinitas Personarum non tollit unitatem essentiæ: tres sunt Personæ, sed unus est Deus.*

Deut. 6. 4. *Audi Israel, Iehova Deus noster, Iehova unus est.* 1 Cor. 8. 4. *Nobis unus unus est, Pater ille, à quo omnia & nos in ipso: & unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.* Ephes. 4. 6. *Unus Deus & Pater omnium.* 1 Tim. 2. 5. *Unus est Deus, & unus Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.* 1 Joh. 5. 7. *Et hi tres unum sunt.*

VII. *Hinc vox* Deus, *nunc* οὐσιωδῶς *de tota S. Trinitate, nunc* ὑποστατικῶς *de certa ejus persona usurpatur.*

Act. 20. 28. *Deus Ecclesiam proprio sanguine acquisivit.* Nomen Dei ὑποστατικῶς de Filio intelligitur.

VIII. *Unitas trium personarum SS. Trinitatis existit in* Ὁμουσίᾳ, Ἰσότητι *&* Περιχωρήσει.

IX. Ὁμουσία *seu* Ἐνυσία *est, quâ tres personæ essentiales, seu ejusdem essentiæ existunt.*

Non enim sunt ὁμοούσιοι, i.e. *similis essentiæ*; nec ἀνόμοιοι, *dissimilis essentiæ*; nec ἑτερούσιοι, i.e. *diversa essentiæ*; sed ταυτούσιοι, h.e. *ejusdem essentiæ specificæ.*

X. Ἰσότης *est, quâ tres Personæ Deitatis æquales sunt, Essentiâ; Proprietatibus; Actionibus essentialibus; Gloriâ & Honore. Unde Filius & Spiritus Sanctus non minùs quàm Pater, est* αὐτόθεος, αὐτοθεότης, *&* αὐτοδοξία.

XI. Περιχώρησις *est, quâ Personæ arctissimè unitæ sunt, ut maneat alia in alia, & cum alia.*

Joh. 14. 11. *Credite mihi, Patrem in me & me in Patre esse.*

CAPUT III. In quo

De Operibus Dei, & de decretis divinis in genere.

Ic Deus in se consideratur. Nunc considerandus quoque in operibus.

Sunt autem opera Dei Essentialia, aut Personalia.

Essentialia sunt, quæ toti SS. Trinitati sunt communia.

Personalia sunt, quæ singulis personis sunt propria.

Utraque tum essentialia, tum personalia, sunt opera ad intra, aut ad extra.

Opus Dei ad intra est, quod non ad terminum extra Deum refertur.

Velut Intellectio, quâ Deus intelligit seipsum; Generatio Filii, Productio Spiritus sancti.

Opus Dei ad extra est, quod ad terminum extra SS. Trinitatem refertur.

Talia sunt Prædestinatio, Creatio, & similia, quæ creaturas, tanquam terminum extra Deum respiciunt.

CANONES.

I. *Unum idemq́, opus ad extra, diverso respectu personale est aut essentiale.*

Sic Incarnatio Christi, inchoativè, essentiale opus est toti SS. Trinitati commune; terminativè verò opus est personale solius Filii. Etsi enim Pater quoq; & Spiritus S. sit causa Incarnationis Christi; solus tamen Filius incarnatus est. Sic tametsi Creatio, Redemptio & Sanctificatio, essentialia sint opera totius SS. Trinitatis; alio tamen respectu personalia dicuntur. Pater enim *Creator* appellatur; quia fons est ut SS. Trinitatis, sic operationis, & Filius ac Spiritus sanctus agunt à Patre. Filius *Redemptor* nominatur; quia assumptâ humanâ naturâ Redemptionis opus peregit. Spiritus S. verò *Sanctificator* dicitur, quia ut Consolator & Sanctificator à Christo mittitur.

II. *Opera ad extra sunt indivisa, seu omnibus personis communia.*

Hoc axioma ex priori consequitur; ut enim essentia communis est omnibus personis, ita opera quoq; essentialia.

III. *Quamquod*

III. *Unumquodq; tamen opus unum manet, principio essentiali, actu efficiendi & effectu ipso.*

Opera Dei ad extra sunt ἐμμένοντα, *immanentia* seu *interna*; vel μεταβαίνοντα, *transeuntia* seu *externa*.

Immanentia seu interna opera sunt, quæ intra Dei essentiam fiunt: atque huc pertinent Dei Decreta.

CANONES.

I. *Non omne opus ad extra statim est opus externum.*

Decretum Dei est opus ad extra, quatenus ad creaturas seu rem extra Deum refertur; est tamen opus internum, quatenus in ipsa Dei essentia permanet.

II. *Immanentia seu interna Dei opera, non sunt res ab essentia Dei diversæ.*

Quicquid enim in Deo est, Deus est, ut supra ex simplicitate divinæ essentiæ collegimus: & ut in Deo Essentia & Esse non differunt, ita in ipso Voluntas & Velle non realiter differunt.

Decretum Dei, est interna Voluntatis divinæ actio, quâ de iis, quæ in tempore fieri debebant, ab æterno liberrimè & certissimè statuit.

CANONES.

I. *Appellatur* (*a*) ὡρισμένη βουλὴ, definitum consilium; (*b*) ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ, manus & consilium Dei; (*c*) εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, beneplacitum Dei, & æterna Dei providentia.

(*a*) Act. 2. v. 23. (*b*) Act. 4. 28. (*c*) Ephes. 1. 9. *Æterna verò Providentia* nominatur, ut distingua tur ab actuali Providentia, quæ nihil aliud est, quàm Decretorum Dei exsequutio.

II. *Nominatur quinetiam* Voluntas Dei, *& quidem* Voluntas beneplaciti.

Decretum revera est ipsissima Dei voluntas, docendi tamen causa Voluntas ut causa efficiens, Decretum verò, ut effectum consideratur. Cæterùm cum variè *Voluntatis* vocabulum accipiatur, variis quoque modis à Theologis distinguitur: in Voluntatem beneplaciti & signi; in antecedentem & consequentem; in absolutam & conditionalem; in occultam & revelatam. Verùm hæ non sunt reales Voluntatis divinæ distributiones aut partitiones, sed tantùm nominis distinctiones. Propriè loquendo, Voluntas Dei non nisi unica est, quæ *beneplaciti Voluntas* dicitur; quia hâc pro liberrimo suo beneplacito, quid fieri debeat, decrevit: *Voluntas* item *antecedens*, quia priùs quàm res ulla creata exsisteret, & ab æterno apud Deum rata fuit: *absoluta* quinetiam, quia solo Dei beneplacito nititur, nec ab iis, quæ in tempore fiunt, pendet: *occulta* denique, quia à priori nemini Angelorum aut hominum innotescit. Impropriè verò voluntatis divinæ nomine intelliguntur, quæ vulgato comprehenduntur versiculo,

Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet.

Ut enim Magistratus mandata Voluntas ejus appellantur; ita Voluntatis nomen tribuitur præceptis, prohibitionibus, promissionibus, nec non ipsis factis & eventis. Atque hæc *Voluntas signi* dicitur, quia significat quid Deo gratum sit, quid velit à nobis fieri; *voluntas* quinetiam *consequens*, quia æternam illam antecedentem sequitur: *conditionalis* item, quia Dei præcepta, prohibitiones, comminationes, & promissiones adjunctam habent conditionem obedientiæ & inobedientiæ: *revelata* denique, quia hæc Verbo Dei quotidiè exponitur. Hæc distinctio Voluntatis probè observanda est, nè in Deo aut realiter diversæ aut contrariæ voluntates statuantur.

III. *Præter Voluntatem Dei non fiunt etiam quæ contra ejus voluntatem fiunt.*

Possunt enim multa fieri contra voluntatem signi, quæ tamen conformia sunt voluntati beneplaciti. Voluntate signi Deus Ipsum hominis noluit, imò severissimè prohibuit; voluit tamen ac decrevit eundem, voluntate beneplaciti; quatenus medium erat patefaciendæ gloriæ suæ.

IV. *Decreto igitur & voluntate Dei fiunt bona & mala; illa efficiente, hæc permittente.*

V. *Decretum*

V. *Decretum tamen seu Voluntas Dei nullius mali aut peccati causa est: etsi quicquid decrevit Deus necessariò eveniat.*

Cum enim mala decreta sint, voluntate non efficiente sed permittente, Decretum Dei non est causa mali. Nec ideò mali causa est Dei voluntas, quòd decreta Dei ἀμεταμέλητα, & inevitabilia sint; non enim eveniunt necessitate coactionis, sed necessitate tantùm immutabilitatis.

VI. *Necessitas Decretorum Dei non tollit libertatem in creaturis rationalibus.*

Ratio; quia non est necessitas coactionis, sed immutabilitatis. Lapsus Adami decreti divini respectu necessariò evenit; interea tamen liberè peccavit Adam, nec jussus, nec coactus, nec impulsus à Deo; imò severissimè, nè peccaret, admonitus.

VII. *Nec tollit contingentiam in causis secundis.*

Multa enim causarum secundarum respectu contingentia sunt, quæ consilii Dei respectu necessariò eveniunt.

VIII. *Decreti divini, præter liberrimam Dei voluntatem & beneplacitum, causa impulsiva nulla dari potest.*

IX. *Finis Decreti divini summus est Dei gloria.*

X. *Decretum Dei in se unicum & simplicissimum est, nec in eo datur prius aut posterius.*

XI. *Rerum verò decretarum respectu sic distinguitur, ut quo ordine eveniunt, eo ut evenirent, Deus decrevisse dicatur.*

Ineptæ sunt hæ Quæstiones, An Deus priùs hoc aut illud decreverit? An priùs de fine, an de mediis statuerit? Cum enim Dei decretum in se actio una & simplicissima sit, non datur in illo prius & posterius, sed rerum tantùm decretarum respectu distinguitur. Hâc ratione dicimus, decrevisse Deum, 1. Creare hominem. 2. Donare eum imagine sua, sed amissibili. 3. Permittere lapsum ejus. 4. Ex lapsis alios sibiipsis relinquere; alios erigere, & ad vitam æternam servare.

Caput IV. In quo

De Prædestinatione.

Decretum Dei creaturarum respectu, gene
rale est aut speciale.

Generale Decretum est, quo in universis cre
andis & conservandis gloriam potentiæ, sapi
entiæ, & bonitatis suæ declarare constituit.

Speciale Decretum *Prædestinatio* dictum est,
quo in creaturis rationalibus eligendis aut re
probandis gloriam gratiæ, misericordiæ, & ju
stitiæ patefacere decrevit.

CANONES.

I. *Etsi Prædestinatio in mente Dei unus & simplicissimus actus sit, pro nostri tamen intellectus infirmitate, in Prædestinationem ad finem & ad media distinguitur.*

II. *Prædestinatus ad finem, prædestinatus quoq; est ad media.*

Prædestinatio est Angelorum aut hominum.

Angelorum Prædestinatio est, quâ Deus Angelorum, alios quidem, in fœlicitate primæva, in Christo capite, æternùm servare; alios verò sibi ipsis relinquere, & stationem suam sponte deserentes, æternùm punire constituit, ad patefaciendum gloriam gratiæ & justitiæ suæ.

Hominum Prædestinatio est, quâ Deus ex humano genere ad imaginem suam creato, sed suâ sponte in peccatum prolapsuro, alios quidem per Christum æternùm servare; alios verò sibi in miseria sua relictos, æternùm damnare constituit, ad patefaciendum gloriam misericordiæ & justitiæ suæ.

Partes igitur hujus Decreti duæ sunt; Electio, & Reprobatio.

CANONES.

CANONES.

I. *Prædestinatio est decretum absolutum, & non est.*

II. *Absolutum est respectu causæ efficientis impulsivæ, quæ nec in eligendis, est fides; nec in reprobandis, peccatum; sed liberrima Dei voluntas.*

Fides sanè, aut prævisa sanctitas, causa electionis non est; non enim ideò eligitur homo, quia creditturus, sed ideò credit, quia electus est, Act. 13. 48. *Et crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam.* Nec electi sumus, quia sancti futuri eramus, sed *ut sancti essemus & inculpati coram eo per charitatem*, Eph. 1. 4. Nec peccatum prævisum causa est reprobationis, alioquin enim omnes essemus reprobati. Pro liberrimo autem suo beneplacito Deum egisse, manifestum est ex illo, Luc. 12. 32. *Placuit Patri tibi tradere Regnum.* Et Roman. 9. 16. *Miserebor cujus miserebor.* & vers. 18. *Itaque cujus vult, miseretur; quem autem vult, indurat.*

III. *Non absolutum autem est, respectu materiæ seu objecti & mediorum, quibus decretum hoc exsequitur.*

IV. *Materia enim seu objectum Electionis & Reprobationis non est homo absolutè consideratus, sed suâ sponte in peccatum lapsurus.*

Rationes evidentissimæ sunt: 1. Quia decretum de patefaciendâ misericordiâ & irâ seu justitiâ, peccatum præsupponit: misericordia enim nulla est, nisi erga miserum, & justitia seu ira justa nulla est, nisi erga peccatorem 2. Quia reprobari non potest, nisi quod est reprobabile: Atqui homo non qualis à Deo creatus, sed qualiter à Satana deformatus, reprobabilis est.

V. *Peccatum itaq; non est reprobationis causa impulsiva: sed materiæ seu objecti conditio necessaria. Licèt autem non causa sit reprobationis, est tamen causa reprobabilitatis.*

Differunt enim reprobabilitas & reprobatio, ut potentia & actus. Propter peccatum reprobabiles erant omnes homines, sed non ideò omnes sunt reprobati.

VI. *Præsupponit itaq; Prædestinatio Decretum, 1. De homine creando. 2. De denanda homini creando imagine Dei, sed amissibili. 3. De lapsu ejus permittendo.*

VII. *Media verò exsequutionis sic comparata sunt, ut licèt pro liberrimo suo beneplacito Deus agat, tamen nec electi gloriandi, nec reprobi conquerendi causam justam habeant. Illis enim indebita gratia confertur; his verò debita pœna infertur.*

VIII. *Diversæ Quæstiones sunt: 1. Quo jure Deus hominem, creaturam suam, reprobet? 2. Cur non omnes, sed quosdam elegerit, quosdam verò reprobarit? 3. Cur hunc, e.g. Petrum, elegerit; alium verò, e.g. Judam, reprobarit? Ad primam respondetur ex causa materiali; quia homo, qua lapsurus reprobabilis erat. Ad secundam, ex fine, quia Deus gloriam misericordiæ & justitiæ patefacere voluit. Ad tertiam denig, ex causa impulsiva, quia sic ei placuit.*

Simile. Si quæratur, cur figulus ex eadem massa diversissima vasa efficiat? respondetur ex fine, ad diversos in œconomia usus. Rursus si quæratur, cur ex hac massæ particula urceolum, ex alia matulam efficiat? respondetur ex causa impulsiva, quia sic figulo placuit.

IX. *Christus, aut ut Deus, aut ut Θεάνθρωπος & Mediator noster consideratur: priore modo, cum Patre & Spiritu S. causa efficiens est Electionis nostræ: posteriore modo est Electionis exsequendæ medium.*

Dicimur itaque *electi in Christo*, Eph. 1. 4. nempè per ipsum ad salutem deducendi, ver. 5. Decretum de nobis servandis, est prædestinatio ad finem: Decretum verò de Christo, tanquam Capite nobis dando, est prædestinatio ad media.

X. *Voces hæ, πρόθεσις, πρόγνωσις, & προορισμὸς, etsi quandoq; pro iisdem accipiantur; docendi causa tamen sic distingui possunt, ut πρόθεσις*

ipsum

sum servandi propositum; προγνωσις, gratuitam illam benevolentiam, quâ nos pro suis agnoscit; προορισμὸς verò prædestinationem ad Christum aliaq; salutis media indigitet.

Roman. 8. vers. 28, 29. *Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia simul conferre ad bonum, iis videlicet qui (κατὰ πρόθεσιν) ex proposito vocati sunt. Nam (ὃς προέγνω) quos præscivit, (καὶ προώρισεν) & prædestinavit, ut conformes fiant imagini Filii sui, &c.*

XI. *Insulsi planè sunt, qui Electionem sic agnoscunt ut negent Reprobationem.*

Quia reprobationem non minùs quàm electionem esse, docet Scriptura, Esa. 41.9. *Eligo te, non reprobo.* Malach. 1. ver. 3. *Iacobum dilexi, Esavum odio habui.* Roman. 9. ver. 18. *Cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat.* Rom. 11.7. *Electi assequuti sunt, reliqui occalluerunt.* 1 Thess. 5. v. 9. *Non constituit Deus nos ad iram, sed ad salutem.* 2 Tim. 2. 20. *Vasa ad decus & ad dedecus.* Judæ v. 4. *Irrepserunt quidam homines, priùs jam olim descripti ad hanc damnationem.*

XII. *Ut Christus causa est non Electionis, sed salutis: ita infidelitas causa est non Reprobationis, sed damnationis.*

Differt damnatio à Reprobatione ut medium exsequutionis à decreto.

XIII. *Damnatio non est finis reprobationis; sed patefactio gloriæ justitiæ Dei.*

Non igitur rectè dicitur homo creatus ut damnaretur; damnatio enim non finis est, sed medium exsequutionis, cujus homo reprobus se spontaneâ malitia reum facit.

XIV. *Reprobationis, docendi causâ, duo actus statuuntur: indebitæ gratiæ negatio, quæ* præteritio; *& debitæ pœnæ destinatio, quæ* prædamnatio *dicitur.*

XV. *In exploranda Electione nostra, methodo analyticâ progrediendum à mediis exsequutionis ad decretum, facto initio à Sanctificatione nostra.*

Tali Syllogismo, Quicunque in se sentit donum Sanctificationis, quâ peccato morimur & vivimus justitiæ, is justificatus, vocatus, seu vera fide donatus & electus est. Atqui per Dei gratiam hoc sentio. Ergo justificatus, vocatus, & electus sum.

XVI. *Diabolicum verò hoc argumentum est, Si electus sum, bonis operibus non opus est: Si reprobus, bona opera frustranea sunt.*

Primùm enim non est Christiani hominis dicere, Aut electus sum, aut reprobus; sed potius fidem suam tanquam Electionis medium explorare, 2 Corinth. 13. ver. 5, 6. *Vos ipsos tentate, annon sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Iesum Christum videlicet in vobis esse: nisi reprobi sitis. At spero fore, ut cognoscatis nos non reprobos esse.* Secundò, hic syllogismus subordinata disjungit, & ἀσύζευκτα conjungit; subordinata enim minimèque ab electione divellenda sunt bona opera, quæ sunt ejus exsequendæ & nobis certificandæ media. Ἀσύζευκτα verò sunt, reprobum esse & bona opera præstare.

Caput V. In quo *De Creatione.*

TAntum de internis Dei operibus. Externa sunt, quæ extra Dei essentiam fiunt.

Sùntque tum Creatio, tùm Creaturarum Gubernatio, seu Actualis Dei Providentia.

Creatio est, quâ Deus mundum, & quæ in eo sunt, partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit, ad patefaciendum Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitatis suæ gloriam.

Historia Creationis exstat Gen. 1. & 2.

CANONES.

CANONES.

I. *Creare, non tantùm est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra naturæ vires aliquid producere.*

II. *Creationis opus & honor nulli Creaturæ, nè Angelis quidem, sed soli Deo tribui debet.*

III. *Creatio non Creatoris, sed creaturæ est à potentia ad actum transitio.*

IV. *Potentia illa non est privativa, sed negativa.*

Quia materia creationis naturâ suâ inhabilis est ad id quod ex ea creatur: e.g. In pulvere nulla habilitas aut dispositio erat ad corpus humanum exinde tam artificiosè ac miraculosè exstruendum.

V. *Creatione Mundi Deo nulla perfectio accessit: nec Mundum fecit ut inde boni quid ad ipsum perficiendum rediret, sed ut bonitatem suam cum creaturis communicaret.*

VI. *Creatio aut est speciei cum omnibus individuis, sicut Angeli, Stellæ, & Elementa simul creata sunt; aut est speciei cum quibusdam individuis, vi propagationis insita donatis.*

VII. *Specialiorem creaturarum cognitionem Physicis relinquimus: sufficerit hoc loco easdem secundum dies creationis singulos perpendere.*

VIII. *Primus dies creationis tribus operibus illustris est.*

1. *Angelorum cum cœlo supremo* (cœlo beatorum *dicto*) *creatione.*

Nusquam melius refertur Angelorum creatio, quàm ad primum diem; quia cum terram fundâsset Deus, jam ab ipsis erat celebratus, Job. 38. ver. 7.

2. *Materiæ Mundi hujus aspectabilis productione, quæ non omni formâ prorsùs caruit; sed perfectione, separatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, destituta erat.*

3. *Lucis*

XV. *In exploranda Electione nostra, methodo analyticâ progrediendum à mediis exsequutionis ad decretum, facto initio à Sanctificatione nostra.*

Tali Syllogismo, Quicunque in se sentit donum Sanctificationis, quâ peccato morimur & vivimus justitiæ, is justificatus, vocatus, seu vera fide donatus & electus est. Atqui per Dei gratiam hoc sentio. Ergo justificatus, vocatus, & electus sum.

XVI. *Diabolicum verò hoc argumentum est, Si electus sum, bonis operibus non opus est: Si reprobus, bona opera frustranea sunt.*

Primùm enim non est Christiani hominis dicere, Aut electus sum, aut reprobus; sed potius fidem suam tanquam Electionis medium explorare, 2 Corinth. 13 ver. 5, 6. *Vos ipsos tentate, annon sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Iesum Christum videlicet in vobis esse: nisi reprobi sitis. At spero fore, ut cognoscatis nos non reprobos esse.* Secundò, hic syllogismus subordinata disjungit, & ἀσύζευκτα conjungit; subordinata enim minimèque ab electione divellenda sunt bona opera, quæ sunt ejus exsequendæ & nobis certificandæ media. Ἀσύζευκτα verò sunt, reprobum esse & bona opera præstare.

Caput V. In quo *De Creatione.*

TAntum de internis Dei operibus. Externa sunt, quæ extra Dei essentiam fiunt.

Sùntque tum Creatio, tum Creaturarum Gubernatio, seu Actualis Dei Providentia.

Creatio est, quâ Deus mundum, & quæ in eo sunt, partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit, ad patefaciendum Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitatis suæ gloriam.

Historia Creationis exstat Gen. 1. & 2.

CANONES.

CANONES.

I. *Creare, non tantùm est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra naturæ vires aliquid producere.*

II. *Creationis opus & honor nulli Creaturæ, nè Angelis quidem, sed soli Deo tribui debet.*

III. *Creatio non Creatoris, sed creaturæ est à potentia ad actum transitio.*

IV. *Potentia illa non est privativa, sed negativa.*

Quia materia creationis naturâ suâ inhabilis est ad id quod ex ea creatur: e.g. In pulvere nulla habilitas aut dispositio erat ad corpus humanum exinde tam artificiosè ac miraculosè extruendum.

V. *Creatione Mundi Deo nulla perfectio accessit: nec Mundum fecit ut inde boni quid ad ipsum perficiendum rediret, sed ut bonitatem suam cum creaturis communicaret.*

VI. *Creatio aut est speciei cum omnibus individuis, sicut Angeli, Stellæ, & Elementa simul creata sunt; aut est speciei cum quibusdam individuis, vi propagationis insita donatis.*

VII. *Specialiorem creaturarum cognitionem Physicis relinquimus: sufficerit hoc loco eosdem secundum dies creationis singulos perpendere.*

VIII. *Primus dies creationis tribus operibus illustris est.*

1. *Angelorum cum cœlo supremo* (cœlo beatorum *dicto*) *creatione.*

Nusquam melius refertur Angelorum creatio, quàm ad primum diem; quia cum terram fundâsset Deus, jam ab ipsis erat celebratus, Job. 28. ver. 7.

2. *Materiæ Mundi hujus aspectabilis productione, quæ non omni formâ prorsùs caruit; sed perfectione, separatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, destituta erat.*

3. *Lucis*

3. *Lucis primigeniæ immissione : quæ quidem lux nec ignis elementaris fuit, nec nubes lucida, nec aliud quodpiam corpus, sed qualitas à Deo (qui est lux inaccessa) aeri immissa, postmodùm verò quarto die stellis indita.*

IX. *Secundo die constitutum est expansum*, aer seu cœlum aereum *dictum*, *quod inferiori sui parte inter aquas superiores, hoc est nubes ; & inferiores, mare videlicet, distinguit.*

X. *Tertio die Deus,*

1. *Aquas inferiores terræ adhuc circumfusas separavit, & certis alveis, ut reliqua terra, arida dicta, homini & animalibus commodum exhiberet domicilium, cohibuit.*

2. *Terræ, nullo adhuc semine, nullo Sole existente, vim herbescentem producendis plantis & floribus indidit.*

XI. *Quarto die sidera & luminaria in cœlo collocata sunt : quorum motus non ab anima aut intelligentia assistente, ut Philosophi fabulantur, sed à vi divinitùs indita exsistit : non secùs ac terra insita virtute sua immota stat.*

XII. *usus stellarum triplex est : 1. Distinctio diei & noctis. 2. Notatio vicium & tempestatum anni. 3. Communicatio virium in rebus inferioribus.*

XIII. *Quinto die aves, pisces, & reptilia creata sunt.*

XIV. *Sexto die animantibus quoq; terræ productis, sicq; toto hoc mundo, velut amplissimâ domo omnigenâ supellectile instructâ, hominem quoq; fecit.*

Ex his Creaturis cumprimis Theologia Angelos & Homines considerat, utpotè quibus Deus imaginem suam contulit.

CANONES.

CANONES.

I. *Etsi totus Mundus divinæ potentiæ, sapientiæ, ac bonitatis sit speculum, propriè tamen Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.*

II. *Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimirum & animæ humanæ simplici & invisibili substantiâ, vitâ, intellectu, voluntate, & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primævâ, intellectus & voluntatis rectitudine, majestateq; & dominio in reliquas creaturas.*

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

CANONES.

I. *Angeli non accidentia, neq; qualitates, sed vera ὑποστάσεα sunt.*

II. *Angeli corporeæ molis & interitus sunt expertes.*

III. *Corpora, quibus Angeli apparuerunt, non erant meræ φαντάσματα, neq; tamen illis hypostaticè unita, sed certi ministerii causa liberè assumpta.*

IV. *Angeli in loco sunt non circumscriptivè, sed definitivè.*

V. *Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.*

VI. *Angeli reverà de loco in locum moventur.*

Homo est creatura, corpore ex terra primitùs formato, deinceps verò seminis traduce propagato; animâ verò rationali divinitùs inditâ constans.

Non improbamus hìc Philosophorum definitionem, quâ hominem, animal rationale esse dicunt. Interim ad institutum nostrum, in schola Theologica, rectius hoc pacto hominem describimus.

CANONES.

I. *Triplex miraculosa corporis humani productio in*

in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere terræ sine patre & matre. Secunda, ex costa Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beatæ sanguine sine patre.

II. *Anima humana non ex seminis traduce propagatur, sed immediatè à Deo creata corpori inditur.*

De hominis creatione, Moses sic scribit, Gen. 2. 7. *Insufflavit Iehova in nares ipsius halitum vitæ, sic homo factus est anima vivens.* Quo loco tria memorantur: 1. Immediata animæ creatio; dicitur enim *halitus Dei.* 2. Inspiratio ejus; inquit enim, & *insufflavit in nares ejus.* 3. Unio corporis & animæ hypostatica; & *factus est anima vivens*, μετουσιωτικῶς, i. e. animatum vivens. Cæterùm, hodiéque animam à Deo è nihilo creatam homini inspirari, probant sequentes rationes: I. Quia aliundè esset nostra anima quàm anima Adami; nostra scilicet ex præexistente materia, Adami verò è nulla. Nec objici hìc potest, aliam generationis, aliam creationis rationem esse; nihil enim ex materia generatur, nisi quod initio quoque ex materia fuit creatum. II. Quia anima Christi non est ex traduce seminis; nec enim viri ministerio, sed Spiritus S. operatione ex sanguine B. Virginis, conceptus est. III. Quia Scriptura de animarum nostrarum ortu, tanquam de opere creationis, non naturæ, loquitur, Job. 33. 4. *Spiritus Dei fecit me, & afflatus omnipotentis vitam indidit mihi.* Zach. 12. v. 1. *Jehova extendit cœlos, fundat terram, & format spiritum hominis in eo*: ubi manifestè creationis operibus accensetur. IV. Quia talis est cujusq; genesis, qualis analysis. At hominis hæc est analysis, ut corpus in pulverem, spiritus verò ad Deum redeat, Eccl. 12. 9. Cum igitur in analysi hominis spiritus immediatè ad Deum redeat, immediatè haud dubiè ab ipso factus est. V. Quia Scriptura inter patres corporum & spirituum apertè distinguit, Hebr. 12. ver. 2. VI. Quia anima est ἀμέθεκτος, ideóque non nisi ex nihilo producitur. VII. Quia si ex traduce generaretur, aut ex anima generaretur, aut ex corpore, aut ex corpore & anima simul. At non generatur ex anima; quia ex incorruptibili nihil generatur. Non ex corpore; quia corporea non est. Non ex corpore & anima simul; quia partim corporea, partim incorporea esset. Quod si igitur ex nihilo producitur, à solo Deo producitur, cujus solius est ex nihilo aliquid facere.

III. *Axiomata*

III. *Axiomata Physica* simile generat simile, *&* homo hominem, *nihilominus hoc in negotio vera manent; tum quia homo hominem, persona personam generat; tum quia parentum ministerio generatur corpus, velut animæ subjectum, illudq; cum anima à Deo indita unitur, & tandem partu totus homo in lucem editur.*

Non obstat, quod homo quidem causa efficiens sit hominis, sed non secundum omnes partes. Ut enim hominem occidere dicitur, qui tantùm corpus interimit; ita homo hominem generare dicitur, etsi animam non generet.

Nec homo aliis viventibus, hac in parte, est ignobilior; cum potiùs eam ob causam hominis generatio præstantior sit, quòd Dei operatio immediata cum naturæ operatione concurrit.

IV. *Anima humana immortalis est, non ἁπλῶς, & quod à Deo in nihilum redigi nequeat; sed Dei ordinatione, & quod à causis secundis destrui non possit.*

V. *Facultates animæ ab anima realiter differunt, ut qualitas seu proprium accidens à subjecto.*

Ratio ex eventu petitur, quia labefactatis facultatibus animæ, integra mansit ejus essentia.

VI. *Facultates ejus aut merè organicæ sunt, ut facultas vegetativa & sensitiva; aut ex parte tantùm & ad tempus tales sunt, ut intellectus & voluntas. Illæ corrupto corpore se non exserunt; hæ & absq; corporis ministerio sese exercere possunt, & corpore destructo se exserunt.*

VII. *Libertas à coactione, essentialis voluntatis proprietas existit.*

Secus enim voluntas esset noluntas.

CAP. VI.

Caput VI. In quo *De Actuali Dei Providentiâ.*

ACtualis Dei Providentia est, quâ Deus non solùm creaturas suas conservat, sed pro immensa sapientia, bonitate, potentia, justitia & misericordia, omnia gubernat.

CANONES.

I. *Providentiam hanc negare, est Deum ipsum negare.*

II. *Providentia actualis ab æterna differt, ut executio à decreto.*

III. *Ut in æterna Providentia voluntas Beneplaciti, ita in hac voluntas signi cum primis elucet.*

IV. *Providentia non tantùm in scientia, sed & in gubernatione omnium, maximorum & minimorum, consistit.*

V. *Providentia Dei causas secundas non tollit, sed ponit.*

VI. *Providentiæ Dei respectu, quæ causarum secundarum ratione contingentia sunt, necessaria sunt. Necessitate tamen immutabilitatis, non coactionis.*

VII. *Providentia Dei longè abest à Fato Stoicorum.*

Stoicum enim Fatum causarum secundarum connexioni Deum alligat: Christianum verò Fatum, causas secundas Dei liberrimæ voluntati subordinat; quippe quibus non necessariò sed liberrimè, non ex indigentia sed ex indulgentia utitur.

VIII. *Providentiâ Dei bona & mala reguntur.*

IX. *Bona reguntur efficaci actione, ad quam pertinet virtutis divinæ præcursus, concursus, & suecursus.*

X. *Mala reguntur actuosâ permissione, adeoq; permittendo, determinando, & dirigendo.*

XI. *Providentia Dei etiam circa inordinata & peccata manet ordinata & incontaminata.*

Duo-

Duo enim in malis actionibus spectanda sunt; actio ipsa & *divulsa* actionis; actio ipsa, tanquam motus naturalis, fit efficaci Dei operatione: anomia verò seu malitia fit actuosâ Dei permissione. Regitur enim peccatum, 1. Permittendo. 2. Determinando & intra limites continendo. 3. Ad bonum eventum dirigendo. Jam verò Deus nullo istorum modorum peccati autor dici potest. Non efficiendo *in* materiale, seu actionem naturalem; ut enim in equo alia causa est motus, alia claudicationis: ita aliud est, esse causam actionis, aliud verò, esse causam adhærentis malitiæ. Non permittendo pravam actionem; quia peccatum impedire nulla lege cogitur. Non determinando; ut enim, qui incendium restinguit, nè latiùs grassetur, non causa est incendii: ita qui terminos figit peccato, non causa est peccati. Non dirigendo ad bonum finem; ut enim summum artificium est ex venenatis animalibus salubrem parare medicinam; ita Deo gloriosum est etiam ex tenebris lucem, ex malis boni quid elicere. Patet igitur, quàm frivolum sit illorum commentum, qui ut Deum à peccati labe vindicent, ad nudam & otiosam tantùm permissionem confugiunt.

XIII. *Etsi Scriptura eandem actionem seu idem opus sæpe Deo, Diabolo, & Impiis adscribat; Deo tamen peccatum imputari minimè potest.*

Neque in hoc casu ad nudam permissionem recurrendum, sed ex scopo & fine de his actionibus judicandum. Aliud enim in una eadémque actione Dei, aliud Satanæ, aliud Impiorum consilium est. Jobi afflictio Deo asscribitur: *Deus dedit*, inquit Job, *Deus abstulit*: asscribitur quoque Satanæ & Sabæis ac Chaldæis, verùm ex fine de singulis judicandum. Satanæ propositum erat Jobum ad desperationem redigere; Sabæis & Chaldæis decretum erat, furto ac spoliis sancti viri ditari; Deus verò constituit servi sui fidem probare & patefacere. Sic in crucifixione Christi, Pilato propositum fuit in gratia Judæorum & Cæsaris manere; Judæis propositum erat odio & vindictæ cupiditati satisfacere; Dei verò finis erat humanum genus redimere. Hinc nihil feciſſe dicuntur, quàm quod Dei *manus & consilium decrevit*, Actor. 4. ver. 28.

XIV. *Induratio*

XIV. *Induratio impiorum Deo ut justissimum judicium adscribitur, sic, ut neq; culpa Deo imputari, nec impii excusari possint.*

Impii inexcusabiles hac in parte sunt, quia Deus eos solùm indurat, qui seipsos indurant, nec ex mollibus duros, sed ex induratis justo judicio induratiores facit. Indurant autem seipsos, abusu eorum, quibus maximè emolliri debebant, nempè, I. Longanimitatis Dei. Rom. 2.4,5. *An copiam benignitatis & tolerantiæ ejus ac lenitatis contemnis, ignorans te benignitate Dei ad resipiscentiam deduci? Sed pro duritie tua & corde quod resipiscere nescit, thesaurizas tibi iram in diem iræ, &c.* II. Verbi Dei. 2 Cor. 2,15. *Nam Christi bona fragrantia sumus, in iis qui servantur, & in iis qui pereunt. His quidem odor mortis ad mortem, illu verò odor vita ad vitam.* III. Castigationis seu ferulæ Dei, quâ incudis instar duriores redduntur. Jer. 5. 3. *Percutis eos, sed non dolent; consumis eos, sed renuunt accipere eruditionem; r.ddunt faciem suam obfirmatiorem petrâ, renuunt converti.* Hac ratione, quia seipsos indurant, justissimè indurantur à Deo, qui toties de Pharaone dixit, *Tenebo cor ejus, obfirmabo, induram cor ejus.* Non autem permittendo solùm indurat, sed I. Frænum, quo cupiditates impiorum inhibuit, laxando. Rom. 1.24. *Tradidit eos cupiditatibus ipsorum,* & ver. 28. *Tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem.* II. Satanæ, tanquam carnifici ipsos tradendo. 1 Reg. 22. ver. 21, 22. Tandem *prodiit quidam Spiritus, qui consistens coram Jehova, dixit, Ego pelliciam eum,* (Ahabum puta) *Dicente verò Jehova, Quo pacto? dixit, Egressus ero spiritus mendacii in ore omnium prophetarum ejus. Tum dixit, Pelliciesque eum, etiámque prævalebis, exi & fac ita.* Ut igitur Magistratus facinorosum carnifici plectendum tradens, nec facinoris nec interitus facinorosi causa est: ita Deo impios Satanæ tradenti, nec indurationis nec exitii illorum culpa imputanda est.

Caput. VII. In quo *De Gubernatione Angelorum.*

PRovidentia Dei actualis cumprimis elucet in Angelorum & Hominum gubernatione.

Gubernatio

Gubernatio Angelorum bonorum est aut malorum.

Bonorum Angelorum gubernatio est, quâ Deus illos in primæva rectitudine & felicitate, in Filio suo tanquam Capite ipsorum, ad laudem glorioſæ suæ gratiæ confirmavit.

CANONES.

I. *Boni Angeli suâ naturâ æquè labiles erant ac mali Angeli.*

II. *Confirmationem igitur sui in bono, non sibi, sed gratiæ Dei Patris, & Filio tanquam Capiti suo, acceptam ferre debent.*

III. *Filius Dei Caput Angelorum est, non Redemptionis sed Creationis, & gratioſæ cum Deo unionis jure.*

Nec enim Dei imagine donari, nec in filios adoptari poterant, nisi in Filio Dei, *qui est imago Dei conſpicui, & primogenitus omnis creaturæ*, Col. 1. 15.

IV. *Angelus ille, qui Patribus in forma humana, in Incarnationis præludium, tam frequenter apparuit, non erat creatus angelus, sed ipse Dei Filius.*

Gen. 19. 13. *Dixit Iehova ad Abrahamum, Quid ita viſit Sara?* Gen. 32. 28. *Principem te*, inquit Angelus ad Jacobum, *geſſisti cum Angelo:* quod ita explicatur Hoseæ 12. 4. *Principem se geſſit cum Deo*, Joſuæ 6. ver. 2. *Dixit* (vir ille, quem vidit Joſua,) *ego sum princeps militiæ Jehova*, & ver. 5. *Deinde dixit Jehova ad Jehoſchuam.* Vide Zach. cap. 1, 2, & 3.

V. *Etsi nulla inter Angelos sit ἀταξία, an tamen is ordo ipsis intercedat, ut Principem seu Caput aliud quàm Filium Dei habeant, ex Scripturis non liquet. Rectiùs sanè per Michaelem Archangelum Filius Dei intelligitur.*

Opponitur

Opponitur enim Diabolo tanquam capiti malorum Angelorum. Apoc. 22. v. 7 *Michael & Angeli ejus præliabantur cum Dracone.* & v. 10. *Nunc facta est salus & vitus & Regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus.*

VI. *Boni Angeli voluntatis divinæ promptissimi sunt Exsequutores: inprimis in Deo laudando & piis custodiendis.*

VII. *An verò certi Angeli certis hominibus aut provinciis præsint, anxiè non inquirendum.*

Nunc enim unius, nunc plurium ministerio Deum uti ex Scripturis manifestissimum est.

Malorum Angelorum gubernatio est, quâ Deus illos à primæva integritate deficientes, & hostes Regni Christi factos, cœlo ejectos, in infernale deturbavit exitium.

CANONES.

I. *Mali Angeli tales sunt non ex creatione, sed ex propria defectione.*

II. *Præcipuum illorum peccatum an fuerit superbia, Scriptura non exprimit: certum tamen est non sine superbia admissum fuisse.*

Superbia enim, cum quolibet peccato, ἐκ προαιρέσεως commisso, est conjuncta.

III. *Tutiùs cum Juda Apostolo ver. 6.* defectionem à prima origine, & desertionem domicilii proprii, *illud appellamus.*

IV. *Mali Angeli Principem habent, quem Scriptura Diabolum κατ' ἐξοχὴν, Veterem item serpententem, Satanam & Draconem nominat.*

Vide Apoc. 12. 9.

V. *De Tempore defectionis, & numero malorum Angelorum, cum Scriptura nihil habeat, nobis quoq; tacendum.*

VI. *Pœna ipsorum, partim in memoria amissæ ac irrecuperabilis*

irrecuperabilis felicitatis, partim in sempiterno malorum sensu & cruciatu consistit.

VII. *Mansit in malis Angelis simplex, invisibilis, & immortalis substantia.*

VIII. *Mansit quoq; in ipsis non exigua scientia, & in scrutandis etiam futuris sagacitas. Cujus adminicula sunt;* 1. *Naturalis cognitio.* 2. *Cognitio* πειρατικὴ *ex diuturna experientia.* 3. *Astrologia.* 4. *Scripturæ notitia, imprimis Prophetarum.* 5. *Revelatio extraordinaria, quoties Deus ipsorum, tanquam carnificum, ministerio usurus est.*

IX. *ut autem hæc ipsorum scientia à charitate aliena est, ita ab omni quoq; solatio vacua exstitit, nihilq; quàm terrorem ipsis incutit.*

Matth. 8. 29. *Quid nobiscum, Jesu Fili Dei? venisti huc nos vexatum ante tempus?* Jac. 2. 19. *Tu credis Deum unum esse, recte facis: & dæmonia credunt & horrescunt.*

X. *Mansit quoq; in ipsis magna potentia, quam exserunt in corporibus vastissimis loco movendis, in tempestatibus ciendis, in ædibus & montibus convellendis, in aere & corporibus venenato halitu inficiendis, in hominibus occupandis & obsidendis, in sensibus internis & externis, organi aut objecti variatione & mutatione, fascinandis.*

XI. *In corpora tamen cœlestia seu stellas nihil juris ac potestatis obtinent.*

Quia tantùm ipsis concessa est ἐξουσία τῆς ἀέρος, Eph. 2. 2.

XII. *Omnis quinetiam ipsorum in inferiora potestas, Dei Providentia sic limitata est, ut sine ejus permissu nè minimum quid possint.*

Mat. 8. 31. *Dæmones verò precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum illorum.*

XIII. *Mali Angeli mira faciunt, sed miracula facere nequeunt.*

Miracula enim sunt opera omnem creaturarum potentiam superantia.

CAP. VIII.

Caput VIII. In quo

De Gubernatione Hominis in statu Innocentiæ.

TAlis est *Angelorum gubernatio*: Hominis gubernatio, tum in statu innocentiæ, & miseriæ, tum in statu gratiæ & gloriæ elucescit.

Gubernatio Hominis in statu innocentiæ est quâ Deus cum homine fœdus operum iniit, eique sub obedientiæ conditione felicitatis perennitatem promisit, inobedienti verò mortem minatus est.

CANONES.

I. *Duplex est fœdus Dei cum homine pactum, fœdus operum, & fœdus gratiæ: illud ante lapsum, hoc post lapsum.*

II. *Fœdus operum duplici Sacramento confirmatum fuit, Arbore Vitæ & Arbore Scientiæ boni & mali, utraq; in medio Paradisi collocata.*

III. *usus illarum duplex erat: 1. ut illius usu, hujus verò abstinentia, hominis probaretur obedientia. 2. ut illa felicitatis perennitatem obsignaret obedientibus, hæc verò inobedientibus summi boni amissionem & summi mali immissionem significaret.*

IV. *Arbor igitur Vitæ, non ab insita vivificandi facultate, sed à sacramentali significatione sic dicta est.*

V. *Similiter arbor scientiæ boni & mali, nomen hoc habet à significatione summi mali & boni, ac eventu.*

Re ipsâ enim homo expertus est quantum bonum amiserit, & quantum malum sibi accersiverit.

VI. *Felicitas hominis adhuc integri, imprimis consistebat in Dei imagine.*

VII. *Imaginis*

VII. *Imaginis divinæ subjectum primarium (ſi anima; ſecundarium, corpus, quatenus animæ operationes ſe in eo exſeruunt.*

VIII. *Imaginis Dei dona partim naturalia, partim ſupernaturalia erant.*

IX. *Naturalia erant, animæ ſimplex ac inviſibilis ſubſtantia, ejuſq; facultates, intellectus nimirum & voluntas.*

X. *Supernaturalia erant, intellectus claritas, voluntatis libertas & rectitudo, appetituum ſeu affectuum conformitas, totius hominis immortalitas, & dominium in inferiores creaturas.*

XI. *Intellectus in primo homine ea fuit claritas, ut naturalia omnia, quæ in primis principiis per ſe notis poteſtate exiſtunt, noverit.*

Cujus rei ſpecimen illuſtre edidit Adamus, cum cuilibet animantium nomen, naturis ipſorum congruens, indidiſſet. Geneſ. 2 ver. 20.

XII. *Voluntas libera erat, ad bonum & malum indifferens, ut homo in integritate perſeverare potuiſſet, ſi voluiſſet: accepit poſſe, ſi vellet, non autem velle, ut poſſet.*

Liberum arbitrium pro quadruplici hominis ſtatu quadruplex eſt. In primo homine liberum erat ad bonum & malum. In homine lapſo liberum tantùm eſt ad malum. In homine regenito ſeu ſtatu gratiæ liberum eſt à malo & ad bonum per Dei gratiam, ſed imperfectè. In ſtatu gloriæ verò liberum erit à malo, & ad bonum perfectè. In ſtatu integritatis potuiſſet non peccare. In ſtatu miſeriæ nihil poteſt quàm peccare. In ſtatu gratiæ non poteſt peccatum in homine regnare. In ſtatu gloriæ planè non poterit peccare.

XIII. *Inferiores appetitus omnesq; affectus cum ratione congruebant.*

XIV. *Homo primus etiam corporis reſpectu immortalis erat, non ἀπαθῶς tamen, quaſi corpus ex elementis*

lementis compositum in principia sua resolvi non potuisset, sed ex fœderis divini pacto; non quòd non potuerit mori, sed quòd potuerit non mori.

XV. *Imperium hominis in creaturas inferiores non solùm κλησι integrum, sed & χρήσι mite fuit & placidum.*

XVI. *Labor ille, quo paradisum custodire & colere debuit Adam, non cum molestia conjunctus, sed jucundissimus erat.*

Caput IX. In quo

De lapsu primorum Parentum tanquam miseriæ humanæ principio.

TAntum de Gubernatione hominis in statu Innocentiæ. Gubernatio hominis in statu miseriæ est, quâ Deus hominem in peccatum sponte prolapsum variis miseriis justo judicio subjecit.

Consistit igitur hic status in peccato, & miseriis peccatum consequentibus.

Peccatum est ἀνομία, seu quicquid Legi divini repugnat.

1 Joh. 3. 4. *Legis* nomine hoc loco tum præcepta & interdicta homini primitùs proposita, tum Lex Naturæ cordi ejus insculpta intelligitur. De Legis autem post lapsum instauratione ac ampliatione infrà agetur suo loco.

CANONES.

I. Peccati *nomine aut concretè subjectum ἀνομίας cum ipsa ἀνομία, aut abstractè sola ἀνομία indigitatur.*

II. *Nimis stricta est definitio peccati, per cogitatum, dictum, aut factum.*

Taliter à Pontificiis definitur: verùm, ut infrà patebit, definitio hæc in peccatum originale non competit.

III. *Deus*

III. *Deus peccati autor citra blasphemiam stari nequit.*

IV. *Nihil obstat, quin unum idemq;, diverso tamen respectu, sit peccatum & pœna peccati.*

Peccatum primum est, aut ex primo ortum.

Primum peccatum est, inobedientia primorum parentum, quâ Dei interdictum de arbore scientiæ boni & mali sunt transgressi.

CANONES.

I. *Causa transgressionis Adami & Evæ nec Deus fuit, nec decretum Dei, nec denegatio specialis gratiæ, nec lapsûs permissio, nec motûs naturalis excitatio, nec denique, lapsûs illius gubernatio.*

Non Deus, quia arboris illius fructu homini severissimè interdixit. Non decretum ejus; quia illud tantùm immutabilitatis, non coactionis, necessitatem infert, nec ad peccandum quenquam impellit. Non denegatio specialioris gratiæ, quâ homo integer maneret; quia ne quidem eam gratiam homini debuit, quam ipsi dedit; accepit enim posse, si vellet, etsi non acceperit velle, ut posset. Non motûs naturalis excitatio; quia motus per se non est peccatum. Non lapsûs illius gubernatio; quia malum in bonum convertere, est boni potiùs quàm mali autorem esse.

II. *Peccatum primum Deus noluit & voluit.*

Noluit, quatenus peccatum est; voluit & decrevit illud, quatenus est medium patefaciendæ gloriæ, misericordiæ, & justitiæ.

III. *Causa ejus προκαταρκτικὴ fuit, antiqui illius serpentis, Satanæ, instinctus & persuasio.*

IV. *Causa προηγουμένη erat, voluntas hominis, per se quidem ad bonum & malum indifferens, sed Satanæ persuasione ad malum inflexa.*

V. *Certi sunt lapsûs istius gradus, quibus non simul, sed paulatim homo à Deo defecit; nempè,* 1. *Incogitantia & πολυπραγμοσύνη Evæ, cum serpente, absente marito, conferentis.* 2. *Incredulitas,*

quâ paulatim Satanæ, Dei in hominem benevolentiæ in dubium vocantis, mendaciis assentiri ac Deo diffidere cœpit. 3. Fructus prohibiti & gloriæ divinæ affectatio. 4. Factum ipsum. 5. Seductio Adami & ἀτακτία & affectus in ipso quoq; excitatus.

VI. *Partes hujus lapsus si spectes, rectè totius legis naturalis transgressionem dixeris.*

Peccavit enim homo incredulitate, diffidentia, ἀγνωσία, idololatria, quâ à Deo defecit, & ex seipso idolum facere sategit, Verbi Dei contemptu, rebellione, homicidio, intemperantia, furto, rapinâ alienæ, inconsulto Domino, contrectatione, falso testimonii assensu, ambitione, denique altioris dignitatis imò gloriæ soli Deo competentis affectatione. Undè nimis strictè peccatum hoc ad intemperantiam, ambitionem aut superbiam definitur.

VII. *Rectè igitur cum B. Apostolo Peccatum hoc παράβασιν, παράπτωμα, & παρακοὴν, hoc transgressionem, offensam, & inobedientiam nominamus.*

Rom. 5. ver. 14, 18, 19.

VIII. *Adamus, hoc in negotio, non ut privata, sed ut publica persona, adeoq; ut totius humani generis Parens, Caput & Radix considerandus est.*

IX. *Quicquid igitur accepit & perdidit, sibi & omnibus posteris accepit & perdidit.*

Ut caput sibi & membris rationem tenet: ut nobilis sibi & posteris feudum amittit aut servat: ita Adamus felicitatem illam sibi & posteris perdidit. Ut ex venenata radice nihil salubre nascitur, ita quotquot naturaliter ex Adamo descendunt, peccati illius primi rei nascuntur.

X. *Peccatum igitur illud primum non personale tantum est, sed naturale quoq;, quippe quo tota natura depravata est, cujus etiam posteri Adami rei tenentur, quotquot nimirum naturaliter ex Adamo descendunt.*

Excipitur

Excipitur igitur ab hoc reatu Christus, ex Adamo quidem natus, sed non per Adamum: non naturali generatione, sed per virtutem Spiritus sancti.

XI. *ut igitur persona naturam infecit: ita deinceps natura personas.*

XII. *Primos parentes à Deo in gratiam receptos esse, piè credimus.*

CAPUT X. In quo

De Peccato Originali, & Libero Arbitrio.

PEccatum ex primo ortum Originale est aut Actuale.

Originale peccatum est nativa illa vitiositas omni & toti homini naturaliter ex Adamo descendenti, propter reatum primi peccati immissa, quâ, libertate ad bonum penitùs amissâ, tantùm ad malum proclivis exsistit.

CANONES.

I. *Peccatum hoc in Scripturis nominatur* peccatum κατ' ἐξοχὴν, & corpus peccati, (*a*) peccatum peccans, (*b*) peccatum inhabitans, (*c*) lex membrorum, (*d*) vetus homo, (*e*) & caro. (*f*)

(*a*) Rom. 6. 6. (*b*) Rom. 7. 13. (*c*) Rom. 7. 17. (*d*) Rom. 7. 23. (*e*) Rom. 6. 6. (*f*) Joh. 3. 6. Gal. 5. 17.

II. *Appellatur etiam* concupiscentia.

Rom. 7. 7. *Concupiscentiam non nôssem, nisi Lex dixisset,* Non concupisces.

III. *Falsò igitur illam Pontificii peccatorum numero eximunt, & operibus Dei accensent.*

Concupiscentia enim nomine aut naturalis concupiscendi facultas intelligitur, quæ homini etiam ante lapsum inerat: aut vitiositas facultati illi adhærens, quatenus ei actu primò ineft, quæ tantùm ad malum inclinat.

IV. *Peccati originalis causa proxima est reatus peccati primi, cujus respectu est justissima Dei pœna; pars nimirum mortis, quam Deus homini minatus est.*

V. *Etsi anima hominis immediatè à Deo inspiretur, unita tamen cum corpore, protinus rea est primi peccati, toti homini imputati, ideoq; & illa labe originali inficitur.*

VI. *Nec ideò peccatum originale peccatum esse definit, quod nec voluntariè, nec scienter à nobis sit commissum; sufficit enim adesse naturæ nostræ τὸ ἀνομον, ut maximè absit τὸ ἑκούσιον.*

VII. *A peccato hoc originali (excepto solo Christo) nemo hominum immunis est, ne quidem B. Virgo Maria: nec solum illud infantibus, sed etiam homini vivendum concepto & nondum nato inest: & ut rapacitas in catulis luporum se magis magisq; exerit.*

Psal. 51. 7. *Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato fovit me mater mea.*

2 Cor. 5. 21. *Fecit, ut qui peccatum non novit, peccatum esset pro nobis.*

VIII. *Peccatum originale non tantùm in adunaptia & ineptitudine ad bonum, sed & in proclivitate ad malum consistit: nec boni tantùm primitùs accepti est amissio, sed contrarii mali immissio.*

IX. *Peccato originali, naturalia bona sunt corrupta, supernaturalia verò penitùs sunt sublata.*

X. *Mansit igitur intellectus, sed obtenebratus: mansit voluntas, sed depravata: mansit appetitus inferior, sed totaliter vitiatus.*

XI. *Hinc etiam in actionibus naturalibus & civilibus nihil boni agere potest homo irregenitus, sine speciali gratia.*

XII. *Sine hac speciali Dei gratia nihil præclari à Gentilibus actum fuit.*

XIII. *Quicquid tamen illud fuit, multiplici*

cum

cum vanitate conjunctum fuit, ut etiam præcipuæ illorum virtutes coram Deo splendida sint peccata.

XIV. *Bona enim opera non statim sunt, quæ in se bona sunt, sed quæ bene quoq; fiunt.*

Bonum opus univocè dicitur aut æquivocè. Illud bonum est simpliciter & omnium circumstantiarum respectu: istud in se quidem bonum est, sed aut objecti, aut subjecti, aut modi, aut finis respectu vitiosum est. Sanè si finem actionis Gentilium spectemus, patebit, propriæ magis quàm divinæ gloriæ ipsos rationem habuisse in actionibus suis.

XV. *Etsi reproborum quoq; affectus à Deo, velut fræno, inhibeantur; non tamen sanantur.*

XVI. *Supernaturalia verò dona penitùs amissa sunt; intellectus nimirum claritas, voluntatis rectitudo, & appetitus cum ratione conformitas.*

XVII. *Hinc in spiritualibus aut cognoscendis aut agendis, homo, nec quoad actum, nec quoad potentiam, ullum principium in se habet.*

XVIII. *Ædificium igitur in cineribus quærunt, qui homini irregenito liberum arbitrium seu reliquas vires tribuunt, quibus aut bene agat, aut ad conversionem & Dei gratiam acceptandam se præparet.*

Qui error est Pelagianorum & Semipelagianorum.

XIX. *Mansit quidem arbitrium hominis liberum à coactione, sed non ad bonum & malum.*

XX. *Imò liberum factum est tantùm ad malum, adeoq; Servum potiùs quàm Liberum dici meretur.*

Intellectum quod attinet, *animalis homo non est capax eorum, quæ sunt Spiritus Dei*, 1 Cor. 2. 14. Voluntatem si spectes, *figmentum cordis hominis tantùm malum est*, Gen. 8. 21. Totum denique hominem, vitâ spirituali amissâ, *in peccato mortuum jacere*, Scriptura clamat, Ephes. 2. v. 1. Col. 2. 13.

XXI. *Etsi peccatum hoc re missum sit piis pa-*

rentibus, nihilominùs tamen per generationem in posteros transfunditur.

Ratio; quia remissione inhabitans vitium non penitùs tollitur, etsi reatus auferatur. Et ut fidei donum non est ex generatione, sed ex regeneratione; ita homo non quà regeneratus, sed quà homo, generat hominem. Sicut semina ab aristis, paleis & siliquis purgata, cum iisdem resurgunt.

Caput XI. In quo

De Actuali Peccato.

Hæc de peccato Originali. Actuale peccatum est, quo in cogitationibus, cupiditatibus, dictis, aut factis lex Dei violatur.

CANONES.

I. *Ex circumstantiarum varietate, varium quoq; exsistit peccatum.*

II. *Ex causa efficiente, est personæ publicæ aut privatæ, majori aut minori* χαρίσματι *donatæ.*

III. *Ex materia, est cogitatum, concupitum, dictum, aut factum.*

IV. *Ex forma, est omissionis aut commissionis.*

V. *Ex fine, est inconsideratum aut affectatum seu contra conscientiam, idq; magis ex malitia quàm ex infirmitate; aut contra, magis ex infirmitate quàm ex malitia.*

VI. *Ex subjecto, est animæ imprimis, aut corporis, aut utriusq;.*

VII. *Ex objecto, commissum est in Deum aut in proximum.*

VIII. *In Deum commissum est, aut ex facta aut ex plena voluntate: atq; hoc posterius peccatum Scriptura* peccatum in Spiritum sanctum *& ad mortem vocat.*

Matth. 12.

Matth. 12. 32. 1 Joh. 5. 16.

IX. *Est autem peccatum in Spiritum sanctum seu ad mortem, cum quis Spiritus sancti testimonio intra conscientiam suam convictus, eidem tamen hostiliter, petulanter, & elatâ quasi manu, adversatur.*

X. *Peccatum in homines lædit superiores, inferiores, aut æquales, pluribus aut paucioribus vinculis sanguinis, affinitatis, &c. unitos.*

XI. *Ex adjunctis, peccatum tale est per se aut per accidens.*

Qualia sunt scandala in rebus alioquin indifferentibus. Vide Roman. 14.

XII. *Nullum peccatum suâ naturâ veniale est, seu tam leve ut damnationem non mereatur.*

Damnatur hoc axiomate Error Pontificiorum, statuentium quædam peccata ex se venialia esse. Ratio patet ex objecto & effectu; nullum enim peccatum est, quod non cum offensâ divinæ ac infinitæ majestatis Dei sit conjunctum.

XIII. *Eventus tamen, meriti Christi & gratiæ Dei respectu, omnia sunt remissibilia, exceptâ infidelitate finali, & peccato in Spiritum sanctum.*

Non quòd gratiâ & merito Christi sunt majora, sed quòd gratiæ & Christi merito repugnent, ac conjuncta sint cum utriusque contemptu.

XIV. *De reliquorum peccatorum gradibus ex circumstantiis judicandum; quarum consideratione exaggerantur aut extenuantur.*

Gravius est, e. g. peccatum admissum à digniore, quàm ab inferiore. *Tanto* (enim) *conspectius in se crimen habet, quanto qui peccat, major habetur.* Gravius est peccatum appetitu, quàm nudâ cogitatione; gravius item dicto & facto, quàm appetitu aut cogitatione commissum. Gravius est peccatum affectatum, quàm inaffectatum. Gravius peccatum commissionis, quàm omissionis, in eodem genere. Gravius est peccatum

in Deum, quàm peccatum in proximum. Gravius est peccatum in eum commissum, in quo plura nos avocare à peccando debeant, quàm in alium. e.g. peccatum in parentes gravius est, in eodem genere, quàm peccatum in fratrem. Gravius est scandalum datum pusillo, quàm datum adultiori.

Caput XII. In quo *De Miseriis Peccatum consequentibus.*

HActenus de Peccato. Nunc de Miseria peccatum consequente.

Miseria hæc temporalis aut æterna est.

Utraque corporalis est vel spiritualis.

CANONES.

I. *Totam hominis miseriam complexus est Deus* mortis *vocabulo.*

Gen. 2. 17. *Quo die comederis ex eo* (fructu scilicet arboris scientiæ boni & mali) *morte morieris.*

II. *Mortis illius quatuor gradus sunt.*

III. *Primus gradus est mors Spiritualis, quæ est privatio vitæ spiritualis, quâ destitutus homo, vivit tantùm peccato.*

Apoc. 3. 1. *Novi opera tua, nempè quòd dicaris vivere, sed mortuus sis.*

IV. *Secundus gradus est mors Afflictionum, quæ est privatio felicitatis primævæ & immissio omnis generis calamitatum.*

Exod. 10. 17. *Supplices orate Jehovam, ut amoveat à me mortem hanc.*

V. *Tertius gradus est mors Corporalis, quæ est privatio hujus vitæ, & corporis in terram resolutio, spiritusq; ad Deum reversio.*

Ecclesiast.

Eccleſiaſt. 12.9 *Redeunte ipſo in pulverem, quemadmodum fuerat: ſpiritus autem redeunte ad Deum, qui dedit eum.* Redit anima ad deum, aut tanquam ad patrem, aut tanquam ad juſtum judicem. Etſi autem mors Chriſti beneficio, in tranſitum ex hac vita ad æternam converſa ſit, hoc tamen loco conſideranda eſt qualis in ſe eſt.

VI. *Quartus gradus eſt mors Æterna, ſeu ſtatus damnatorum, qui mortis corporalis reſpectu, mors Secunda nominantur.*

Apoc. 21. 8.

VII. *De ſtatu damnatorum, nihil extra Scripturam fingendum eſt.*

VIII. *Conſiſtit autem hic ſtatus, in privatione ſummi boni, & immiſſione ſummi mali.*

IX. *Summi boni privatio eſt, qua in æternum excluſi erunt Dei & beatorum communione.*

Matth. 25.41. *Execrabiles abite à me.*

X. *Summum contrà malum erit, æterna communio cum Diabolo & Angelis ejus.*

Matth. 25.41. *In ignem infernalem, paratum Diabolo & Angelis ejus.*

XI. *Locus damnatis deſtinatus infernus eſt.*

XII. *Ubi verò infernus ſit, nec experiri nec ſcrutari expedit.*

XIII. *Satis eſt, in Scripturâ nominari* gehennam, (*a*) fornacem ignis, (*b*) locum cruciatuum, (*c*) carcerem, (*d*) abyſſum, (*e*) & ſtagnum ignis, (*f*) ardentem igne & ſulphure. (*g*)

(*a*) Matth. 5. v. 22. (*b*) Matth. 13. 42. (*c*) Luc. 26. 28. (*d*) 2 Petr. 3. 19. (*e*) Apocalyp. 9. 2. (*f*) Apocalyp. 20. 15. (*g*) Apoc. 21. 8.

XIV. *Pœnarum conſideranda eſt multiplicitas, gravitas, & æternitas.*

XV. *Multiplicitas inde patet, quia cruciatus erunt spirituales, & corporales.*

XVI. *Spiritualium præcipui sunt, vermis conscientiæ non moriens,* (a) *eúmque consequens extrema & ineffabilis compressio & angustia.* (b)

(a) Isa. 66. 24. (b) Roman. 2. 9.

XVII. *Corporales Ignis incxtinguibilis nomine indigitantur; igne autem in hac vita non est exquisitior cruciatus.*

Matth. 13. 42. Apoc. 20. 15.

XVIII. *Gravitas ejulatu & stridore dentium indicatur.*

Sunt enim hæc symptomata summi cruciatus & doloris. Vide Matth. 22. 13.

XIX. *Miseria autem hæc: æterna est, qua reprobis nulla expectanda liberatio.*

Luc. 16. 26. *Inter nos & vos ingens hiatus constitutus est, ut ii qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque isthinc huc transire.* Apoc. 14. 11. *Fumus cruciatus ipsorum ascendet in secula seculorum.*

XX. *Insulsa, nec multa refutatione digna sunt Papistarum, ex Poetarum Ethnicorum somniis petita, de Limbo Infantum, Patrum, & Purgatorio delira.*

Caput XIII. In quo

De lege Morali.

HActenus de statu Innocentiæ & Miseriæ: Sequitur status Gratiæ & Gloriæ.

Partes doctrinæ de statu Gratiæ duæ sunt: prior de Redemptore, tanquam causa hujus status efficiente; posterior de vocatione nostri ad hunc statum.

Redem-

Redemptor ex Lege & Evangelio cognoscitur: ex Lege quidem Redemptionis necessitas; ex Evangelio verò Redemptionis veritas.

Lex est doctrina, quâ Deus, quid à nobis fieri velit, sub comminatione mortis æternæ & promissione vitæ æternæ ostendit, ut ἀδυναμίαν illi satisfaciendi in nobis sentientes, ad Christum quærendum compellamur.

CANONES.

I. *Lex divina per Mosen tradita, à lege naturali, primo homini indita, cujus reliquiæ etiamnum in gentilibus quoque cernuntur, non re, sed ratione tantum differt.*

Rom. 2. 14, 15. *Gentes, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt, faciunt: isti enim sibi ipsis sunt lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis.*

II. *Nemo hominum est, præter Christum, qui Legem perfectè servarit aut servare possit.*

III. *Quinimo transgressionis ac violationis, totius Legis, omnes sumus rei.*

Rom. 3. 23. *Omnes peccarunt, ac deficiuntur gloriâ Dei.*

IV. *Duplex igitur est nostra miseria: quòd vitæ æternæ promissione non tantum excidimus, sed & mortis æternæ rei simus.*

Lev. 18. 5. *Qui fecerit hæc, vivet per ea.* Deut. 27. 26. *Maledictus qui non præstiterit verba Legis hujus faciendo ea.*

V. *Duplicem proinde satisfactionem requirit à nobis, si servari velimus. Obligat enim nos ad pœnam, & ad obedientiam; illam comminatio, hanc promissio Legis requirit.*

Falsò itaq; hæc disjunctivè pronunciantur: aut ad obedientiam, aut ad pœnam nos obligari. Obligat nos Lex ad utrumque; nulla enim via est ad vitam æternam

terram perveniendi, quam Legis impletio, de qua Christus inquit, *Fac hoc, & vives*, Luc. 10. 28. Si maxime igitur à reatu at pœna transgressionis liberaremur, vitam tamen æternam, sine Legis impletione, impetrare non possemus.

VI. *Neutram satisfactionem cum nos præstare possimus, utramque quærere nos jubet in Christo.*

VII. *Atque hoc sine Lex post lapsum, à Deo, postliminii quasi jure, repetitur.*

Primo enim homini data & indita est, ut propria obedientia, si vellet, æternam felicitatem consequeretur: homini verò lapso proponitur, ut omni Legem implendi facultate destitutus, eam impleat per Christum, Roman. 10. 4. *Finis Legis est Christus, ad justitiam, cuivis credenti.*

VIII. *Promulgatio igitur Legis in monte Sinai Israelitis facta summum erat beneficium.*

IX. *Legem nec tanquam imperfectam Christus correxit, nec velut alter Moses novam sanxit, sed à Pharisæorum corruptelis illam vindicavit.*

Pharisæi præcepta Dei tantùm κατὰ τὸ γράμμα interpretati sunt, & externam solùm obedientiam urserunt, ut ex illorum refutatione patet, Matth. 5. Falluntur igitur Samosatenani & illorum similes, Legem imperfectionis arguentes: etsi enim nostri respectu imperfecta sit, quòd nostro vitio ad vitam non sufficiat, perfecta tamen est in se, perfecta quinetiam idea justitiæ Regni cœlorum exsistit.

X. *Falsò quoq; Pontificii asserunt, Legis perfectionem magis in consiliis, quam in præceptis consistere.*

Partes Legis tres sunt: Moralis, Cæremonialis, & Forensis.

Lex Moralis est, quam Deus decem præceptis complexus est.

Regulæ Decalogum rectè intelligendi & explicandi sequentes sunt.

CANONES.

CANONES.

I. *Cujusq; præcepti interpretatio, ex proximo ejus fine petenda est.*

II. *Præcepta cum brevissima sint, synecdochica quoq; sunt. Ex negativis ergo affirmativa, & contra; ex præceptis prohibita, & contra; ex specie genus, & contra; ex cultu externo internus, & contra; ex factis & dictis, cupiditates quoq;, consilia & actiones; ex relatis deniq; correlata sunt intelligenda.*

III. *Unum idemq; ad aliud atq; aliud præceptum diverso respectu potest reduci.*

IV. *Lex generalis cedit speciali.*

V. *Major est emphasis præcepti negativi, quàm affirmativi.*

Negativum enim multò latiùs patet; cum affirmativa circumstantias includant. Affirmativum obligat semper, sed non ad semper; negativum verò obligat semper & ad semper. Exempli gratiâ: ad benefaciendum proximo semper obligati sumus, sed non ad semper; nec enim semper datur benefaciendi occasio. E contrario proximum lædere nunquam licet.

VI. *Hinc plura præcepta sunt negativa, quàm affirmativa.*

VII. *Peccata quævis ejus nomen gerunt, quod nominatim prohibetur.*

Factum hoc ideò, ut peccatorum fœditatem melius cognosceremus. Sic Christus libidinosum mulieris aspectum *Adulterium*, & Johannes odium *Homicidium* appellat, Matth. 5. 28. Johan. 3. 15.

VIII. *Promissiones terrenæ cœlestium rerum sunt symbola.*

Falsò igitur Servetani & Anabaptistæ somniant, promissiones illas tantùm terrenas esse. Terrenæ cœlestes includunt: sic enim Deo se populo rudi & sub pædagogo agenti, accommodare visum est.

Partes Decalogi duæ sunt: Præfatio, & Præcepta.

Præfatio

Præfatio duplex est: una Mosis, altera Dei.

Mosis præfatio hæc est: *Tum eloquutus est Jehova omnia hæc verba.*

Dei præfatio verò sic sonat: *Ego sum Jehova Deus tuus, qui eduxi te è terra Ægypti.*

Quibus verbis authoritatem αὐτοκρατορικὴν, & plenum præcipiendi imperium demonstrat, rationibus petitis, I. Ab essentia sua divina, cujus symbola sunt nomina, *Jehova*, *Elohim*. II. A fœdere gratiæ, cujus nota est vox complexa, *Deus tuus*. III. A redemtionis beneficio, cujus typus est liberatio Israelitarum ex *Ægypto*.

Præceptorum duæ sunt tabulæ: prior de officio nostro erga Deum; posterior de nostro officio erga proximum.

Prioris tabulæ summa est, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis.*

Requirunt hæc verba tum sinceritatem, tum perfectionem dilectionis: sinceritatem, quia *cordis*, *animæ* & *omnium virium* fit mentio: perfectionem, quia *toto corde*, *tota anima*, & *totis viribus* Deum diligere jubemur.

Ad hanc tabulam quatuor præcepta pertinent.

Primum indicat, quis pro vero Deo sit colendus.

Secundum, Quo ritu coli velit.

Tertium, Quæ reverentia nomini Dei, in tota vita exhiberi debeat.

Quartum, Quibus temporibus legitimus Dei cultus publicè sit testificandus.

Posterioris tabulæ summa est, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Mandatum hoc priori simile dicitur; quia ut illud summa est quatuor primorum præceptorum, ita hoc summa est sex ultimorum præceptorum de charitate erga proximum.

Huc igitur refertur,

1. Præ-

1. Præceptum quintum, De conservanda dignitate proximi.
2. Sextum, De vita ejus.
3. Septimum, De pudicitia ejus.
4. Octavum, de facultatibus ejus.
5. Nonum, De fama ejus.
6. Decimum, De cohibendis quoque vitiosis in proximum affectibus.

Atque hæc de Lege morali ad necessitatem Redemtionis evincendam sufficiant; quæ enim bona opera ad unumquodq; præceptum pertinent, secundo libro docebitur.

CAPUT VI. In quo *De Lege Cæremoniali, & Forensi.*

LEgi morali ancillatur cæremonialis, & forensis: illa priori, hæc posteriori cumprimis tabulæ.

Lex cæremonialis est, qua Deus certas cæremonias & ritus externos, velut typos Christi olim exhibendi, præcipit.

CANONES.

I. *Lex cæremonialis pædagogus est ad Christum.* Gal. 3. 24.

II. *Lex cæremonialis cedit morali.*

Primo, quia legis moralis quodammodo est ancilla. Secundo, quia non perpetua esse debuit. Tertio, quia major habenda est ratio charitatis, quam cæremoniarum. Hinc illud Hoseæ, 6. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.*

III. *Lex cæremonialis erat velut chirographum, & testimonium reatus, quo constricti tenentur omnes homines.*

Coloss. 2. 14. *Ac deleto, quod adversus nos erat, chirographo, quod inquam nobis erat contrarium, ipse verò cruce sustulit.*

IV. *Lex*

IV. *Lex igitur cæremonialis sublata est per Christi mortem.*

V. *usus ejus ante Christi mortem salubris; post mortem ejus, usq; ad Evangelii promulgationem indifferens fuit; sed post Evangelii promulgationem, insalubris non tantùm cæremoniarum observatio, sed & mortifera exstitit.*

Hinc Paulus initio Timotheum propter infirmitatem Judæorum, circumcidi curavit, Act. 16. 2. Verùm ex quo plenius Evangelium patefactum est, Titum circumcidi noluit, Gal. 2. 2. Et sanè cæremoniarum Judaicarum observatio nihil hodiè esset, quàm adventus & mortis Christi negatio.

VI. *Ut igitur damnabilis est Encratitarum & aliorum veterum hæreticorum sententia, quæ cibos quosdam, tanquam per se impuros prohibuerunt; ita aversandus Papistarum error, cæremonias partim Ethnicas, partim Judaicas, Ecclesiæ obtrudentium.*

Præcepta Legis cæremonialis, aut de personis sacris sunt, aut de rebus sacris.

Personæ sacræ erant, in genere, omnes circumcisione initiati, quâ ad reliquos quoque ritus servandos obligabantur, & de sanctificatione per Christum admonebantur. In specie verò, personæ sacræ erant Ministri, ordinarii & extraordinarii.

Ordinarii, Sacerdotes & Levitæ.

Sacerdotes erant, qui Legem interpretando, sacrificando, intercedendo & benedicendo, quæ apud Deum & homines peragenda erant, administrarunt. CANONES.

I. *Summus Sacerdos typus fuit Christi summi Sacerdotis.*

II. *Splendidus jus amictus & ornatus, ad regalem propemodùm dignitatem accedens, typus erat dignitatis Christi, ac imprimis perfectissimæ justitiæ.*

Vide

Vide Zach. 3. 5.

III. *Præcipuum ornamentum erat amiculum, & pectorale, amiculo ſuſtentatum: in amiculo erant nomina duodecim tribuum, gemmis inſerta; in pectorali latebat Urim & Thummim; ex quibus reſponſa dabantur Eccleſiæ. Amiculum itaq; Eccleſiam repræſentavit; urim & Thummim, h.e. lumina & perfectiones, Chriſtum deſignabant, Verbum & Interpretem Patris, Lucem & Perfectionem noſtram. Amiculum oſtendebat Chriſtum τὰ πρὸς ἡμᾶς: pectorale verò docebat ipſum τὰ πρὸς Θεὸν peragere.*

Levitæ erant, qui primogenitorum loco adhibiti, Sacerdotibus præſtò erant, tabernaculúmque cum ejus inſtrumentis cuſtodiebant & deportabant.

Extraordinarii Miniſtri erant tum Prophetæ, tum Naziræi.

Prophetæ erant, qui divino inſtinctu ſacerdotes & populum docendo ac in ordinem redigendo typi fuerunt Chriſti, magni illius Prophetæ.

Naziræi erant, qui peculiari voto à vino abſtinentes, Deóque ſe conſecrantes, typi erant ſanctimoniæ Chriſti.

Cultus ſacri tum inſtrumenta, tum modus ſpectandus.

Inſtrumenta erant Tabernaculum & quæ in Tabernaculo ſervabantur, nempè arca, altaria, menſa, & labrum æneum.

CANONES.

I. *Tabernaculum typus erat Deitatis in Chriſto σωματικῶς habitaturæ.*

Joan. 1. v. 14. Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, *habitavit inter nos*, velut in Tabernaculo. Col. 2. ver. 9. *In eo habitabat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.*

II. *Tabernaculi*

II. *Tabernaculi artificiosa coagmentatio figura erat coagmentationis Ecclesiæ, super Christum fundandæ.*

Ephes. 2. 20, 21.

III. *Tabernaculi deportatio figurabat peregrinationem Ecclesiæ Christianæ in hac terra.*

IV. *unitas templi significabat unitatem Christi & Ecclesiæ.*

V. *Partes ejus tres erant; Atrium, Sanctum, & Sanctum Sanctorum.*

VI. *Atrium, in quo populus conveniebat, figura erat Ecclesiæ visibilis, in qua boni & mali.*

VII. *Sanctum, erat atrium Sacerdotum, typus verorum Ecclesiæ membrorum, generis illius electi & regalis Sacerdotii.*

1 Pet. 2. 9.

VIII. *Sanctum Sanctorum, in quod nemo nisi summus Sacerdos & quotannis quidem semel tantum ingressus est, adumbrabat Sanctuarium cœleste, in quod nostro bono ingressurus erat Christus.*

IX. *Velum templi Cherubinis refertum, carnem Christi, divinam naturam quodammodo operientem, denotabat.*

X. *In atrio erat tum altare holocausti ære obductum, carnem Christi cum divina natura unitam, adeoq; virtutem quælibet pro nobis perferendi, significans; tum altare suffitus, Christi pro nobis intercessionem indigitans.*

XI. *Ibidem erat labrum æneum, purgationibus destinatum, quod significabat, Christi sanguine nos purgari, ut grata Deo offeramus sacrificia.*

XII. *In Sancto, seu Sacerdotum atrio, erat mensa, eique impositi panes propositionis & lychnuchus aureus, quibus docebatur, Christum*

suis

ſuis cibum, potum, & lucem ad vitam æternam eſſe.

XIII. *Ibidem erant vaſa aurea, ad aſperſionem & ſuffitum parata, tam ſacrificium, quam interceſſionem Chriſti repræſentantia.*

XIV. *In Sancto Sanctorum erat Thuribulum aureum, ſummo Sacerdoti propium, & Arca fœderis.*

XV. *Arca ex ligno cedrino facta, & auro obtecta, duarum Chriſti naturarum erat figura.*

XVI. *Impoſitæ arcæ tabulæ fœderis, manna & virga Aaronis, docebant, Chriſtum ſuos docere, alere, & regere.*

XVII. *Operculum arcæ, Propitiatorium dictum, una cum Cherubinis, unde Deus ſe Moſen alloquuturum promiſit, typus erat Chriſti, tegentis peccata noſtra, defendentis nos per Angelos ſuos, & Verbum Patris nobis exponentis.*

Modus cultus Levitici partim in rebus Deo offerendis, partim in temporibus ſacris conſiſtit.

Res Deo offerendæ erant ſacrificia, tum ἱλαστικὰ ſeu expiatoria, tum Euchariſtica.

Expiatorium ſacrificium (**Verſohnopffer**, *Peace-offering*) erat, cum animalium mactatione & oblatione teſtati ſunt fideles, ſe mortis reos eſſe, ſuámque fiduciam in ſanguinem Chriſti, tanquam agni illius immaculati, olim pro peccatis mundi offerendi, collocare.

Sacrificium Euchariſticum offerebatur pro omnibus, aut pro certis peccatis.

Sacrificium pro omnibus peccatis, *holocauſtum* (**Brandopffer**, *Burnt-offering*) dictum, totius victimæ combuſtione peragebatur.

Sacrificium pro certis peccatis, *redimens* dictum, pro peccato erat, aut pro reatu.

Sacri-

offering) erat, quo expiatum erat peccatum errore aut ignorantia commissum.

Vide Levit. 4. 2, 3.

Sacrificium pro reatu (Schuldopffer, *Tresspasse-offering*) erat, quo expiabatur peccatum, scienter quidem, sed ex infirmitate commissum. Levit. 5, & 7.

Eucharistica sacrificia (Danckopffer, *Offering of Thanks-giving*) erant, quæ gratitudinis testificandæ nomine oblata erant.

Hæcq; peragebantur aut muneribus tantùm, aut etiam animalibus adhibitis.

Sacrificium muneribus peractum, *libatio* (Speis vnd Trancktopffer, *Meat-offering*) dictum erat, in quo cibus, potus, oleum, sal, thus, &c. offerebantur.

Sacrificium adhibitis animalibus peractum, aut pinguedinis tantùm victimarum incensione, aut animalium quoque mactatione cum libatione expediebatur: illud *hostia pacificorum*, istud *sacrificium laudis* dicebatur.

Tempora sacra erant dierum & annorum.

Tempora sacra dierum erant, 1. Cujusque diei tempus matutinum, & duæ vesperæ quibus juge sacrificium offerebatur. 2. Diei septimi seu Sabbati, quod sanctificationis & requiei per Christum parandæ figura erat. 3. Calendarum seu Neomæniarum.

Tempora annorum anniversaria erant, aut post plures annos recurrentia.

Anniversariæ solennitates majores aut minores erant.

Majores erant, Festum Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum.

Paschatis,

Paſchatis feſtum, decimo quinto die menſis primi celebratum, erat ut μνημόσυνον liberationis ex Ægypto, & ut typus futuræ liberationis per Chriſtum.

Pentecoſtes feſtum, quinquageſimo, à Paſchate, die celebratum, erat ut μνημόσυνον Legis in monte Sinai latæ, & typus ejus, per Spiritum S. olim mittendum, in corda noſtra inſcribendæ. Oblatæ etiam ſunt hoc feſto frugum primitiæ, unde *feſtum primitiarum* dictum fuit.

Tabernaculorum feſtum, decimo quinto die ſeptimi menſis celebratum, erat ut μνημόσυνον gratioſæ conſervationis Iſraelitarum in deſerto, ſub tabernaculis, & ut typus Incarnationis Chriſti. Gratiæ etiam actæ ſunt Deo hoc feſto, pro frugibus ac meſſe, unde *feſtum collectionis* quoque dictum eſt.

Minores ſolennitates erant, feſtum clangoris ſeu tubarum, primo die menſis ſeptimi (quo annus civilis inchoabatur) celebratum, & feſtum expiationis in diem decimum ejuſdem menſis incidens: illud clangoris Evangelii, hoc expiationis per Chriſtum figura fuit.

Solennitates poſt plures annos erant, annus Sabbaticus & annus Jubilæus.

Annus Sabbaticus ſeu hebdomadarius erat ſeptimus quiſque annus, quo terræ cultus & debitorum exactio intermiſſa erat.

Annus Jubilæus erat quinquageſimus quiſque, quo poſſeſſiones ad dominos ſuos redibant, & ſervi Hebræi manumittebantur, in typum manumiſſionis ex ſervitute peccati & Diaboli per Chriſtum.

Tantum de Lege Cæremoniali. Forenſis eſt, quæ ad politiæ Judaicæ conſtitutionem pertinet.

CANO-

CANONES.

I. *Ut lex cæremonialis Deum, ita forensis proximum respicit.*

II. *Lex forensis in iis, quæ legi morali consentanea & juris communis sunt, nos quoque obligat.*

III. *Quæ verò peculiaris erant juris, & prò terræ promissæ ac politiæ Judaicæ conditione præcepta sunt, ad illa non magis obligamur, quàm ad aliarum rerum publicarum jura municipalia.*

CAPUT XV. In quo

De Evangelio, ejúsque cum Lege convenientia, & ab illo differentia.

HActenus Redemptionis necessitatem ex Lege vidimus: nunc ejus veritas in Evangelio spectanda est.

Evangelium est lætum nuncium, seu doctrina de Dei Filio in hunc mundum misso, ut assumptâ humanâ naturâ, Legis maledictionem, nostro loco subiret, & eidem perfectissimè obediendo, vitam nobis æternam promereretur.

CANONES.

I. *Conveniunt Lex & Evangelium causa efficiente principe, Deo; & instrumentali, Verbo scripto. Differunt autem causis instrumentalibus externis: tum quòd Lex per Mosen; Evangelium per Christum plenè traditum sit: tum quòd Lex naturaliter quoque homini nota sit; Evangelium verò non nisi ex gratiosa Dei revelatione.*

II. *Conveniunt materia communi; quòd utriná, urgetur obedientia, additis promissionibus & comminationibus. Differunt autem materia propria: Lex enim primariò facienda; Evangelium verò primariò credenda, docet.*

III. *Conveniunt*

III. *Conveniunt forma communi; quòd utrinq; perfectæ obedientiæ exhibeatur ſpeculum. Differunt autem forma propria. Lex enim docet, quæ ſit perfecta illa ac Deo placens juſtitia; Evangelium verò docet, ubi ſeu in quonam reperiamus perfectam illam juſtitiam. Lex illam à nobis efflagitat; Evangelium illam in Chriſto demonſtrat.*

IV. *Conveniunt fine ſummo, Dei gloria; eiq; proximo ſubordinato, ſalute noſtra, quæ utrinq; ſpectatur. Differunt verò finibus propriis. Lex enim eo data eſt, ut ad Chriſtum quærendum impellat; Evangelium verò ut Chriſtum exhibeat.*

V. *Conveniunt objecto communi, homine lapſo ſcilicet. Differunt autem objecto proprio. Legis enim objectum proprium, eſt homo conſternandus & humiliandus; Evangelii verò, jam conſternatus & humiliatus.*

VI. *Conveniunt adjuncto communi, ſanctitate, bonitate, & perfectione, quam Lex juxtà & Evangelium in ſe conſiderata, habent. Differunt autem, quòd ex accidenti & propter noſtram infirmitatem, Lex ſine Evangelio ad ſalutem ſit inſufficiens.*

VII. *Apparet ex hac collatione, quo pacto Lex & Evangelium in Scripturis ut ſubordinata, aut ut oppoſita proponantur.*

VIII. *Oppoſita ſunt, reſpectu hominis irregeniti & regeniti; ſubordinata verò ſunt, in homine regenito.*

Tanquam oppoſita proponuntur ab Apoſtolo, Rom. 16, 14. *Non eſtis*, inquit, *ſub lege, ſed ſub gratia.* Hic ſtatum hominis ante & poſt regenerationem indigitat. Sub lege eſſe dicitur homo infidelis: 1. Quia eſt ſub maledictione legis. 2. Quia eſt ſub legis rigore, quo juſtitiam ac obedientiam perfectam requirit. 3. Quia ex lege peccandi occaſionem captat, juxta illud, *Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.* Vide Rom. 7. 8. *Sub gratia* vero eſſe dicitur homo fidelis. 1. Quia liberatus eſt à maledictione legis. 2. Quia liberatus eſt à legis rigore & perfectæ juſtitiæ exactione, quippe

quam

quam Christus præstitit. 3. Quia liberatus est à peccato regnante, sic, ut non amplius ex lege peccandi occasionem captet, sed per Spiritum S. legi, gratitudinis testificandæ causâ, parere incipiat. Tanquam subordinata verò urgentur, cum *legis finis* Christus esse dicitur, Rom. 10. 4. Cum *pædagogus ad Christum* nominatur. Gal. 3. 24. Cúmque lex ei, qui Spiritus opera facit, non adversâri dicitur, Gal. 5. 22, 23. Quam enim justitiam lex requirit, eam homini fideli Evangelium in Christo exhibet. Et tametsi plenè in hac vita legi satisfacere nequeamus, renati tamen ei per sanctificationis donum parere incipiunt.

CAPUT XVI. In quo

De Persona Christi Θεανθρώπου.

PArtes Doctrinæ Evangelicæ de Christo Redemptore duæ sunt: prior de Persona, posterior de Officio ejus.

Personæ ratione Redemptor Θεάνθρωπος est, h. e. Dei æternus Filius, in tempore incarnatus, seu homo factus.

Joan. 1. 14. *Et Sermo ille caro factus est, & commoratus est inter nos.* Gal. 4. 4. *At postquam venit plenum tempus, misit Deus filium suum, factum ex muliere.* 1 Tim. 3. 16. *Et sine controversiâ magnum est mysterium pietatis, Deus conspicuus factus est in carne.*

CANONES.

I. *Incarnatio Christi inchoativè opus totius SS. Trinitatis est, terminativè verò solius filii.*

Solus enim Filius naturam humanam assumpsit, quam Pater in Filio per Spiritum sanctum ex substantiâ Beatæ Virginis formavit.

II. *Persona Christi aut ἀσυγκρίτως consideratur, ut Sermo ille ac æternus Dei Filius; aut συγκρίτως, tanquam Θεάνθρωπος. Prior consideratio ad Θεολογίαν,*

θεολογίαν, posterior κατ' οἰκονομίαν, seu gratiosam dispensationem fieri dicitur.

III. *Similiter natura divina aut καθ' ἑαυτὴν ac simpliciter, aut relata, quatenus est in persona τοῦ λόγου, & κατ' οἰκονομίαν spectatur.*

IV. *Etsi igitur verum sit, Christum Deum hominem factum esse, non tamen sequitur, Deitatem incarnatam esse, aut Filio incarnato, Patrem quoq; & Spiritum S. esse incarnatum.*

Materia ex qua, Incarnationis, est semen mulieris, seu B. Virginis.

Gen. 3. 15.

VI. *Forma ejus, in personali unione consistit, qua ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, Christusq; mansit quod erat, & factus est quod non erat.*

VII. *Finis ejusdem, est dei gloria & salus nostra.*

VIII. *Necessitatem incarnationis Christi cum Veritas Dei evincit, tum salus nostra.*

IX. *Dei Veritas; quia in Veteri Testamento Vaticiniis compluribus prænunciata, & variis typis adumbrata fuit.*

Vaticinia illustria sunt, Gen. 3. 15. *Inimicitias ponam inter te & mulierem hancce; & inter semen tuum & semen illius: hoc conteret tibi caput, tu autem mordebis ei calcaneum.* Gen. 22. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Esa. 7. 4. *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Immanuel.* Esa. 9. 6, 7. *Puer natus nobis. Filius datus nobis, &c.* Jerem. 23. 5. *Ecce dies venturi sunt, quibus excitabo Davidi germen justum, qui regnabit Rex, secundabiturque ac exercebit jus & justitiam in terra: diebus ejus servabitur Jehuda, & Israel habitabit secure: atque hoc nomen ejus est, quo vocabit eum Israel, O Jehova justitia nostra.* Typi vero ejus erant, Tabernaculum, Arca fœderis, & familia, de quibus supra. Imprimis Melchisedecus ἀπάτωρ, Heb. 7. 3. & species humana, qua Patribus olim frequenter apparuit.

X. *Salus vero nostra ideo Incarnationis necessitatem evincit; quia servari non poteramus nisi per talem Redemptorem, qui Deus & Homo in una persona, adeoque Θεάνθρωπος, esset.*

XI. *Deus ut esset, partium requirebat conditio: illinc Dei Majestas; hinc nostra egestas & magnitudo mali tollendi, & boni restituendi.*

Majestas Dei tanta est, ut nemo, nisi qui cum Patre unum est, se interponere potuerit. Ne quidem Angeli id facere ausi fuissent, quia Mediatore Christo ipsi quoque opus habent, Col. 1. 16, 17. quia ne quidem ipsi ad Deum collati puritati ejus respondent, Jobi 15. 15. ideoque coram Deo faciem suam obvelant, Esa. 6. 2. Quanto minus igitur hominum quispiam, cū ne unicus quidem justus fuerit? Rom. 3. 10. Malum tollendum, erat peccatum & consequentia peccatum; Ira Dei, Potestas Satanæ, Mórsque temporalis & æterna. Jam vero, cujus quæso passione, infinitæ Majestatis offensa expiari poterat, nisi ejus, qui ipse quoque infinitus est? Cujus intercessione ira Dei placari poterat, quam ejus, qui est Filius ille Dei dilectissimus? Cujus viribus Satan cum tota tenebrarum potestate vinci poterat, nisi ejus, qui omnibus diabolis est potentior? Quis denique mortem superare potuisset, quam qui mortis etiam potestatem habet? Heb. 2. 15. Bona vero restituenda erant, perfecta justitia, ὁμοίωσις, Dei imago, Spiritus S. dona, Vita æterna, & similia. Jam vero, Quis justitiam illam nobis donare posset, nisi qui est ipsa justitia? Quis melius nos filios Dei faceret nisi naturalis ille Dei Filius? Quis ad imaginem Dei nos rectius instauraret, quam qui ipse est imago Dei invisibilis? Quis certius Spiritum S. conferret nobis quam is, à quo procedit? Quis denique Vitam nobis æternam daret, quā qui est Vita ipsa? Jo 1.4

XII. *Homo ut esset, Dei postulabat justitia, quæ ut peccatum impunitum non relinquit, ita illud non punit nisi ex ea natura quæ peccavit.*

Prius hujus canonis lemma, tum ex justitia, tum ex veritate Dei manifestum est. Ex justitia, quia hac Deus peccatum non tantum adversatur, sed punit quoque. Psalm. 5. 5, 6, 7. *Non es, O Deus, studiosus impietatis, non diversatur apud te malum. Non consistunt insani*

sani è regione oculorum tuorum, odisti omnes operarios iniquitatis. Perdis loquentes mendacium, virum sanguineum & dolosum abominatur Jehova. Ex veritate vero; quia comminatio, ante lapsum data, irrita esse non potuit. Inane igitur est Socini delirium, quo (ut meritum Christi evertat) justitiam Dei talem fingit, quæ non necessario aut mortem æternam inferat, aut satisfactionem requirat, quæque hac in parte de jure suo remittere queat. Quod si punienda fuerunt peccata, in nostra utique natura punienda erant; homini enim lex data est, homini Deus mortem minatus est. Homini igitur pœna quoque luenda incumbit.

XIII. *Θεάνθρωπος vero, h. e. Deus & Homo in una Persona esse debuit, ut Mediatorem inter Deum & nos agere posset.*

Medius itaque inter Deum & homines, h. e. Deus & Homo, simul fuit, ut, quæ apud Deum & homines peragenda erant, expediret, Heb. 5. 1. Efflagitant utramque naturam in eadem persona opera θεανθρικὰ, de quibus in sequenti capite fusius.

Partes Incarnationes Christi duæ sunt: Conceptio & Nativitas.

In conceptione tria docendi causa spectantur, naturæ humanæ formatio, assumtio, & personalis unio.

Formatio naturæ humanæ Christi est, qua illa, sine virili operatione, è sanguine Mariæ Virginis, à Spiritu sancto est producta.

CANONES.

I. *Spiritus sanctus non materialis sed efficiens causa est conceptionis Christi: conceptus est non de substantia, sed de potentia ejus,* non generatione, sed jussione & benedictione. *Aug.*

II. *Materia proxima est sanguis B. Virginis.*

III. *Forma conceptionis Christi consistit in sanguinis B. Virginis per Spiritus S. virtutem præparatione & sanctificatione, in corporis formatione, qua*

simul & semel, non successive, ut aliorum hominum corpora, perfectum fuit, & in animæ rationalis inspiratione.

Cum in ordinaria generatione formationis tempus quadraginta dierum statuatur, corpus Christi momento absolutum fuit. Alioquin conceptus esset non Christus homo, sed embryo.

IV. *Finis miraculosæ conceptionis Christi est, ut immunis esset à peccato originali. Hoc quippe omnibus ex Adamo, & per Adamum, h. e. naturaliter descendentibus adhæret. Christum vero sine peccato nasci oportuit, ut* sanctum haberemus Sacerdotem.

Heb. 7. 17.

Assumtio humanæ naturæ est, qua Christus vere corpus & animam humanam, cum proprietatibus & infirmitatibus, citra peccatum tamen, assumsit.

CANONES.

I. *Christus non hominem, sed humanitatem; non personam, sed naturam assumsit.*

Secus enim non Θεάνθρωπος & una persona esset, sed duæ personæ, duo Christi fotent. Scriptura ipsum *Immanuelem* nominat, quia idem ille, qui nobiscum, hoc est, homo est, Deus exsistit, Esaiæ 7. 14. Idem ille Sermo æternus, caro factus dicitur, Johan. 1. 1. Et idem Davidis Filius & Dominus appellatur, Mat. 22. 42.

II. *Nec tantum verum corpus humanum, trina dimensione constans, & veram animam, sed & proprietates essentiales.*

III. *Imo & infirmitates, non tamen damnabiles illas, sed inculpabiles & miserabiles.*

Infirmitates illæ corporis aut animæ sunt. Corporis infirmitates iterum ab extrinsecis causis sunt, ut calamitates & cruciatus ab hostibus illati; aut ab intrinseca causa exsistunt, & naturam, ex quo primæva felicitate

rate excidit, universe consequuntur, ut algere, æstuare, sitire, esurire, dolere, defatigari, & similia. Animæ vero infirmitates sunt, tristitia, timor, ignorantia, &c.

IV. *Sic affectus quoq; nostros in sese suscepit, sed ab omni ἀταξίᾳ aut proclivitate in malum immunes.*

Personalis unio est, qua persona Filii Dei ὑπόστασιν suam humanæ naturæ communicavit, illamque sibi & cum natura sua divina sic univit, ut servatis utriusque naturæ proprietatibus, in una persona sit Θεάνθρωπος.

CANONES.

I. *Humana Christi natura non habet peculiarem aut aliam quam τοῦ λόγου, i. e. Filii Dei ὑπόστασιν seu subsistentiam.*

Differt igitur hac in parte Christus ab omnibus aliis hominibus, quod quivis homo præter essentiam, animam & corpore constantem, habeat peculiarem ὑπόστασιν seu modum subsistendi, quo ab omnibus aliis personis differat; humana vero Christi natura, propria subsistentia carens, assumta sit in consortium ὑποστάσεως personæ divinæ. Neque hinc concluditur, humanam naturam, hac in parte, in Christo inferiorem esse quam in aliis hominibus; tanto enim in Christo præstantior est, quanto ὑπόστασις Filii Dei creaturis antecellit.

II. *Expedit docendi causa indicari, quomodo humana natura Filio Dei unita sit & non sit.*

III. *Non unita est ei συνουσιωδῶς, ut personæ divinæ sunt unitæ. Non οὐσιωδῶς tantum καὶ δραστικῶς, essentia & virtute, ut essentia Christi omnibus præsens est. Non παρεκτατικῶς, seu præsentia gratiæ tantum. Non φυσικῶς, ut forma & materia uniuntur. Non σχετικῶς, ut amicus amico. Non μυστικῶς tantum, ut Christus habitat in fidelibus. Non sacramentaliter, ut est in S. Cœna, sed ὑποστατικῶς, personaliter, h. e. ut ad Eutychianam & Nestorianam*

hæresin effugiendam, plenius nos explicemus:

1. Ἀτρεπτῶς, *sine personæ divinæ mutatione.*

2. Ἀδιαιρέτως, *sine naturarum divulsione, contra Nestorianos.*

3. Ἀσυγχύτως, *sine earundem confusione, contra Eutychianos.*

4. Ἀχωρίστως, *sine separatione.*

IV. *Unionis personalis tria sunt effecta: Communicatio idiomatum; Excellentia naturæ humanæ; & utriusque naturæ in operibus Theandricis cooperatio.*

V. *Communicatio idiomatum, est modus loquendi, quo de Christi Persona, quocunque modo appelletur, prædicatur, quod est alterutrius naturæ.*

Directius hoc fit, cum prædicantur de persona à divina natura denominata quæ naturæ divinæ; & ab humana denominata, quæ humanæ sunt naturæ. Ut Joh. 1. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Verbum erat Deus, &c.* Luc. 18. 32. *Filius hominis tradetur Gentibus, illudetur, conumelijs afficietur, conspuetur.* Indirectius, vere tamen, hoc fit, quoties de Christo homine, quæ divinitatis; & de Christo Deo, quæ humanitatis sunt, enunciantur. Ut Joh. 3. 13. *Nullus ascendit in cœlum, nisi qui descendit, nempe Filius hominis qui est in cœlo.* Actor. 20. 28. *Ecclesiam Deus proprio suo sanguine acquisivit.*

VI. *Communicatio hæc verbalis est & realis. Verbalis ratione modi loquendi, realis vero ratione fundamenti, personalis nimirum unionis.*

Ut enim vere utraque natura in persona Filii Dei subsistit, ita proprietates utriusque naturæ ei communes sunt.

VII. *Discernenda autem hic sunt vocabula concreta ab abstractis: illa personæ sunt, hæc alterutrius naturæ.*

Recte proin dico, Deus est homo, & homo est Deus; sed non item, Deitas est humanitas est, aut humanitas Deitas. Etiam in naturalibus hæc differentia valet; multa enim in abstracto sunt opposita, quæ in concreto sunt diversa seu sub-

subordinata. Reste dicitur, animatum est corporeum, & quoddam corporeum est animatum: sed non item, anima est corpus, aut corpus est anima. Sic totus Christus ubique est, sed non totum Christi, id est, utraque natura.

VIII. *Excellentia humanæ naturæ Christi partim in donis, quæ ex unionis gratia promanant, partim in honore adorationis consistit.*

IX. *Ex donis imprimis consideranda Scientia & Potentia ejus.*

X. *Etsi scientia illa æterna, quæ proprietas divinæ naturæ essentialis est, in humanam naturam transfusa non sit; triplicem tamen scientiam humana quoque natura obtinet, Donativam, Infusam & Experimentalem.*

XI. *Donativa*, scientia beatorum *dicta, est, qua humana natura divinæ essentiæ arctissime unita, eandem videt, tametsi eam non comprehendat.*

Infinitum enim à finito comprehendi nequit: videt Deum ὅλον, ἀλλ' οὐχ ὅλως.

XII. *Scientia infusa est, qua Christus à Spiritu sancto unctus, novit quicquid ad res cœlestes pertinet, & aliàs non nisi per gratiæ lumen videri potest.*

XIII. *Scientia experimentalis est, per quam cognoscit Christus quæ lumine naturæ cognoscuntur; ex causis effecta, ex effectis causas, ex contrariis contraria, &c. intelligendo.*

XIV. *Etsi autem tum donativa, tum infusa scientia Angelos non minus quam homines superet, alia tamen est à scientia æterna, seu omniscientia.*

XV. *Scientiæ vero experimentali opponitur ignorantia, quæ Christo tribuitur; in hoc enim scientiæ genere Luc. 2. 52. profeciisse dicitur.*

XVI. *Potentia humanæ naturæ ea data est, ut illa quoque Angelis & hominibus superior sit; virtutem enim instrumentalem accepit edendi miracula, principali tamen potentia seu omnipotentia re-*

servata τῷ λόγῳ, qui humana natura ut instrumento utitur.

XVII. *Honor, qui ex unione personali consequitur, est humanæ naturæ adoratio: non tamen carnis, qua caro est; nec creaturæ, sed Dei in carne creata.*

XVIII. *Tertium consequens unionis hypostaticæ, est concursus utriusque naturæ in operibus, quæ θεανδρικὰ* Dei-virilia, *& ἀποτελέσματα nuncupantur, in quibus hæc quatuor consideranda: 1. ὁ ἐνεργῶν, agens persona, seu Christus ipse. 2. τὸ ἐνεργητικὸν, principium secundum quod, nempe duæ naturæ Christi. 3. ἡ ἐνέργεια, duplex actio secundum duplicem naturam. 4. τὸ ἐνέργημα, opus externum, ad quod actiones illæ communionem habent.*

Facit huc simile gladij igniti, in quo occurrit, 1. Unitas gladii. 2. Duo agendi principia, ferrum & ignis. 3. Duæ actiones, sectio & ustio. 4. Unum opus, sectum & ustum.

Tantum de Conceptione Christi. Nativitas est, qua Christus tempore ordinario à B. Virgine in utero gestatus, tandem genitus & in hunc lucem editus est.

Luc. 2, 6, 7. *Factum est autem, cum essent illic, complati sunt dies, quibus ipsa pareret. Peperit igitur Filium suum primogenitum.*

CANONES.

I. *Nativitatem Christi adversus Judæos firmiter credimus.*

Confirmatio duplex est. Prior, ex Prophetis; quia & loca, quibus nasci, educari, docere & pati debuit, vastata sunt; & tempus, quo secundum Prophetarum vaticinia venire debuit, præteriit. Bethlehemæ quippe nasci, Mich. 5. 2. Nazarethæ educari, Esa. 11, 1. Hierosolymam stante secundo Templo ingredi

ingredi debuit, Zachar. 9. 9. Hagg. 2. 7, 9. idque abolita quarta Monarchia, Daniel. 2.44. Sceptro item à Judæis nondum penitus ablato, Gen. 49. 10. At Bethlehem, Nazareth, Jeruſalem, & Templum ſecundum jamdudum vaſtata ſunt. Quarta illa Monarchia ſublata eſt, & ſceptrum à Juda penitus ſublatum. Neceſſe eſt igitur Meſſiam veniſſe. Poſterior, ex congruentia hiſtoriæ Lucæ Evangeliſtæ de nativitate Chriſti, cum vaticiniis Propheticis de tempore adventus Meſſiæ, Gen. 49. de familia, Jer. 23. 5. de Virgine matre, Eſa. 7. 14. de patria, Mich 5. 2. de ſtatu denique ejus, Eſa. 53. 2.

II. *Nativitas, proprie loquendo, non eſt humanitatis, ſed Chriſti hominis; non naturæ, ſed perſonæ.*

III. *Duæ ſunt Filii generationes: æterna una, qua genuit eum Pater; temporalis altera, qua natus eſt ex Virgine: duæ quinetiam filiationes, quarum altera Patris, altera Mariæ Filius exſtitit.*

IV. *Falſo tamen duplex Filius aut duo Filii ſtatuuntur. Non enim eſt in ipſo ἄλλος καὶ ἄλλος, ſed ἄλλο καὶ ἄλλο.*

V. *Proinde Maria non tantum* Χριστοτόκος, *(ut Neſtoriani voluerunt) ſed & Θεοτόκος appellanda eſt.*

VI. *Chriſti nativitas naturalis & ſupernaturalis eſt. Naturalis quatenus ordinario tempore & aperto utero; ſupernaturalis vero, quatenus ex virgine genitus eſt.*

Pontificii ſub Virginitatis Mariæ tuendæ prætextu ſtatuunt, Chriſtum ex Maria, utero clauſo, & ſine ejus dolore, natum: etſi autem poſterius, quod de partus ἀνωδυνίᾳ affirmant Veteres, in medio relinquimus; pernegamus tamen, per clauſum uterum Chriſtum exiviſſe, cum diſerte ipſi applicetur Lex, quæ vult, *omnis maſculus διανοίγων μήτραν, ſanctus ſit Domino*, Luc. 2. 23. Nec Virginitas Mariæ in hoc cõſiſtit, quod uterus ejus in partu non apertus ſit, ſed quod à viro non cognita ſit.

VII. *Mariam post partum quoque Virginem mansisse credimus; non enim conjugium ejus cum Josepho in prolis generatione, sed in ejus educatione & sanctæ vitæ conjunctione consistebat.*

VIII. *Etsi Christum alii fratres subsequuti non sint, recte tamen Mariæ Primogenitus appellatur.*

Quatuor modis Christus in Scriptura Primogenitus dicitur. 1. Ratione generationis æternæ, qua prius genitus est, quam esset ulla creatura, Col. 1. 15. 2. Ratione electionis, & dignitatis, qua primogenitus est inter fratres, Rom. 8. 29. 3. Ratione resurrectionis, qua primogenitus est ex mortuis, Coloss. 1. 18. 4. Ratione nativitatis ex Virgine, Luc. 2. 7. Primogenitus autem non tantum is est, quem alii fratres sequuntur, sed is quoque, qui primus nascitur, ut maxime unigenitus sit, aut nulli alii fratres eum sequantur. Unde tales etiam prius quam fratres haberent, Deo consecrati sunt, tanquam primogeniti, Num. 18. 16.

IX. *Fructus nativitatis cum oratione, tum cantico Angelorum indicatur.*

Oratio est, Luc. 2. 10, 11. *Tum dixit Angelus pastoribus, Ne timete; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo: Natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus in urbe David.* Canticum vero est, *Gloria Deo in altissimis & in terra pax, & in hominibus benevolentia*, Ibid. 14.

Caput XVII. In quo

De officio Christi mediatorio.

Hactenus consideravimus Personam Christi Redemptoris. Officium ejus Mediatorium est, ut tanquam Θεάνθρωπος illa quæ salutis nostræ causa inter Deum & nos peragenda erant expediret.

CANONES.

I. *Officium Christi Mediatorium pulchre nomine*

mine Jesu, Messiæ, Christi, & Domini, *indigitatur.*

II. *Alia ratione Christus Mediator Angelorum quam Hominum dicitur. Illorum Mediator est, respectu gratiosæ cum Deo unionis, horum vero respectu Reconciliationis ac Redemptionis.*

III. *Causa efficiens hujus officii est tota SS. Trinitas, sed pater κατ' ἐξοχήν.*

Esa. 42. 1. Ecce servus meus, quem suscepi: electus meus, quem benigne accipit anima mea. Et 49. 1. *Jehova inde ab utero vocavit me.* Psal. 110, 4. *Juravit Jehova & non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos, &c.* Heb. 5. 5. *Christus sibi hunc honorem non tribuit, ut fieret Pontifex, sed is, qui dixerat, Filius meus es tu, hodie te genui.*

IV. *Subjectum ejus non solum est totus Christus, sed & totum Christi, estque Mediator secundum utramque naturam.*

Negant hoc Samosateni & Pontificii, docentes Christum secundum humanam tantum naturam Mediatorem esse. Verum nititur hic canon ratione firmissima. Si enim mediatoria opera sunt θεανδρικὰ ἀποτελέσματα, in quibus non tantum humana, sed & divina actione opus est, tum officium hoc Christo tribuitur etiam secundum divinam naturam. Atqui prius est. Ergo & posterius. Assumtum probatur exemplis. Sine Deitatis operatione nec occultam illam Dei sapientiam proferre, nec mentes nostras illuminare posset. Sine Deitatis efficacia nec satisfactio meriti locum apud Deum habere, nec intercessio efficax esse potuisset. Sine Deitate nec onus illud iræ divinæ infinitum sustinere, nec mortem aut Diabolum superare & abolere potuisset. Sine Deitatis virtute nec Ecclesiam conservare, nec hostes coercere potuisset. Nec obstat, quod unus Mediator Dei & hominum *homo Jesus Christus* dicatur, 1 Tim. 2. 5. Non enim vox *hominis* naturæ est, sed personæ: & cum Dei & hominum Mediator dicitur, mediatio ὑποστατικὴ, qua Deus & homo est, præsupponitur. Multa interim testimonia sunt, quibus Deitatis operatio imprimis urgetur, Act. 20. 28. Deus *Ecclesiam redemit proprio sanguine.* Heb. 9. 14. Per Spiritum æternum *seipsum obtulit*

obtulit. Johan. 1. 7. *Sanguis Jesu Christi* Filii ejus *purgat nos ab omni peccato.* Etsi vero Filius pars offensa sit, nihil tamen obstat, quin Mediatorem agat apud seipsum. Ut enim proprie justitia dicitur respectu alterius, analogice vero respectu nostri: ita mediatio proprie est respectu aliorum, analogice vero respectu ipsius mediantis. Est quidem Christus absolute consideratus pars offensa; idem tamen mediator est, quatenus per gratiosam ἰλεοποιίαν, Intercessoris officium in se suscepit: non secus ac Regis cujuspiam Filius, qui una cum Patre offensus, ad perduelles transit, eosque Patri reconciliat.

V. *Objectum officii Christi est, Deus offensus & Homo offensæ reus.*

VI. *Modus, quo ad officium hoc vocatus est, in ubere illa Christi unctione consistit, qua Spiritus sancti Charismata, nostri respectu, sine mensura accepit.*

Psalm. 45. 8. *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Jer. 61. 1. *Spiritus Domini Iehova super me, quoniam unxit me.* Johan. 3. 34. *Huic non admetitur Deus Spiritum.*

VII. *Finis ejus est, ut per quem Deus omnia condiderat, per eundem sibi omnia reconciliaret.*

Coloss. 1. 20.

VIII. *Christus Mediator est, merito & efficacia. Merito, quia plenissime pro nobis satisfecit. Efficacia, quia meritum nobis efficaciter applicat.*

Hinc iterum apparet, non tantum secundum humanam, sed & secundum divinam naturam, officium hoc ab illo administrari; quippe sine qua nec infiniti valoris esset meritum, nec nobis applicaretur. Servat igitur & vivificat nos, peccata remittit, ac preces exaudit, secundum humanam merito, secundum divinam naturam vero efficacia.

IX. *Christus solus & unicus Mediator est.*

Act. 14. 12. *Non est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen sub cœlo datum est, ut sit inter homines, per quod nos oporteat servari.* 1 Tim. 2. 5. *Unus est Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.*

Officium hoc Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.

Propheticum officium est, ut in veritate cœlesti electos instituat.

Partes ejus sunt, externa consilii divini promulgatio, & interna mentis illuminatio.

Sacerdotale officium est, ut cum satisfactione coram Deo plenissima nostro loco compareat, & pro nobis intercedat.

Partes ejus sunt, Satisfactio & Intercessio.

Regium officium est, ut Ecclesiam gubernet & conservet.

Partes ejus sunt, Ecclesiæ gubernatio, & hostium debellatio.

CAPUT XVIII. In quo

De Christi Mediatoris exinanitione.

TAntum de Persona & officio Mediatorio Christi. Status ejusdem est conditio, qua Christus tanquam Θεάνθρωπος, officium suum Mediatorium exsequutus est.

Estque tum Exinanitionis, tum Exaltationis.

Status Exinanitionis seu Humiliratis est, quo cum in forma Dei esset, forma servi assumta, Patri pro nobis obedivit, mortuus & sepultus est, atque ad inferos descendit.

Officio igitur suo Prophetico, Sacerdotali, & Regio ita functus est in hoc statu, ut Deitatis forma ac gloria se quod ammodo abdicarit.

Non

Non exeundo se Deitate, sed occultando eam in assumta servi forma. Etsi vero Deitas Christi in humiliationis quoque statu, in miraculis præsertim, se exseruerit, parum tamen hoc fuit, si conferatur cum clara ejus, in exaltatione, patefactione.

Prophetico officio, in statu Exinanitionis, functus est, non mediate tantum, præmisso Johanne Baptista Præcursore, & vocatis Apostolis, sed immediate quoque, perditis ovibus, Israelis imprimis, veritatem cœlestem, magna cum constantia, tolerantia & efficacia, tum doctrinæ, tum miraculorum, prædicando.

Sacerdotale vero officium administravit in hoc statu, pleniſſime pro nobis satisfaciendo humilitérque pro nobis intercedendo.

Satisfactio Christi est, qua Legi nostro loco subjectus, maledictionem peccatis nostris debitam subeundo, & obedientiam à nobis requisitam Legi perfectissime præstando, nos à maledictione liberavit, & vitam nobis æternam restituit.

Hæc igitur in pœnarum persolutione & justitia perfecta consistit: in illa præcipue obedientia passiva; in hac activa imprimis elucet.

Studio hanc restrictionem addo, ne existimemus obedientiam passivam & activam sic differre, ut pœnæ persolutio in sola passiva, & justitia perfecta in sola activa obedientia consistat. Nec enim tempore differunt, cum utraque à primordio incarnationis usque ad mortem extendatur. Nec subjecto differunt, quia eadem obedientia diverso respectu activa & passiva est, adeoque obedientia Christi actio passiva & passio activa existit; quatenus enim passio pœnæ est receptio, passiva obedientia dicitur; quatenus vero summæ dilectionis est testificatio; activa nominari potest. Nec obedientiæ in activam & passivam divisio, est divisio in partes, sed tantum distinctio à fine petita, duplici nimirum satisfactione pro pœna & pro vita æterna. Priorem Comminatio Maledictionis transs-

transgressoribus, Deut. 27. 26. facta; posteriorem Promissio Vitæ sub perfectæ obedientiæ & justitiæ conditione, Lev. 18, 5. requirit. Analogice igitur dicimur, unica perfectissimaque Christi satisfactione, & à pœna liberari, quia pœnas pro nobis tulit; & jure vitæ æterdonari, quia Legem pro nobis implevit.

Persolutio pœnarum est, qua pœnas nobis debitas in se suscepit, seque ultro pro nobis victimam sanctam Deo obtulit.

Hæc tum in perpessionibus magnam & extremam Passionem antecedentibus, tum in hac præcipue consistit.

CANONES.

I. *Nulla Passionis Christi particula à satisfactione Christi excludenda est.*

Ratio, quia nihil pro se, sed omnia nostro loco passus est.

II. *Non igitur removendæ à Christi λύτρῳ perpessiones innumeræ, quas Christus ad extremam usq; profectionem Hierosolymitanam sustinuit. Etsi enim Passio Christi extremam antecedens ejus κατασκευὴ dici possit, revera tamen pars satisfactionis integralis existit.*

Sicut negari non potest, centum florenos ab eo, qui tonnas aliquot auri debet, solutos, partem esse solutionis integralem, quamvis respectu totius ac principalis summæ exiguam.

III. *Scriptura tamen synecdochice & κατ' ἐξοχὴν extremam illam Passionem, tanquam Redemtionis Λύτρον, mortemque Christi ac ejusdem in ara crucis oblationem, velut hostiam, victimam & sacrificium expiatorium describit.*

Videatur hac de re, cap. 9. & 10. ad Hebræos.

IV. *Causa hujus Passionis efficiens princeps, est SS. Trinitas: administræ sunt, hostes Christi ex Judæis & Gentibus.*

V. Per

V. *Persona, quæ pro nobis passa est, non est Pater, nec Spiritus sanctus, sed Filius Dei.*

VI. *Etsi autem Deus recte passus esse dicatur, divinitas tamen non est passa. Passus est Deus in carne, sed non cum carne.*

VII. *Perpessiones Christus varias pertulit, quarum tres sunt classes: Antecedentes Mortem, Mors ipsa, & mortem consequentes.*

VIII. *Antecedentes mortem internæ sunt & externæ.*

IX. *Internæ sunt, Tristitia, Angores & Cruciatus, ex atrocitate iræ divinæ & conflictu cum tentatione abjectionis ac desertionis orti, qui & sanguineum ei sudorem, & miserabilem illam vocem, Eli, Eli, lamma sabbachthani, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti? expresserunt.*

X. *Etsi autem cum abjectionis tentatione luctatus sit, nec tamen desperavit, nec tentationi succubuit, sed eam fiducia firma in Deum superavit.*

Cujus victoriæ argumentum indubium est, quod in summo illo angore Deum, Deum suum nominare non desiit.

XI. *Externæ perpessiones sunt cruciatus corporis, quos singulis propemodum membris & sensibus sustinuit: capite spinis lacerato, & calamis percusso; facie sputis fœdata & alapis contusa; auribus dicteriis & convitiis lancinatis; oculis Discipulorum & Matris luctu adfectis; lingua siti perusta ac aceto & felle infecta; corpore nudato & flagris discisso, eodemque perfossis manibus & pedibus cruci affixo, ac inter latrones suspenso, nervis distractis, & latere lancea confosso.*

XII. *Mortis non vulgare genus, sed maledictum, delectum fuit; crux nimirum, jam olim Dei oraculo exsecrabilis.*

Male-

Maledictus qui pendet in ligno, Deut. 21. 22.

XIII. *In morte Christi non soluta est personalis unio: separata est anima à corpore, sed neutrum ab* ἀποστάσει *Filii Dei.*

XIV. *Perpessiones mortem consequentes, nullo quidem cum dolore, attamen cum ignominia conjunctæ, sunt sepultura Christi & triduana ejus in sepulchro detentio.*

XV. *Sepultura est pars persolutionis pœnarum, qua corpus Christi, non secus ac quodvis humanum cadaver, in sepulchrum conjectum fuit.*

XVI. *Triduana ejus in sepulchro detentio, est ultimus humiliationis gradus, quo, anima in paradisum translata, corpus Christi sub doloribus & vinculis Mortis, acsi ab ea plane superatus & absorptus esset, per triduum adhuc in sepulchro, triumphantibus hostibus de ipso tanquam exciso detentum fuit.*

Act. 2. 24. *Quem Deus suscitavit, solutis doloribus mortis.*

XVII. *Quæritur hic, cum in quarto Symboli articulo Christus ad inferos descendisse dicatur, de quanam Passionis Christi parte id intelligendum sit?*

Fabulosa plane & ridicula est Pontificiorum narratio de locali Christi in limbum Patrum descensu, & eorundem liberatione: cui non multum dissimilis est illorum sententia, qui Christum in infernum ingressum esse fingunt, ut illic tanquam Victor triumpharet. Repugnat utraque opinio Evangelicæ historiæ; cum enim Christus Deitate sua alioquin sit ubique, anima vero ab ipso, in cruce pendente, in manus Patris commendata & corpus in sepulchrum reconditum sit, falsum est, Christum localiter ad inferos descendisse. Adhæc, cum Deus se Deum Patrum, etiam post obitum illorum, profiteatur, Exod. 3. 6. nihil absurdius est, quam Patrum animas in limbo fuisse detentas. Testatur Petrus, 1 Epist. 3. 19. Christum prædicasse spiritibus olim immorigeris: verum id de ea prædicatione intelligitur, quæ facta

est

est ante diluvium, per Noachum, ad hoc, à Christo Spiritu suo instructum. Nec quicquam fundamenti habet figmentum de triumpho Christi apud inferos: tum, quia non triumphavit ante resurrectionem; tum, quia in cœlis potius quam apud inferos triumphandum fuisset. Cæterum, cum vox *Scheol* alias sepulchrum, alias infernum seu damnatorum locum notet, in Scripturis varias significationes habet hæc phrasis, *ad inferos descendere*. Aut enim idem est, quod sepultum esse. Psalm. 16. 10. *Non derelinquus es animam meam apud inferos*. Aut idem est, quod in summos cruciatus & angores incidere. 1 Sam. 2. 6. *Jehova ad inferos deducit, & educit*. Psal. 8. 6. *Dolores inferni circumdederunt me*. Aut statum eorum designat, qui à morte oppressi & absorpti sunt. Psalm 49. 15. *Tanquam pecudes in inferno dispositi fuerint, mors depascet eos*. Vide Es. 14. 11. & seqq. Prima expositio in quarto Symboli articulo locum non habet; non enim verisimile est, in tam brevi fidei compendio & ταυτολογίαν committi, & planius per obscurius declarari. In secunda tantum ὑστερολογίας incommodum obstare videtur, quod demum post mortem summa illa Christi tristitia & animi angores memorentur. Sed rem planam facit Calvinus, ostendens, non temporis, sed rerum ordinem observari: sic, ut articuli illius duo sint membra, prius de corporis, posterius de internis animæ cruciatibus. Tertiam expositionem qui tenent, ordinem cumprimis urgent, tum quod detentio Christi in sepulchro, ultimus sit humiliationis gradus; tum, quia hac ratione perpessionibus Christi læte respondeant exaltationis gradus, nempe Morti Resurrectio, Sepulturæ Ascensio in cœlum, & Descensui ad inferos Sessio ad dextram Patris. Ut autem hæc sententia non improbatur, ita prior non temere rejicienda est. Imprimis non contentiose hac de re disputandum videtur, cum particula De descensu Christi ad inferos, non semper quarto articulo fuerit adjecta, ut testatur Symbolum Nicænum & alia quamplurima. Modo hoc firmum maneat, nec spirituales illas animæ passiones, nec triduanam illam detentionem Christi in sepulchro, à Christi perpessionibus separari debere.

XVIII. *Formam seu modum Passionis Christi quod*

quod attinet, passus est, 1. Vere 2. Sancte & innocenter. 3. Voluntarie.

Probe hæc tria tenenda sunt; nisi enim vere passus esset, pro peccatis nostris non satisfactum esset. Nisi sancte & innocenter passus esset, non perfectum haberemus Pontificem, Heb. 7. 26. Nisi denique voluntarie se male dictioni subjecisset, coactũ fuisset ejus sacrificium. Hinc ait, Heb. 10. 7. *Ecce adsum, ut faciam Deus voluntatẽ tuam*

XIX. *Finis passionis Christi generalis, est Dei Gloria, & imprimis Patefactio Iræ Dei adversus peccata, Justitiæ item & Misericordiæ. Nec non Demonstratio divinæ & humanæ naturæ. Specialis vero & proprius est, Satisfactio pro peccatis nostris.*

XX. *In fine & usu cujusque specialis perpessionis ratio habenda est analogiæ, qua expiatio cum peccato, & passio cum pœna aliequin nobis persolvenda comparetur.*

Exempli gratia: Gravissimos dolores in anima, & in corpore sustinuit, tum ut peccata animæ & corporis expiarentur, tum ut à doloribus spiritualibus & corporalibus, æternum alioquin nobis sustinendis, nos liberaret. Mortuus est genere mortis exsecrabili, crucis nimirum, partim ut expiaret peccata, quibus exsecrationem promeriti eramus, partim ut exsecratione illa ac damnatione nos sublevaret. Sepultus est, ut testaretur, peccata nostra secum sepulta esse, & ut sepulchra, quibus velut carceribus ad judicii horrendi diem includendi eramus, sanctificaret in κοιμητήρια. Triduana in sepulchro detentio docet, promeritos esse nos peccatis nostris ut æternum mors nobis dominaretur, nisi ignominiosa ejus detentio pro hac quoque pœna satisfeciisset.

XXI. *Annihilant Passionis Christi finem & fructum, qui ideo tantam passum esse dicunt, ut nobis exemplo præiret.*

Verum quidem est, Christum patiendo nobis exemplum reliquisse: primarius tamen passionis fructus, est satisfactio pro peccatis nostris. Sociniani Christum hactenus tantum Servatorem agnoscunt: 1. Quod veritatem

tatem cœlestem annunciet. 2. Quod eandem confirmet. 3. Quod Passionis & Resurrectionis exemplo præeat. 4. Quod vitam æternam tandem conferat. Ubi urgentur Scripturæ dicta, quæ testantur Christum pro nobis mortuum esse, eludere illa conantur, explicando particulam *pro* per *propter*: ut sensus sit, mortuum esse pro nobis, h.e. propter nos, nostro bono, non autem nostro loco. Verum pestilentissimam hanc hæresin sequentia argumenta refellunt. 1. Quia sic pro nobis mortuus est, ut animam suam dederit λύτρον ἀντὶ πολλῶν, *precium Redemtionis pro multis*, Mat. 20. 28. Ut se ipsum dederit ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, 1 Tim. 2. 6. Ut sanguine suo precioso nos redemisse dicatur, 1 Pet. 1. 18, 19. Ἐλυτρώθητε, inquit, *redemti estis*. Jam vero, quis ignorat, aliud esse, exemplo ad salutem seu liberationem præire, aliud vero, λύτρον pro aliquo solvere? Qui enim non pro mancipio & ejus loco satisfaciat, qui λύτρον illum redimit? 2. Quia sic pro nobis mortuus est, ut peccatum pro nobis factus sit, 2 Cor. 5. 21. Ut peccata nostra in se susceperit, & pœnas peccatis nostris debitas ipse tulerit, Esa 53. 4. An vero alterius delictum in se suscipere, & pœnam ab ipso promeritam ferre, est tantum exemplo præire, & non loco ejus puniri ac satisfacere? 3. Si sacrificia Veteris Testamenti à Sacerdotibus populi loco oblata sunt; tum Christi quoque sacrificium nostro loco præstitum est. Prius verum est. Ergo & posterius. Asserunt autem non dari exemplum in Scripturis, ubi particula *pro* sit idem quod *loco alterius*. At quis non videt hoc in sequentibus? Johan. 10. 11. *Bonus Pastor ponit animam pro ovibus suis*: utique ad mortem usque loco ovium pugnando. Rom. 5. 7. *Vix pro justo aliquis moriatur*. Rom 8. 26. *Spiritus interpellat pro nobis*. & Ver. 31. *Si deus pro nobis, quis contra nos?* & 9. Vers. 3. *Optarem anathema fieri pro fratribus*. Neque vero ideo non sufficiens λύτρον est Christi passio, quod pœna peccatis nostris debita sit æterna, passio vero Christi non sit æterna. Etsi enim tempore non æterna sit, æquivalens tamen est pœnæ æternæ; tum propter infinitam majestatem & dignitatem personæ Christi; tum propter infinitum pondus & magnitudinem passionis, & oneris iræ divinæ, cui totus mundus omnesque creaturæ ferendo impares fuissent.

XXII. *Evertunt eandem Christi satisfactionem Papani,*

Papani, alios Sacerdotes constituentes, & Missam idololatricam pro sacrificio obtrudentes.

Refelluntur firmissimis rationibus. I. Quia *unus Mediator est*, 1 Tim. 2. 15. II. Quia de uno tantum Sacerdote Paulus loquitur, Heb. 7. 26. *Talis nos decebat Pontifex*. III. Quia una oblatio facta esse dicitur, Heb. 7. 25. *Id enim fecit semel*. & 9. 25. *Non ut sæpe seipsum offerat*. & 10. 10. *Per oblationem semel factam*, & v. 14. *Unica oblatione consecravit in perpetuum eos, qui sanctificantur*. v. 18. *Ubi peccatorum remissio, non est amplius oblatio pro peccatis*. IV. Si ideo abrogatum fuit sacerdotium Veteris Testamenti, quia Sacerdotes pristini φιλοι ἀνθρωποι fuerunt; tum nemo nisi Filius Dei in N. T. Sacerdos idoneus exsistit, Heb. 7. 28. *Lex homines Sacerdotes constituit, at Sermo juri jurandi Filium*. Excipiunt, Christum primarium Sacerdotem esse, ipsos secundarios & hac in parte Christi instrumenta. Verum aut illud ipsum Sacrificium offerunt, quod Christus in cruce, aut aliud. Si aliud offerunt, ex superioribus rationibus non est idoneum: si idem, sequuntur hæc absurda. 1. Christum ipsum pro se ipso offerre, quia & illi pro se ipsis offerunt. Idem enim faciet primarius Sacerdos & secundarius, quamvis alio modo. 2. Ipsos se carnificibus, qui Christum cruci affixerunt, accensere. 3. Cum idem sit Sacerdos & victima hujus sacrificii; ipsi, minimum secundario, erunt victimæ. Non majoris momenti est distinctio sacrificii cruenti & incruenti. Sic enim contra superiora testimonia, non unicum esset sacrificium, & sacrificio incruento remissio peccatorum impetraretur, quod aperte negat Apostolus, ad Heb. 9. 12.

XXIII. *Ut autem prædictis erroribus, plurimum Passioni Christi detrahitur, ita latius quam par est extendunt ejus objectum, qui Christum pro omnibus & singulis hominibus mortuum esse docent.*

Enimvero si meriti & magnitudinem & dignitatem spectemus, tantam esse fatemur, ut decem Mundis redimendis sufficeret: si vero ad Dei consilium ac Christi intentionem respiciamus, falsum est, Christum pro omnibus & singulis mortuum esse. Hinc ab aliis, pro omnibus mortuus esse dicitur sufficienter, sed non efficaciter: i. e. sufficiens esse meritum Christi pro omnibus ratione dignitatis suæ, sed non efficax in omnibus ratione applicationis

nis, cum non ea intentione mortuus sit Christus, ut mors ejus omnibus applicaretur. Quid enim pro iis moreretur, pro quibus non oravit? Atqui testatur, se pro mundo non orare, Joh. 17. 9. Urgent Adversarii loca quibus mundi etiam totius, omnium item hominum fit mentio. 1 Tim. 2. 4. & 1 Joh. 2. 2. Quibus item generaliter omnes vocantur. Verum 1 Johan. 2. 2. *totius mundi* nomine, metonymice *Electi in toto mundo dispersi*, ut 1 Timoth. 2. 4. per *omnes homines*, ut sequentia verba docent, quivis hominis, seu Ethnici, seu Judæi, seu Reges, seu privati illi sint, adeoque non singula generum, sed genera singulorum, intelliguntur. Quo sensu vox *omnis* sumitur, Gen. 6. 19. Joel. 2 28.

Perfecta justitia, altera satisfactionis Christi pars est, quam conformitate sua cum Lege, & perfecta obedientia eidem præstita, nobis acquisivit, ut hæredes essemus vitæ æternæ.

Estque hæc justitia partim originalis, partim actualis.

Originalis est conformitas Christi cum Lege, in qua conceptus & natus est.

CANONES.

I. *Originalis justitia peccato originali opponitur.*

II. *Hæcque non tantum innocentia seu immunitas est à peccato, sed & aptitudo ac inclinatio ad bonum.*

Sicut peccatum originale non tantum est privatio justitiæ, sed ad malum quoque inclinatio.

III. *Originalis Christi justitia pars quoque est satisfactionis pro nobis præstitæ.*

Ratio I. Quia Lex non tantum actualem obedientiam, sed & omnimodam cum Lege conformitatem requirit; secus enim lues originalis peccatum non esset. II. Quia Christus totus noster est, & quicquid factus est, fecit & fuit, id nostro loco factus est, fecit & fuit.

Actualis justitia, est obedientia, qua Christus Legem

Legem actu ipso perfectissime implevit. Atque hæc *activa* in Scholis *obedientia* nominatur.

CANONES.

I. *Sicut Passio Christi necessaria est ad peccatorum expiationem, ita activa quoque ejus obedientia & justitia ad vitam æternam impetrandam.*

Ratio I. Quia Lex nos & ad pœnam & ad obedientiam obligat. Ad pœnam; quia maledictum pronunciat, qui non omnia verba Legis fecerit, Deut. 27. 26. Ad obedientiam; quia Vitam iis tantum promittit, qui fecerint omnia, Lev. 18 5. *Qui fecerit hæc, vivet per ea.* & Luc. 10. 28. *Fac hæc & vives.* Nec obstat distinctio justitiæ, in Legalem & Evangelicam: siquidem eandem justitiam, quam Lex efflagitat, Evangelium in Christo exhibet. II. Quia duplex hæc satisfactio, duplici miseriæ nostræ respondet: reatui videlicet peccati ac damnationis, & defectui justitiæ, Rom. 3 23. *Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloria Dei.* III. Quia vere ac proprie dicta justitia in actuali obedientia consistit, Deut. 6. 25. *Justitia erit nobis, si observanter fecerimus cuncta hæc præcepta coram Jehova.* IV. Quia actualem illam obedientiam aut pro se præstitit, aut nostro loco. Atqui non pro se. Ergo nostro loco. Assumtum manifestum ex relatione Christi ad nos. Quicquid enim in toto obedientiæ cursu fuit & egit, id nostro loco fuit & egit. Excipiunt hic, qui Passivam tantum obedientiam pro satisfactione & merito agnoscunt, Activam obedientiam facere quidem ad nostri Redemptionem & Salutem, sed tantum ut necessarium requisitum & causam sine qua non; duabus enim de causis requiri à Christo. Primo, creationis jure: secundo, ut gratum esset Deo sacrificium ejus, & ut sanctus esset Sacerdos. Verum prius istius sententiæ membrum falsum est; quia Christus hac in parte cum aliis hominibus comparari nequit; ut enim Filius Dei non pro se, sed pro nobis homo & creatura factus; ita non pro se, sed pro nobis Legi subjectus est. Posterius membrum confundit sanctitatem seu innocentiam cum obedientia seu actuali justitia; quæ non minus quam privatio & habitus differunt. Innocentia quidem est sacrificii Christi requisitum: sed actualis obedientia non tantum requisitum Christi Sacerdotis est, sed

sed & pars satisfactionis & meriti. Si enim actualis inobedientia Adami causa est meritoria damnationis, quidni obedientia actualis alterius Adami causa erit meritoria salutis? Nisi potiorem dicere velimus Adamum priorem ad damnandum, quam posteriorem ad servandum.

II. *Mandatum Patris, cui obedivit Christus, speciale & generale fuit. Speciale, respectu finis, ut non pro se, sed pro nobis obediret. Generale vero, respectu objecti; eidem enim Legi subjectus fuit, quæ nobis præscripta est, & in omnibus, ad quæ Lex nos obstrinxit.*

Qui volunt Passivam tantum obedientiam Christi meriti rationem habere, prætendunt Christi obedientiam tantum speciali Patris mandato præstitam esse, ut pro nobis moreretur. At vero hoc non speciale, sed partiale tantum foret mandatum; quam late enim se Lex extendit, tam late quoque Christi obedientia. Cum igitur Lex & ad pœnam & ad obedientiam nos obliget, utrique ejus requisito satisfecit.

III. *Vita æterna aut in se consideratur; quatenus est plenissima gaudiorum cœlestium participatio: aut oppositè ad damnationem, quatenus est liberatio à damnatione. In priori sensu, vitæ æternæ causa est perfecta Christi justitia: in posteriori vero, vitæ æternæ causa est pœnarum persolutio.*

Aliud est, vitam æternam privative tantum; aliud, positive describere. Proprie loquendo, vitæ æternæ causa nulla alia est, quam perfecta justitia, juxta Legem, *Fac hac, & vives.* Mors tamen Christi vitæ æternæ causa dicitur, quatenus illa est ab omni malo liberatio. Neque liberatio à damnatione, & gaudium cœleste, partes sunt vitæ sed diversæ tantum relationes. Apparet hinc, quo sensu Christus promittat, se carnem suam daturum *pro Mundi vita*, Joh. 6. 51. Duo hic objiciuntur: I. Si Christi activa obedientia causa sit vitæ æternæ, tum frustra passum esse. II. Si Christus obediverit pro nobis, tum nobis non fore obediendum. At in primo argumento nulla

nulla est consequentia; alius est enim finis utrique satisfactionis parti communis, nempe Salus nostra; alius cuique proprius: Passionis enim finis est liberatio à pœna; Justitiæ verò finis est acquisitio juris vitæ æternæ. Posterius argumentum contra activæ obedientiæ meritum, tale est, quale Socinus format contra meritum obedientiæ passivæ. *Si Christus*, inquit, *nostro loco mortuus est, tum nobis non foret moriendum.* At utrobique nulla est consequentia. Alia Christi, alia piorum mors est: illa cum exsecratione conjuncta; hæc cum benedictione. Illam subiit Christus tanquam stipendium nostrorum peccatorum; hanc subimus, ut transitum ex hac vita in cœlestem. Sic alia Christi, alia nostra est obedientia: illa perfecta justitia est, quam nostro loco, & vitæ promerendæ causa præstitit; hæc vero imperfecta est, & gratitudinis pro Redemtione tefificandæ causa præstatur.

IV. *Justitia Christi activa in Veteri Testamento summi Sacerdotis ornatu, propemodum Regio, tanquam typo adumbrata fuit.*

Quærunt, qui activæ obedientiæ meritum negant, quo typo illa adumbrata fuerit? Si enim, inquiunt, pars est officii sacerdotalis, qua in re summus Sacerdos ejus typum gessit? At quorsum splendidissimus ille Sacerdotis ornatus, quo coram Deo comparuit, nisi ut vestis justitiæ Christi esset umbra? Hinc legimus, Sacerdoti Jehoschuæ non tantum vestes sordidas in signum peccatorum translatorum detractas, sed novas insuper ei datas, ac Cidarim velut coronam impositam fuisse, Zach. 3. v. 4, 5.

Tantum de satisfactione Christi. Intercessio ejus in statu humiliationis est, quâ Christus deprecationes & supplicationes non sine gemitibus & lacrymis apud Patrem pro nobis obtulit.

Exemplis plena est historia Evangelica, quæ Christum etiam integras noctes precando transegisse testatur. Imprimis autem munere hoc functus est Passionis suæ tempore. Joan. 17. & Hebr. 7. 5. *Qui in diebus carnis suæ deprecationes & supplicationes apud eum, qui ipsum servare poterat à morte, cum clamore valido & lacrymis obtulit.*

CANON.

Christi intercessionem annihilant, qui alios præter ipsum Mediatores intercessionis, ut vocant, quærunt.

Pontificii distinguunt inter Mediatorem Redemtionis & Mediatores Intercessionis. Atque posterius hoc officium Sanctis demortuis tribuunt. Verùm non minore sacrilegio intercessionem cum secundariis intercessoribus, quàm sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus communicant. Et cùm non tantùm intercessione, sed etiam meritis, Sanctos nobis prodesse fingant, corruit ipsorum distinctio; siquidem redemtionis quoque gloriam inter Christum & Sanctos dividunt; dum ipsorum meritis velut succedaneâ ope nostrorum peccatorum sordes purgari, defectúmque suppleri fingunt.

Hactenus de Sacerdotali officio. Regium officium in humiliationis statu administravit, Ecclesiam Verbo & Spiritu sic congregando & conservando, ut nihil externæ Regiæ Majestatis in ipsa apparuerit.

CANON.

Falsò Judæi corporale & terrenum Messiæ Regnum somniant.

Esa. 42. 2. *Non vociferabitur, neque attollet se, neque faciet, ut audiatur foris vox ejus, &* 53. 2, 3. *Assurget ut tenera planta coram illo, & tanquam radix è terrâ solitariâ: non est forma ei, neque decor; & quando intuemur eum, non est aspectus cur desideremus eum. Contemtus & abjectissimus virorum, doloribus affectus, & familiaris morbo, & quasi abscondens faciem à nobis, contemtus ità ut non æstimemus illum.* Zach. 9. 9. *Rex tuus venit tibi, justus, salute præditus, pauper & insidens asino.*

CAP.

CAPUT XIX. In quo

De Christi Mediatoris Exaltatione.

SIc actum de Exinanitionis statu. Exaltationis status est, quo Christus è mortuis suscitatus, in cœlum sublatus, ad dextram Dei Patris exaltatus, & ad summam gloriam evectus est.

CANONES.

I. *Causa exaltationis hujus efficiens, est tota SS. Trinitas.*

II. *Filius tamen Dei, κατ' οἰκονομίαν consideratus, ejus est objectum.*

III. *Competit autem exaltatio personæ Christi Θεανθρώπου secundùm utramque naturam.*

IV. *Secundùm humanam naturam exaltatus est, depositione infirmitatum, quas assumserat, & impetratione donorum, quæ priùs non habuerat; corporis enim & animæ tantam perfectionem assequutus est, quantam creatura capere potest, maximam.*

V. *Secundùm divinam naturam exaltatus est, non dignitatis alicujus ad eam κατ' ἐξουσίαν consideratam accessione, sed Majestatis ejus, quæ priùs sub servi formâ occultata erat, patefactione.*

VI. *Exaltationem hanc Christus consequutus est obedientiâ suâ, non tanquam merito, sed tanquam viâ & medio.*

VII. *Finis ejus est testificatio, quòd munere à Patre injuncto, in exinanitionis statu probè defunctus sit: & patefactio potentiæ divinæ, quâ meritum nobis efficaciter applicat,*

Partes seu gradus ejus tres sunt: Resurrectio, Ascensio in cœlum, & Sessio ad dextram Dei Patris.

Resurrectio, est primus exaltationis gradus,

quo Christus, mortis imperio superato, tertio die in ea ipsa carne quam deposuerat suscitatus est, ut Deo vivat æternum.

CANONES.

I. *Christus non objectum tantùm, sed causa efficiens est Resurrectionis suæ.*

Rom. 1, 4. *Declarato Filio Dei potenter, secundùm Spiritum Sanctificationis, per Resurrectionem ex mortuis.* | 1 Pet. 3, 18. *Mortificatus carne, vivificatus autem Spiritu.*

II. *Materia Resuscitationis, est idem corpus, quod crucifixum erat; qualitatibus tamen novis donatum & glorificatum.*

III. *Nec tamen ità mutatum est, ut quantitatem ac trinam dimensionem habere desierit.*

Secus nec corpus esset, nec Christus post exaltationem homo mansisset.

IV. *Forma in nova & indivisibili unione corporis & animæ consistit.*

V. *Etsi miraculosa planè fit Christi Resurrectio, falsò tamen, corpore suo saxum sepulcro obditum, aut post Resurrectionem clausas januas penetrâsse dicitur.*

Matth. 28. 2. *Angelus Domini devolvit lapidem*, Joan. 20, 19. Τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, *clausis januis*, non per clausas januas.

VI. *Finis Resurrectionis præter generalem suprà dictum, est certitudo nostræ quoque Resurrectionis cum à morte peccati, tum à morte corporali.*

Rom. 6. 1, 2, 3, &c. 1 Cor. 15. 12, &c.

Ascensio in cœlum, est secundus Exaltationis gradus, quo Christus quadraginta diebus à Resurrectione, in terra versatus, in cœlum ascendit.

CANO-

CANONES.

I. *Assendit Christus secundùm divinam & humanam naturam: secundùm humanam, tanquam objectum: secundùm divinam, tanquam causam efficientem.*

II. *Forma in reali & locali translatione Christi ex hoc mundo, in supremum usque cœlum translatione consistit.*

III. *De penetratione corporum hac in parte non anxiè laborandum; tum, quia cœlum non solidum, spissum, aut chalybeum corpus est, ut finxerunt Philosophi; tum quia corpus corpori, imò Creatura Creatori facilè cedere potuit.*

IV. *Doctrina de corporali Christi in terra præsentia, Assensionem Christi penitus evertit.*

V. *Finis Assensionis Christi specialis, est certificatio nostræ quoque assensionis triplicis. Prima fidei est & pietatis in hac vita. Secunda animæ in morte. Tertia corporis & animæ in die novissimo.*

Sessio Christi ad dextram Dei Patris, est summus ille exaltationis gradus, quo in cœlum collocatus, supra omnem potestatem evectus est.

Eph. 1. 20, 21, 22. *Collocavit eum ad dextram suam in cœlis, longè supra omne imperium ac potestatem, & potentiam, & dominium, & omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit pedibus ejus, eumque constituit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius & complementum ejus, qui omnia implet in omnibus.*

CANONES.

I. *Ad dextram Dei sedere, est proximam post Deum potestatem habere.*

Ex Regum more, qui eos, quibus præcipuum post se honorem tribui volunt, ad dextram suam collocant.

Psal. 45. 10. *Collocata est conjux ad dextram tuam.* 1 Reg. 2. 19. *Itaque cum venisset Bathsheba ad Regem Solo-*

Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonijâ: Assurgens Rex obviam ei, incurvavit se, & sedens in solio suo, apponi jussit solium matri Regis, quæ sedit ad dextram ejus. Mat. 20. 21. *Dic, ut sedeant duo filii mei, unus ad dextram tuam, alter ad sinistram, in Regno tuo.*

II. *Christus ut Θεάνθρωπος, hoc est, secundùm utramque naturam, sedet ad dextram Dei.*

III. *Sic tamen natura humana est exaltata, ut divinæ non sit exæquata. Gloriam accepit omnibus creaturis majorem, sed gloriæ essentiali, quam cum Patre & Spiritu sancto communem habet, minimè æqualem.*

In hoc summo exaltationis gradu, officio suo fungi Christus non desiit.

Prophetico quidem Ministros donis, olim extraordinariè, per Spiritûs sancti effusionem, nunc verò ordinariis mediis instruendo, Evangeliúmque per totum terrarum orbem, augustissimo cum successu, propagando.

Ephes. 4. 11. *Dedit alios quidem Apostolos, &c.*

Sacerdotali verò; non se ipsum iterum offerendo, aut cum suspiriis & lacrymis ad Patris genua se provolvendo: sed cum satisfactionis plenissimæ meritis, coram Patre pro nobis comparendo, eámque nobis efficaciter applicando.

Psal. 110. 4. *Juravit Iehova, non pœnitebit eum: tu Sacerdos es in æternum, secundùm ordinẽ Melchisedec.* Heb. 9. 24. *Non in manufactum sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero sacrario respondens: sed in cœlum ipsum, ut appareat nunc in cõspectu Dei pro nobis*

Regio denique non solùm triumphanti Ecclesiæ præsidendo, sed militantem quoque congregando, conservando, protegendo, hostésque debellando.

Psal. 110. 1. *Dixit Iehova Domino meo, sede ad dextram meam, donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.*

CANO-

CANONES.

I. *Regnum hoc Christi, non est essentiale illud, quod ab æterno cum Patre & Spiritu sancto obtinet; sed personale, donativum & œcumenicum, quod tanquam Caput nostrum & Mediator à Patre accepit.*

II. *Regnum tamen hoc œcumenicum in æternum administrabit.*

2 Sam. 7. 15. *Stabiliam solium Regni ejus usque in seculum.* Daniel. 7. 14. *Cujus dominatus est dominatus perpetuus, qui non præterit.* Luc. 1. 33. *Regni ejus non erit finis.* His dictis non obstant Patris ad Christum verba, *Donec posuero inimicos tuos, &c.* Non enim sensus est, Christum post ultimum adventum, non ampliùs regnaturum: sed hoc saltem indicat, futurum, ut omnes hostes suos vincat. Particula enim illa, *donec, usque, dum,* & similes, non sunt exclusivæ temporis futuri, sed de illo quoque negant & affirmant, sæpé que idem significant quod *nunquam, non,* aut *nunquam.* e.g. Gen. 28. 13. *Non deseram te, usque dum perfecero id, quod loquutus sum tibi.* 2 Sam. 6. 23. *Micali non fuit proles usque in diem mortis suæ.* Mat. 2. 25. *Non cognovit eam, donec peperisset primogenitum suum.* Mat. 28. 20. *Ecce ero vobiscum usque ad consummationem seculi.* Nec officit, quòd *Regnum Patri traditurus, sé que Patri subjecturus dicitur, ut Deus sit omnia in omnibus,* 1 Cor. 15. 24, 28. Regni enim traditio Apostolo non est officii Regii abdicatio: sed per *Regnum* illic intelligitur, phrasi Scripturæ familiarissimâ, Ecclesia. Tradet igitur Patri Regnum, quando ipsi totam Ecclesiam sistet. Subjectio verò illa non tollet Regnum Christi, cum enim Christus quâ Mediator, etiam in gloria Patri subordinatus sit, sic erit & manebit Christus Rex noster, ut tamen unà nobiscum, Patri se sit subjecturus. At verò, dices, jam antea Patri subjectus est. Verum id quidem, sed non simpliciter; nunc enim caput cum Ecclesia, sed non tota subjicitur, tum autem unà cum omnibus Ecclesiæ membris, adeóque totus Christus mysticus Patri subjicietur. Quod denique *Deus omnia in omnibus futurus* dicitur, non ità acci-

piendum, ac si non hodiéque omnia in omnibus esset, aut tum demum regnaturus esset: sed dicitur hoc more Scripturæ, quo sæpe fieri aliquid pronunciatur, cum declaratur esse: sententia igitur est, cum hoc in Mundo Regnum Dei ab hostibus infestetur ac obscuretur, devictis tandem hostibus, manifestissimum futurum, quod Regnum in solidum sit Dei & Christi ejus.

Caput XX. In quo

De communi ad statum gratiæ vocatione.

HActenus de Redemtore Christo, qui causa efficiens est statûs gratiæ. Vocatio ad eundem sequitur.

Est autem hæc communis electis & reprobis, aut propria solis electis.

Communis Vocatio est, quâ ad statum gratiæ seu participationem Christi Mediatoris quivis homines invitantur.

Appellatur etiam Electio totius populi alicujus. Deut. 7. 6. *Populus sanctus es Jehova Deo tuo: te elegit.*

CANONES.

I. *Ut electio, ità vocatio, alia est ad officium, alia verò ad salutem: atque posterior hujus est considerationis.*

Electionis & vocationis ad officium, exemplum est in Saule, 1 Sam. 10. 24. *Videtisne, quem elegerit Jehova?*

II. *Causa efficiens hujus vocationis, communiter est tota SS. Trinitas: singulariter verò Christus Dominus, qui ut diebus Ministerii sui in his terris peccatores immediatè quoque, ità nunc mediantibus Ministris vocat.*

Matth. 22. 2, 3. *Simile est Regnum cœlorum Regi, qui fecit nuptias filio suo: & misit servos suos, qui vocarent vocatos ad nuptias,* &c. Mar. 1. 14, 15. *Venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium Dei, & dicens, Expletum*

tum est tempus & appropinquavit Regnum Dei: resipiscite & credite Evangelio.

2 Corinth. 5. 10, Itaque nomine Christi legatione fungimur, &c.

III. *Materia vocationis hujus nec omnes homines, nec electi tantùm sunt, sed quivis ex toto genere humano.*

Non omnes vocari, testatur tota Veteris Testamenti historia; ejus enim tempore Deus, præteritis aliis Gentibus, populum Israeliticum vocavit. Sed & Novi Testamenti tempore, non omnes & singuli vocantur; siquidem permulti de Christo Domino nihil unquam audiverunt. Non electos tantùm vocari, testatur luculenter Christi parabola, quâ *boni & mali* invitati; multi item vocati, pauci verò electi dicuntur, Matth. 22. ver. 10. & 14. Vocantur autem quivis homines, id est, cujuscunque statûs, conditionis, ætatis, &c.

IV. *Forma vocationis hujus partim in oblatione beneficii Redemtionis, partim in præcepto de ejus acceptatione consistit.*

2 Cor. 5. 20. Itaq; nomine Christi legatione fungimur, & velut Deo precante per nos, oramus Christi nomine, reconciliamini Deo. Fecit enim ut qui peccatum non novit, pro nobis peccatum esset, ut efficeremur justitia Dei in eo.

V. *Finis ejus, est Dei gloria & electorum salus. Asseritur autem tum gloria misericordiæ in electis vocationi obtemperantibus, tum gloria justitiæ in reprobis inobedientibus.*

VI. *Vocatio igitur communis primariò propter electos fit; secundariò propter reprobos.*

VII. *Utrosque tamen seriò & ἀνυποκρίτως vocat.*

De electis dubium nullum est. Reprobos quod attinet, etsi non vocentur κατὰ εὐδοκίαν seu servandi proposito, seriò tamen vocantur, seriò salus ipsis promittitur sub conditione fidei. Nec ideò illis illuditur, quod gratiâ credendi destituantur, sed quia gratia primæva sua sponte exciderunt, & spontaneâ quoque malitiâ salutis media aspernantur. Deus fidem nihilominus ab

ipsis exigendi jus habet, eodémq; non minùs quàm alii creditores justè utitur, ut nos ipsis obturetur, inexcusabiles reddantur, Deique justitia asseratur. Non igitur ideò eos vocat, ut illis illudat, sed ut justitiam suam declaret ac patefaciat.

VIII. *Ex vocatione itaque communi non statim electio concluditur: tum quia reprobis & electis contingit, tum quia fit sub conditione fidei.*

Etsi etiam integra gens electa dicatur, non tamen ideò omnes in illa gente sunt electi. Sicut populus Judaicus electus dicitur, cùm tamen plurimi Judæi fuerint reprobi

IX. *Nec ideò omnes sunt electi, quia jubentur credere, se esse electos; non enim id absolutè jubentur credere, sed cum exploratione fidei.*

2 Cor. 13. 5. *Vos ipsos tentate, annon sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Jesum Christum in vobis esse nisi reprobi sitis. At spero fore, ut cognoscatis, vos non reprobos esse.*

Caput XXI. In quo

De Fœdere Gratiæ.

VOcationis fructus & beneficium, est externa tum fœderis gratiæ tum Ecclesiæ communio.

Externa fœderis gratiæ communio est, quâ Vocati pro fœderatis & Dei populo censentur.

Analogicè tamen, sicut alii Dei populus sunt in rei veritate, alii externâ tantùm professione.

Fœderis gratiæ tum oblatio, tum obsignatio spectanda.

Oblatio fœderis gratiæ est, quâ Deus Vocatis promittit, se ipsis in Christo Patrem fore, si filiarem præstiterint obedientiam.

CANO-

CANONES.

I. Fœderis *nomine non generale illud intelligitur, quod pepigit Deus cum universis creaturis; nec fœdus operum cum primis nostris parentibus initum; sed quod post lapsum, Deus ex mera sua misericordia nobiscum percussit.*

II. *Ideò Fœdus gratiæ, & Testamentum,* Διαθήκη *Dispositio nominatur; quia hac Deus filiis suis cœlestem hæreditatem destinat, morte Jesu Christi Filii sui interveniente, consequendam.*

Hebr. 8.10. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι, *Quamobrem hoc est fœdus, quod paciscar, &c,* & c. 9, 15, 16. *Itaque ob id novi fœderis Mediator est, ut morte intercedente ad redemptionem earum prævaricationum, quæ fuerunt sub priore Testamento, vocati promissionem accipiant æternæ hæreditatis. Nam ubi Testamentum est, mors intercedat, necesse est, testatoris.*

III. *Causa ejus efficiens communiter est tota SS. Trinitas, singulariter verò Christus* Θεάνθρωπος, *Angelus ille fœderis.*

Malac. 3.4. *Ecce ego mittam Angelum meum,* (Joan. Bapt.) *qui expediat viam meam ante me: & repente veniet in Templum suum Dominus, quem vos quæritis, & Angelus fœderis, quo vos delectamini.*

IV. *Materia fœderis gratiæ, sunt pacta utriusque partis, Dei & hominis. Deus promittit se Deum nostrum fore in Christo Domino: Homo repromittit obedientiam fidei & vitæ.*

V. *Forma in mutua obligatione consistit. Sic tamen, ut sint relata disquiparantia; Dei enim promissio & obligatio est gratuita; hominis verò debita & juris existit.*

VI. *Finis oblati Fœderis idem est, qui Vocationis communis, Dei gloria & Electorum salus.*

VII. *Subjectum seu objectum fœderis oblati, sunt omnes Vocati, propriè tamen soli Electi.*

Omnibus

Omnibus quidem vocatis hoc fœdus offertur, verùm soli Electi fœderis promissionibus fruuntur.

VIII. *Ex Adjunctis spectanda est fœderis gratiæ administratio.*

IX. *Administratio hæc temporis respectu distinguitur, in Vetus, & Novum Fœdus seu Testamentum.*

X. *Vetus Testamentum, est fœdus gratiæ, administratum tempore Christi exhibendi.*

XI. *Hujus administrationis triplex forma fuit. Prima ab Adamo ad Abrahamum. Secunda ab Abrahamo ad Mosen. Tertia à Mose ad Christum.*

XII. *Inter primam & secundam administrationis formam hoc interest: 1. Quòd illa facta sit verbis promissionis, brevissimis illis quidem, sed luculentissimis; ista non promissionem tantùm, sed expressam quoque obsequii conditionem habet. 2. Illa sacrificiorum tantùm; ista etiam circumcisionis ritum habet. 3. Illa toti humano generi proposita fuit; hæc ad Abrahami posteritatem restricta est.*

XIII. *Inter tertiam verò & duas priores administrationis formas hoc est discriminis, quod tertia perfectior sit ac verè testamentaria, quippe non Paschatis tantùm, sed quamplurimis aliis mortis Christi typis aucta.*

XIV. *Novum Testamentum, est fœdus gratiæ, quod administratur Christo jam exhibito.*

XV. *Conveniunt Novum & Vetus Testamentum substantiâ; utrobique enim idem Testator Christus est: utrobique eadem promissio gratiæ in Christo: utrobique idem requisitum obedientiæ fidei & vitæ.*

XVI. *Errant igitur, qui parallelas statuunt distinctiones Veteris & Novi Testamenti; Fœderis*

operum

operum & Fœderis gratiæ; Legis & Evangelii; utrumque enim Testamentum seu Fœdus est gratiæ fœdus, utrinque Lex & Evangelium urgetur.

XVII. *Differt autem Veteris & Novi Testamenti administratio;* 1. Tempore, *quia Vetus Testamentum ante Christum exhibitum, Novum verò Christo jam exhibito administratur: illud ad Christum usque, istud semper durat.* 2. Loco seu amplitudine; *quia illud tantùm populo Israelitico oblatum fuit; istud per totum terrarum orbem se extendit.* 3. Claritate; *quia promissiones gratuitæ de Christo clariùs in Novo Testamento prædicantur & obsignantur, sublatis typorum & cæremoniarum umbris.* 4. Facilitate; *quia administratio in Veteri Testamento longè fuit operosior, quàm in Novo Testamento.* 5. Suavitate; *in Veteri enim Testamento frequentiùs urgetur perfecta legis obedientia: non quidem exclusis promissionibus Evangelicis; eo tamen fine, ut rigorosâ illâ obedientiæ exactione tanquam pædagogo ad Christum quærendum compellerentur. In Novo verò Testamento frequentiores sunt Evangelicæ promissiones, non tamen exclusâ Lege ad novam obedientiam ex regenerationis gratiâ præstandam, impellente.*

XVIII. *Patet igitur hinc, quo sensu Novum fœdus apud Jeremiam Veteri opponatur.*

Jer. 31, 32. *Ecce dies venturi sunt, dictum Jehovæ, quibus pangam cum domo Israelis & cum domo Jehudæ fœdus novum. Non secundùm illud fœdus, quod pepigeram cum majoribus illorum, &c.* & v. 33. *Hoc est fœdus meum: indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inscribam.* & ver. 34. *Non docebunt amplius quisq; amicum suum, &c.* & iterum: *Cognoscent me à minimo ad maximum.* In his verbis ad tertiam & quintam differentiam respicitur. Et ad hanc quidem, dum Legis fit mentio tabulis olim lapideis inscriptæ, deinceps verò cordibus inscribendæ: ad illam verò, dum clariorem cognitionem promittit.

CAP.

Caput XXII. In quo

De Sigillis seu de Sacramentis fœderis gratiæ in genere.

OBlationem fœderis sequitur ejus obsignatio, facta Sacramentis, tanquam Fœderis Gratiæ sigillis.

Sacramentum est actio sacra divinitus instituta, in qua gratia per Christum fœderatis promissa, à Deo visibilibus signis obsignatur, atque hi vicissim in ipsius obsequium adiguntur.

CANONES.

I. Sacramenti *vox, olim de juramento militari, vel de pecunia à litigantibus pignoris loco depositâ, intellecta, non incommodè in Ecclesia gratiæ signa applicatur.*

Sacramentis enim, velut jurejurando, ad pacta fœderis servanda obstringimur; eadémque nobis pignora sunt gratiæ in fœdere promissæ.

II. *Appellatur quoque* mysterium, *quatenus hôc rem arcanam & divinam signis seu typis propositam significat. Latior tamen est vox* mysterii *quàm* Sacramenti, *càm omne quidem Sacramentum sit mysterium, sed non omne mysterium sit Sacramentum.*

III. *Sacramentum propriè loquendo, pro integra actione tam signum quàm signatum complectente; synecdochicè verò pro signo tantùm sumitur.*

IV. *Priore modo sumtum jam definitum est. Posteriore modo intellectum, definitur, Visibile signum invisibilis gratiæ.*

V. *Causa efficiens princeps est communiter tota SS. Trinitas, singulariter verò Christus, Angelus ille Fœderis.* VI. *In-*

VI. *Instrumenta quibus Sacramenta administrantur, sunt Ministri legitimè vocati.*

VII. *Instrumentum, quo sacramenta efficiuntur, seu, quo signa consecrantur, est Verbum Institutionis, duabus præcipuis constans partibus, præcepto de legitima Sacramenti administratione & perceptione, & promissione de ejus fructu & efficacia.*

VIII. *Verbum Institutionis non substantiam aut qualitatem elementorum, sed usum tantùm mutat: idque non arcanâ quadam vi ipsis verbis inhærente, ut fingunt Pontificii, sed Dei ordinatione.*

Ut lapis Magistratûs ordinatione mutatur in limitem, manente ejus substantiâ & qualitatibus: ità accedente Verbo (ut inquit Aug.) ad elementum, fit Sacramentum, manente elementi substantiâ & qualitate, mutato tantùm usu communi in sacrum.

IX. *Falsò quoque docent, intentionem Ministri tam præcisè requiri, ut nisi hæc adsit, nullum sit aut fiat Sacramentum.*

Nisi enim à Dei potiùs institutione Sacramentum, quàm à Ministri intentione pendeat, omnis consolatio eripietur miseris conscientiis, quibus ignotæ sunt Ministri rem sacram administrantis cogitationes.

X. *Ineptè quoque opponunt Verbum concionale & Institutionis; non enim realiter, sed ratione tantùm differunt, cùm concio nihil aliud sit, quàm Verbi explicatio. Verbum igitur institutionis ad Sacramenti essentiam; Verbum verò concionale, ad modum administrandi pertinet.*

XI. *Materia Sacramenti externa & terrena, est visibile signum seu elementum.*

XII. *Materia interna & cœlestis, est res significata, Christus nimirùm cum omnibus beneficiis.*

XIII. *Forma externa in legitima tum administratione*

nistratione, tum participatione Sacramenti juxta Dei mandatum, consistit.

XIV. *Forma interna posita est in analogia signi & rei signatæ.*

XV. *Unio itaque signi & signati, non est φυσικὴ, seu localis, sed σχετικὴ, quatenus signum rem signatam repræsentat, & exhibito signo à Ministro, res quoque signata datur fidelibus à Christo.*

XVI. *Nec tamen præsentiam Christi, ejúsque corporis & sanguinis in actione sacramentali negamus; præterquam enim quod præsens sit divinâ suâ personâ & Spiritu suo S. præsens quoque est corpore & sanguine suo, non localiter, sed sacramentaliter.*

Præter localem præsentiam triplex alia datur: I. Symbolica; quando res menti humanæ repræsentantur symbolo aliquo: ut res verbo seu voce; homo imagine. II. Præsentia spiritualis; quando rem spiritualem, non præsentem, fide nobis repræsentamus: qualiter Abraham sibi præsentem fecit, & vidit diem Christi, Joan. 8. 56. III. Præsentia virtutis; quando quod loco distat, præsens est efficaciâ: ut Sol. Tres hi modi præsentiæ in Sacramentis concurrunt. Præsens enim nobis est corpus & sanguis Christi: 1. Symbolice; quatenus repræsentatur externo symbolo. 2. Spiritualiter; quatenus fide corpus & sanguinem Christi, cum ejus merito, nobis applicamus. 3. Virtute; quatenus fructum ejus per fidem in cordibus nostris percipimus. Primus gradus sacramentalis præsentiæ etiam infidelibus competit, secundus & tertius non nisi fidelibus. Etsi igitur corpus Christi, locali præsentiâ tam longè distet à symbolo, quàm cœlum à terra, manet tamen præsentia sacramentalis. Præsentia non opponitur distantiæ, sed absentiæ.

XVII. *Nec ideo Sacramenta vacua signa sunt, quòd symbolum & res significata localiter non sint unita; manent enim nihilominus, 1. Signa significantia. 2. Exhibentia. 3. Applicantia. 4. Obsignantia.*

Quatuor

Quatuor hæ ſpecies ſignorum probè ſunt obſervandæ, contra eos qui clamitant, nos vacua in Sacramentis ſigna habere. Signa igitur aut ſignificantia tantùm ſunt, ut imago picta hominem ſignificat; aut exhibentia quoque, ut ſceptrum, claves & ſimilia, quibus exhibitis, poteſtas Regia, aut facultas ingrediendi domum confertur; aut applicantia inſuper, ſicut promiſſio Dei de conſervandis 144000. cuique ab Angelo, ſigno in fronte notato, applicatur, Apoc. 7. 3. aut obſignantia denique, qualia ſunt arrha, ſigilla & ſimilia. Jam verò hi quatuor gradus in Sacramentis concurrunt. Primùm enim externa ſymbola corpus Chriſti ejúsque ſanguinem ſignificant ac repræſentant. Secundò, unà cum ſigno exhibetur quoq; res ſignata; non tamen in ſigno, ſed in actione ſacramentali, exhibente Miniſtro ſignum, Chriſto verò Domino dante rem ſignatam. Tertiò res ſignata Evangelii verbo generaliter fidelibus promiſſa, exhibito ſigno, cuique fidelium applicatur. Quarto, eadem promiſſio Sacramento obſignatur, unde non ſigna tantùm, ſed ſigilla appellantur. Rom. 4. 11.

XVIII. *Ex unione & relatione rei ſignatæ cum ſigno fluit loquutio ſeu phraſis ſacramentalis, quâ de ſigno res ſignata prædicatur: in quo loquendi modo, non tam exprimitur, quid externa ſigna in ſe & ſuâ naturâ ſint, quàm quid ſignificent.*

Gen. 17. 10. Circumciſio (phraſi Sacramentali) *fœdus* nominatur; & ver. 11. propriè *ſignum fœderis*. Exod. 12. 11. Agnus *Paſcha*, hoc eſt tranſitus, appellatur; quem locum ab Adverſariorum exceptionibus vindicant parallela dicta, Mar. 14. 12. *Primo die azymorum, quando Paſcha mactabatur.* Luc. 22. 8. *Profecti parate nobis Paſcha, ut veſcamur.* & ver. 11. *Ubi eſt diverſorium, ubi Paſcha cum meis Diſcipulis edam?* & ver. 12. *Ibi parate Paſcha.* & ver. 15. *Deſideravi vobiſcum edere hoc Paſcha.* Huc faciunt omnia illa loca, quibus ſacrificiis expiatio, & aquæ ſeu ablutionibus purificatio tribuitur. Item, quibus nomen *Iehova* arcæ aut Hieroſolymæ tribuitur. Pſalm. 47. 6. Ezec. 48. 35. Similia teſtimonia in novo Teſtamento ſunt, Matth. 26. 26, 27, 28. *Edentibus autem eis, accepit Jeſus panem, & cum benedixiſſet, fregit, dedítque Diſcipulis, & ait, Accipite, comedite, hoc eſt corpus meum: & accepto poculo ac gratiis actis, dedit eis, dicens,*

dicens, Bibite ex eo omnes. Hoc est enim sanguis Novi Testamenti, &c. Vide parallela loca apud Marcum, Luc. & 1 Cor. 11. Sic 1 Cor. 10. 4. *Petra verò erat Christus.* Ephes. 5. 26. *Ut Ecclesiam sanctificaret, postquàm eam purgâsset lavacro aquæ.* Colos. 2. 12. *Consepulti cum eo per Baptismum.* Heb. 9. 13. *Nam si sanguis taurorum & hircorum & cinis juvencæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem, &c.* Imò id ipsum in aliis quoq; quàm Sacramentalibus signis videtur: ut Gen. 41. 27. *Septem vaccæ, sunt septem anni*, i. e. typi & figuræ septem annorum. Apoc. 1. 9. *Septem capita sunt septem montes.* & v. 12. *Decem cornua sunt decem Reges.*

XIX. *Loquendi hæc ratio, Metonymia sacramentalis, rei signatæ pro signo, nominatur. In attributo verò, an in copula tropus esse dicatur, non multùm interest; etsi enim tropus statuatur in attributo, causa tamen seu fundamentum tropi est in copula.*

Subjectum & attributum materialis causa sunt simplicis enunciationis: copula vero affirmata vel negata, formalis ejus pars est, per quam vera aut falsa, propria aut figurata existit; quoties enim disparata per copulam conjunguntur ac affirmantur, falsa est enunciatio, aut tropica. Sedes igitur tropi est in prædicato, sed causa ejus est in copula. Cum igitur copula *est* in hac enunciatione, Hoc est corpus meum, disparata conjungat, panem nimirum & corpus Christi, necesse est falsa statuatur enunciatio (quod citra blasphemiam dici nequit) aut tropica. Plana igitur est talium enunciationum interpretatio, Panis est corpus Christi, i. e. Sacramentum Corporis Christi. Circumcisio est fœdus Dei, i. e. signum seu sacramentum fœderis. Septem boves sunt septem anni, hoc est, figuræ septem annorum. Sic aquæ lavacro purgari dicimur sacramentaliter, quatenus Baptismus seu lavacrum est sacramentum purgationis. Sic sacramentaliter sacrificia veteris Testamenti expiare dicebantur, quia typi fuerunt expiationis per Christum.

XX. *Finis Sacramentorum est fœderis gratiæ obsignatio.*

XXI. *Effecta*

XXI. *Effecta Sacramentorum non sunt Justificatio aut Sanctificatio, tanquam ex opere operato, sed utriusque beneficii confirmatio & obsignatio.*

Res manifesta est exemplo Abrahami, qui priùs quàm circumcisus esset, justificatus erat, Rom. 4.11. Falsò igitur Pontificii asserunt, Sacramenta insitâ quasi vi ex opere operato remissionem peccatorum & similia beneficia conferre. Loca autem Scripturæ, quibus de Sacramentis talia prædicantur, ut suprà ostensum est, per sacramentalem metonymiam sunt exponenda.

XXII. *Sacramenta communia sunt omnibus fœderatis, quoad signa; propria verò electis, quoad rem signatam.*

XXIII. *Sacramenta ad salutem necessaria sunt, non simpliciter & absolutè, tanquam primaria salutis causæ; sed ex hypothesi, quatenus media sunt salutis ordinaria, Christi præcepto usurpanda.*

Hinc Bernardi regula: *Non privatio, sed contemtus damnat.*

XXIV. *Verbum & Sacramenta conveniunt substantiâ; idem enim sigilla obsignant, quod Testamento promittitur. Differunt autem: 1. Quòd Verbum auditu, Sacramenta visu percipiantur, adeóque Sacramentum sit Verbum visibile. 2. Quòd Verbum Evangelii generale sit: Sacramento verò promissiones Evangelicæ cuique fidelium applicentur. 3. Quòd Verbo ordinariè fides excitetur; Sacramentis confirmetur.*

Sacramenta Veteris aut Novi Testamenti sunt.

Veteris Testamenti primaria & ordinaria duo erant Circumcisio, & Agnus Paschalis.

De his in doctrina de Lege Cerimoniali actum est,

Novi

Novi Testamenti duo sunt, Baptismus, & Cœna Domini.

CANONES.

I. *Sacramenta Veteris & Novi testamenti conveniunt re significatâ quoad substantiam, Christum videlicet cum beneficiis, qui omnium Sacramentorum nucleus est.*

Heb 13. 8. *Iesus Christus heri, hodie idem est, & in secula.* Apoc. 13. 8. *Agnus mactatus ab initio mundi;* nempe Sacramentaliter, sub sacrificiis & Agno Paschali.

II. *Respondet quinetiam analogicè Baptismus Circumcisioni, & Cœna Domini Agno Paschali. ut enim Circumcisio Sacramentum fuit initiationis seu insitionis in fœdus, & regenerationis seu spiritualis circumcisionis; ità Baptismus. Et ut Agnus Paschalis sacramentum fuit spiritualis nutritionis; ità sacra quoque Cœna: Hinc sacra Cœna ultimæ Paschatis celebrationi successit.*

III. *Differentia Sacramentorum Veteris & Novi Testamenti consistit,* 1. *In signis externis.* 2. *In modo significandi; illic enim significabatur Christus exhibendus, hic exhibitus.* 3. *In numero; prater Circumcisionem enim & Agnum Paschalem alia quoque habuerunt: nos prater Baptismum & sacram Cœnam nullum.* 4. *In amplitudine; prout fœdus quoque novum non ad unum tantùm populum se extendit.* 5. *In duratione; illa enim tantùm ad primum Christi adventum, hæc ad finem mundi durant.* 6. *In claritate.*

IV. *Falsa autem est differentia, quam Pontificii fingunt.* 1. *Quod Sacramenta Veteris Testamenti fuerint typi Sacramentorum Novi Testamenti.* 2. *Quod Sacramenta Veteris Testamenti gratiam justificantem tantùm adumbrarint, nostra verò ipsum corpus spiritualium bonorum in se realiter habeant.*

Primam

Primam differentiam quod attinet, aliud est, esse typum Christi, aliud, Sacramentorum Novi Testamenti. Circumcisionem & Agnum Paschalem typos fuisse Christi, suprà ostensum est: typos autem nostrorum Sacramentorum fuisse pernegamus; absurdissimum enim id, ideò tantùm instituta esse, ut nostra significarent. Altera differentia itidem falsa est; utrobique enim Christus cum beneficiis suis res Sacramenti est & nucleus. Potius inter Sacramenta veteris fœderis & Christum hæc differentia est, quod illa bonorum spiritualium *umbra fuerint, quorum corpus Christus.* Col. 2. 17.

V. *Nec ideò Sacramenta Novi Testamenti antiquis non sunt præstantiora; quòd gratiam justificantem, non ex opere operato conferant: manent enim prærogativæ illorum tertio canone expressæ, imprimis secunda & sexta.*

Objicere hic solent, clariora fore Sacramenta Veteris Testamenti, nisi hanc differentiam (ab ipsis confictam) agnoscamus; agni enim mactatione clariùs mortem Christi repræsentari, quàm pane Eucharistico.

Verùm sciendum ante omnia, quâ in re claritas Sacramenti consistat: utique non in signis tantùm externis, sed in verbo Sacramentali. Jam nónne clarissima sunt hæc verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hoc est sanguis meus, qui pro vobis funditur.* Nihil tam apertè de Christi morte in agni institutione. Deinde, falsum quoque est, agni mactationem clarius signum esse; tum quia longè plures & obscuriores cerimoniæ agni mactationi adjectæ sunt; tum, quia fractio panis, fusio vini, & utriusque perceptio, fractionem corporis Christi & fusionem sanguinis, nec non utriusque participationem, clarissimè repræsentat.

VI. *Duobus Novi Testamenti Sacramentis perperam accensent Pontificii, Confirmationem, Pœnitentiam, Extremam unctionem, Ordinationem Ministrorum & Matrimonium.*

Ad Sacramentum tria requiruntur: 1. Ut sub fœdere gratiæ divinitus sit institutum. 2. Ut habeat externum symbolum à Deo ordinatum. 3. Ut annexa quoque ei sit promissio gratiæ. Jam verò hæc tria tantùm in Baptismum

Baptismum & Sacram Cœnam, in nullum verò reliquorum competunt. Confirmatio Papistis ritus est, quo Episcopus, seu Suffraganeus, baptizato, de Religione ac capitibus illius præcipuis interrogato, chrisma illinit, impositò linteo, non ante tertium diem, à testibus, amovendo, eique in rei memoriam alapam infligit, ut copiosè ei suppeditetur Spiritus contra Diaboli tentationes. Verùm ubi in Scripturis istius Sacramenti seu cerimoniarum institutio? Ubi promissio? Veriùs hoc Papæ excrementum quàm Sacramentum dixerimus, & characterem illum, quo bestia suos in fronte notat, Apoc. 13. 16. ut ex eo manifestum est, quod Sacramentum hoc impiè Baptismo præferant; apertè enim docent, Confirmatione Baptismum perfici, & in ea uberiorem esse Spiritus S. donationem, quàm in baptismo, cúmque Baptismum quivis Pastor aut Presbyter, imò idiota quoque aut mulier administrare queat, confirmationem à solo Episcopo aut Suffraganeo peragi debere. Pœnitentia Sacramentum ipsis est, quo lapsi post exploratam resipiscentiam, à Sacerdote seu Ministro absolvuntur. Et verò agnoscimus, & pœnitentiam lapsis præceptam esse, & potestatem absolutionis Ministris datam; quamvis illi longè aliam pœnitentiam & absolutionem fingant, ut infrà patebit; interea tamen nullum externum symbolum divinitus est ordinatum, quod promissionem habeat. Nec, ut ineptè fingit Bellarminus, hæc verba, *Absolvite*, symboli loco esse possunt. Unctio extrema ipsis Sacramentum est, quo Sacerdos hominem de vita desperantem, peccata confessum & absolutum, recitatis prius litaniis, iis corporis partibus, quæ sedes sunt quinquè sensuum, oleo olivæ benedicto ungit, ut convalescat, si ad salutem ejus expediat, & abstergantur peccata, post alia Sacramenta accepta, residua. Promisit quidem Christus Discipulis, si ægrotis manus imposuerint, futurum ut melius habeant, Marc. 16. 18. Præcipit etiam Jacobus, ut ægroti accersitis Senioribus impositis manibus & præmissis precibus, ungantur. Verùm hæ cerimoniæ non fuerunt Sacramenta, sed ritus miraculis, liberè tamen, adhibiti, qui unà cum miraculorum donis exspirârunt. Nihil igitur similitudinis cum unctione illa, habet extrema unctio; ut enim de magico exorcismo, quo oleum consecratur, nihil dicam, certum est Apostolorum tempore non solùm morituros (ut fit in Papatu) sed quosvis ægrotos unctos fuisse. Ordinatio ipsis Sacramentum est, quo solus

Episcopus

Episcopus vel Suffragraneus, Ministro manus imponit, eique solennibus verbis librum, patinam, baculum pastoralem, &c. adhibitis etiam unctionis & rasuræ cerimoniis, tradit, characterémque indelebilem imprimit, ad confetendum gratiam justificantem, quâ potestatem clavium recte exerceat. Etsi autem ordinatio Ministrorum impositis manibus & adhibitis precibus, Apostolorum exemplo, fieri possit: adiaphora tamen est manuum impositio. Cerimoniæ verò Papistarum partim Judaicæ sunt; ut unctio: partim Ethnicæ; ut rasura expressè prohibita, Lev. 19. 27. Conjugium gratuiti fœderis Sacramentum non est, tum quia ante lapsum institutum tum quia fœderatis cum non-fœderatis commune est. Interim non negatur; connubium imaginem quandam esse connubii spiritualis cum Christo. Si verò ideo Sacramentum esset, tum tot Sacramenta forent, quot parabolæ & allegoriæ. Hinc multi Scholastici quoq; Sacramentum esse negârunt: & quo loco reipsa apud Pontificios haberetur, vel indè patet, quod ἀσυμφωνον inter ordinationem & conjugium bellum faciunt, & Ministris suis conjugio tanquâ immundo interdicunt.

CAPUT XXIII. In quo

De Baptismo.

BAptismus est primum novi fœderis Sacramentum, in quo, electis in Dei familiam receptis, externa aquæ aspersione, peccatorum remissio, & regeneratio per sanguinem Christi & Spiritum sanctum obsignatur.

CANONES.

I. Baptismi *vox Immersionem & Aspersionem significat, & ex consequenti Ablutionem.*

Aspersionem significare patet ex Marc. 7. 4. *Et à foro venientes, nisi loti fuerint* (ἐὰν μὴ βαπτίσωνται) *non edunt.*

II. *Quatuor Baptismi appellationes hic considerandæ. Baptismus fluminis seu aquæ,* (a) *luminis*

seu doctrinæ, (b) *flaminis seu donorum Spiritûs sancti*, (c) *& sanguinis seu martyrii*. (d)

(a) Mat. 3. 11. *Ego baptizo vos aquâ.* (b) Mat. 21. 25 *Baptisma Joannis* (i. e. totum ejus Ministerium tum doctrinæ tum Baptismi) *unde erat?* & Act. 18. 25. Apollo *tantùm sciebat Baptismum Joannis.* (c) Actor. 1. 5 *Vos baptizabimini Spiritu sancto.* (d) Mat. 20. 22. *Potestis baptismate, quo ego baptizor, baptizari.*

III. *Causa efficiens princeps est Christus Dominus; Instrumentalis verò, est Minister legitimè vocatus.*

IV. *Baptismum igitur à privato aut à mulier administratum (ut fit in Papatu) ratum non habemus.*

Si enim in terrena republica nullo loco habetur, quod privatus quispiam citra mandatum facit: quantò minùs corruptio talis Christo placebit in Ecclesia sua?

V. *Materia ejus externa est aqua: Oleum vel sal, sputum, & quæ alio huic elemento à Pontificiis adjunguntur, ad profanationem potiùs, quàm administrationem Baptismi faciunt.*

VI. *Materia interna, est Christus, cum mortis sepulturæ & resurrectionis, aliisque beneficiis.*

VII. *Forma ejus externa, partim in actionibus, partim in verbis consistit.*

VIII. *Actio est aspersio aquæ, quæ loco immersionis usurpatur.*

Immersio & emersio illustre symbolum fuit sepulturæ & resurrectionis Christi: teneræ autem ætatis infantium ratione habitâ in frigidioribus locis aspersionem adhibemus, quâ in nostris quoque domestici baptizandis, Apostolos usos esse credibile est.

IX. *Trinâ aspersione, an unicâ res peragatur non magni interest: modò absit superstitio, & non guttatim aut digito saltem, sed ità res peragatur, ut symbolum aspersioni aut ablutioni respondeat.*

X. *Verbum*

X. *Verbum, quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formalibus illis,* Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti, *comprehenditur.*

XI. *Repugnat Baptismi formæ, tum linguæ peregrinæ seu Latinæ in Baptismi administratione usus, tum aquæ superstitiosa consecratio & exorcismus.*

XII. *Forma interna, in analogia aspersionis & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit.*

Baptismus hac in parte Legalibus aspersionibus respondet, quibus ipsis quoque remissio peccatorum per Christi sanguinem adumbrata fuit. Aqua quinetiam à sordibus abluens & plantis humorem suppeditans regenerationis rationem adumbrat, quâ peccato mortui, vivimus justitiæ. Vide Rom. 6. 1, &c.

XIII. *Finis Baptismi, præter cæteros ei cum S. Cœna communes, est receptionis, seu insitionis in familiam Dei, & regenerationis obsignatio.*

XIV. *Baptismi subjectum sunt omnes fœderati, etiam infantes illorum qui fœderatorum numero censentur.*

Nititur hæc regula, 1. Mandato Christi. Mat. 1. 14. *Sinite pueruloς, & nè prohibite eos ad me venire.* Quos Christus sibi adduci vult, eos à baptismo arcere minimè decet. Emphatica sunt in hoc loco, & Luc. 28. 15. vocabula *παιδία* & *βρέφη*, utiq; *infantes* designantia. 2. Ratione à Christo additâ, Mat. 19. 14. *Talium est Regnum Cœlorum.* Ad quos pertinet Regnum Cœlorum & fœdus gratiæ, iis quoque debetur Sigillum fœderis. Atqui ad infantes quoque pertinet hoc fœdus. Gen. 17. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui.* Act. 2. 39. *Vobis & liberis vestris facta est promissio.* 3. Analogiâ circumcisionis, quo Sacramento initiati quoque sunt infantes. 4. Exemplo Apostolorum, qui integras familias baptizâsse leguntur. Act 16. 15. 33. Quàm autem ineptè regula illa, 2 Thess. 3. 10. *Si quis nolit operari, nec edito,* infantibus accommodaretur: tam infulsè Anabaptistæ loca Scripturæ detorquent in contrariam sententiam, quibus adultiores priùs doceri jubentur, quàm baptizentur.

XV. *Infantes fidem non secus ac rationem habent: etsi non in fructu, tamen in semine, & radice; etsi non actu secundo, tamen actu primo; etsi non operis externâ demonstratione, tamen Spiritûs S. internâ virtute.*

XVI. *Alia verò infidelium eorúmque infantum ratio est, qui nè quidem ex altero parente fideli nascuntur: hi priùs baptizandi non sunt, quàm ad annos discretionis pervenerint & fidem testati sint.*

XVII. *Baptismus campanarum horrenda est Baptismi profanatio, cum abominabili idololatria conjuncta.*

XVIII. *ut naturæ ordine prius est nasci quàm pasci: ità prior est Baptismus Cœnâ Domini.*

XIX. *Baptismus semel susceptus, si essentialia Baptismi servata sunt, non iterandus est.*

Hac de causâ Ecclesia nostra Baptismum in Papatu administratum, ratum habet. Non abusûs respectu, quî admiscetur, sed quòd infans in nomen SS. Trinitatis baptizatus sit.

XX. *Necessarius est Baptismus non absolutè, sed ex Christi præcepto: nec talis fingi potest necessitas, propter quam infantes aut ab alio, quàm à Ministro baptizari, aut si sine Baptismo deceda nt, Beatorum numero excludi debeant.*

XXI. *Baptismus Christi & Joannis reipsa idem est.*

Pontificii Joannis Baptismum à Deo institutum negant, contra apertissima testimonia, Matth. 21. 25. Luc. 3. 2. & 7. 30. Joan. 1. 33. Nec obstat, quòd Joannes inter suum & Christi Baptismum distinguat, Marci 1. 8. Ibi enim non opponitur Baptismus Baptismo, sed comparatio instituitur inter partes Ministri in Baptismo administrando & Christi: illius enim est dare symbolum, hujus verò, dare rem signatam. Dicunt, eos, qui à Joanne baptizati sunt, rebaptizatos esse, Actor. 19. ver. 1. & seqq. Si rebaptizati sunt ab Apostolo, necesse est

ab æmulo quodam Joannis non rectè baptizatos fuisse. Nec tamen ex textu illos rebaptizatos esse colligitur: verba enim illa ver. 5. non sunt Lucæ de Paulo, sed Pauli de Joanne & discipulis ejus. Nihil igitur favet hic locus vel Papistis, vel Anabaptistis.

CAPUT XXIV. In quo

De Sacra Cœna.

SAcra Cœna est alterum Novi Testamenti Sacramentum, in quo Christianis adultis, panis & vini usu à Christo mandato, spiritualis participatio corporis & sanguinis Christi obsignatur.

CANONES.

I. *Sacra Cœna metonymicè* Eucharistia, Synaxis, Mensa Domini, Novum Testamentum; *& synecdochicè* Fractio panis *appellatur.*

II. *Causæ ejus efficientes eædem sunt quæ Baptismi.*

III. *Materia ejus externa seu signa, sunt Panis & Vinum seu Poculum Domini.*

IV. *Mutila igitur Cœna est, ubi non utrique symbolo locus est: nec calix laicis sine sacrilegio eripi potest.*

Matth. 26. 27. *Bibite ex eo omnes.* 1 Cor. 10. 16. *Poculū benedictionis, cui benedicimꝰ nónne communio sanguinis Christi est?* &c. 11. 26. *Quotiescunque ederitis panem & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciate.*

V. *Materia interna, est Christus cum tota satisfactione & merito suo.*

VI. *ut azymus panis non sine Judaïca superstitione usurpatur, ità numularii panes Papanæ superstitionis sunt reliquiæ.*

VII. *Forma ejus externa in actionibus & verbis consistit.*

VIII. *Actiones sunt, Panis fractio, & Vini fusio, utriusque signi distributio, & perceptio manu & ore facta.*

IX. *Verbum est, tum tota institutio διαθήκη, mandatum, & promissionem complectens, tum imprimis promissio.*

X. *Impiè igitur statuitur, quatuor verborum* Hoc est corpus meum *(quibus tamen quintum enim, inserunt) submissâ demurmuratione, unitis Spiritu & Sacerdotis intentione, factâ, panem in corpus Domini converti, manentibus tantùm externis accidentibus panis.*

XI. *Forma interna in analogia signi & signati consistit: quâ pane & vino, corpus & sanguis Christi, velut cibus & potus spiritualis; fractione veri panis & fusione vini, corporis ipsius fractio & crucifixio ac sanguinis effusio; utriusque denique distributione & perceptione, mortis Christi applicatio significatur.*

XII. *Fractio panis non est res adiaphora.*

Hac quippe Christus ipse usus est: Hanc usurpandam demandavit, dicens, *Hoc facite*; hanc ipse explicavit, addens, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Ab hac S. Cœna nomen habet. Hac denique Ecclesiæ unitas designatur, 1 Cor. 10, 17. *Unus panis, unum corpus multi sumus; nam omnes unius panis simus participes.*

XIII. *Verba,* Hoc est corpus meum, *neque de transubstantione, neque de consubstantiatione intelligi possunt: sed sensus est,* Hoc (panis nimirum) *est sacramentum corporis mei.*

Pontificii hæc verba sic interpretantur: Quod sub specie panis continetur, est corpus meum: Lutherani, in, cum, sub hoc est corpus meum. Nostræ interpretationis ratio superiore capite explicata est. Absurdum esse dicunt, in Testamento phrases tropicas, quippe obscu-

ras, usurpari. At 1. Falsa est hypothesis ipsorum, quòd tropicæ phrases statim obscuræ quoq; sint; sæpe enim tropis ad illustrandum utimur. 2. Æquè falsum est, in Testamentis tropis non esse locum. Contrarium enim docent Testamenta Jacobi, Gen. 49. Mosis, Deut. 33. Davidis, 2 Sam 23. Tobiæ, 4. Matthiæ, 1 Mac. 2. 3. Si tropus nullus est in S. Cœna, tum ostendant, quomodò sine tropo, calix Novum Testamentum, in sanguine dicatur. Dignum est Augustini dictum, quod hîc subjiciatur. *Non dubitavit Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui.* Adversus Adim. Manich. cap. 12.

XIV. *Aliud est dicere, Christum in pane præsentem esse; aliud præsentiam ejus in S. Cœna asserere. Præsens est Christus Deitate & Spiritu suo. Præsens etiam est corpore & sanguine suo, præsentia sacramentali, quæ est, 1. Symboli, non quod præsens sit in pane, sed quod pane tanquam symbolo repræsentetur. 2. Fidei, quâ Christum cum ejus merito nobis applicamus. 3. Virtutis & fructus.*

XV. *Finis S. Cœnæ, præter alios, proprius est, designare spiritualem nutritionem seu conservationem ad vitam æternam, per meritum mortis & obedientiæ Christi. Ex qua dependet unio fidelium cum Christo & inter se.*

XVI. *Intolerabilis igitur abusus est, cum adhibetur ad probandam innocentiam in foro: ad fœdera humana firmanda: ad cœpta & proposita fortunanda, &c.*

XVII. *Sacræ Cœnæ usus sæpiùs repetendus est. Quotiescunque ederitis hunc panem, &c.* 1 Cor. 11, 26.

XVIII. *Sacra Cœna à Baptismo non tantùm externis Symbolis differt, sed & fine proprio; quia Baptismus spiritualis regenerationis, sacra Cœna verò nutritionis signum est: objecto item seu subjecto ὦ; Baptismus enim infantibus quoq;, sacra Cœna tantùm adultis & probatis debetur; nec uno tempore, quia Baptismus semel suscipitur, sacra Cœna verò sæpiùs iteratur.*

XIX. *S. Cœnæ è diametro repugnat Missa Papistica.*

1. Sacra Cœna à Christo: Missa à Papa instituta est. 2. Sacra Cœna Sacramentum est institutum in memoriam Sacrificii Christi semel peracti: Missa verò Papanis est sacrificium ipsum, quotidie peragendum. Nominârunt quidem Veteres quoque S. Cœnam Sacrificium, verùm non expiatorium pro peccatis, sed Eucharisticum, & tale, quod conjunctum cum precibus & charitatis operibus, quæ grata sunt Deo Sacrificia. 3. Christus se non in Sacra Cœna, sed in cruce obtulit: at in Missâ sua Christum offerri volunt. 4. Christus S. Cœnam pro vivis instituit: Missa etiam pro mortuis celebratur. 5. In S. Cœna corpus Christi jam fuit factum Spiritûs S. virtute, non ex pane, sed ex sanguine B. Virginis: in Missa corpus Christi demum creatur à Sacerdote, quinque verborum de murmuratione, & quidem ex pane. 6. In S. Cœna verus panis & verum vinum fuit & manfit, nonénque hoc etiam post consecrationem obtinuit: in Missa, si credere fas est, externa tantum elementi species & accidentia manent. 7. In S. Cœna Christi mandato è poculo biberunt omnes: in Missa negatur laicis. 8. In S. Cœna fractio panis facta est in signum corporis pro nobis frangendi: in Missa privata fracti: hostia major in tres partes, primam pro Ecclesia triumphante, secundam pro Ecclesia in Purgatorio, tertiam pro Ecclesia in his terris.

Caput XXV. In quo

De Ecclesiæ visibilis natura.

HActenus de externa communione fœderis gratiæ: sequitur externa Ecclesiæ visibilis societas, quâ omnes vocati pro Ecclesiæ membris habentur.

Consideratur autem Ecclesia hæc in se aut oppositè respectu falsæ Ecclesiæ, & καταχρηστικῶς sic dictæ.

Ecclesia in se consideratur respectu naturæ & externæ administrationis.

Est igitur Ecclesia visibilis cœtus hominum Verbo & Sacramentis ad gratiæ statum vocatorum.

CANONES.

I. Ecclesiæ & Synagogæ *nomen idem est cum Hebræis* Kahal & Edah, *sed usitatiùs Christianorum cœtus* Ecclesia *nominatur.*

II. *Accuratè autem vocis distinctio hîc observanda est, ut constet qua de Ecclesia hîc agatur.*

III. *Cùm enim in triumphantem & militantem distinguatur; illa ad doctrinam de gloriæ statu pertinet; hæc præsentis est considerationis.*

IV. *Sed & militans Ecclesia in invisibilem & visibilem distinguitur.*

V. *Invisibilis Ecclesia est cœtus tantùm electorum.*

Invisibilis autem nominatur: non quòd homines ad eam pertinentes non videantur, quâ homines; sed quòd non cernantur quâ electi: solus enim Deus novit, qui sunt sui 2 Tim. 2. 19.

VI. *Hæc ad vocationis specialis doctrinam pertinet; ex ejus enim propriis effectis, fide, charitate & similibus, electi qui sunt Ecclesia invisibilis, cognoscuntur.*

VII. *Visibilis verò Ecclesia, est cœtus communiter vocatorum tum electorum, tum reproborum.*

VIII. *Nec verò* visibilis *Ecclesiæ nomen ambiguitate suâ caret. Propriè enim de catholica seu universali Ecclesia, per totum terrarum orbem dispersâ; strictè de quavis Ecclesiâ particulari, velut Gallicanâ, Anglicanâ, Belgicâ, Helveticâ; strictissimè verò de Ecclesia repræsentativa seu Pastorum & Seniorum collegio intelligitur.*

IX. *Causa ejus efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter Christus.*

X. *Materia Ecclesiæ, sunt tum communiter vocati & in fœdus gratiæ recepti, tum quoque infantes in Ecclesia nati.*

XI. *Nec ergò infantes nondum baptizati, nec Catechumeni, nec excommunicati, membrorum Ecclesiæ numero excludendi sunt.*

Priora duo hominum genera ad Ecclesiam pertinent, etsi non professionis, tamen fœderis jure: tertium verò genus hominum tametsi ex particulari Ecclesia ejicitur, non tamen simpliciter ejicitur ex Catholica.

Contra Pontificios, prædictos excludentes.

XII. *Forma Ecclesiæ in duplici communione consistit: prior est Ecclesiæ cum Christo tanquam capite; posterior est membrorum Ecclesiæ inter se.*

XIII. *Prior unio in hoc posita est, quòd in Ecclesia non solùm Christus tanquam caput emineat, sed non secus ac caput membris vires suas communicet.*

Ephes. 1. 22, 23. *Eúmque constituit super omnia, ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius & complementum ejus, qui implet omnia in omnibus,* & cap. 5. 23. *Quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput Ecclesiæ, & is est, qui salutem dat corpori,* &c. Coloss. 1. 18. *Estque caput corporis Ecclesiæ.*

XIV. *Ex Ecclesia igitur monstrum faciunt, qui aliud præter Christum, Ecclesiæ visibilis universale caput statuunt.*

Ut non ἀκέφαλος est Ecclesia, sic nec πολυκέφαλος. Unius corporis unum est caput, nisi monstrum sit. Nec quia Ecclesia visibilis est, ideò visibile caput in terris habet: propriè enim Ecclesiæ membra soli electi sunt. Etsi igitur visibilis sit ratione externæ administrationis; invisibilis tamen est ratione electorum, & unionis illorum cum Christo.

XV. *Posterior unio membrorum aut particularium quoque Ecclesiarum inter se, in unitate professionis, fidei & charitatis consistit.*

Ephes.

Ephes. 4. 4, 5, 6. *Unum est corpus & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam spem vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum Baptisma. Unus Deus & Pater omnium, &c.*

XVI. *Finis Ecclesiæ summus, est Dei gloria: huic proximus, salus nostra.*

XVII. *Ex adjunctis, tum tituli, tum nota ejus spectandæ sunt.*

XVIII. *Titulos quod attinet,* Una, Catholica & Sancta *dicitur.*

XIX. *una est Ecclesia Christi, ratione formæ jam explicatæ.*

XX. *Catholica autem dicitur, temporis, loci & personarum unione.*

Catholica Ecclesiæ triplicem significationem habet: 1. Generalissimam, de cœtu omnium, tam Angelorum quàm hominum. 2. Specialiorem, de cœtu omnium electorum hominum. 3. Specialissimam, de Ecclesia militante visibili.

XXI. *Temporis respectu Catholica est, quia iudè à mundi principio nunquam penitus defecit, quin esset aliqua visibilis Ecclesia in hac terra.*

Sicut Lunæ lumen decrescit, substantia tamen in nihilum non redigitur: ità quantumvis Ecclesiæ lux nunc major, nunc minor sit, manet tamen Ecclesia & quidem visibilis, non porcorum quidem, sed tamen piorum oculis parens.

XXII. *Loci & Personarum ratione Catholica est, quia nec loco, nec personis est alligata.*

Matth. 24. 14, 15. *Prædicabitur istud Evangelium Regni toto in terrarum orbe, &c.* Act. 10. 34, 35. *Verè deprehendo, Deum non respicere ad personam, sed in quavis gente acceptum ei esse quemvis, qui eum timeat & operam det justitiæ.*

XXIII. *Sancta est Ecclesia, communiter, vocationis ac fœderis nomine: singulariter verò, respe-*

tu electorum, qui sancti sunt in Christo justitiâ imputatâ & inchoatâ.

De sanctitate vocationis, inquit Deus apud Mosen, Deut. 7. 6. *Populus sanctus es Jehovæ Deo tuo.* De sanctitate imputata & inchoata, Paul. 1 Cor. 6. 11. *Sed ablui estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in Nomine Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri.*

XXIV. *Sanctitas inhærens Ecclesiæ in hac vita non est perfecta, nisi Christi respectu, qui perfectione suâ ejus imperfectionem tegit, & spe futurâ profectionis.*

Ephes. 5. ver. 25, 26, 27. *Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea: ut eam sanctificaret, ab eo purificatum lavacro aquæ per Verbum. Ut sisteret eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejusmodi, sed ut sit sancta & inculpata.*

XXV. *Non igitur ab omni errore Ecclesia immunis est, ut volunt Papani. Etsi enim Catholica Ecclesia in fidei fundamento non ità erret, ut penitus deficiat, non tamen est extra omnem erroris aleam posita; quippe cujus nullum membrum in hac vita perfectum est. Particularis verò Ecclesia non tantùm errare, sed & in meretricem degenerare potest.*

Hinc Ecclesia Romana, quæ Apostolorum tempore mulieri Sole amictæ, & coronam in capite ac sub pedibus Lunam habenti similis fuit, adeò degenerâsse legitur, ut assimiletur meretrici, Bestiæ insidenti, Apocalyp. 12. vers. 1. & 17. 1, &c.

XXVI. *Notæ Ecclesiæ visibilis sunt, pura Verbi Dei prædicatio, & legitima Sacramentorum administratio.*

De notis invisibilis Ecclesiæ suprà dictum est, eas ex vocationis effectis pendere; eædem enim notæ sunt Electorum specialiter vocatorum, & Ecclesiæ invisibilis. Hìc verò eæ tantùm notæ spectantur, quibus

quibus Ecclesia visibilis indubiè ostenditur. Patet autem, has notas Ecclesiæ esse ex his testimoniis, Matth. 28. 19, 20. *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomen Patris, & Filii, & Spiritûs S. docentes eos observare omnia quæ mandavi vobis*, Act. 2. 42. *Perdurabant autem in Doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus.* Adjungunt nonnulli disciplinam Ecclesiasticam; verùm hæc sub duabus prioribus comprehenditur; nam Disciplina Ecclesiastica utriusque est requisitum.

XXVII. *Notæ istæ, quoad fundamentum Religionis, omnibus Ecclesiis æqualiter; quoad accidentalia verò, aliis Ecclesiæ magis, aliis minùs competunt.*

XXVIII. *Non statim igitur propter quævis errorem aut abusum, de veritate Ecclesiæ particularis dubitandum.*

Non enim ea requiritur puritas, quâ nè quidem in unico articulo erretur, aut nihil planè abusûs in Sacramentorum administrationem irrepat. Dummodò à cardine salutis, velut Legis utraque tabula & fide in Christum non recedatur. 1 Cor. 3. 11, 12. *Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Jesus Christus. Quod si quis superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: cujusque opus manifestum fiet, dies enim id declarabit; nam per ignem retegitur; & cujusque opus qualecunque sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit quod superædificaverit, mercedem accipiet. Sic cujus opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse verò servabitur, ita tamen, ut per ignem.*

XXIX. *Quindecim Ecclesiæ notarum à Bellarmino recensitarum quædam veræ sunt, nostris congruunt, à quibus tamen longè abest Ecclesia Romana; aliæ verò aut ab Ecclesia visibili alienæ, aut falsæ potiùs quàm veræ Ecclesiæ notæ, aut cum Ecclesia non reciprocæ sunt, quippe nec soli, nec semper ei competentes.*

L 2 Primo

I. Prima nota ipsi est, Nomen *Ecclesiæ & Christianorum*. Verùm sæpe nomina de facto, non de jure tribuuntur; unde nullum firmum Argumentum deducitur à nomine, nisi res ipsa respondeat. Apoc. 3. 1. *Diceris vivere, sed mortuus es.* II. Secunda est, *Antiquitas*; quæ nec soli Ecclesiæ, nec semper competit. Non soli; quia Mundus, Cœlum & Elementa, antiqua, nec tamen Ecclesia sunt. Non semper; quia Ecclesia non semper antiqua, sed quondam recens quoque fuit. Vera antiquitas, est primum rei principium: quod ut primum, ità verissimum est. In genere igitur Ecclesiæ antiquitas indè à Paradiso, in specie verò, antiquitas Ecclesiæ Apostolicæ, à Christi & Apostolorum prædicatione æstimanda est. Jam verò Ecclesia Romana, qualis hodiè est, longè post Apostolorum tempora exorta est. III. Tertia est, *Duratio diuturna, nec interrupta*: quæ quidem proprietas est Ecclesiæ Catholicæ visibilis, verùm ex promissione Dei, fidei potiùs, quàm sensui innotescit: Et ut vera antiquitas non est, quæ non à primo principio dependet: ità duratio nulla est, quæ non ab eodem sumit initium. IV. Quarta est, *Amplitudo & credentium multitudo*: quæ non semper Ecclesiæ competit, ut testatur exemplum Ecclesiæ, tempore primorum parentum, Noachi, Abrahami, &c. Imò à natura Ecclesiæ aliena est, cùm major semper sit numerus impiorum, Mat. 7. 13. *Introite per angustam portam*: & Luc. 12. 32. *Ne time, pusille grex.* V. Quinta est, *Successio Episcoporum*, quæ ipsa quoque nec semper, nec soli Ecclesiæ tribuitur. Non semper; ut enim in primordiis Ecclesiæ non fuit, ità in fine earum est defutura. Non soli; quia etiam in falsa Ecclesia successio Episcoporum reperitur. Unde successio potiùs doctrinæ quàm personarum spectanda, & ex doctrina personæ, non ex personis doctrina judicanda est. *Non habent hæreditatem Petri*, inquit Ambrosius, *qui fidem Petri non tenent.* VI. Sexta est, *Consensio in Doctrina cum Ecclesia antiqua*; quæ quidem vera nota est, sed eadem cum nostris, Verbi videlicèt & Sacramentorum puritate, prout fuit tempore Ecclesiæ Apostolicæ, à qua defecit Romana. VII. Septima est, *Unio membrorum cum capite* (Papâ nimirum) & inter se. Prius lemma falsæ, & non Apostolicæ, sed Apostaticæ Ecclesiæ

cleſiæ nota eſt, quæ adorat Beſtiam, Apoc. 13. 12. Poſterius non ſoli Eccleſiæ tribui poteſt, cùm etiam unio Diabolis intercedat, Mat. 12. 8. VIII. Octava eſt, *Sanctitas Doctrinæ*, eadem cum ſexta. IX. Nona eſt, *Efficacia Doctrinæ*, itidem ſextæ, adeóque noſtris notis reſpondens: minimè autem conveniens Romanæ Eccleſiæ. X. Decima eſt, *Sanctitas vitæ*, autorum ſeu primorum Patrum Religionis. Hæc verò Sanctitas aut interna eſt, aut externa. Si interna, non viſibilis Eccleſiæ nota eſt. *Verus Judæus in occulto eſt*, Rom. 2. 29. *Novit Dominus eos qui ſunt ſui*, 2 Tim. 2. 19. Si externa fallax eſt; cùm etiam *Diabolus ſe in angelum lucis transformet*, 2 Cor. 11. 14. Unde ex doctrina, non ex vita doctorum judicanda eſt Eccleſia, Mat. 23. 3. *Omnia quæ dixerint vobis ut obſerveti, obſervate & facite, ſed ſecundum opera eorum nè facite.* XI. Undecima eſt, *Gloria miraculorum.* XII. Duodecima, *Lumen Propheticum.* Atqui miraculorum & Prophetiæ dona extraordinaria fuerunt, data ad Evangelii confirmationem, quo propagato ac prædicato inter Gentes evanuerunt. Unde Apoſtoli nec miracula alia, nec prophetiam promittunt, ſed potiùs prophetiæ & miraculorum gloriationem Antichriſtianæ Eccleſiæ notam faciunt, 2 Theſſ. 2. 9. Apoc. 13. 13. Et Chriſtus ipſe, tales ſe agniturum negat, Matth. 7. 22. XIII. Decima tertia nota eſt, *Confeſſio Adverſariorum*, Ethnicorum, Judæorum, &c. At talium teſtimoniorum tanta autoritas eſt, quanta ipſorum Adverſariorum, quorum acceſſione nihil additur, deceſſione nihil detrahitur. XIV. Decima quarta eſt, *Infelix exitus Eccleſiam oppugnantium.* XV. Decima quinta eſt, *Felicitas Eccleſiam defendentium.* Hæc verò tam incerta nota eſt, ut nè quidem nomen notæ mereatur. Neſcit enim homo ex talibus amorem aut odium, Eccl. 9. 3. Quin imò falſæ potiùs Eccleſiæ nota exſiſtit; certum enim eſt, Eccleſiæ ſtatum ut plurimùm in hac vita infelicem ac triſtem eſſe. Joan. 16. 20. *Amen, amen dico vobis, flebitis vos & lamentabimini, mundus autem gaudebit.*

CAP.

CAPUT XXVI. In quo

De Externa Ecclesiæ Administratione.

DE Ecclesiæ natura hactenus actum est. Sequitur ejus Administratio.

Hæc ordinaria est, aut extraordinaria.

Ordinaria publica est, aut privata.

Publica, est Ecclesiastica, vel Politica.

Ecclesiastica est, quæ res spirituales tractat.

Estque propria personis in Ecclesia publicis, vel integro cœtui communis.

Propria est, quæ à quolibet Ecclesiæ Ministro pro vocationis suæ ratione peragitur.

Ministri Ecclesiæ sunt, quos Deus plebi Ecclesiasticæ præfecit.

CANONES.

I. *Nemo Ecclesiæ præfici potest, nisi legitimè vocatus.*

II. *Nemo ad Ministerium Ecclesiasticum cogendus est.*

III. *Ministris conjugio non est interdicendum.*

1 Cor. 9. 5. *Annon habemus potestatem, sororem uxorem circumducere, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* 1 Tim. 3. 2. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum*: & vers. 4. *Qui domui suæ bene præsit, qui liberos contineat in subjectione, cum omni honestate.*

Ministri extraordinarii sunt, aut ordinarii.

Extraordinarii sunt, quos Deus extra ordinem suscitat, vel ad novum regimen Ecclesiæ instituendum, vel ad vetus collapsum instauranduin.

Tales sub Veteri Testamento erant Prophetæ. Novi verò Testamenti tempore Joannes Baptista; Christus; Apostoli; Prophetæ, h. e. dono Scriptu-

ra

ras interpretandi instructi; Evangelistæ, Apostolorum comites; & successuriati; Pastores Ecclesiis, & Doctores Scholis præfecti, Ephes. 4. 11.

CANONES.

I. *Notæ Ministri extraordinarii fuerunt dona extraordinaria.*

II. *Talia erant donum Prophetiæ, Linguarum, & Miraculorum.*

III. *Dona illa extraordinaria tamdiu vigueruntquamdiu Dei voluntas & Ecclesiæ necessitas ferebat, iisq; sublatis successit Ministerium ordinarium.*

Ordinarii Ministri sunt, qui ordinariis mediis instruuntur & vocantur.

Súntque tum Pastores & Doctores, tum Presbyteri & Diaconi.

Pastores sunt, qui certo gregi præsunt docendo, Sacramenta administrando, & invigilando.

CANONES.

I. *Pastoribus omnibus nomen* Episcopi *competit.* 1 Tim. 3. 1.

II. *Etsi autem in Ecclesiis hic mos invaluerit, ut qui diœcesi particularium Ecclesiarum præfectus erat,* Episcopus *nominaretur, nemini tamen* universalis Episcopi *nomen debetur.*

Doctores sunt, qui in Scholis in hoc incumbunt, ut veritas doctrinæ juventuti instilletur, & in Ecclesiis quoque obtineat.

CANONES.

Inter Pastores & Doctores hoc interest, quòd illi Ecclesiæ, hi Scholis præsint; illi movendis, hi docendis præcipue Auditoribus intenti sint.

Presbyteri sunt viri pii & graves, Pastoribus adjuncti, ut illis in iis, quæ ad Ecclesiæ ἐπισκοπὴν pertinent, in visitandis ægrotis, in observandis

vandis inordinatè viventibus, & aliis similibus præstò sint.

Diaconi & Diaconissæ olim erant, quibus bona Ecclesiastica colligenda & distribuenda concredita erant.

Actor. 6. 1, &c. 1 Tim. 3. 8, &c.

CANONES.

I. *Bonorum Ecclesiasticorum collectio & usus est juris divini.*

Apparet hoc ex Veteris Testamenti œconomia; Dei enim mandato, decimæ pro Sacerdotibus & Levitis & pauperibus collectæ erant. In Novo Testamento Christus quoque pecunias à piis & locupletibus subministratas, non asspernatus est, Luc. 8. 3. Ex quibus non familiares tantùm suos, sed pauperes quoque sustentavit, Joan. 13. 29. Apostolorum verò tempore Diaconi bonis Ecclesiasticis administrandis præfecti sunt, Act. 6. 1, &c.

II. *ut verò improbanda est Ecclesiæ Romanæ in illis colligendis φιλαργυρία horrendâ superstitione & idololatriâ suffulta, & nefariæ eorundem in luxum & pompam profusio: ità graviter in Deum & Ecclesiam inter Evangelicos quoque peccant si quis eadem malâ fide administrent.*

Et hæc de propria administratione. Communis in Vocatione Ministrorum, in ordinanda Ecclesiæ ἐυταξία, in judicanda doctrina & controversiis & in clavium usu consistit.

Vocatio Ministrorum est, quâ Ecclesiæ idoneos homines, exploratâ eorum vitâ & eruditione, ad Ministerium eligit, & solenni ritu in muneris possessionem intromittit.

CANONES.

I. *Causa Vocationis hujus efficiens princeps, est Deus, qui intrinsecus Ministros vocat, donisque suis*

suis eos instituit. Ministerialis verò, est Ecclesia tota, aut minimùm Ecclesia repræsentativa, ex Pastoribus & Presbyteris aut etiam plebe Ecclesiasticâ. Non autem solus Episcopus aut Pastor.

Eligendi enim jus nè quidem Apostoli sibi solis vendicârunt, Act. 1. 23. & 6. 5. & 14. 23.

II. *Ad vocationem legitimam tria pertinent, Exploratio, Electio, & Confirmatio.*

III. *Exploratio est tum vitæ, tum doctrinæ. Prius autem vita exploranda est quàm doctrina; cujus enim mores tolerabiles non sunt; is ad examen doctrinæ non est admittendus.*

IV. *Electionis hic processus est, ut precibus ad Deum ardentibus susis, nominatis personis, è quorum numero quispiam eligendus, unus aliquis omnium aut majoris partis suffragiis, voce seu χειροτονία indicatis, eligatur.*

V. *Confirmatio, est personæ electæ introductio, in qua publicis precibus præmissis, Ecclesiæ commendatur, eique vocatio impositis manibus confirmatur.*

VI. *Falsò statuunt Pontificii vocationem non legitimam esse, si à Presbyteris, non ab Episcopis facta sit.*

Nec enim jure divino majorem potestatem & autoritatem habent Episcopi.

VII. *Vocationem eorum quâ Patrum nostrorum ævo Ecclesiam reformârunt, Ecclesia reformata ratam habuit, non quatenus à Papismo tanquam strumâ Ecclesiæ profecta est, sed quatenus κυρίως à Deo vocati & donis instructi fuerunt.*

Objiciunt, Tales quidem vocatos fuisse sub Papatu, verùm ex quo defecerunt, vocationem ipsorum exspirâsse. Respondemus autem, falsò ipsos accusari defectionis; non enim defecerunt ab Evangelio, ad quod prædicandum

prædicandum etiam in Papatu vocati sunt, sed à corruptione Evangelii. Nec est cur clamitent, illos vocatos fuisse ad prædicandum doctrinam Ecclesiæ Romanæ: cum enim doctrinam suam sub titulo Evangelii comprehendant, Minister, qui animadvertit, eam in rei veritate ab Evangelio alienam esse, eidem jure vocationis suæ contradicere potuit. Etsi igitur ab Ecclesia Romana defecerint, à vocatione sua tamen non defecerunt.

VIII. *Nec quicquam proferre possunt, quo vocationem Ministrorum apud nos, secundùm superiores regulas factam, infringant.*

Primùm enim ipsis interrogantibus, Quo jure doceamus? idem respondemus, quod Christus id ipsum quærentibus, Matth. 21. 24. *Baptisma Joannis unde est, è cœlo, an ex hominibus?* Pari ratione & nos dicimus, doctrina Antecessorum nostrorum, quæ hodiéque apud nos sonat, unde est? repugnátne illa Verbo Christi & Apostolorum, an consonat? Si repugnet, ostendant in quibus articulis: si consonat, vocationem nostrorum improbare nequeunt. Ubi enim vera doctrina locum habet, ibi legitima quoque vocatio. Adhæc, quæ vocatio respondet exemplo Apostolorum & Ecclesiæ primitivæ, illa legitima est. Talem autem esse nostram vocationem, manifestum est.

Judicandæ doctrinæ ἔξοδος est, quâ Ecclesia in doctrinam inquirit, ac controversias Ecclesias turbantes dirimit.

CANONES.

I. *Doctrina à singulis etiam idiotis judicari potest & debet, sitne Scripturæ consentanea.*

Act. 17. 11. Beroenses *quotidie examinantes Scripturas an hæc ità se haberent.* 1 Cor. 10. 1, 5. *Ut prudentibus loquor, judicate vos quod dico.* 1 Joan. 4. 1. *Dilecti, nè cuivis Spiritui credite, sed probate Spiritus an sint ex Deo.*

II. *Graviore autem controversiâ exortâ, à publico quoque conventu seu Presbyterio id fieri debet.*

III. *Ut autem Spiritus Sanctus summus controversiarum Judex est: ità Scriptura, tanquam vox Spiritûs Sancti, norma & regula est, quâ curvum à recto dignoscendum.*

Potestas

Potestas circa Ecclesiæ ἐυταξίαν est, quâ statuit de iis, quæ decenter in Ecclesia fieri debent.

CANONES.

I. *Objectum hujus potestatis, sunt externæ circumstantiæ cultûs divini, tempus, locus, & alia similia per se adiaphora.*

II. *In his siquid incommodi deprehendatur, Ecclesia jus habet vetera abrogandi, & commodiora substituendi.*

III. *Nec tamen Canones & Consuetudines Ecclesiæ Scripturæ Canoni sunt exæquandæ.*

Potestas clavium est, quâ Ecclesia ad disciplinæ conservationem utitur.

Partes ejus duæ sunt: Ligatio & Solutio.

Ligatio est, quâ peccatori ira divina denunciatur, ni resipiscat.

Solutio est, quâ peccatori resipiscentiam testato, peccatorum annunciatur remissio.

Utraque certos gradus habet.

Ligationis gradus sunt 1. Severa adhortatio & comminatio, antegressis, frustraneis tamen, privatis monitis, à Presbyterio facta (*a*). 2. Abstentio à sacra Cœna. (*b*) 3. Excommunicatio major, quâ peccator extra Ecclesiam rejicitur, non tamen sine spe veniæ & reditûs, si resipiscat (*c*). 4. Anathema & Syro vocabulo Maranatha, cum omni spe abjecta ejicitur. (*d*)

(*a*) Mat. 18. 15, 16, 17. *Si peccaverit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin verò te non audierit, accipe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium stabile sit omne verbum. Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ, &c.* (*b*) Mat. 7. 6. *Nè date quod sanctum est canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis.* (*c*) 1 Corinth. 5. 5. *Ejusmodi*

Ejusmodi homo tradatur Satanæ, ad interitum carnis, ut Spiritus salvus sit die illo Domini Jesu (d) 1 Cor. 16, 22. *Si quis Dominum Jesum Christum non amat, sit anathema Maran-atha.* 1 Joan. 5. 16. *Est peccatum ad mortem, non pro illo, dico, ut roget.*

In solutione iisdem gradibus observatis, peccator in gratiam ab Ecclesia recipitur.

Sic Apostoli monito, Corinthius excommunicatus in gratiam receptus est, 2 Cor. 2. 7, 8.

CANONES.

I. *Autor ac fundator hujus potestatis, est Christus.*

Ex testimoniis suprà citatis.

II. *Clavium hæc potestas non est penès solum Episcopum aut Pastorem, sed penès totum Presbyterium.*

Falsò sibi potestatem hanc arrogat Papa. Ut enim, quo jure Petri sibi jus vendicet nihil dicam; certum est, non soli Petro claves traditas, Matth. 16. 18. sed idem jus reliquis quoque concessum fuisse. Mat. 18. 18. *Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, &c.* & Joan. 20. 23. *Quibus remiseritis, &c.*

III. *Objectum ligationis istius, est peccator, qui aut privatâ admonitione non emendatus est, aut tale scandalum dedit, quod privatâ adhortatione tolli non potuerit.*

IV. *Forma in decenti graduum observatione consistit; ubi enim primus aut secundus gradus cum fructu tentatus est, non deveniendum ad tertium. Ad quartum verò rarissimè.*

V. *Alienæ planè à vera clavium potestate sunt Indulgentiæ Papistarum, commentitium thesaurum jactantium, quem Papa ex Christi, B. Virginis, & Sanctorum meritis conflavit; quippe quos majora passos esse perhibet, quàm peccata ipsorum requisiverint.*

Sufficiet

Sufficiat nobis sanguinis Jesu Christi thesaurus, qui purgat nos ab omni peccato, 1 Joan. 1. 7.

VI. *Nec minùs repugnant Solutioni satisfactiones, quas peccatoribus injungunt.*

Satisfactio hîc non ea intelligitur, quæ Ecclesiæ fit, testificatione seriâ pœnitentiæ, etiam publicâ, siquando res id postulet: sed quâ pro pœna satisfiat. Cæterùm, sententia illorum falsâ nititur, hypothesi, remissâ culpâ pœnam reservari, qua de re in doctrina de Justificatione infrà agetur. pag.

VII. *Finis istius potestatis est ut Ecclesiæ nitor & decus conservetur, impiique ad resipiscentiam adigantur.*

VIII. *Inter potestatem Magistratûs & Ecclesiæ hæc differentia est: 1. Illius objectum est quivis homo: hujus tantùm Ecclesiæ membra, etiam summis personis non exceptis. 2. Illius objectum est corpus & facultates externæ: hujus verò anima. 3. Illa etiam resipiscentibus pœnam irrogat: hæc resipiscentes in gratiam recipit.*

IX. *Ministri & Presbyteri facinus aliquod occultum sibi ab homine, conscientiæ angustiâ presso, revelatum, nisi publicæ tranquillitatis & salutis ratio id requirat, non evulgare debent, nè consolationis Ecclesiæ occasio aliis præcidatur.*

Hæc verò est Ecclesiastica Gubernatio. Politica nunc sequitur, quâ Ecclesia à Magistratu quoque regitur.

CANONES.

I. *Magistratus Ecclesiæ sunt nutritii, quatenus utramque Legis tabulam custodiunt, Ecclesias & Scholas conservant, veritatemq́; propugnant.*

II. *A subjectione Magistratui debitâ Ministri & Clerici, quos vocant, nequaquam immunes sunt.*

Roman.

Rom. 13. ver. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto.* Testantur id exempla Christi censum dantis, Matth. 17. ver. 27. & Pauli ad Cæsarem provocantis, Act. 25. ver. 11.

III. *Imò etiam infideli Magistratui obediendum est, in iis quæ salvâ conscientiâ præstari possunt.*

IV. *Pro Magistratu etiam infideli Deus orandus est.*

1 Timoth. 2. 1, &c.

Sic fuit publica administratio. Privata est quâ singulæ Ecclesiæ membra charitatis vinculo inter se coagmentantur, ad totius corporis mystici ædificationem.

Vide Rom. 12. 6, &c. 1 Cor. 12. 12, &c. Eph. 2. 20, &c. & 4. 1, &c.

Hæcque omnia hactenus de ordinaria Ecclesiæ gubernatione. Extraordinaria est cum necessitate sic requirente Concilium convocatur.

Concilium est conventus à politico Magistratu, vel de communi consensu Ecclesiæ indictus, in quo viri Spiritûs Sanctis donis ornati, legitimé que ad hoc delegati, causam Ecclesiæ cognoscunt, & ex Verbo Dei definiunt.

Estq; vel Oecumenicum seu Universale, vel Particulare. Particulare iterum est, nationale aut provinciale.

CANONES.

I. *Concilium convocandum est à Magistratu, si fidelis sit: si infidelis sit, aut libello supplici imprætrandum; aut si Concilii apertus hostis sit, communi Ecclesiarum consensu necessitate sic efflagitante celebrandum est.*

II. *Personæ, quæ Concilio interesse debent, sunt Præses Politicus & Ecclesiasticus, totidemq; Scribæ & viri idonei ad hoc delegati. Nec planè excludendi sunt privati quoque, qui doctrinæ tractationi interesse possunt, (scandalorum quæ charitas tegit) cognitione non item.*

III. *Materia in Concilio seu Synodo tractanda est causa Ecclesiastica, gravis & consideratu digna & necessaria.*

IV. *Forma Concilii in religiosa & ordinata veritatis disquisitione posita est.*

V. *Religio*

V. *Religiosa erit, si ardentibus ad Deum precibus præmissis, ad sacram Scripturam omnia, tanquam infallibilem normam & regulam, examinata fuerint.*

VI. *Ordinata erit, si unusquisque sui officii memor fuerit.*

VII. *Politici Præsidis est, Concilium cogere, coactum tueri, vim omnem & ἀταξίαν prohibere, decreta legitimè facta autoritate sua promulgare, reluctantes coercere.*

VIII. *Ecclesiastici Præsidis est, quæstionem proponere, Disputationem ex Assessorum consilio moderari, sententiam rogare, decreta per Notarios in acta referre.*

IX. *Reliquorum delegatorum est sententiam suam placidè & rotundè proponere, aut alteri præeunti & rectè sentienti adstipulari.*

X. *Longè abest ab hac Concilii forma Præsidium, quod sibi Pontifex arrogat, qui nec Scripturam consulit, nec Assessorum sententiam rogat, sed placita sua Concilio confirmanda obtrudit.*

XI. *Alia fuit ratio Concilii Hierosolymitani, in quo cuique sententiam dicere fas erat; nec minùs Paulus & Barnabas, quàm Petrus, auditi sunt, & ponderatis ultrò citroq; sententiis. tandem Jacobus concluſit.*

Actor. 15. ver. 6, 19.

XII. *Finis Conciliorum, est veritas & tranquillitas Ecclesiæ.*

XIII. *Conciliorum tanta autoritas est, quanta illorum cum Scriptura conformitas exiſtit. Nec magis quàm Ecclesia ipsa extra errandi aleam posita sunt.*

Quid enim Conciliis imprimis Papisticis, tribuendum sit, cum ex Anti-Conciliis, tum ex decretis palàm impiis facilè liquet. Concilium Constantiense & Basiliense Episcopum Romanum Synodo subesse & parere volunt. Tridentinum contra Papam super omnia Concilia effert. Concilium Nicænum.

cœnum II. Secundum præceptum Decalogi, & Constantiense præceptum | Christi de S. Cœna integ percipienda, impuden proculcat.

Caput XXVII. In quo

De Falsa Ecclesia.

SIc duobus capitibus actum est de Ecclesia se consideratâ. Eidem nunc falsa Eccle hostium opponitur.

Hostes Ecclesiæ sunt aperti & dissimulati.

Appellantur Apoc. 20. 8. *Gog* & *Magog*, id est, tet retesti.

Aperti sunt Ethnici, Judæi, & Mahometani

Ethnici sunt, qui falsos & commentitios de fingunt, pingunt & colunt.

Judæi sunt, qui SS. Trinitatem & Messiæ e hibitionem negant, quæque de spirituali Chri Regno à Prophetis prædicuntur, de carnali i terpretantur.

Mahometani sunt, qui Mahometem suu Christo, & Alcoranum à Mahomete impostor adjuvantibus illum Nestoriano Monacho & riano quodam, ex Ethnicismi, Judaismi, Ma chæismi, Arianismi, aliarúmque hæresium clo cis, conflatum, S. Scripturæ anteferunt.

Dissimulati hostes sunt Pseudo-christi, v Anti-christi.

Pseudo-christi sunt, qui se pro Christo ve ditant.

Ut Simon Magus, Barcochab, Moses Cretensis, Da Georgius, & similes.

Anti-christi communiter omnes hæretici cuntu

cuntur: singulariter verò & κατ' ἐξοχὴν Antichristus ille magnus.

1 Joan. 2. 18. *Pueruli, ultimum tempus adest, & sicut audistis Anti-christum venturum, etiam nunc Anti-christi multi cœperunt esse.* & 1 Ep. cap. 4. 3. *Quicunque spiritus non confitetur, J. Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille spiritus Anti-christi, de quo audistis, eum venturū, & jam nunc in mundo esse.*

Hæretici sunt, qui dogma aliquod fundamentum fidei Christianæ directè, aut per necessariam consequentiam convellens, pertinaciter, adversùs demonstratam veritatis lucem, pugnat.

CANONES.

I. *Non quælibet error facit hæreticum.*

Aut enim erratur in fundamento: ut fit ab Arianis Marcionitis, quorum illi divinitatem, hi verò humanitatem Christi negant: aut circa fundamentum, aliter errant Pontificii, docentes transubstantiationem, quâ naturæ humanæ Christi veritas tollitur: aut præter fundamentum, quales errores à Paulo fœno, ligno, &c. assimilantur, 1 Corin. 3. 12.

II. *Hæreticum facit, 1. Error in fundamento, & circa fundamentum. 2. Convictio. 3. Contumacia.*

III. *Non omnis schismaticus est hæreticus.*

Schismaticus est, qui salvo fidei fundamento, à ritu alio Ecclesiæ petulanter & ambitionis studio discedit.

Anti-christus ille magnus est, qui sub Vicarii Christi nomine summus ejus hostis exsistit.

CANONES.

I. *Anti-christi vox non unius tantùm personæ, sed*

statûs est seu ordinis hominum in eodem quasi Regno sibi succedentium.

Perinde ut vox summi sacerdotis. Non opponitur igitur Christo ut persona personæ, ratione substantiæ: sed opponitur ei respectu qualitatis seu officii.

II. *Papanis Anti-christus est homo singularis, numero unicus, ex Judæis & quidem tribu Dan oriundus, Judæorum Messiam & Religionis ipsorum se Instauratorem venditaturus, Hierosolymæ tribus annis & sex mensibus regnaturus, cum Elia & Enocho pugnaturus, assensionem in cœlum in Oliveti monte paraturus, sed à Christo interficiendus.*

III. *Nos verò, ex Scripturæ sententiâ, describimus Anti-christum hoc pacto, quòd sit; 1. Homo uno quidem tempore unicus; successu verò temporis hominum in eodem statu sibi succedentium ordo. 2. A Satana excitatus. 3. Nomine-tenus Christianus. 4. Re ipsâ Christi adversarius. 5. Sedens in templo Dei ut Deus. 6. Regnans in civitate magna, dominium exercente in Reges terræ. 7. Miraculis mendacibus terræ incolas seducens. 8. Characterem suis imprimens. 9. Plenus idololatriâ, ambitione, avaritiâ, crudelitate & impuritate. 10. Revelatus ultimis temporibus. 11. Conficiendus spiritu oris Christi, destruendus à propriis amasiis, & penitus abolendus in illustri Christi adventu.*

His probatis facilè in sumum abibit Pontificiorum descriptio 1. Non unica singularis persona est, sed series sibi ordine succedentium, ut manifestè patet ex tempore Anti-christo definito, quòd indè à tempore Pauli & Joannis, quo mysterium hoc se jam exseruit, 2 Thes. 2. 7. 1 Joan. 3. usque ad Christi adventum sese extendit, 2 Thes. 2. 8. Unde & figmentum de tribus annis dimidio constituit. 2. A Satana excitatus est. 2 Thes. 2. 9. *Adventus ejus cum efficacia Satanæ*

Ap

Apoc. 13, 4. *Draco ei potestatem dedit*: cùm aliàs Magistratus divinitus excitentur, Rom. 13. 2, 4. Nominetenus Christianus, 2 Thes. 2. 4. *Sedet in templo Dei.* 4. Christi adversarius, 1 Joan. 4. 3. *Negat Christum in carnem venisse*, nempe per consequentiam dogmatum suorum. Apoc. 13. 11. *Cornua similia agni habet*, quod Christi est sibi arrogando. Apoc. 17. 14. *Militat contra Agnum.* & 19. 19. & 20. 8. 5. Sedet in templo Dei, 2 Thes. 2. 4. Non utique Hierosolymitano, sine spe restitutionis vastato, Dan. 9. 26, 27. Sed in Ecclesia, *quæ Dei templum est*, 2. Cor. 6. 16. *Sedet* autem, i. e. regnat. Apoc. 18. 7. *Sedeo Regina. Sedet ut Deus & efferens se super omne, quod Deus aut Numen dicitur*, 2 Thes. 2. 4. 6. Regnat in civitate magna, cujus typus est, *Bestia septem capita & decem cornua habens, sedens super aquas multas.* ibi *septem capita*, *septem montes & septem Reges*, seu formas regnandi, per Metonymiam, *decem cornua*, *decem Reges*, *& aquæ*, *populos multos & nationes significent*, Apocalyp. 17. 1, &c. 7. Miracula prædicantur, 2 Thessal. 2. 9. *Prodigia mendacii.* Apoc. 13. 13, 14. *Edit signa magna, adeò ut etiam ignem faciat è cœlo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducit incolas terræ, &c.* & ver. 15. *Datum est ei, ut animaret imaginem bestiæ, ut etiam loquatur, &c.* 16. *Facit ut omnes parvi & magni, &c. accipiant characterem in manu sua dextra aut in frontibus suis. Et nè quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen Bestiæ, aut numerum nominis ejus, &c. Et numerus ejus sexcenta sexaginta sex*, Apoc. 13. 16, 17, 18. 9. Idololatria, more Scripturæ familiarissimo, *meretrice* adumbratur, Apoc. 17. 1. Ambitio, ex loco ad Thes. patet. Avaritia, *mercaturâ quæstuosâ* notatur, Apocal. 18. 11. Crudelitas, *Bestia ebria sanguine martyrum*, Apoc. 17. 6. Impuritas, *peccatis accumulatis usque ad cœlum pertingentibus*, Apoc. 18. 5. Imò hæc in universum mystico nomine *Sodoma*, *Ægypti*, *Babylonis & Hierosolymæ* (in qua Christus, mysticus scilicet, id est, Christus in membris crucifixus est) nomine perstringitur, Apocal. 11. 8. & 14. 8. 10. Revelatio ultimis temporibus fieri debuit, *sublato eo, qui obstabat*, 2 Thess. 2. 7, 8. hoc est, Imperatore Romano, quamdiu enim Romæ fuit, obstitit ille, quò minùs manifestaretur Anti-christus. 11. Destructionis duo sunt gradus: primùm *conficietur Spiritu oris Christi*, 2 Thes. 2. 8. hoc est, *gladio* Verbi *ex ore ejus*

prominente, Apoc. 19. 21. cujus hic erit effectus, ut animadversâ Anti-christi fraude, meretricis amasii, *eam persequantur, deserant, denudent, carnem ejus devorent, & ipsam igne exurant*, Apoc. 17. 16. Secundò, *abolebitur illustri Christi adventu*, 2 Thess. 2. 8. in quo *conjicietur in stagnum ignis ardentis sulphure*, Apoc. 19. 20.

IV. *Hæc descriptio non tantùm quid, sed & quis sit magnus ille Anti-christus, ostendit. Cui enim competit definitio, ei quoque definitum. Atqui Papæ competit definitio. Ergò & definitum ipsum.*

Minor inductione seu applicatione singulorum membrorum probatur, 1. Primum membrum extra controversiam est; nemo enim ignorat Pontificum alium alii succedere. 2. Secundum membrum cum ex effectis ejus, tum ex illorum exemplo imprimis manifestum est, qui malis artibus ad sedem illam pertigerunt, ut Alexander VI, Sylvester II, Benedictus IX, de quibus videatur Platina & alii Pontificii Scriptores. 3. Professione, Papa utique se Christianum esse non negabit. 4. Adversarium Christi esse & cornua sibi, Agni cornibus similia, fabricare, manifestum est: quia sibi officium ejus Propheticum, Sacerdotale & Regium, unà cum titulis summi Pontificis, Principis Pastorum, Capitis & Sponsi Ecclesiæ, &c. arrogat; imò Verbum ejus, ut non necessarium, obscurum, cereo naso simile, explodendo, eique suas traditiones æquando & antescrendo, Propheticum; Sanctorum merita, Mariæ & Sanctorum intercessionem ac meritum urgendo, Sacerdotale; & potestatem quidvis in Ecclesia pro lubitu agendi, jactando, Regium Christi Officium planè convellit. Quod si vitam Papæ cum vita Christi, illius factum cum hujus humilitate, illius doctrinam cum hujus doctrina de Libero Arbitrio, de Justificatione, de Sacramentis, & aliis similibus articulis, conferas, patebit, non ignem aquæ magis contrarium esse. 5. Quod in Templo, hoc est Ecclesia Dei, quæ Templum Dei est, ut suprà demonstratum, sedeat, res ipsa loquitur. Nec verò Romana Ecclesia, quatenus Papana, Ecclesia seu Templum dicitur; sed 1. Quatenus vera Christi Ecclesia, Joannis tempore adhuc fuit. Et hâc ratione olim Templum Hierosolymitanum, Templum Dei dictum est, quantumvis in latronam spelunçam esset conversum,

conversum, Jerem 7. 11. 2. Quatenus Deus etiamnum illic suos electos habet. Natus est in Ecclesia, & sedet in illa, non ut germanus Ecclesiæ filius, sed ut monstrum, ut tuber, struma, & tanquam corpori inhærens. Porrò, quòd illic ut Deus sedeat, tituli, quos ei assentatores tribuunt, satis evincunt. Hominem esse negant, ideóque (titulo Christi, Esa. 9. 7.) *admirabilem* nominant. Gloss. de Elect. c. fundament. Item, *Dominum Deum suum.* De concess. præb. cap. proposuisti. Leoni X, in Concilio Lateranensi acclamatum est: *Tibi data est omnis potestas in cælo & terra.* Sed & supra Deum se effert, non solùm Magistratibus, qui dii nominantur, & imprimis Imperatori tanquam Lunæ, se tanquam Solem anteponendo, sed & sua placita Dei verbo, sicque seipsum Deo præferendo. 6. Eam urbem occupat, quæ septicollis est, & septem Reges habuit. Romam septicollem esse, totus mundus novit. Septem Reges verò, sunt Metonymicè septem regnandi formæ quas Roma ante Papatum habuit, Regnum putà, Consulatus, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus, Tribunatus militum, & Imperium. Ex quibus ait Angelus cap. 17. ver. 10. *quinque* jam *ceciderunt*, nempe Regnum, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus & Tribunatus militum. *Unus*, inquit *est*, nempe Imperator cum Consulibus, qui etiam sub Imperio manserunt: unde ait, quinque, non sex, cecidisse. *Et alius nondum venerat*, ibid. ver. 10. nempe Papa. *Et is ex septem & octavus est*, ibid. ver. 11. Octavus, respectu septem antecedentium. Ex septem, quia omnium septem regnorum potestas, tyrannis, idololatria, &c. in Papatum tanquam sentinam confluxit. *Erat*, inquit Angelus ad Joan. ver. 8. *non est, & tamen est. Erat* bestia seu Roma: nempe sedes septem Regum. *Non est*; sedes Anti-christi, tum nondum patefacti. *Et tamen est*; sedes nimirum Imperatoris, Joannis tempore regnantis. Hæc tam appositè Romæ accommodantur, ut etiam Jesuitarum nonnulli fateantur, Romam esse Bestiam illam. 7. Miracula quod attinet, nihil in Papatu frequentius, quàm gloriatio de miraculis. At qualia? Mendacia sunt. *Ignem è cælo descendere facit*, hoc est, fulminibus excommunicationum, ignem iræ divinæ è cælo arcessit, inque ejus rei signum Reges & Principes excommunicaturus, candelas ardentes, de Capitolio dejicit. Quod si quis literalem spectet interpretationem, Hildebrandus ignem ac scintillas ex

manica excussit, & sæpiùs ignem Sanctorum precibus, de cœlo impetratum fuisse, in Legendis suis memorant. Sed *imaginem quoque Bestiæ animat, ut loquatur. Imaginis* nomine, Idololatria intelligitur, cujus introductione, Gentium idololatria quasi ex inferis suscitata, animata & instaurata fuit. Sed & literalis sensus locum habet; notissimum enim est, Papanos idolis suis risum, fletum, & sermonem tribuere. In Legenda Thomæ legitur, quòd cùm tertiam partem Theologiæ suæ, Christi imagini proponens, quæsivisset rectène, scripserit? Imago responderit, *Bene de me scripsisti, Thoma.* 8. Characterem suis imprimit. Christum simiæ instar imitatus, qui suos in fronte signat, Apoc. 7. 5, &c Cæterùm Character, Nomen & Numerus Bestiæ idem sunt, nomen videlicet numerum 666 in se complectens. Nomen illud Irenæo, Polycarpi (qui Joannem Præceptorem habuit) discipulo, est Λατεῖνος, cujus literæ numerum 666 exactè exprimunt.

Λ	30
α	1
τ	300
ε	5
ι	10
ν	50
ο	70
ς	200
	666

Accommodatissimum sanè nomen: siquidem in Italia dominatur, in qua olim Latinorum erat Regnum. Latina Biblia fontibus præfert. Latinè Ministri ejus cultum sacrum administrant. Latinè Bullas suas scribunt, &c. Imprimit autem characterem suis generaliter in frontibus & dextrâ manu, quatenus apertâ professione (cujus symbolum *frons* est) & actionibus (quarum figura *dextra* est) testari coguntur, se ad Ecclesiam Latinam & Romanam pertinere. Specialiter autem characterem suis imprimit, non tantùm in Baptismo, cruce eos signando, sed & in confirmatione, chrisma frontibus illiniendo, & in Ministrorum ordinatione, caput & digitos illorum ungendo. 9. De idololatria & reliquis vitiis legatur Paparum historia; plura enim memorare, hujus instituti ratio non permittit. 10. Revelatio facta est circiter annum sexcentesimum. Ex quo enim Imperator Constantinus Magnus Constantinopolim migravit, Sylvester Palatium occupavit, à quo tempore adeò invaluit Episcoporum Romanorum insolentia, ut circiter annum Christi 595, inter Gregorium Magnum & Joannem Constantinopolitanum acerbissima de primatu viguerit contentio. Tandem Bonifacius III. ab Imperatore Phoca

Phoca patricida & tyranno obtinuit, ut Ecclesia Romana omnium aliarum caput esset, ipséque Episcopus universalis salutaretur. 11. Destructionem ejus quod attinet; quantum Evangelii verbo ejus potestati detractum sit, & quot Reges ab eo alienati, testatur eventus. Cætera patienter exspectanda sunt.

V. *Rex locustarum, cum illorum examine, ex puteo Abyssi excitato, Anti-christi, & Clericorum, Monachorum & similium ordinum figura est. Apoc.* 9. 1, 11.

VI. *Duplex Bestia, Apocal.* 13. *unius ejusdemq; Anti-christi figura est. Prior septiceps è mari ascendens, &c. truculenta, eum depingit, qualis in rei veritate est. Posterior, Agno similis, eum adumbrat, qualis apparet per impostu'am.*

VII. *Draco, Bestia, & Pseudo-propheta (idem enim his nominibus indigitatur) tres impuros spiritus, ranis similes emittens, spiritus dæmoniorum dictos, signa edentes & totum Mundum ad prælium inflammantes, Apoc.* 16. 13, 14. *cujus rei figura sit, adeò clarè eventus ipse docet, ut cœcus sit, qui id non videat.*

VIII. *Bestia cap.* 17. *ver.* 1. *& seqq. sedem Anti-christi; Meretrix ei insidens, Ecclesiam Anti-christianam notat.*

Hæc ideò fusiùs tractavi, quia ut Christum, ità Anti-christum cognovisse, magni refert. Et quæ paucis proposita sunt, ad intelligendum librum Apocalypseos non parùm faciunt.

Caput XXVIII. In quo *De Vocatione Speciali.*

Sic fuit Vocatio electis & reprobis communis. Nunc specialis sequitur, quæ solis Electis contingit.

Est autem hæc Vocatio, quâ Deus electos, in se adhuc miseros & corruptos, extrinsecus Verbo Evangelii, intrinsecus autem mentis illuminatione & cordis mutatione vocat, ad participandam salutis gratiam.

CANONES.

I. *Appellatur in Scripturis* Nova Creatio, (*a*) Regeneratio, (*b*) Tractio, (*c*) institutio divina, (*d*) & Resuscitatio. (*e*)

(*a*) Ezech. 36. 26. *Dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri. Et auferens cor lapideum è carne vestra, indam vobis cor carneum.* 2 Corinth. 4. 6. *Qui dixit, ut è tenebris lux splendesceret, is est qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen cognitionis gloriæ Dei in facie Jesu Christi.* (*b*) Joan. 3. 3. *Nisi quis fuerit genitus denuò, non potest videre regnum Dei.* (*c*) Joan. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum.* (*d*) Joan. 9. 45. *Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergò audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* (*e*) Joan. 5. 25. *Amen, amen dico vobis, Veniet tempus, & nunc est, cùm mortui audient vocem Filii Dei, & qui audierint, vivent.*

II. *In Scholis nominatur* Electio actualis, Vocatio efficax, & Vocatio interna.

Electio actualis nominari potest, quia hâc Deus decretum electionis exsequitur. *Quos enim prædestinavit, eos vocavit,* Rom. 8. 30. Sic Joan. 15. 19. *Elegi vos ex*

ex mundo. Efficax autem *vocatio* dicitur, respectu vocationis reproborum, quæ ipsorum vitio ad salutem inefficax exsistit. Sic *interna* nominatur, quia reproborum vocatio, aut tantùm extrinsecus verbo fit; aut, si maximè intrinsecus quoque aliquo modo illuminentur, aut afficiantur, mutatio tantùm temporaria exsistit.

III. *Causa efficiens princeps vocationis est Deus; impulsiva, gratuita ejus Misericordia; instrumentalis, Verbi Ministerium.*

2 Tim. 1. 9. *Qui servavit nos, & vocavit, vocatione sanctâ; non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratiâ quæ data est nobis in Christo Jesu, ante tempora seculorii.* 2 Thes. 2. 14. *Qui vocavit vos per Evangelium nostrum*

IV. *Materia seu objectum vocationis, est homo electus, sed in se adhuc miser, animalis, carnalis, peccator, alienatus à vita Dei, imò mortuus in peccato.*

Eph. 2. 1. *Et vos unà vivificavit cùm essetis mortui in offensis & peccatis.* Col. 2. 13. *Vosque mortuos in peccatis vestris, cum eo vivificavit,* Tit. 3. 3. *Eramus quondam, & nos amentes, non obedientes sermoni, seducti, servientes cupiditatibus, ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes.*

V. *Errant igitur Semi-pelagiani, homini seu præparationem, seu propensionem ad Vocationem acceptandam tribuentes.*

Ratio ex dictis suprà citatis apparet: quàm enim nihil homo mortuus ad sui suscitationem conferre potest; tam nihil quoque homini in Vocatione sua tribuendum.

VI. *Nec tamen homo se ad Vocationem ut truncus habet; est enim idoneum Vocationis subjectum, cùm non leo, non canis, sed creatura ratione prædita sit. Interim tamen ratio hominis, priusquam illuminetur, nihil ad Vocationem juvat.*

VII. *Absurdè hæc Vocationis gratia ad omnes*

homines extenditur: cùm nè quidem communis Vocatio, de qua suprà, omnibus hominibus contingat; ut tota Veteris Testamenti historia docet; quippe quòd Gentibus relictis tantùm Judæi vocati sunt.

VIII. *Forma, in gratiosa hominis, imprimis autem mentis & cordis, immutatione consistit, quâ non solùm mens illuminatur, sed & corda nostra lapidea, carnea redduntur, seu ad obedientiam flectuntur.*

Apparet hoc luculenter ex superioribus dictis, cnmprimis Ezech. 36.

IX. *Falsò igitur novatores Arminiani docent, intellectum quidem cognitione imbui, & affectus irresistibiliter excitari, voluntati verò liberum relinqui, ut credat, aut non credat: potentiam credendi dari gratiâ irresistibili; sed actum credendi non item.*

Cui errori manifestè repugnant, quæ de cordis immutatione Dens pronunciat, Ezech. 36. 26. Sic Christus quoque non tantùm electos à Deo discere & audire, sed quotquot didicerunt ad se venire testatur, Joan. 5.44.

X. *Irresistibilis planè est Vocationis gratia, nè quidem corruptæ nostræ naturæ respectu, quæ lapide durior est; sed respectu Spiritûs S. per quem electos suos sic trahit, ut inevitabiliter sequantur.*

VI. *Hæc autem tractio nequaquam violenta est, nec libertati voluntatis naturali repugnat; voluntas enim naturâ suâ corrupta ad malum tantùm proclivis, à Spiritu Sancto tacta protinus lætè sequitur.*

Talis tractio est, cùm pastor viridi ramo oviculam attrahit, non vi, sed sponte sequentem: quamvis hac in re dissimilis sit ratio, quòd ovicula naturali inclinatione, homo verò propensione à Spiritu Sancto indita allicitur.

alliciatur. Summa huc redit: Deus extrinsecus quidem vocat, simul autem intrinsecus & mentem illuminat, ut vocationis praestantiam agnoscat; & cor flectit, ut obtemperet.

XII. *Falsò quoque Novatores statuunt, gratiam sufficientem omnibus hominibus dari, non autem actum ipsum gratiam acceptandi, eâq; utendi.*

Hæc opinio seipsam evertit; si enim non datur gratia credendi quoad actum, tum gratia non est sufficiens; siquidem nemo servatur nisi credat. Fatemur quidem, communem quoque vocationem sufficientem esse ad eripiendum reprobis excusationem: verùm non ad salutem. Quo sensu Deus Isa. 5. 4. inquit, *Quid facerem amplius vineæ meæ, quod non fecerim in ipsa.*

XIII. *Absurdè Pelagiani per gratiam Vocationis naturales vires intelligi docent.*

Nusquam enim Scriptura *gratiæ* vocabulo sic utitur: sed aut gratiam gratum facientem, aut gratiam gratis datam intelligit. Ephes. 1. 5. *Ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, quâ nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto.* Rom. 12. 6. *Habentes autem varia dona, pro gratia, quæ data est nobis.*

XIV. *Finis Vocationis, est Dei gloria, & electorum salus.*

XV. *Tempus Vocationis Baptismo non est adstrictum, alios enim ante Baptismum, alios in Baptismo, alios post Baptismum Deus vocat.*

Sicut Abrahamus etiam ante circumcisionem vocatus & justificatus erat, Rom. 4.

XVI. *Patet ex his, quæ differentia sit Vocationis communis & specialis. Illa sæpe tantùm externa est: hæc interna existit. Illa si maximè intrinsecus quoque in reprobis operetur, radio saltem cognitionis salutis mentem illustrat, & gaudio cor,*

non

non nisi momentaneo, afficit : hac verò mentem plenâ luce irradiat, & cor non gustu tantùm, sed vero sensu quoque donorum spiritualium, adeoq; vero & constanti gaudio perfundit. Illa amitti potest : hujus verò dona & gratia amitti nequeunt.

De communi Vocatione hæc dicta sonant : Matth. 13. 20. *Qui verò in petrosa semen excepit, is est, qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit. Non habet autem radicem in se, sed temporarius est.* Heb 6. ver. 4, 5, 6. *Fieri non potest, ut, qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum illud cœleste, & participes facti Spiritûs Sancti, gustaverintque bonum Dei Verbum, ac virtutes futuri seculi, si prolabantur, ut denuò renoventur ad resipiscentiam.* De Speciali verò Vocatione Paulus, Rom. 11. 29. *Nam dona illa & illa Vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.*

CAPUT XXIX. In quo

De Fide Salvifica.

VOcationis specialis effecta immediata sunt, aut mediata.

Immediatum effectum est fides salvifica.

Est autem fides salvifica Vocationis donum, quo homo electus promissiones gratuitas de Christo, ex Evangelio agnitas, sibi applicat, iisque suavissimè acquiescit.

CANONES.

I. Fidei *vox quinque in Scriptura significata habet ; aut enim fides metonymicè pro sana doctrina accipitur, quæ non est fides, quâ credimus, sed quam credimus* : (a) *aut fides historica* : (b) *aut temporaria* : (c) *aut fides miraculorum* : (d) *aut fides salvifica intelligitur.* (e)

(a) 1 Tim. 1.

(a) 1 Tim. 1. 19. *Retinens bonam fidem & conscientiam, quâ expulsâ nonnulli fidei naufragium fecerunt.* (b) Jacob. 2. 19. *Tu credis, Deum unum esse, bene facis; & Dæmonia credunt, sed horrescunt.* Hæc fides igitur, quæ in nudo assensu consistit, reprobis & electis communis est. (c) Matth. 13. 20. *Qui semen in petrosa excepit, is est qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit. Non habet autem radicem, &c.* (d) Mat. 17. 20. *Si habeatis fidem, quantulum est granum sinapi, dicetis monti huic, transgreditor hinc illuc & demigrabit.* Hæc certo tantùm tempore concessa & reprobis quoque data est; ut Judæ exemplo patet, cui donum miracula edendi cum reliquis datum est, Mat. 10. 8. (d) Salvifica verò & electis propria est, quam suprà definivimus.

II. *Causa ejus efficiens princeps, est Deus; impulsiva verò, est eadem gratia, quâ electi & vocati sumus.*

Act. 1. 48. *Et credidérunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam.* Rom. 11. 7. *Electio consecuta est, reliqui verò obcalluerunt.*

III. *Gratuitum itaque donum est fides, non tantùm quòd illam non promeriti simus, sed quòd infundatur quoque nobis per Spiritum Sanctum.*

Contra Socinum, qui fidem, non quòd à Spiritu S. immittatur, sed quòd illam nemo meritus sit, Gratuitam nominat. At fidem donum Dei esse, patet ex Phil. 1. 29. *Quia vobis datum est in Christi negotio, non solùm in eum credere, sed etiam pro eo pati.*

IV. *Causa instrumentalis, quâ nobis fides datur, in adultis ordinariè est Dei Verbum.*

Rom. 10. 17. *Fides est ex auditu, auditus per verbum Dei.*

V. *Non igitur sola Evangelii prædicatio est causa fidei, sed quatenus conjuncta est cum efficacia Spiritûs Sancti.*

Actor.

Actor. 16.14. *Lydiæ cor Dominus adaperuit, ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.*

VI. *Materia, quæ objecti rationem habet, communiter quidem Dei Verbum est: propriè verò, gratuitæ promissiones in Christo fundatæ.*

Pontificii hoc posterius membrum negant, contra manifesta Scripturæ loca Rom. 3.22. *Justitia Dei, per fidem J. Christi in omnes & super omnes qui credunt*: & ver. 25. *Quem proposuit ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius*: & ca. 10. 9. *Si confessus fueris ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitavit à mortuis, servaberis.*

VII. *Forma fidei docendi causâ tribus partibus describi solet, notitiâ, assensu, & fiduciâ.*

Notitia, est eorum cognitio, quæ ad salutem necessaria sunt. Assensus est, quo firmiter creditur, vera esse, quæ Verbo Dei traduntur. Fiducia est, quâ quisque fidelium sibi promissiones Evangelicas applicat.

VIII. *Notitia & assensus fidei historicæ cum salvifica communis est; fiducia verò huic propria exsistit.*

Fiducia nominatur ab Apostolo παῤῥησία, & πληροφορία, Eph. 3.12. 1 Thes. 1.5. *Fiduciæ* autem nomine, vel apprehensio & applicatio Christi cum ejus beneficiis, vel pacatio conscientiæ intelligitur. Priore modo forma; posteriore sensu effectus est fidei.

Implicita igitur fides, quâ cæco assensu creditur, quod Romana Ecclesia credit, nulla est.

Fides sine notitia esse nequit, 1. *Quia est ex auditu; auditus autem per Verbum Dei*, Rom. 10.17. 2. *Quia sapientia est, quâ Deus cognoscitur*, Esa. 53.11. Jerem. 31, 34. Joan. 6. 69. & 17. 3. 1 Cor. 1.21.

X. *Nec melior quàm historica fides est, quæ cum firma fiducia non est conjuncta.*

Papam

Papam fidem tantùm in intellectu esse docent, in voluntate & corde non item. Scriptura verò apertè contrariam statuit. Roman. 20. ver. 23. *Corde creditur ad justitiam.*

XI. *Fiduciæ tamen firmitatem non eam docemus, quæ nullis cum dubitationibus luctetur, sed quæ dubitationibus non finaliter succumbat.*

XII. *Effecta seu actus fidei, maximè proprios quòd attinet rectè à Paulo ὑπόστασις, seu subsistentia eorum, quæ sperantur, & elenchus seu demonstratio eorum quæ non cernuntur, dicitur, Hebr. 11. vers. 1.*

Proprium sanè fidei est, futura & nondum existentia sibi facere præsentia. Sicut *Abrahamus diem Christi vidisse* dicitur, Joan. 8. 56.

XIII. *Subjectum fidei, sunt electi vocati.*

De infantum fide in Doctrina de Baptismo actum est.

XIV. *Fidei gradus sunt non in diversis tantum hominibus, sed in eodem homine, ut aliàs firmior, aliàs infirmior existat, sic tamen ut nunquam penitus amittatur.*

Esa. 42. 3. *Arundinem quassatam non confringet, & lychnum fumigans non extinguet.* Phil. 1. 6. *Persuasum habeo, fore, ut qui incepit in vobis bonum opus perficiat illud usque ad diem J. Christi.* Heb. 12. 2. *Intuentes in fidei Ducem ac Consummatorem Jesum Christum.*

CAPUT XXX. In quo

De Justificatione.

EFfecta Vocationis mediata & ex fide promanantia, sunt tum Justificatio & Sanctificatio; tum Salutis certitudo & Christiana libertas.

Justificatio

Justificatio est actio Dei gratuita, quâ elect propter plenissimam Christi satisfactionem peccatis absolvuntur, & justi ac vitæ æternæ hæredes pronunciantur.

CANONES.

I. *Justitia in Scripturis aut causæ est, aut personæ. Causæ justitia est, quâ homo, alioquin peccator, in certo aliquo negotio innocens aut justus dicitur. Personæ justitia est perfecta, vel inchoata. Perfecta*, Legalis *dicitur, quatenus Lex eam efflagitat*; & Evangelica, *quatenus eam Evangelium in Christo ostendit. Inchoata est, quam Spiritus sanctus in fidelibus in hac vita inchoat, in altera verò perficit. Justitia igitur Christi perfecta Justificationis*; *inchoata verò, Sanctificationis est donum.*

II. *Justificare, hoc in loco, non est supplicio afficere, aut justitiam inhærentem infundere, ut volunt Pontificii: sed forensi significatione, est à peccatis absolvere & justum pronunciare.*

Proverb. 17. 15. *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominationi sunt Jehovæ æquè ambo.* Esa. 5. 23. *Justificantibus impium, & justitiam justorum abjudicantibus.* Matth. 11. 19. *Justificata est Sapientia à filiis suis.* Luc. 7. 29. *Hoc audito, totus populus & publicani justificârunt Deum.* Luc. 10. 29. *Ille autem volens justificare seipsum.*

III. *Causa Efficiens Justificationis activè intellectæ, est tota SS. Trinitas.*

2 Corin. 5. 19. *Deus erat in Christo, Mundum reconcilians sibi.* 1 Corin. 6. 11. *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in Nomine Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri.*

IV. *Causa*

IV. *Causa ejus προηγουμένη est mera gratia seu gratuitus Dei favor.*

Hunc enim gratuitum favorem, & non gratiam infusam, intelligi apparet ex his testimoniis. Roman. 3 ver. 24. *Justificamur gratis, id est, ejus gratiâ.* Ephes. 2. ver. 8. *Gratiâ illâ estis servati per fidem; idque non ex vobis, Dei donum est.* Tit. 3. 4, 5. *Sed postquam benignitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, non ex operibus, quæ fecerimus nos sed ex sua misericordia servavit nos, &c.*

V. *Causa προηγουμένη, est Christus Θεάνθρωπος.*

Christus ut Dei Filius Justificationis causa efficiens est communiter cum Patre & Spiritu S. ut verò Θεάνθρωπος & Mediator noster exstitit, causa προηγουμένη est; quia hoc donum nobis merito suo impetrat.

VI. *Causa ejus instrumentalis est Verbum Evangelii.*

Est enim potentia Dei ad salutem cuivis credenti, Roman. 1. 16.

VII. *Justificationis passivè sumtæ, respectu hominis qui justificatur nulla causa est, nisi instrumentalis, fides.*

VIII. *Phrasis hæc,* fide justificamur, *metonymica est, & æquipollet huic,* merito Christi fide apprehenso justificamur.

IX. *Sola fides justificare dicitur respectu operum, quæ quidem sunt effecta, fidem consequentia, sed non sunt causæ justificationis; non enim præcedunt justificandum, sed sequuntur justificatum.*

Etsi particula hæc, *sola*, totidem literis & syllabis, in Scriptura non exstet, synonymis tamen formulis exprimitur. Quales sunt, *sine operibus, gratis, gratiâ.* Rom. 3. 24, 27, 28. *Non nisi per fidem,* Eph. 2. 8. Gal. 2. 16. Etsi igitur fides sola non sit, sed cum operibus conjuncta, sola tamen justificat: sicut Sol non solus est in cœlo, sed tamen solus diem efficit.

X *Fide*

X. *Fides non tanquam opus aut dignitate sua, sed tanquam instrumentum Christum apprehendens justificat.*

Pontificii concedunt, fide nos justificari, sed fidem hoc in negotio ut opus considerant: at verò quicquid Scriptura fidei tribuit, hoc ei tribuit propter id, quod fides apprehendit; sicut annulus aureus magno pretio æstimatur propter inclusam gemmam. Atque hinc patet, quàm pulcrè concordent Scripturæ loca, quibus nunc gratiâ, nunc Christi merito, nunc fide justificari dicimur. Justificamur enim Dei gratiâ propter meritum Christi fide apprehensum.

XI. *Materia Justificationis activè sumptæ, est tota Christi satisfactio, quâ & peccatis nostris pœnas debitas persolvit, & obedientiam Legi perfectam præstitit.*

Satisfactionem Christi non in Passione tantùm, sed & in actuali Christi obedientia positam esse, suprà c. 8. evicimus.

XII. *Materia ejus passivè acceptæ, est homo in se quidem miser, à Deo tamen electus, vocatus & fide donatus. Etsi igitur vocatio fide, & fides justificatione naturâ sit prior, tempore tamen non differunt.*

Quamprimùm enim homo efficaciter vocatur, fide donatur, fidéque justificatur.

XIII. *Forma ejus activè intellectæ, est totius satisfactionis Christi imputatio, quâ tota quæque nostra est; non secus ac si ipsi eam præstitissemus.*

Justitia, quæ credenti imputatur, inhæsivè est in Christo, imputativè in nobis. Negant Adversarii, de hac imputatione uspiam Scripturam testari. Sed quid clarius sequentibus locis? Roman. 4. 6. *Sicut David beatum declarat hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus, &c.* Philip. 3. 8. 9. *Omnia duco pro stercoribus, ut Christum lucrifaciam, & comperiar in eo, non habens meam justitiam quæ est ex Lege, sed eam quæ est ex fide Christi, id est, justitiam, quæ est ex Deo per fidem.* Imprimis autem hoc docet Antithesis, quâ Chri-

sto

sto peccata nostra, nobis verò justitia ejus imputari dicitur, 2 Cor. 5. 21. *Fecit, ut qui non novit peccatum pro nobis peccatum esset, ut efficeremur justitia Dei in ipso.* Pontificiis æquè absurdum videtur, nos alienâ justitiâ justos fieri, acsi quis alterius doctrinâ doctus diceretur. Sed dispar est exemplorum ratio; cùm homo homini non perinde unitus sit, ut fideles Christo tanquam Capiti suo. Adhæc, Christi justitiam sibi imputari nolunt, cùm non vereantur statuere, hominem mortuorum & Monachorum justitiam sibi imputari.

XIV. *Docendi tamen causâ Justificationis forma duobus exprimitur actibus, remissione peccatorum & imputatione justitiæ, seu abjudicatione peccatorum & adjudicatione perfectæ justitiæ.*

XV. *Etsi autem hæc duo beneficia sub eodem & tempore sunt eadem: revera tamen distincta sunt.*

Differunt enim, I. Definitione: aliud enim est injustitiæ abjudicatio, aliud justitiæ adjudicatio. Quod ut rectè intelligamus, sciendum est, quid sit discriminis inter hos terminos, *Non Justus & Justus: Injustus & justus: Non justus & injustus: Non injustus & justus. Non justus & justus* contradicentia sunt. *Injustus & justus* privantia partim sunt, partim contraria. *Non justus & injustus*; item, *Non injustus & justus*, diversa sunt. Tenendum & hoc, *Injustum & justum* non esse contraria immediata, medium enim est, innocens, qui neque injustus, neque justus est. Jam verò cùm peccatorum remissio sit injustitiæ abjudicatio, imputatio verò justitiæ sit ejus adjudicatio, illâ pro non injustis, seu innocentibus, hac pro justis habemur. Quis verò non animadvertit, majus encomium esse, justum quoque esse, quàm tantùm innocentem, & non tantùm nihil mali egisse, sed insuper bonum fecisse? Etsi autem nunc hæc duo in homine non subjecto, sed τῷ λόγῳ tantùm differant, olim tamen subjecto, quoque differebant; homo enim in paradisum collocatus, innocens fuit, sed non justus; justitiam enim perfectâ demum obedientiâ consequuturus erat. II. Proximis & propriis causis differunt. Remissionis enim peccatorum causa, est mors & Passio Christi, quâ expiata sunt. Hebr. 9. 22. *Absque sanguine non fit remissio.* 1 Joan. 1. 7. *Sanguis Jesu Christi filii Dei, purificat nos*

nos ab omni peccato. Imputationis verò Justitiæ causa, est perfecta obedientia Christi, Rom 5. 19. *Sicut etim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita per unius obedientiam justi constituentur multi.* Hanc verò obedientiam esse actualem illam, quâ Legem totam nostro loco implevit, suprà cap. 18 ostensum est. III. Propriis effectis differunt. Remissione enim peccatorum liberamur à damnatione. Rom. 5. 9. *Justificati igitur ejus sanguine, servabimur nunc multò magis per eum ab ira.* Imputatione autem justitiæ consequimur insuper vitam æternam. Rom. 5. 17. *Qui exundantiam illam gratiæ & doni justitiæ recipiunt, in vita regnabunt, &c.* Sic Gal. 4. 5. uterque effectus ponitur, *Factus legi obnoxius, ut eos, qui Legi* (h. e. maledictioni Legis) *obnoxii erant, redimeret, & adoptionem acciperemus.* Jam verò majus beneficium est, mancipium redimere & redemtum in super adoptare, quàm tantùm redimere. Major gratia est, non tantùm condonare, sed insuper donare, quàm tantùm condonare. Mutila igitur est Justificatio, quâ tantùm Passio Christi imputari, quæque in sola peccatorum remissione consistere dicitur.

Varia hîc objiciuntur. I. Scripturam multis locis solius passionis aut remissionis peccatorum mentionem facere. Sed non mirum est; quia multis locis Synecdochicè loquitur. Satis est, quod se suprà citatis explicet. II. Apostolum has phrases, *Peccata remittere, & justitiam imputare*, permutare Rom. 4 5, 6. tanquam æquipollentes. Verùm respondemus, aliud esse enunciationum æquipollentiam, aliud earum consecutionem, quâ una ex altera concluditur: sicut Paulus ex hac phrasi Davidis, Psal. 32. 2. *Beati quorum remissa sunt iniquitates*, &c. hanc colligit Davidem beatum prædicare eum, *cui imputatur justitia absque operibus.* Ratio consecutionis est, quia si remissio peccatorum est gratuita, tum quoque imputatio justitiæ. Etsi igitur id quod Paulus v. 5. asserit, non formaliter à Davide sit dictum, nihilominùs tamen dictum est per consequentiam. Imò ut Chrysostomus docet, argumentatio est à minori ad majus. Si enim beatus est, cui peccata remissa, tum multò beatior, cui insuper justitia est imputata. III. Cui remissa sunt peccata, illi quoque justitiam imputari: & quicunque à damnatione liberatus est, vitæ æternæ hæredem esse. Ergò

gò non diversa hæc esse beneficia. *Resp.* Non quæ subjecto eidem simul insunt, statim eadem sunt. Sic enim sequeretur, Vocationem, Justificationem & Sanctificationem diversa beneficia non esse, quia omnis vocatus justificatus & sanctificatus est. IV. Remissione peccatorum etiam omissionis peccata remissa, itaque illâ hominem perfectè justum constitui. Rationem consequentiæ addunt; quia qui nihil omisit, omnia præstiterit. *Resp.* Falsum esse consequentiam: quia alia causa est, propter quam nihil omisisse, alia, propter quam omnia fecisse dicimur. Nihil omisisse dicimur; quia Christus etiam pro omissionis nostræ peccatis passus est: omnia verò præstitisse dicimur; quia nostro loco omnia præstitit. Differunt etiam, nihil omisisse, & omnia fecisse, respectu pœnæ & præmii; etsi enim illi, qui facienda omittit, remittatur culpa & pœna, non ideò tamen debetur ei præmium. V. Absurdum esse, unius debiti solutionem bis requiri. Si igitur passione Christi pro peccatis satisfactum sit, non requirendam satisfactionem quoque per activam obedientiam. At verò ignoratio est elenchi; non enim ejusdem debiti duplex solutio, sed unius solutionis duæ partes requiruntur. Nec Justitia Christi activa requiritur ad satisfactionem pro peccatis, sed ad satisfactionem pro jure Regni cœlorum. VI. Si idem sit, nec prodigum, nec avarum, & liberalem esse; tum idem quoque esse, non injustum & justum esse. *Resp.* Assumtum falsum esse, quia non sunt opposita immediata, siquidem homines sunt, qui nec prodigi, nec avari, nec liberales dici possunt. VII. Si idem sit, vestiri & nuditatem tegi; tum idem esse, peccata remitti, & justitiam imputari; quia veste justitiæ Christi etiam peccata teguntur. *Respon.* Simile non esse idoneum; homo enim peccator non tantùm vestiendus, sed priùs sordidâ peccati veste exuendus est. Ut igitur Sacerdoti Jehosuæ primùm vestes sordidæ detractæ, postmodùm vestes mutatæ, indutæ sunt, impositâ quoque capiti ejus cidari mundâ, Zach. 3, 4, 5. Sic quoque cænosâ peccati veste primùm exuimur; tum splendidâ veste justitiæ Christi induimur.

XVI. *Forma Justificationis passivè acceptæ est quâ credentes, fide, velut animæ manu, Christum cum toto meritorio suo apprehendunt, sibiq; applicant.*

XVII. *Finis*

XVII. *Finis istius beneficii, est Dei gloria & salus nostra.*

XVIII. *Ex hac causarum commemeratione firmiter colligitur, hominem bonis operibus seu meritis suis coram Deo non justificari.*

Ratio I. Opponuntur enim, 1. Gratiâ justificari, & ex merito. Rom. 3. 24. *Justificantur gratis ejus gratiâ.* & ver. 28. *Colligimus igitur fide justificari hominem absque operibus Legis.* & cap. 11. ver. 6. *Si per gratiam, non jam ex operibus, alioquin gratia non est gratia, &c.* 2. Per Christum ejúsque meritum justificari & ex operibus Galat. 2. 21. *Si per legem est justitia, igitur Christus sine causa mortuus est.* 3. Per fidem & per opera, Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide nos justificari absque operibus.* 4. Per justitiam imputatam, & per opera justificari, Roman. 4. 4, 5. *Et qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Ei verò qui non operatur, sed credit in eum, qui justificat impium, imputatur, fides sua ad justitiam.* II. Si justificatione omnis gloriandi materia excluditur, ut Deo soli gloria cedat tum non justificamur ex operibus. Rom. 3. 19. *Ut omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei.* & vers. 23. *Omnes peccârunt & deficiunt gloriâ Dei.* & ver. 27. *Ubi gloriatio? Exclusa est.* Per *quam legem? Operum? Non: sed per legem fidei.* Excipiunt Pontificii, his locis intelligi tantùm operacerimonialia. At verò qui catalogum operum, quæ cap. 1, 2, 3. ad Rom. recensentur expendet, animadvertet non cerimonialia tantùm, sed moralia intelligi oper. III. Si operibus justificamur, tum aut regenerationem antecedentibus, aut tiam consequentibus. Sed neutris; nam ante regenerationem opera nostra perfectmala, post eam imperfectbona sunt.

XIX. *Effecta Justificationis sunt, pax cum Deo, intrepidus ad eum accessus, gloriatio in tribulationibus, & non solùm à peccatis liberatio quoad reatum, ut fingunt Papani; sed & quoad pœnam.*

Alioquin frustra pro nobis Christus pœnas persolvisset, Esa. 53. Nec castigationes divinæ electis superveniunt, ut Deo satisfaciant, sed ut emendentur ac probentur.

XX. *Justiti*

XX. *Justitia nobis imputata, perfecta & æqualis est in omnibus credentibus.*

Non obstat fidei imperfectio: Ut enim eandem gemmam manus firma & infirma apprehendit; ità eandem justitiam Christi firmi & infirmi obtinent.

XXI. *Eadem inamissibilis existit.*

Sunt enim dona Vocationis divinæ ἀμεταμέλητα, Rom. 11. 29.

XXII. *Unica quoque est.*

Cum igitur Sancti jam justificati peccata sibi condonari petunt, non tam justificationis actum, quàm fructum, confirmationem, & certificationem ejus respiciunt.

XXIII. *Justificatio coram Deo alia est, quàm justificatio coram hominibus: illa ex fide est, hæc ex operibus.*

De hac agitur Jacob. 2. 24. *Videtis igitur, ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantùm:* Quod dictum non repugnat sententiæ Apostoli, Roman. 3. 28. *Colligimus igitur fide justificari hominem absque operibus.* Illic enim de justificatione coram hominibus; hîc de justificatione coram Deo agitur. Illic fides historica & per charitatem non efficax; hîc verò fides vera & viva intelligitur. Alii dicunt, ex operibus justificari hominem, non causativè, sed declarativè seu ostensivè.

CAPUT XXXI. In quo,

De Sanctificatione.

JUstificationem, ut lux Solem, comitatur Sanctificatio.

Est hæc gratuita Dei actio, quæ fideles per fidem Christo insitos & justificatos, per Spiritum sanctum magis magísque à nativa vitiositate liberat, & ad imaginem suam instaurat, ut

ut ad eum bonis operibus glorificandum idonei reddantur.

CANONES.

I. *Sanctificare hoc loco, non est ab usu profano segregare, sanctisve usibus destinare: sed habitualiter sanctum facere.*

Priore significatione jubemur sanctificare Sabbatum.

II. *Appellatur* Regeneratio, Renovatio, Conversio, Pœnitentia, Resipiscentia, & Glorificatio.

Hæc tamen vocabula ambigua sunt; vox quippe *Regenerationis, Renovationis, Conversionis*, vel vocationi ac fidei donationi æquipollet; vel vitæ novitatem significat, quâ actu ipso homo peccato moritur & vivit justitiæ. Priore sensu Justificationem antecedit, ejúsque causa est: posteriore verò eam consequitur, ejúsque effectus exsistit. *Pœnitentia* quoque & *resipiscentia* ab effectis nominatur: quæ tamen vocabula non minùs, quàm apud Hebræos *Nicham* & *Schubb*, & apud Græcos μεταμέλεια & μετάνοια differunt: illa mentis, hæc cordis est: illa etiam impiorum, hæc piorum est: quamvis hoc discrimen non sit perpetuum. *Glorificatio* dicitur, inchoativè, quatenus futuræ glorificationis est præludium.

III. *Causa efficiens ejus communiter, est tota SS. Trinitas, singulariter verò & termini respectu Spiritus S. à Christo ad hoc missus.*

Hinc *Spiritus sanctificationis* appellatur, Rom. 14.

IV. *Causa ejus impulsiva interna est gratuita Dei benevolentia.*

Tit. 3. 4, 5.

Sed postquam bonitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei. Non ex operibus justis, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos, per lavacrum regenerationis & renovationem Spiritûs S.

V. *Caus*

V. *Causa προκαταρκτικὴ, est Christus cum merito suo & efficacia.*

Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam suam, & semetipsum exposuit pro ea, ut eam sanctificaret.*

VI. *Causa ejus instrumentalis externa est doctrina Legis & Evangelii: interna verò, est fides, bonorum operum radix.*

VII. *Cui extraordinaria quoque media accedunt, quibus Deus aut elata dejicit, aut dejecta erigit: ut afflictiones, miracula, terrores, & similia.*

VIII. *In prima regeneratione seu vocatione, homo planè παθητικῶς sese habuit: in sanctificatione verò, cùm jam fide salvificâ donatus sit, principium unque agens est actionum suarum, non tamen sine peciali Spiritûs S. gratiâ & impulsu.*

IX. *Materia sanctificationis est totus homo, ea ipsa, intellectus, voluntas, & affectus.*

1 Thes. 5. 23. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, & integer vester spiritus, & anima & corpus inculpatè in adventum Domini nostri Iesu Christi servetur.*

X. *Formæ duobus actibus exprimitur, aversione malo, & conversione ad bonum,* (a) *illa* mortificatio veteris, *hæc* vivificatio novi hominis; (b) *illa* crucifixio & sepultura, *hæc* resurrectio *nominatur.* (c)

(a) Psal. 34. 15. Esa. 55. 7. (b) Eph. 2. 1. Col. 3. 9, 10. (c) Rom. 6. 2, &c. Gal. 2. 20.

XI. *Finis ejus est Dei gloria, salus nostra, ejusque certitudo: nullum enim electionis evidentius est τεκμήριον.*

2 Tim. 2. 21. *Si quis igitur se ab his expurgârit, erit vas ad decus sanctificatum.*

1 Joan. 3. 3. *Et quisquis habet hanc spem in eo sitam, purificat se, sicut & ille purus est.*

XII. *Sanctificatio in hac vita perfecta non est. Inde opera quoque Sanctorum* (quippe qui Spiritûs

& carnis luctam, quoad vivunt, in se sentiunt) imperfecta sunt.

Rom. 7. 19, 23, 24. Gal. 5. 17.

XIII. *Differt Sanctificatio à Justificatione: I. Genere; illius enim justitia ad Qualitatis, hujus verò justitia ad Relationis Categoriam pertinet. II. Formâ. Nam, 1. in justificatione fides ut manus justitiam Christi apprehendens; in Sanctificatione ut principium & radix bonorum operum, consideratur. 2. In Justificatione tollitur peccatum tantùm quoad reatum & pœnam, in Sanctificatione paulatim aboletur, quoad existentiam. 3. In Justificatione, Christi justitia nobis imputatur; in Sanctificatione justitia nova & inhærens nobis insiditur. III. Gradibus; nam Justificatio est actus unus, individuus, perfectus, æqualiter contingens omnibus; Sanctificatio verò est actus successivus ad perfectionem paulatim tendens, & pro donorum Spiritûs Sancti varietate, in aliis magis, in aliis minùs lucens.*

CAPUT XXXII. In quo

De Sanctorum Perseverantiâ.

TAntum de Justificatione & Sanctificatione: sequitur Perseverantia Sanctorum, Christiana libertas.

Perseverantia Sanctorum, est donum Dei, quo electis justificatis & sanctificatis, Christi gratia per Spiritum Sanctum ità obsignatur, ut nunquam eâ penitus excidant.

CANO

CANONES.

I. Perſeverantiæ *nomine, non eam hîc intelligimus, quâ Electi in graviſſima peccata labi nequeant, quâ fides ipſorum non labefactetur, quâ Spiritûs S. præſentiam efficacem ad tempus amittere non poſſint: ſed quâ fide & gratiâ Dei nunquam penitus & finaliter excidant.*

II. *Cauſa ejus efficiens, eſt Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.*

Joan. 10. ver. 27, 28, 29. *Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnoſco, & ſequuntur me; & ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quiſquam è manu mea. Pater meus, qui eas dedit mihi, major eſt omnibus, nec quiſquam poteſt eas rapere è manu Patris mei. Ego & Pater unum ſumus,* Epheſ. 1. 13, 14. *In quo etiam, fide ipſi habitâ, obſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto: Qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ ad obtinendam redemptionem, ad laudem gloriæ ipſius.*

III. *Materia, quæ ſubjecti rationem habet, eſt homo verè electus, vocatus, juſtificatus, & ſanctificatus.*

IV. *Forma partim in voluntate perſeverandi, partim in actu ipſo conſiſtit. Voluntas in piis nunquam deficit; actus autem modò intenditur, modò remittitur.*

V. *Etſi igitur fides quoad actum ſecundum remittatur, nunquam tamen amittitur quoad habitum & actum primum, quo Chriſtum apprehendit.*

VI. *Finis iſtius doni, eſt certitudo Salutis noſtræ; & vera ac firma conſolatio.*

VII. *Ex his omnibus concludimus, electos, vocatos, juſtificatos, & ſanctificatos, ſalutis ſuæ certos eſſe.*

Præter testimonia Scripturæ suprà citata, hoc confirmat, I. Certitudo electionis nostræ; Electi enim periri aut reprobi fieri nequeunt. Matth. 24. 24. *Excitabuntur enim Pseudo-Christi & Pseudo-prophetæ & edent signa magna & prodigia, ità ut seducant* (si fieri posset) *etiam Electos.* 2 Tim. 2. 19. *Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus qui sint sui.* II. Certitudo Vocationis. Roman. 11. 29. *Nam dona & Vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.* III. Certitudo Fidei. Esa. 42. ver. 3. *Arundinem quassatam non confringet, lychnium fumigans non exstinguet.* IV. Certitudo justificationis, per quam *nulla condemnatio est iis, qui sunt in Christo Iesu*, Roman. 8. 1. V. Certitudo Sanctificationis. Philip. 1. 6. *Persuasum habeat hoc ipsum, fore, ut qui incepit in vobis bonum opus, perficiat usque ad diem Iesu Christi.* Testimonia, quæ Bellarminus in contrariam sententiam citat, aut non de verè fidelibus, sed hypocritis agunt; ut Marc. 4. vers. 15. Luc. 8. 13. Joan. 15 2. Hebr. 6. 4, 5, 6. & 10. 26. 2 Pet. 2. 21, 22. Aut de defectione, non à fide, quâ creditur, sed quæ creditur, hoc. à sana doctrina, quam etiam hypocritæ ad tempus amplectuntur: ut 1 Tim. 1. 19. & 4. 1. & 1 Tim. 6. 19. Aut de verè quidem fidelibus, sed conditionaliter, intelligenda sunt: ut Ezech. 18. 26: *Cùm averterit se justus, &c.* & 1 Cor. 9. 27. Gal. 5. 4. Exempla Angelorum malorum & primorum parentum nihil huc faciunt, quia tantùm acceperunt posse si vellent, non velle ut possent: alia autem est regenitorum ratio, qui per Spiritûs sancti gratiam perseverare volunt & possunt. Similiter Saulis, Simonis Magi, & Judæ exempla aliena sunt, cùm reprobi non electi fuerint. David & Solomon graviter quidem lapsi sunt, sed fide penitus non exciderunt, ut utriusque testatur resipiscentia, Psal. 51. & Ecclesiastis libro. De Petri lapsu cum Augustino dicimus, *Defecit professio in ore, non fides in corde.* Rationes Adversariorum duæ potissimùm considerandæ: 1. Temeritatis esse, sic fidei certitudine gloriari, cùm salus potius cum timore & tremore operanda. Phil. 2. 12. Resp. Nullius temeritatis accusandos electos; quia salutis certitudinem non suis viribus adscribunt, per quam millies Dei gratiâ excidere possent: sed *custodiuntur per virtutem Dei*, 1 Pet. 1. Timor igitur & tremor non firmæ in Deum fiduciæ, sed carnali præsumptioni opponitur

opponitur. II. Fruſtraneas eſſe omnes admonitiones, ſicq; ſecuritati carnali feneſtram aperiri. Reſp. Nullam eſſe conſequentiam, tantùm enim abeſt, ut ſecuritati præbeat hæc doctrina occaſionem, ut potiùs à ſecuritate avocet. I. Quia aliud eſt, *ſtare*; aliud, *ſibi ſtare videri*, 1 Corinth. 10. 12. II. Quia ſalutis certitudinem nemo ſibi polliceri poteſt, niſi fidem ex ſanctificatione exploret. III. Quia tametſi Sancti non penitus Dei gratiâ excidant, in graviſſima tamen peccata labi poſſunt quibus Deum & proximum offendunt, ſibique varias calamitates acceſſunt.

CAPUT XXXIII. In quo

De Libertate Chriſtianâ.

LIbertas Chriſtiana ſpiritualis eſt manumiſſio, quâ fideles à ſervitute, quâ ante converſionem ſuam conſtricti tenebantur, liberati ſunt, ut Deo promptè & alacriter obediant.

CANONES.

I. *Cauſa hujus Libertatis efficiens communiter, eſt tota SS. Trinitas; ſingulariter verò Chriſtus Dominus.*

Joan 8. 31, 32. *Si manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eritis. Et cognoſcetis Veritatem, & Veritas vos in libertatem vindicabit.* & v. 36. *Itaque ſi vos Filius in libertatem vindicaverit, verè liberi eritis.*

II. *Cauſa ejus inſtrumentalis, eſt fides.*

III. *Materia, quæ ſubjecti rationem habet, eſt homo fidelis.*

IV. *Materia circa quam, ſunt Lex, ſervitus peccati & mortis, conſcientiæ afflictio in rebus adiaphoris, & hominum mandatis.*

V. *Forma variis conditionibus, pro objectorum varietate, exprimitur.*

VI. *A Lege quatenùs liberati simus, suprà in doctrina de Lege ostensum est.*

VII. *A peccato, ejúsq; inhæsione in hac vita non penitus liberamur, sed liberamur à reatu & dominio ejus: ab illo per Justificationem; ab hoc per Sanctificationem.*

Rom. 16. 12. *Nè regnet igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis ei in cupiditatibus ejus.*

VIII. *A rebus adiaphoris, h.e. nec præceptis, nec prohibitis, sic liberati sumus, ut ad illas servandas aut non servandas conscientia nostra non obligetur.*

Roman. 14. ver. 2, 3. *Alius credit vescendum esse quibusvis, alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, non edentem nè pro nihilo habeto: qui non edit, edentem nè condemnato.*

IX. *Accurata autem in his casibus fidei & charitatis ratio habenda est. Fidei, nè res non adiaphoras pro adiaphoris habeamus: charitatis, nè proximum infirmum offendamus.*

De Fide ait Paulus, Rom. 14. 23. *Qui verò ambigit, si ederit, condemnatus est, quoniam non edit ex fide: quicquid verò ex fide non est, peccatum est.* De Charitate, c. 14. inquit, *Eum verò qui infirmus est fide, assumite, non tamen ad certamina disputationum,* &c.

X. *Eadem ratio est libertatis circa hominum mandata: iis enim, quæ Dei mandatis contraria sunt, aut cùm adiaphora sint, pro necessariis obtruduntur, conscientia nostra minimè obligatur. Quæ verò divinis præceptis consentanea sunt, illis propter conscientiam non est resragandum.*

XI. *Finis libertatis hujus est: 1. Vera consolatio, quæ ex liberatione à peccato, morte & solicitudine in rebus indifferentibus, fluit. 2. Servitus justitiæ*

justitiæ, quæ vera demum libertas exsistit. 3. Verus Dei cultus, immunis à superstitione, aut proximi offensione.

XII. *Libertati Christianæ contraria est carnis licentia & lascivia.*

Judæ v. 4. *Subrepserunt quidam homines, jam olim descripti ad hanc condemnationem, impii, qui Dei nostri gratiam transferunt ad lasciviam.*

CAPUT XXXIV. In quo,

De Judicii extremi Antecedentibus, nimirum Adventu Christi, & Carnis Resurrectione.

Superioribus capitibus actum est de Gratiæ Statu: sequitur nunc Status Gloriæ.

Huc autem pertinet doctrina de ultimo Judicio.

Partes doctrinæ hujus tres sunt: prima de Antecedentibus; secunda de Judicio ipso; tertia de Consequentibus.

Antecedentia sunt, Christi Adventus, & mortuorum Resuscitatio.

Adventus extremus Christi est, quo è cœlo in quod sublatus est, redibit ad judicandum terrarum orbem.

CANONES.

I. *Reditus Christi ad judicium certissimus est.*

Revelatus jam indè à Patriarcharum temporibus. Judæ v. 14. *Prophetavit autem de istis etiam septimus ab Adamo, Enochus, dicens, Ecce venit Dominus cum sanctis millibus suis, ut ferat judicium adversùs omnes, &*

& redarguat, quicunque ex ipsis sunt impii, de factis omnibus, quæ impie patrârint, déque omnibus duris quæ locuti fuerint adversùs ipsum peccatores impii. Istiusmodi testimoniis reliqua Scriptura plenissima est. Psal. 50. 3. &c. Dan. 12. Mat. 24. & 25. Act. 17. Rom. 2. & 14. 2 Cor. 5. 1 Thes. 4. 5. 2 Pet. 3. Apoc. 19, &c.

II. *Etsi tempus adventûs Christi exquisitè, quoad diem & horam, nemo norit (a): signa tamen à Christo & Apostolis tradita sunt, diem ejus appropinquantem aut instantem indigitantia (b).*

(a) Marc. 13. 32. *De die autem & hora nemo scit, nè Angeli quidem qui in cœlo sunt, nec filius, sed Pater.* 1 Thes. 5. 1, 22. *De temporibus & opportunitatibus, fratres, non opus est, ut vobis scribatur. Ipsi enim probè scitis, diem illum Domini, ut furem in nocte, ità venturum.* (b) Mat. 24. 32, 33. *A sicu autem discite parabolam, cùm jam ramus ejus tenerescit, & folia germinant, nôstis propè esse æstatem. Ità & vos cùm videritis hæc omnia, scitote illum diem propè & ad fores esse.*

III. *Signa illa communia sunt, aut propria.*

IV. *Communia sunt, quæ excidium Hierosolymitanum & extremum Christi adventum communiter significare debuerunt.*

Talia sunt, quæ Christus Mat. 24. prædicit, de Hierosolymæ excidio, ut typo, & de adventu suo simul agens. Nempe, Pseudo-Prophetæ, Pseudo-Christi, bella, pestilentiæ, fames, terræ-motus, persecutiones Christi causâ, proditiones, fidei & charitatis defectus, &c.

V. *Propria sunt, extrema securitas & impietas (a) Antichristi revelatio & per Spiritum oris Christi abolitio, (b) Romæ ruina, (c) & Meretricis desolatio & exustio (d).*

(a) Luc. 17. 26, 27. *Ut factum est in diebus Noachi, &c. & ut accidit diebus Lothi, &c.* 1 Thes. 5. 3. *Cùm enim dicent, Pax & securitas, tum repentinum eis imminet exitium, sicuti dolor partûs mulieri uterum ferenti, & nequaquam effugient.* 2 Tim. 3. 1, 5. *Illud autem scito,*

scito, fore, ut extremis diebus instent tempora molesta. Erunt enim homines sui amantes, avari, gloriosi, superbi, maledici, parentibus non obedientes, ingrati, profani, charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minimè amantes bonorum, proditores, &c. (b) 2 Thes. 2. 3. *Nè quis vos seducat ullo modo: non enim adveniet dies Christi, quin venerit defectio priùs, & retectus fuerit homo ille sceleratus, filius ille perditionis.* & v. 8. *Et tum revelabitur ex lex ille, quem Dominus absumet spiritu oris sui, & evanescere faciet illo suo illustri adventu.* (c) Apocal. 18. 2. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, &c.* (d) Apoc. 17. 16. *Et decem cornua, hoc est, decem Reges, odio persequentur meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus comedent, & igne eam exurent.*

VI. *His signis à nonnullis accensetur Judæorum magna & visibilis ad Ecclesiam Christi aggregatio, quam extremis temporibus exspectandam esse docent.*

Utique plausibilis hæc sententia foret, si modò in Scripturis probè fundata. Quæ ex Prophetis testimonia citant, jam Apostolorum tempore impleta sunt, quibus pariete intergerino sublato, cum Gentibus in unum corpus coaluerunt. In Apocalypsi nihil reperitur, quod firmiter sententiam hancce stabiliat. Præcipuum præsidium quærunt in loco, Rom. 11. 25. 26. *Nolim enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc (ut nè sitis apud vosmetipsos sapientes) obdurationem ex parte Israeli obvenisse, quousque plenitudo gentium introiverit, & ità totus Israel servabitur.* Totus in eo est Apostolus, ut dehortetur Christianos, nè ideò, quòd Judæis rejectis, ipsi vocati sunt, superbiant ac Judæis insultent. Ratio est; quia per ipsorum ruinam salus obtigit Gentibus, v. 11. sic tamen, ut nec omnibus Judæis præcisa sit spes reconciliationis, ver. 15. nec immunes sunt à rejectione, qui cum titulo tenus tantùm Christiani sint, animo efferuntur, v. 20, 21. Prius illud de Judæorum rejectione non planè sine spe veniæ facta, illustrat mysterio, de Judæorũ non universali, sed partiali tantùm rejectione, quam πώρωσιν ἀπὸ μέρους nominat, non temporis ratione, quòd duratura tantùm sit aliquandiu, sed respectu ejus, Gentis Judaï-

cæ, partis, quæ reprobos complectitur : ut sententia sit, non omnibus Judæis, sed parti tantùm, h. e. reprobis cœcitatem evenisse. Nec verba illa, *tantisper dum Gentium plenitudo introierit*, hunc habent sensum, quòd postquam plenitudo Gentium introierit, demum futura sit talis plausibilis Judæorum Vocatio. Nihil enim frequentius est, quàm ut particula *donec*, *usque dum*, *tantisper dum*, negata aut affirmata, sit idem quod *nunquam* aut *semper*; ut suprà cap. 19. ostensum. Nihil quoque officit huic interpretationi, quod subdit Apostolus, ver. 26. *Et ità totus Israel servabitur*; *Israelis* enim *totius* nomine omnes electos intelligit, qui demum veri sunt Israëtæ, ut suprà cap. 9. 7. &c. ostendit, & seqq. quoque ver. 28. cap. 11. explicat, inquiens : *Itaque quoad Evangelium, sunt inimici propter vos : quod ad electionem autem, diliguntur propter patres.* Summa totius loci est, Gentis Judaïcæ rejectionem ἀπὸ μέρους factam (quâ cœcitas super reprobis sit mensura) electis ex Gente Judaïcá non fraudi fore, quin ipsi quoque, & sic totus Israël serventur. Videatur Calvinus in hunc locum.

VII. *Signum Christi jam præsentis, erit sine dubio, incredibilis fulgor & majestas, cum qua Christus venturus est.*

Veniet enim *in nubibus cœli*, Matth. 26. 64. *incredibili cum gloria*, Matth. 25 31. *& omnes sancti angeli cum eo*, ibid. *cum clamore hortationis & voce Archangeli*, 1 Thessal. 4. 16. Præ ejus majestatis fulgore, *Sol & Luna obscurabitur*, (tanquam lumen minus à majori) *& stellæ cadent è cœlo*, (hoc est, videbuntur de cœlo cadere) *& potestates cœli concutientur*, Mar. 13. 2[illegible] *imò à conspectu ejus cœlum & terra fugere videbuntur*, Apoc. 20. 11.

Hæc de Christi adventu : Mortuorum resuscitatio est, quâ corpora demortuorum resuscitabuntur, superstitum verò immutabuntur & cum anima de integro indissolubili vinculo unientur.

CANON

CANONES.

I. *Reſurrectio, Græcis ἀνάστασις & παλιγγενεσία dicta, prima eſt, aut ſecunda: illa reſuſcitatio eſt à morte peccati ad vitam juſtitiæ; hæc eſt revocatio à morte corporali ad vitam.*

Apoc. 20.6. *Beatus & ſanctus qui partem habet in reſurrectione prima.*

II. *Reſurrectionem mortuorum Scripturæ probat, teſtimoniis, (a) exemplis, (b) typis, (c) & rationibus. (d)*

(a) Jobi 19.25,26. Dan. 12.2. Hoſ.13.14. Mat.22. 31,32. & 27. 52. Joan. 5. 28,29. Philipp. 3. ver. 21. 1 Theſ. 4. & aliis ſimilibus locis. (b) Exemplum excitatorum miniſterio Eliæ, 1 Reg.17.22. Eliſæ, 2 Reg. 4.34. 2 Reg.13.21. à Chriſto item; Mat.9.25. Luc.7. 14. Joan. 11. 11. Mat.27. 52,53. & ab Apoſtolis, Act. 9.40. & 20. 10. (c) Typus baculi Aaronis evireſcentis, Num.17. Judæici populi è Babylonia reducis, Ezech. 37. imprimis autem Henochi & Eliæ, Gen.5. & 2 Reg.2. (c) Rationes petuntur à fœdere Dei, quod morte non rumpitur, Mat. 22. 30. à promiſſionibus vitæ æternæ: à Sacramentis illas obſignantibus: quæ 1 Cor.15. fuſiùs declarantur. Primaria tamen ratio petitur à Chriſto, qui non tantùm Reſurrectionis typus & exemplum, ſed & initium exſiſtit; ex vita enim Capitis myſtici, corporis vita indubiè colligitur.

III. *Reſurrectio mortuorum tametſi naturam & corruptam hominis rationem ſuperet, tamen nec contra naturam eſt, nec contra rectam rationem.*

Ratio enim ſrecta docet, & poſſe reſuſcitari mortuos & reſuſcitandos eſſe. Illud enim ex omnipotentia Dei, hoc ex juſtitia ejus concluditur. Ut namque juſtum eſt, ut quædam peccata poſt hanc vitam puniantur; ità eſt quoque, ut quod ſocium fuit peccatorum, ſit quoque pœnarum.

IV. *Cauſa*

IV. *Causa Resurrectionis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter autem, Christus Dominus.*

Tribus modis Christus causa ejus efficiens est: 1. ut Deus. 2. ut Judex mundi. 3. ut Mediator. Prioribus duobus modis causa efficiens est resurrectionis tam reproborum, quàm electorum: tertio modo causa resurrectionis fidelium est merito, efficaciâ, & inchoatione.

V. *Materia, est idem numero corpus, quod gestavit homo in hac vita.*

Evincit hoc, præter testimonium Jobi 19.26. ratio tertio Canoni annexa, à Justitia petita.

VI. *Forma, integrata corporis & animæ unione, & mortuorum quidem restitutione, superstitum verò momentaneâ immutatione, & liberatione à corruptione, consideratur.*

1 Cor. 15. 51.

VII. *Finis, est declaratio justitiæ & misericordiæ Dei: illius quidem in impiis ad condemnationem; hujus verò in piis ad vitam æternam suscitandis.*

Dan. 12. 2. Joan. 5. 28, 29.

VIII. *In Resurrectione pii non tantùm à corruptione & defectibus corporum liberabuntur, sed & gloriâ condecorabuntur.*

1 Corinth. 15. 42, 43, 44. *Seritur cum corruptione, suscitatur cum incorruptione: seritur fadum, suscitatur cum gloria: seritur viribus caſſum, suscitatur potens: seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.*

CAPUT

CAPUT XXXV. In quo

De Judicio ultimo.

SIc fuerunt antecedentia Judicii extremi. Judicium ipſum eſt auguſtiſſimus ille actus, quo Chriſtus judicaturus eſt univerſum terrarum orbem.

CANONES.

I. *Judicii extremi certitudo iiſdem argumentis probatur, quibus certitudo Adventûs Chriſti & reſurrectionis noſtræ.*

II. *Cauſa ejus Efficiens princeps communiter tota SS. Trinitas eſt; ſingulariter autem, Chriſtus Dominus in aſſumpta humana natura, ſed glorificata.*

III. *Judex erit Chriſtus principali autoritate; quippe cui omnis poteſtas data eſt, & à quo ad ſuperiorem provocare non licebit.*

IV. *Viſibilis erit hic Judex & conſpicuus omnibus, tum ratione fulgoris & Majeſtatis cum qua apparebit, tum ratione humanitatis.*

Sic tamen, ut conſpectus ejus pios gaudio, impios verò terrore afficiat.

V. *Inſtrumentalis cauſa, ſunt Angeli, quorum operâ uſurus eſt, tum in congregatione judicandorum, tum in ſegregatione piorum & impiorum.*

Matth. 24. ver. 31. *Is verò mittet Angelos ſuos cum tubæ voce magna, & congregabunt electos ejus à quatuor ventis.* & cap. 25. ver. 32. *Et congregabuntur coram eo omnes Gentes, & ſeparabit eos alios ab aliis, ut paſtor ſeparat oves ab hœdis.*

VI. *Materia*

VI. *Materia erunt omnes homines sistendi coram Christi tribunali.*

Rom. 14. 10. 2 Cor. 5. 10.

VII. *Aliter tamen pii, aliter impii judicandi erunt; illi enim judicabuntur, sed non condemnabuntur; hi verò & judicabuntur & condemnabuntur.*

Atque hoc sensu Scriptura negat, fideles judicatum iri, Joan. 3. 18. & 5. 29.

VIII. *Nec obstat, quòd impii jam judicati dicantur; aliud enim est occultum, aliud manifestum & publicum judicium.*

IX. *Forma ὑποτυπώσει processûs forensis exprimitur: ad quem pertinent 1. Causæ cognitio. 2. Sententiæ dictio. 3. Ejusdem exsecutio.*

X. *Causæ cognitio, librorum velut protocolli similitudine exprimitur, quibus opera ipsorum descripta sunt.*

Apocalyp. 20. ver. 12. *Et aperti sunt libri, &c. Librorum* autem nomine partim Dei omniscientia, partim hominis conscientia intelligitur.

XI. *Impii judicabuntur secundùm & propter opera sua: pii verò secundùm fidei opera, sed non propter opera.*

Hinc Apocalyp. 20. 12. *Alius liber apertri dicitur, qui est liber Vitæ.* Ut sciamus, piorum salutem non ex operibus, sed ab æterna Dei gratia, quâ libro Vitæ inscripti sunt, dependere.

XII. *Impiis cùm infidelitas tum impietas sua in propria conscientia sic ob oculos ponetur, ut nec quicquam inficiari, nec contradicere possunt.*

Psal.

Psal. 50. 21. *Arguam te & ordine objiciam oculis tuis.* Matth. 12. ver. 36. *Sed dico vobis quodcunque verbum otiosum locuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii.*

XIII. *Etsi autem electi quoque peccatorum suorum recordaturi sint, adeò tamen Spiritûs S. gaudio perfundentur, ut memoria illorum nihil tristitiæ ipsis sit allatura.*

XIV. *Sententiam Christi cùm reprobi, tum electi audient: illa plena horroris, hæc plena consolationis erit.*

Matth. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à jactis mundi fundamentis.* & vers. 41. *Maledicti abite à me in ignem æternum, paratum Diabolo & Angelis ejus.*

XV. *Exsequutio judicii protinus sequetur sententiæ dictionem, sic, ut impii, spectantibus id piis, in infernum abripiantur, pii verò Christo in occursum rapti, unà cum eo ingrediantur in vitam æternam.*

Matth. 25. ver. *ult.* 1 Thess. 4. 17.

XVI. *Finis judicii ultimi, est plena & consummata exsequutio consilii Dei, de patefacienda justitia & gratia sua.*

XVII. *De loco, in quo judicium ultimum futurum est, nihil temere statuendum est.*

Sunt, qui vallem Josaphat designant, quæ est inter montes Sionis & Oliveti. Descensurum autem Christum, non in terram usque, sed ad illum usque locum, in quo nubes ipsum susceperit. Idque colligunt ex vaticinio Joëlis cap. 3. 2. Verùm illic non de extremo Judicio, sed de Judicio temporali, in hostes Ecclesiæ Israëliticæ, agitur, allusione factâ ad insignem illorum cladem, acceptam in valle Josaphat, quæ sita erat in Hierosolymæ conspectu. Quod si ad Judicium hæc per Anagogen transferre libet, hæc erit sententia,

sententia, Ut olim hostes Josaphat & Judæorum, in conspectu Hierosolymæ occisi sunt; ità infideles quoque in conspectu spiritualis Hierosolymæ, hoc est Ecclesiæ, judicandos & in infernum deturbandos esse. Atque hoc sensu, Apostoli, Matth. 19. Martyres, Apocalyp. 10. imò fideles omnes, 1 Cor. 6. Mundum & Diabolos judicaturi dicuntur: non quòd partiatur Christus Judicis gloriam cum Sanctis, sed quòd sententiam ejus approbaturi, & justitiam ac sapientiam cœlestis Judicis celebraturi sunt.

Caput XXXVI. In quo

De Consummatione seculi & vitâ æternâ, tanquam Judicii consequentibus.

Judicium extremum duo consequuntur: Consummatio hujus seculi, & Vita æterna.

Consummatio seculi est, quâ Mundus hic aspectabilis, impiis in infernum deturbatis, & piis in cœlum Beatorum sublatis, interiturus est.

CANONES.

I. *Nominatur* συντέλεια τῦ αἰῶνος.

Mat. 24. 3. & 28. 20.

II. *Causa efficiens consummationis hujus erit Deus: ejusdem enim est mundum creare & eundem destruere.*

III. *Materia ejus est Mundus hic aspectabilis, Cœlum nimirum & Terra, unà cum iis, quæ in cœlo & terra sunt.*

Petrus Cœlum, Elementa, Terram, & quæ in ea sunt expressè nominat, 2 Pet. 3. 7.

IV. *Consummationi autem huic nec infernus, nec cœlum supremum, seu Beatorum, obnoxium est.*

Illuc

Illuc enim æternùm impii cruciabuntur, hic verò pii æterno gaudio perfruentur.

V. *De forma istius consummationis quæritur:* 1. *Mediatène an immediatè futura sit?* 2. *An futura sit secundùm substantiam, an secundum qualitates tantùm.*

VI. *Priori quæstioni Petrus satisfacit, docens facturum hoc Deum per ignem.*

2 Pet. 3. 6 7. *Is qui tum erat Mundus aquâ inundatus periit. Qui verò nunc sunt cœli & terra, eodem sermone reconditi servantur igni, &c.* & ver. 10. *Cœli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia solventur, terráque & quæ in ea sunt opera exurentur, &* vers. 12. *Cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.* Qualis autem futurus sit hic ignis, Deus novit, qui ignis est consumens.

VII. *Circa posteriorem quæstionem in diversas itur sententias; alii enim Mundum hunc interitum volunt κατ' ὐσίαν, alii κατ' ποιότητα.*

Qui mundum secundùm qualitates tantùm interitum putant *consummationis* nomine purgationem & instaurationem intelligunt, duôbus I. Testimoniis. Rom. 8. 19, 20, 21, 22. *Etenim res creatæ, quasi exserto capite observantes, expectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati creaturæ subjectæ sunt, non suâ sponte, sed propter eum, qui subjecit, sub spe, quod & ipsa vindicabuntur ex servitute interitûs in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, omnes creaturas unà suspirare, & parturire, usque ad hoc tempus.* 1 Corin. 7. 31. *Præterit figura hujus mundi.* 2 Pet. 3. 13. *Sed cœlos novos ac terram novam secundùm promissum exspectamus.* Apocal. 21. 1. *Deinde vidi cœlum novum & terram novam.* II. Rationibus. 1. Quia terra in diluvio non secundùm substantiam interiit. 2. Quia homo quoque non secundùm substantiam sed secundùm qualitates mutabitur. Qui verò contrariam sententiam tenent, I. Scripturis nituntur. Psal. 102. 27. & Heb. 1. 11. *Ista peritura sunt, tu autem permanes; ista omnia, ut vestimentum, veterascent, ut indumentum mutabis ea, &c.*

Esa-

Esa. 51. 6. *Attollite in cœlum oculos vestros & intuemini in terram deorsum; cœlos velut fumum evanituros & terram ut pannum veteraturam.* Mat. 24. 35. *Cœlum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt.* 2 Pet. 3. 7. *Qui verò sunt nunc cœli & terra, eodem sermone repositi, servantur igni, &c.* & v. 10. *Cœli cum stridore peribunt, elementa verò æstuantia solventur, terràque & quæ in ea sunt opera exurentur.* & v. 12. *Cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.* Apoc. 21. 1. *Primum cœlum & prima terra abierat, & mare non amplius exstabat.* II. Rationibus. 1. Quia mundus hic asspectabilis hominis viatoris causâ factus est; jam verò ubi viator esse desinet ac in cœlum sublatus fuerit, nullus mundi hujus usus erit. 2. Quia rerum ordo hoc evincit. Cùm enim Deo æternitas competat sine principio & fine; Spiritibus verò ævum principium habens, sine autem carens rebus physicis tempus tribuitur, principio & fine constans. Ad superiores autem Objectiones respondent. Locum Roman. 8. 19, 20, 21, 22. non de instauratione Mundi hujus, sed de liberatione à vanitate intelligendum, cui subjectus est: vanitatem autem illam in hoc consistere, quòd maxima hominum pars, creaturarum ministerio nequissimè abutatur, unde per προσωποιΐαν liberationem expetere dicantur. Locum 1 Cor. 7. 31. contrarium potiùs docere, nimirum, Mundum hunc non mansurum. Quamvis illic loci non tam de Mundo ipso, quàm de rebus mundanis, divitiis nimirum, voluptatibus & similibus sit sermo. Novum cœlum, de quo 2 Pet. 3. & Apoc. 21. novum quasi Mundum indigitare docent, quem electi in cœlesti patria incolent; nihil enim frequentius esse allegoriâ, quâ cœlum beatorum nunc terræ, nunc cœlo asspectabili assimiletur, eodémque facere verba Petri, quæ addit, *In quibus habitabit justitia.* Certum enim est, post finem hujus Mundi, justitiam nusquam nisi in cœlesti patria habitaturam. Ad rationem priorem respondent, nullam esse consequentiam à diluvio ad judicium ultimum, quia diluvii tempore finis Mundi nondum aderat. Sic quoque in posteriori ratione consequentiam ab homine ad Mundum negant; quia Mundus homini ad Vitam æternam promoto nihil proderit, sed conditus tantùm est propter hominem viatorem. Etsi autem in istiusmodi controversia, quâ nullus fidei articulus labefactatur, liceat ἐπέχειν, salvo tamen aliorum judicio

judicio, cordatus Lector posteriori sententiæ subscribet. Aliud quippe est, instaurari & in melius mutari; aliud, instar vestimenti veterascere, instar fumi evanescere, dissolvi, liquescere, conflagrare, præterire, non ampliùs exsistere, ut superiora testimonia volunt.

Tantum de Mundi fine. Vita æterna est summus beatitatis gradus, quo Christi gloriæ participes facti, Dei visione & cœlestibus gaudiis fruemur in æternum.

CANONES.

I. *Causa efficiens vitæ æternæ communiter, est tota SS. Trinitas, Christus verò Dominus singulariter, qui & merito suo vitam nobis impetravit & efficaciâ suâ confert.*

Hinc *Pater æternitatis* nominatur, Esa. 9. 6. & Metonymicè *Vita ipsa*, Joan. 14. 6.

II. *Bona opera non sunt causa meritoria vitæ æternæ, licèt illis vita tanquam merces gratuita promittatur.*

Bonis operibus merces promittitur non ex debito, sed ex gratia: non ut illis vitam promereamur, sed ut ad illorum studium excitemur.

III. *Æterna illa felicitas perspicitur ex liberatione ab omni malo, & gaudiorum varietate, magnitudine, & æternitate.*

Apocal 21. 4. *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors ampliùs non exstabit, neque luctus, neque clamor, neque labor exstabit ampliùs quia priora abierunt.*

IV. *Varietas gaudiorum consideratur in hominis glorificatione, in habitationum cœlestium amœnitate, in beata Sanctorum societate, imprimis autem in Dei communione.*

V. *Glorificatio*

V. *Glorificatio tum corporis erit, tum animæ.*

VI. *Corpus donabitur* 1. *Claritate.* 2. *Impassibilitate.* 3. *Subtilitate.* 4. *Agilitate.*

VII. *Anima multò majori perfectione erit, quàm fuit in homine etiam adhuc integro. Erit enim intellectus sine errore, lux sine caligine, sapientia sine ignoratione, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione. Erit quinetiam voluntas sine depravatione, gaudium sine mœrore, lætitia sine dolore. In statu innocentiæ poterat homo non peccare; in statu gloriæ non poterit peccare.*

VIII. *Habitationum cœlestium amœnitas templi Solomonis & Hierosolymæ typo adumbratur.*

Psalm.84.2. &c. Apoc 21,22.

IX. *Sanctorum communio, quæ cum gaudio conjuncta futura sit, convivii similitudine explicatur.*

Matth,22. 2, &c.

X. *Nec verò tantùm communio nobis cum sanctis Angelis intercedet, sed ὁὶς ἄγγελοι quoque erimus.*

Matth.22.30. ἰσάγγελοι. Luc.20.36.

XI. *Dei communio ea erit, ut sine fine eum visuri, sine fastidio amaturi, sine fatigatione laudaturi simus.*

XII. *Magnitudo gaudiorum tanta est, ut non solùm eam nemo fando, sed nec cogitando assequi possit.*

Nihil enim in hac vita aut oculus vidit, aut auris audivit, aut cor cogitavit, quod gaudiis cœlestibus par esset, 1 Corinth. 2. ver.9.

XIII. *Neque verò talis erit hæc felicitas, cui certus præfixus sit terminus, quâve excidere iterum possimus, sed duratura est in omnem æternitatem.*

Psalm.

Pſalm. 16. 11. *Facturus es mihi, ut experiar ſemitam vitæ, ſatietatem gaudiorum ante faciem tuam, amœnitatem ad dextram tuam in æternum.*

XIV. *Beatitudinis æternæ gradus erunt.*

Colligitur hoc ex Danielis cap. 12. 3. *Et eruditi erunt ſplendebunt, quaſi ſplendore expanſi, & juſtificantes multos, ut ſtellæ, in ſecula ſeculorum erunt.* Nec officit huic ſententiæ, quod Mat. 13. 43. juſti in genere, Solis inſtar fulſuri dicantur; etſi enim gloria Electorum per ſe conſideratorum, fulgori Solis & ſtellarum aſſimiletur, Danielis tamen cap. 12. Doctoribus præ aliis hoc promittitur; nec alia ratio dari poteſt, ob quam illic eruditorum cum primis fiat mentio. Locus 1 Corinth. 15. 39, 40, 41. minùs commodè ad hoc probandum citatur; ſimile enim de diverſitate fulgoris Stellarum, illic non futuræ gloriæ gradus, ſed corporis mortalis & glorificati differentiam aſtruit, ut ex ſequentibus manifeſtum. Interim non ampleſtimur rationem diverſitatis gloriæ, quam aſſignant Pontificii, diverſitatem nimirum meritorum. Nam ut donum fidei & ſanctificationis, pro mera Dei gratia, inæqualiter Sanctis obtingit; ità gloriam quoque pro gratioſa ſua voluntate diſtribuet, ſic tamen, ut nemo de gloriæ defectu conquerendi aut alteri eam invidendi cauſam ſit habiturus.

LIBER

LIBER SECUNDUS
agens de
DEO COLENDO

CAPUT I. In quo
De Bonorum Operum Naturâ.

SUperiore Libro de Deo cognoscendo actum est.

Nunc agendum de eodem colendo.

Verus Dei cultus in vera sanctitate & justitia, seu in studio Bonorum Operum consistit.

Bona Opera sunt, quæ Spiritûs S. gratiâ ex vera fide & ad Legis præscriptum præstantur ad Dei gloriam, salutis nostræ certitudinem, & proximi ædificationem.

CANONES.

I. *Bona opera* Virtutes *quoque appellantur.*

Latiùs tamen *Virtutis* vocabulo sumpto, quàm à Philosophis accipitur. *Virtutes* enim hîc appellamus sanctos affectus, sanctas cogitationes & actiones.

II. *Eadem per Synecdochen* Charitatis *nomine comprehenduntur.*

Sic enim totam Legem Christus charitatis erga Deum & proximum præcepto constare dicit, cùm charitas erga Deum, ad primum præceptum pertineat; charitas verò erga proximum ad posteriorem Legis tabulam

III. *Cum*

III. *Causa bonorum operum efficiens princeps, est Spiritus S. quoad inchoationem, continuationem, & perfectionem.*

Ejusdem enim est, bonum opus in nobis *incipere & perficere*, Phil. 1. 6. item *dare τὸ velle & posse seu efficere*, cap. 2. ver. 13.

IV. *Causa instrumentalis eorum, est fides bonorum operum radix.*

Rom. 14. 23. *Quicquid ex fide non est, peccatum est.*

V. *Materia bonorum operum sunt affectus & actiones hominis renati.*

VI. *Forma eorundem est congruentia cum præceptis Decalogi.*

Cùm enim peccatum sit *ἀνομία*, 1 Joan. 3. 4. necesse est peccatum esse quicquid à Lege deviat.

VII. *Bona opera igitur non sunt, quæ ad hominum, non ad Dei mandata conformantur.*

Esa. 29. 13. Matth. 15. 9. *Frustrà me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum.*

VIII. *Nec bona opera sunt quæ Pontificii supererogationis nominant, quibus plus quàm in Lege præcipitur præstari perhibent.*

IX. *Fundamentum opinionis illorum consistit in figmento de consiliis seu rebus non præceptis, sed nostræ libertati commissis, quarum intermissio pœnam quidem non accersat, impletio verò Legis impletione gravior sit & præmium mereatur.*

Talia consilia exstare volunt Mat. 19. 11. ubi consilium de cœlibatu, non præceptum contineri, aiunt. & ver. 21. ubi Juveni consilium, non præceptum datum esse, asserunt, ut bonis suis renditis ac in pauperes distributis, Christum sequeretur. Et 1 Cor. 7. ubi itidem consilium de cœlibatu dari dicunt.

Hæc verò sententia de operibus supererogationis & consiliis falsa est. I. Quia Lex imperfectionis arguitur, dum consiliorum, exsecutio Legis impletioni præfertur.

II. Quia

II. Quia si nemo Legem implere potest, tnm multò minùs quisquam implebit quæ graviora sunt Lege. III. Quia quotidie remissionem peccatorum petere, & talia opera jactare, sunt ἀσύστατα.

Loca suprà citata non de consiliis hominem non obligantibus, sed de præceptis intelliguntur, particularibus quidem & certis personis pro statûs & donorum ratione accommodatis, sed præceptis generalibus subordinatis, Matth. 19. 11. cœlibatus non suadetur tantùm, sed præcipitur, duabus tamen conditionibus adjectis: I. Si Regni Cœlorum ratio id postulet. II. Si homo de continentiæ dono certus sit. Sic ver. 21. Adolescenti non consilium, sed præceptum datur, ut detrahatur ipsi larva hypocriseωs, quâ totius Legis impletionem sibi arrogavit. Et 1 Cor. 7. cœlibatum iis, qui continentiæ donum habent, non simpliciter, sed propter temporum illorum difficultatem expedire docetur. Jam verò quid Legi divinæ magìs consentaneum est, quàm omnibus terrenis gloriæ divinæ causâ renunciare? Nihil igitur his locis consulitur, quàm quod Lex quoque præcipit.

X. *Finis bonorum operum triplex est: Dei glorificatio, nostræq; erga eum gratitudinis testificatio, salutis nostræ certitudo, & proximi ædificatio.*

Dei & proximi causâ bonis operibus studendum esse, Mat. 5. 16. docetur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem vestrum, qui est in cœlis.* Nostrî verò causâ præstanda sunt; quia salutis, electionis, vocationis & justificationis certi esse non possumus, nisi ex operibus bonis, tanquam fidei, justificationis & sanctificationis effectis. Unde Joannes inquit, *Qui bene agit ex Deo est*, 1 Epist. 3. 11.

XI. *Subjectum bonorum operum, est homo regenitus.*

Hoc superioris libri cap. 10. ex corruptione naturæ nostræ probatum est. Unde apparet, quàm futilis sit Scholasticorum doctrina de merito de congruo & de condigno, quorum illud hominis non renati, seu ante primam gratiam, hoc verò ejusdem operibus post primam gratiam acceptam tribuunt. Illud meritum *congruo* nominant, quod congruum sit, ut Deus homi-

mini secundùm virtutem suum operanti, præmium reddat: hoc verò meritum *de condigno* nominant, quia proportio sit meriti & pœnæ. Cujus sententiæ puduit Stapletonum & Bellarminum.

XII. *Adjuncta bonorum operum sunt, imperfectio & eorundem nihilominus necessitas.*

XIII. *Imperfecta sunt Sanctorum bona opera, quoad viatores sunt; perfecta autem erunt in statu Beatorum.*

Nec obstant loca, quibus Sancti *perfectè ambulasse, & neque ad dextram, neque ad sinistram declinâsse* dicuntur. Istiusmodi enim locis, non tam perfectio ipsa, quàm ejus studium; nec tam graduum, quàm partium perfectio, seu sinceritas & integritas intelligitur, quâ fideles (quorum peccata alibi Scriptura ipsa memorat) Deo ἀνυποκρίτως ex cordis sui simplicitate servire student.

XIV. *Imperfectio tamen hæc Christi perfectione tegitur: unde opera nostra semiplena, imò maximis adhuc cum infirmitatibus conjuncta pro perfectis reputantur. Hac ratione de Ecclesia dicitur, quod nec rugam, nec maculam habeat.*

XV. *Necessaria sunt bona opera, necessitate præcepti & medii, non autem necessitate causæ & meriti.*

Ratione præcepti necessaria sunt; quia studium bonorum operum in tota Scriptura nobis severissimè ingitur. Ratione medii necessaria sunt; quia vocanis & electionis veræque ei sunt indicia & signa, & a modus seu via sunt, quâ cœlestem Beatitatem itur. verò si quis hæreditatis inendæ causâ Basileâ Arinam eat, via seu iter dium quidem est, sed non causa meritoria hæreditatis: ità hoc quoque in negotio se res habet. Meriti rationem tum demum haberent opera, si, quæ sequenti disticho exprimuntur, ipsis tribui possent,

1 2
Da tua; sed quæ non debes;
3
proportio & adsit;
Non aliter meritum diverris esse tuum.

Primùm enim, ut opus

bonum meriti rationem habeat, requiritur, ut nostrum & ex nobis sit. II. Ut sit indebitum. III. Ut mercedi sit æquale. At I. Bona opera fiunt à nobis, non tamen fiunt ex nobis, 2. Corinth. 3. 5. II. Eadem præstare tenemur, adeò ut si omnia fecissemus, fatendum nihilominus foret, *nos inutiles servos esse*, Luc. 17. 10. III. Nulla est illorum proportio, si conferantur cum Vitæ eternæ dono.

Caput II. In quo

virtutibus ad universum Dei cultum & decalogum pertinentibus.

Virtutes seu bona opera generalia sunt, aut specialia: illa ad universum Dei cultum, adeóque totum Decalogum pertinent; hæc ad alterutram tabulam seu singula præcepta.

Prioris generis Virtutes sunt Intellectûs, aut Voluntatis.

Virtutes Intellectûs sunt, Sapientia & Prudentia.

Sapientia est virtus, quâ & Dei voluntatem & nostram infirmitatem perspectam habemus, ut quæ voluntati Dei consentanea sint, faciamus, & vires faciendi seriis precibus à Deo petamus.

Rom. 12. 2. *Ut probetis quæ sit voluntas Dei bona illa, placens & perfecta*, Psalm. 143. 10. *Doce me facere placitum tuum, quia tu Deus meus es: tuus spiritus bono deducet me per viam planam.*

Opponitur ei Stultitia seu viarum Dei ignorantia. & Δοξοσοφία seu Sapientiæ opinio.

Jerem. 5. 4. *Stultè agunt qui ignorant viam Jehovæ, jus Dei.* Proverb. 3. 7. *Nè esto sapiens judicio tuo.* Ecclesiast. 7. 16. *Nè sis sapiens nimium.*

P.

Prudentia est virtus, quâ prævidemus, quo quidque tempore, loco & modo faciendum, & qui negotii suscepti futurus sit eventus.

CANONES.

I *Prudentia consiliorum & actionum directrix est.*

II. *Prudentiæ est, Mundo diffidere, & se non temere cuivis credere.*

Jerem. 9. 4. *Quisq; ab amico suo cavete.* Mat. 10. 16 *Prudentes estote sicut serpentes & simplices ut columbæ.*

III. *Prudentiæ est, simulare & dissimulare.*

Sciendum tamen hîc, quo fine & quando simulare aut dissimulare liceat. Finis est, aut Ecclesiæ piorúmve ædificatio, aut rerum necessariarum exploratio, aut periculorum aversio, aut studium vitandæ ἀλαζωνείας. Facere autem hoc licet tum, quando salvâ Dei gloriâ, citra fraudem veritatis, charitatis, justitiæ, vocationis & officii fieri potest.

IV. *Prudentiæ est, in malis culpæ nullum, in malis pœnæ minus eligere.*

Sic David, triplici pœnâ nominatâ, pestem præ bello & fame elegit, 2 Sam. 24. 12. Cyprianus à Præside deliberare jussus, an parere, an verò interfici, velit? respondit, In re tam santa non deliberandum. Conclaeus tribus ipsi à Carolo nono Galliarum Rege propositis, Missâ, Morte, & perpetuo carcere: respondit, se, Deo favente, primum nunquam electurum, ex duobus reliquis verò se alterum voluntati Regis liberum relinquere.

Prudentiæ opponitur Imprudentia & Versutia ac Prudentiæ opinio.

Matth. 25. 3. *Quæ erant vitæ, acceptis lampadibus suis, non acceperant oleum suum.* Luc. 16. 8. *Et laudavit Dominus Dispensatorem injustum, quòd prudenter fecisset*: ubi versutia *prudentia* dicitur κατάχρηστικῶς. Rom. 12. 16. *Nè estote prudentes apud vosmetipsos.*

Dictum est de virtutibus mentis: Voluntatis

virtutes generales sunt, Integritas, Προθυμία seu Promittudo, & Constantia.

Integritas est, quâ obedientiam Deo quantumvis imperfectam, serio tamen proposito ἐνυποκρίτως & tanquam coram Dei oculis præstamus.

Deut. 18.13. *Integer esto cum Jehova Deo tuo.* 2 Cor. 1.12. *Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium videlicet conscientiæ nostræ.*

Opponitur ei Conscientiæ contemtus, Conscientia simulata seu Hypocrisis.

1 Tim.1.19,20. *Retinens fidem & bonam conscientiam, quâ expulsâ nonnulli fidei naufragium fecerunt. Ex quibus Hymenæus & Alexander.* Joan. 18. 28. *Sacerdotes non introierunt in Prætorium, nè pollueren tur, sed ut ederent Pascha.*

Προθυμία seu Promtitudo, Hilaritas & Alacritas, est virtus, quâ spônte & cum gaudio Deo obeditur.

Psal.40.9. *Facere voluntatem tuam, Deus mi, delector.* Psalm. 110. 3. *Populus tuus spontaneus.* 2 Cor. 9.7. *Hilarem datorem diligit Deus.*

Opponitur ei Præcipitantia & Coactio.

Matth. 8. 19. *Et cùm accessisset quidam Scriba, dicit ei, Magister, sequar te, quocunque iveris.* 2 Cor. 9.7. *Quisque sicut præoptat corde, ita agat: non ex tristitia, aut necessitate.*

Constantia est virtus, quâ homo in Dei cognitione, professione & cultu usque ad finem perseverare paratus est.

Mat.25.13. *Sed qui sustinuerit ad finem usq; is servabitur.* Exempla in Prophetis Apostolis & Martyribus

Ei opponitur Inconstantia & Pertinacia erroris seu mali propositi.

La

Luc. 9.62. *Nemo, qui manum ſuâ admotâ aratro, reſpexerit ad ea quæ retro ſunt, apposita eſt ad Regnum Dei.* Act. 7.51. *Duri cervice & incircumciſi corde.*

CAPUT III. In quo

De Operibus ad primum Præceptum pertinentibus.

TAntum de generalibus virtutibus & operibus. Specialia ad cultum Dei immediatum aut mediatum pertinent.

Immediatus Dei cultus eſt, qui Deo immediatè præſtatur, & priori tabulâ docetur.

Eſtque internus tantùm, vel internus & externus ſimul.

Internus tantùm cultus eſt, qui in corde reſidet, & primo Dei mandato præcipitur.

Summa ejus eſt, Ut ipſum ſolum pro Deo agnoſcamus & colamus.

Præceptum negativum eſt. *Nè eſto tibi ullus Deorum alienorum ante faciem meam.* Ex hoc colligitur affirmativum, *Me ſolum pro Deo agnoſcito & colito.*

Ad hoc igitur præceptum pertinet Agnitio Dei & Religioſus erga eum affectus.

Agnitio Dei eſt, quâ Deum, qui ſe in Scripturis cognoſcendum præbet, pro unico & ſolo vero Deo agnoſcimus.

Deut. 6.4. *Audi Iſrael, Jehova Deus noſter, Jehova unus eſt*, Eſa. 46.9. *Recordamini priorum mihi à ſeculo me eſſe Deum fortem, & nullum præterea Deum eſſe, & neminem parem mihi.*

Huic opponitur Atheiſmus & Polytheiſmus.

Pſal. 14. 1. *Dicit ſtultus cum animo ſuo, Non eſt Deus.* Galat. 4, 8. *Imò tum quidem ignorantes Deum, ſerviebatis iis, quinaturâ non ſunt dii.*

Religiosus erga Deum affectus in Fide, Fiducia in Deo, Spe, Charitate, Timore, Resipiscentiâ, Patientiâ, & Animi gratitudine consideratur.

Pro Deo enim *aliquem agnoscere* est, in eum credere, fiduciam & spem in eo collocare, cum supra omnia diligere & timere, voluntati ejus patienter se submittere, & omnia bona pro ejus donis agnoscere.

Fides est, quâ Deum tanquam nostrum Deum & Patrem amplectimur, ejúsq; Verbo promissionibus & comminationibus firmiter credimus.

Fides suprà considerata fuit ut instrumentum Justificationis & Sanctificationis: hîc verò consideratur ut virtus & opus ad Dei internam cultum relatum.

Opponitur ei Ἀπιστία seu *Infidelitas*, & Dubitatio de bonitate aut Potentiâ Dei; Præsumtio item fidei.

Psal. 78. 22. *Israelita non crediderunt in Deum, neque confisi erant in salutem ejus.* Num. 20. 12. *Quia non credidistis mihi, ut sanctificare-tis me*, &c. Jac. 2. 14. *Quæ est utilitas fratres mei, si quis fidem habere se dicat, opera verò non habeat? Num potest fides illa eum servare?*

Fiducia est virtus, quâ in Deo ejúsq; promissionibus acquiescimus, & toti ab eo, in omnibus tam corporalibus, quàm spiritualibus pendemus

De fiducia, quatenus promissiones de Christo cordi applicat, & forma fidei exsistit suprà actum est: hîc ut fidei effectum consideratur. De hac Solomon inquit, Prov. 5. 5. *Fiduciam habe in Jehova ex toto animo tuo.*

Opponuntur ei Diffidentia erga Deum, & Fiducia idololatrica.

Diffidentiæ exemplum est in Israelitis. Psalm. 78. 19, 20. in Davide, 1 Sam. 27. 1. in Duce Regio, 2 Reg. 6. 35. in Ahasø, Esaiæ 7. 12. in iis qui nimiâ vi- ctûs solicitudine anguntur, Matth. 6. 25. Fiducia idololatrica est, quam homo aut in Diabolo collocat, ut Magi: aut in idolis, ut Achasia, 2 Reg. 1, 2. aut in hominum

minū figmentis, sicut Papani: aut in humano brachio, Jerem. 17. 5. aut in fœderibus, munitionibus, medicamentis &c Sicut Asa Syriorum opem implorans, & priùs Medicos quam Deum consulens, 2 Chron. 16. 7. & 12. Alioquin externis præsidiis uti licet, modò fiduciam in iis non ponamus Utendum illis, non nitendum.

Spes est, quâ futura Dei beneficia, imprimis autem salutis nostræ complementum, Dei promissionibus & Christi merito nixi, indubitatò exspectamus.

Differt Spes à fide ut effectus à causâ Fidei: objectum est promissio, quâ illa nititur: Spei objectum est res promissa, quam illa expectat.

Ei opponitur Dubitatio, Desperatio, Spes idololatrica.

Dubitatio etiam in pios quandoq; cadit. 1 Sam. 27. 1. *Tandem dixit David cum animo suo, consumar aliquo die manu Saulis.* Desperatio plenaria & finalis non nisi in reprobos, quales erant Cain, Gen. 4. Saul, 1 Sam. 28 & 31. Achitophel, 2 Sam. 17. Judas Matth. 27. & similes: Spes idololatrica in Pontificiis deprehenditur, qui crucem lignearn, Mariam, &c. spem suam nominant, & vitam æternam propter opera, satisfactiones, & indulgentias sperant.

Charitas est quâ Deus tanquam summum bonum sincerè & supra omnia amatur.

Sic enim præcipitur Deut. 6 5. Matth. 22. 37.

Opponuntur ei odium Dei & Charitas idolatrica, quâ Mundus & quæ in eo sunt, supra Deum amantur.

Joan. 15. 28. *Oderunt tum me, tum Patrem meum.* 1. Joan. 2. 15. *Si quis diligit mundum non est charitas Patris in eo.*

Timor Dei est, quo Dei Verbum & Majestatem sic reveremur, ut offensam tam benigni Patris omnibus modis præcaveamus, non

tam pœnæ formidine quàm Dei amore.

Timor Dei quandoque pro toto Dei cultu sumitur: hoc verò loco ea virtus intelligitur, quæ *timor filialis* appellatur.

Huic opponitur Securitas carnalis, Timor servilis, & Timor idololatricus.

Securitas aliter in piis, aliter in impiis se habet. In piis ità, ut non excutiatur omnis Dei timor. In impiis verò est omnimoda carentia reverentiæ Dei. Timor servilis differt à filiali: I. Quia filialis ex amore Dei, servilis ex metu, imò odio Dei promanat. II. Quia filialis offensam Dei tanquam Patris, servilis verò pœnam Dei tanquam Judicis metuit. III. Quia filialis hominem ad Deum allicit, servilis hominem à Deo abstrahit, Timor idololatricus non solùm is est quo ab idolis, sed quo ab hominibus & Mundo magis sibi metuit homo, quàm à Deo Mat. 10. 28 *Nè timeas eos, qui corpus occidere possunt.*

Pœnitentia est, quâ peccata agnoscimus, agnita deploramus, fiduciáque in Dei misericordia & Christi merito nos erigimus, cum firmissimo à peccatis abstinendi & Deo obediendi proposito.

Resipiscentia & *Pœnitentia*, sicut μεταγνῶσις quoque & μεταμέλεια nomina quomodo differant, superiore libro capite 30, indicatum fuit. Sumitur autem *Resipiscentiæ* vox, vel pro tota hominis mutatione seu vocatione speciali, vel pro sanctificatione, vel pro sanctificationis effectu & partu cultûs Dei interni. Atque tertia significatione demum huc pertinet.

Partes ejus tres sunt, 1, Contritio, 2, Fiducia. 3, Emendationis propositum.

Huic opponitur Perseveratio & Induratio in peccatis, & ficta ac idololatrica quoque Pœnitentia.

Fictæ pœnitentiæ exemplum est in Ahabo, 1 Reg. 21. Idololatrica verò est pœnirentia Papistarum quam ponunt 1. In contritione, 2, In confessione. 3. In satisfa-

ſatisfactione, quâq; peccata expiari putant. Atqui hæc tria Judæ quoq; pœnitentiâ cernuntur, Matth. 27.

Gratitudo erga Deum eſt, quâ humiliter agnoſcimus dona & bona Dei in nos indignos collocata, cum ſerio Deum glorificandi propoſito.

Geneſ. 32. 10. *Impar ſum*, inquit Jacob, *omnibus iſtis beneficiis.*

Opponitur ei Ἀχαριστία ſeu *Ingratitudo* in Deum, quâ nulla erga Deum gratitudo declaratur, aut homo Dei beneficia ſibi, aut creaturis, aut idolis accepta fert.

Eſaiæ 1. 2. *Filios educavi & exaltavi, ipſi autem defecerunt à me.* Jer. 44. 17. *Adolendo rebus cœleſtibus, & libando eis libamina ſatiebamur cibo, & eramus hilares, ac malũ non experiebamur.* Hab. 1. 16. *Impius ſacrificat plagis ſuis, & ſuffitum facit retijaculo ſuo.*

Patientia eſt, quâ fide Providentiæ, Potentiæ, & Bonitatis Dei ſuffulti, afflictionibus ab ipſo nobis immiſſis, placidè nos ejus manui ſubmittimus.

Afflictionum, in quibus Patientia ſe exercet, variæ ſpecies ſunt. Nam præter τιμωρίαν, ſeu *vindictam*, quam Deus in impios exercet, afflictio piorum aut πειρασία eſt ſeu *afflictatio*, aut δοκιμασία, *tentatio* ſeu *exploratio*, aut denique martyrium idq; cruentum, cum ſanguinis effuſione conjunctum, vel incruentum.

Patientiæ opponitur Impatientia, Patientia hypocritica, & Stoica ἀπάθεια.

Ad Impatientiam pertinet μεμψιμοιρία, ſeu *querela* in afflictionibus, quaſi præter meritum evenirent, & mollicies. Hypocritica Patientia in illis cernitur, qui cruciatus ipſi ſibi accerſunt ut Baalitæ, 1 Reg. 18. 28. Eremitæ, flagellatores, &c. Stoïca verò ἀπάθεια ideò rejicitur, quia patientiæ non repugnat ſenſus dolorum, & querelæ ſeu lamentationes, dummodo contra Deum nihil proferatur, ac non tam de pœna, quàm de peccatis quiritemur.

CAPUT IV. In quo

De Operibus ad II. III. IV. Præceptum pertinentibus in genere.

Dictum est de cultu Dei interno. Sequitur nunc cultus ejusdem partim internus, partim externus, qui vera religio appellari solet, & sequentibus tribus præceptis mandatur.

Vera Religio est, quâ Deus tribus à se prascriptis, & vera Nominis ejus sanctificatione tum in tota vita nostra, tum imprimis tempore à Deo destinato colitur.

CANONES.

I. *Religio & Pietas (Græcis Εὐσέβεια, Θεοσέβεια & Θεοσεβήπεια) generali significatione omnem Dei cultum; specialiter cultum Dei immediatum; specialissimè verò aut internum solùm, aut externum & internum simul denotat.*

II. *Appellatur in Scripturis* Δουλεία *&* Λατρεία.

Pontificii Λατρείαν Deo, Δουλείαν sanctis Angelis & hominibus, Ὑπερδουλείαν Mariæ tribuunt. Sed fine Scriptura, imò contra eam. Nam & λατρεύειν; Matth. 4, 10. & δουλεύειν Matth. 6. 24. soli Deo jubemur.

III. *Religio vera, divina est ortu, materiâ, formâ, & fine.*

IV. *Religio verò unica tantùm est.*

Sola enim vera religio est quæ Verbo Dei respondet. Verum & Unum convertuntur.

V. *Religio cùm omnibus, tum imprimis Magistratibus & Ministris curæ esse debet.*

Suot enim Ecclesiæ nutritii. Præstant autem hoc, Ecclesias & scholas conservando, Ministros alendo.

vb. Ve-

VI. *Vera Religio antiquissima est, quippe quæ jam in Paradiso cœpit.*

VII. *Non solùm externa est, sed internæ quoque.*

Rom. 2. 29. *Non enim qui in propatulo Judæus est, Judæus est: nec ea quæ est in propatulo circumcisio, id est, in carne, circumcisio est: sed qui in occulto Judæus & circumcisio cordis.*

VIII. *Religio non cogenda, sed docenda est.*

IX. *Religio armis non propaganda; armis tamen defendenda est.*

Exemplo priorum Regum Maccabæorum, item & Imperatorum, imprimis Constantini M. Theodos. M. &c.

X. *Si quid in Religionem depravationis irrepserit, à Principe seu Magistratu reformanda est.*

Exemplo Mosis, Josuæ, Davidis, Asæ, Jehosaphati, Ezechiæ, Josiæ, Constantini M. Theodosii, &c.

XI. *Si Magistratus sit hostis Ecclesiæ, nec reformatio ab eo impetrari queat, tum reformatio incumbet iis, quos Deus donis ad hoc necessariis instruxit, nec Ecclesiæ aut Episcoporum consensus expectandus est.*

Exempla sunt in Gedeone, Jehoida, Maccabæis, Apostolis, &c. Sanè si Romanorum Episcoporum consensum exspectâssent Majores nostri, nihil unquam reformarum fuisset.

Religioni Veræ opponitur Epicureismus & falsa Religio.

CAPUT V. In quo

De Operibus ad secundum Præceptum in specie pertinentibus.

REligionis veræ tum partes, tum tempus divinitus præscriptum considerari debet.

Partes veræ Religionis duæ sunt, Ritus ille, quo

quo Deus in Ecclesia coli vult; & Sanctificatio nominis ejus in reliqua tota vita.

Ritus Deum colendi est, quem nobis in Verbo suo præscripsit: de quo agitur præcepto secundo, cujus summa est, Eo Deum ritu colendum esse, quem Ecclesiæ suæ præscripsit.

Patet hoc ex recta mandati secundi analysi, quod perperam cum primo præcepto confunditur. Ut enim primo præcepto indicatur, quis pro Deo colendus sit; ità hoc secundo ostenditur quo ritu coli velit. Et ut primo præcepto interna idolatria opponitur, ità secundo externa adversatur: Partes hujus præcepti duæ sunt, Prohibitio & Confirmatio. Prohibitionis duo sunt membra: prius de Idolorum fabrica, posterius de Idolorum veneratione. De fabrica Idolorum agit, *Ne facito tibi sculptile, aut ullam imaginem*: eámque subjectorum enumeratione illustrat: *neq; eorum*, inquit, *quæ in cœlis supra, aut quæ in terra infrà aut quæ in aquis infra terram* Veneratio Idolorum duplici modo declaratur, adoratione seu incurvatione, & cultu. Confirmatio constat comminatione & promissione. Utraque illustratur à natura Dei, & ab objecto: illic enim se *Jehovam Deum fortem, Zelotem visitantem iniquitatem*; hic verò *misericordem* describit: illic pœnam *in tertiam & quartam generationem, ipsum odio habentium*, hîc verò *benignitatem in millesimam generationem ipsum diligentium* denunciat. Jam præcepti summa quæ sit, docet processus, primò à specie ad genus. Idololatria enim prohibitur unà cum omnibus ritibus Dei Verbo non contentis aut ei contrariis: secundò, à negatione ad affirmationem contrarii: præcipitur enim, ut Deum colamus eo ritu, quem Ecclesiæ præscripsit.

Ritus Ecclesiæ præscripti tum partes, tum adminicula spectari debent.

Partes ejus sunt sunt recta Verbi & Sacramentorum Tractatio & Oratio.

Recta verbi & Sacramentorum Tractatio est quâ omnia ex illorum promulgatione & administratione fiunt, secundùm Christi institutionem.

Oratio

Oratio est, quâ Deum cum verâ ac humili cordis contritione alloquimur, de iis quæ sanctæ ejus voluntati sunt consentanea.

Estq; aut invocatio Dei, aut Gratiarum actio.

CANONES.

I. *Causa Orationis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas: singulariter verò, Spiritus sanctus.* Unde *Spiritus precum* nominatur, Zach. 12.10.

II. *Causæ impulsivæ ex parte Dei sunt ejus (a) mandatum, (b) promissio exauditionis, (c) Majestas, (d) Bonitas, (e) Beneficia: ex parte nostrî verò necessitas nostra, quæ colligitur ex consideratione inopiæ, calamitatum tentationum, periculorum, &c.*

(a) Joan. 16.24. & Psl. 50. 15. Esa. 55. 6. (b) Matth. 7.7. 1 Timoth. 2. 1. Jac. 1.17. Esa. 65. 24. & jam 2. &c. citatis locis. (c) 2 Reg. 19. 15. (d) Psalm. 86. 4. 5. (e) Psalm. 34. 5. & 103.

III. *Materia Orationis sunt, tum impetrata, tum impetranda.*

IV. *Forma seu Idea veræ ac religiosæ Orationis est Oratio Dominica.*

Partes ejus quatuor sunt Exordium, Petitiones, Confirmatio & Conclusio. Exordium sic sonans, *Pater noster qui es in cœlis*, eò directum est, ut animi, nostri disponantur, 1, Ad docilitatem, indicat enim, quis invocandus sit, nempe Deus ille, qui in Jesu Christo *Pater* nobis factus est, nos adoptando in filios suos. 2. Ad humilitatem; quia non terrenus sed *cœlestis* ille *Pater* est. 3. Ad fiduciam exauditionis; vult enim nos exaudire, quia *Pater noster* est: potest, quia *Pater cœlestis* est. 4. Ad charitatem; quia orare docemur, *Pater noster*. Petitionum duæ sunt classes. Prior earum est, quæ ad Dei gloriam faciunt, quarum prima & præcipua est, *Sanctificetur Nomen tuum*. Huic posteriores duæ subordinatæ sunt: *Adveniat Regnum tuum*: *Fiat voluntas tua sicut in cœlis, ità & in terra*. Posterior classis earum est petitionum, quæ ad nostram

necessitatem pertinent, tam quoad præsentem vitam, quàm quoad futuram. Ad præsentem facit quarta petitio, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Ad futuram spectant duæ postremæ; *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris: Et nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo*: illa ad justificationis, hæc ad sanctificationis donum commodè refertur. Confirmatio his verbis sequitur; *Quia tuum est Regnum, Potentia & Gloria in sæcula sæculorum*: quibus docetur, 1. Cordi esse Deo preces nostras, quia Rex noster est, quippe *cujus est Regnum*. 2. Posse nos ab ipso exaudiri quia *ejus est Potentia*. 3. Velle Deum nos exaudire, quia *ejus est Gloria*. 4. Nec mutari ejus in nos affectum, quia talis est *in sæcula sæculorum*. Conclusio est in particula *Amen*, quâ & seriò & cum exauditionis fiducia nos hæc petiisse testamur.

v. *Finis Orationis est Dei gloria & salus nostra.*

Hæc enim Orationis α & ω. Unde Orationis dominicæ petitiones à Dei gloria inchoantur, & in salute nostra terminantur.

vi. *Effecta Orationis sunt longè maxima: non ex Orationis velut operis operati merito, sed ex promissionis divinæ pacto.*

vii. *Objectum Orationis* (ad quod) *est tota SS. Trinitas; sic tamen, ut aut omnes personæ conjunctim, aut qualibet illarum separatim invocetur.*

Patrem invocandum esse, nemo negabit. Filium invocat Stephanus. Act. 7. 59. imò omnes Angeli cum adorant, Heb. 1. 6. Spiritum S. unâ cum Patre & Filio, Joannes Apoc. 1, 4, 5. Et hymnus ille Angelorum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Filio quoque applicatur. Joan. 12. 41. & Spiritui sancto. Act. 21. 26, 27.

viii. *Objectum Orationis* (pro quo) *sunt non mortui, sed viventes & ad mortem non peccantes.*

Pro iis enim, quia ad mortem peccant, orari Deus non vult. 1. Joan. 5. 16. Pro mortuis non orandum; aut enim damnati, aut beati sunt; illis preces nostræ nihil prosunt, his necessariæ non sunt.

ix. *Preces*

IX. *Objectum* (contra quod) *sunt aperti Dei hostes*

Non autem statim ipsis imprecari debemus æternum exitium: sed orandus Deus, ut potenti sua manu eos humiliet & convertat; quòd si verò converti nolint, in æternum eosdem puniat. Imprecationes ab illis factæ, qui prophetico spiritu à Deo donati erant, non temere nobis in exemplum sunt trahendæ; difficile enim est, inter eos, qui ad mortem peccant, & eos de quibus adhuc bene sperandum est, discernere.

X. *Preces conjunctæ esse debent cum humili peccatorum agnitione, cum vera & firma fiducia, ac constanti resipiscentiæ proposito.*

XI. *Externi gestus docentur usurpati ad devotionem animi tum excitandam, tum testificandam plurimùm faciunt.*

Et hæc de partibus ritûs illius, quo Deus à nobis vult coli: Externa ejusdem adminicula sunt Jejunia & Vota.

Jejunium est abstinentia à cibo & potu, ad certum tempus ideò suscepta, ut carnis lascivia retundatur, & Deus ardentiùs à nobis colatur.

CANONES.

I. *Jejunium coactum est, aut voluntarium. Illud pauperum est, ob cibi penuriam; hoc eorum, quos cibus non deficit. Voluntarium naturale, politicum, aut Ecclesiasticum est. Naturale est, quod valetudinis causâ suscipitur. Politicum est, quod publicorum negotiorum causâ à Magistratu indicitur. Ecclesiasticum denique est, quod definivimus.*

II. *Jejunium Ecclesiasticum privatum est, aut publicum.*

III. *Privatum est, quod quisq; sibi aut familiæ suæ propter causas privatas indicit.*

Exempla sunt, Jobi 1, 4. 2 Sam. 3. 35. & 12. 16. Nehemiæ 1. 4.

IV. *Pub-*

IV. *Publicum est, quod à Magistratu seu Ecclesiâ publicis de causis & imprimis calamitatibus ingruentibus præcipitur.*

Exempla, 2 Chron. 20. Esthræ 4.

V. *Verum jejunium ex modo & fine judicandum.*

VI. *Modum si spectemus, verum Jejunium,* 1. *Non in ciborum delectu, sed in abstinentia ab omni cibo:* 2. *Non in externa tantùm abstinentia à cibo: sed & in abstinentia à peccatis consistit.*

Ezra 58. 6. &c. Joelis 2. 12.

VII. *Finis Jejunii nullus alius esse debet, nisi ut cultui divino ac precibus ardentiùs vacemus, carnis lasciviam retundamus, coram Deo abjectionem & coram proximo veram testemur resipiscentiam.*

VIII. *Jejunia non adstricta sunt certo tempori, ut in Veteri Testamento: sed liberè, urgentibus necessariis causis, suscipiebant.*

Tale est Jejunium. Votum est pollicitatio de re licitâ Deo sanctè factâ, ad testificandam animi nostri ad Deum colendum promtitudinem.

CANONES.

I. *Votum hoc loco, non preces aut desiderium, sed promissionem religiosam denotat.*

II. *Votum generale est, aut speciale; illud de rebus præceptis est & ab omnibus exigitur, quale est votum Baptismi: istud de rebus licitis est & à quibusdam singulari de causâ suscipitur. Illud pars cultûs divini; istud adminiculum tantùm ejus exsistit.*

III. *Votum speciale ex Efficiente, Materiâ, Formâ & Fine judicandum est.*

IV. *Efficientem si spectemus: excluduntur à voto speciali* 1. *Qui rationis & judicii usum nondum sunt assequuti.* 2. *Qui sui juris non sunt, sed alie-*

pati

patriâ vel maritali autoritate constricti.

Numer. 16.

v. *Materia voti est res licita & in nostrâ potestate sita.*

vi. *Forma in deliberatione mentis, in proposito voluntatis, & in promissione internâ aut etiam externâ consistit.*

vii. *Finis, est vel grati animi testificatio, vel privatæ disciplinæ exercitamentum.*

Prioris generis votum est, cùm quis ex morbo aut periculo liberatus votivam oblationem velut gratitudinis testaram Deo consecrat. Posterioris generis votum est, cùm quis à re alioquin licitâ, sibi tamen periculosâ, velut à vino aut similibus, voto abstinet.

viii. *Subjectum, cui vota nuncupanda sunt, solus Deus est.*

ix. *Votum nondum nuncupatum, arbitrarium est: nuncupatum verò & legitimè factum, servandum est.*

Psal. 76, 12. Vovete, & vota reddite Jehovæ Deo nostro.

Hactenus de vero Deum colendi ritu; cui, præter ejus intermissionem, opponitur ritus Deum colendi falsus.

Estque objecti ratione triplex: aut enim à Deo non præceptus; aut ab eo expressè prohibitus; aut præceptus quidem est, sed in alienum finem directus.

Ritus Deum colendi ab eo non præceptus Ἐθελοθρησκεία dicitur, cultus nimirum ex humano cerebro confictus.

Hunc Deum colendi ritum Paulus opponit libertati Christianæ, Colos. 2. 20, 21, 22, 23. *Itaque si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis hujus Mundi, quid ut viventes in Mundo placitis obstringimini? Necessitaris, neque gustaris, neque tetigeris? Quæ omnia sunt comparata ipso usu ad corruptionem, præscripta ex præceptis*

ptis & doctrinis hominum. Quæ rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario, (ἐν ἐθελοθρησκίᾳ) & submissione animi, & in eo, quòd corpori non parcant. non tamen ullius sunt pretii cùm ad ea spectent, quibus farcitur cavo. Tales sunt ritus à Pontificiis introducti in Baptismi & Sacramentorum administratione. Quinque item Sacramenta ab ipsis conficta: Tempus orationi & precibus definitum. Linguæ Latinæ & sphærularum in precibus usus: Jejunia in ciborum delectu potiùs, quàm abstinentia posita: in primis jejunium quadragesimale: Votum item paupertatis. obedientiæ monasticæ & continentiæ religiosæ. Paupertatis votum impium exsistit; quia cùm homo ex Dei mandato, in sudore vultûs sui victum sibi quærere debeat, ejusmodi voluntaria paupertas ordini ejus repugnat. Eadem ratio est voti obedientiæ; quia illo homo à Christo tam pretioso λύτρῳ redemtus, pecuniæ servituti subjicitur & à vocatione legitima abstrahitur. Temerarium vero est continentiæ votum, quia rarius vitæ donum est, & hoc voto quàm plurimi, sub prætextu castitatis, Satanæ laqueis implicantur.

Ritus cultûs religiosi Dei Verbo prohibitus est Idolatria & Sanctorum adoratio.

Idolatria, est quâ idolum fabricatur, retinetur, aut religiosè colitur.

Idololatriæ duo sunt genera. Prius est, cum pro Deo habetur & colitur, quod verus Deus non est; atque hæc primo præcepto repugnat. Posterius idololatriæ genus est, cum verus quidem Deus colitur, sed non in Idolis, aut in sanctis Angelis & demortuis.

Idolum est imago seu simulacrum cultûs religiosi causâ factum.

CANONES.

1. *Idolum ab imagine & simulacro ut species genere differt.*

Dupliciter igitur hoc in negotio errant Pontificii. Primò, idem volunt esse idolum & simulacrum; & hac ratione, quòd simulacra à simulando dicta

rum à ſimilando potiùs
a ſimili vox deducta ſit.
on igitur ſtatim omne ſi-
ulacrum eſt idolum; ſi-
nidem Tertullianus homi-
em quoque ſimulacrum
ei nominat. Fruſtra co-
ntûr aſſerere ubi in Scri-
turis eſt vox *ſimulacri* ibi
Græco eſſe εἰδωλον. Nam
iam in Latinis Bibliis te-
monia ſunt in contrari-
m. Exod. 34. 15. Levit.
6.30. Act. 17. 23. Secun-
dò ſtatuunt Imagines rerum
exiſtentium eſſe, Idola non
exiſtentium. At notum eſt,
etiam Gentiles idola habuiſ-
ſe non tantùm fictarum,
ſed & earum rerum, quæ
revera fuerunt. Nec obſtat
Pauli dictum, 1 Cor. 8. 4.
*Scimus idolum nihil eſt in
Mundo*: id enim non objecti reſpectu dicit quod idolo repræſentatum, ſed reſpectu virtutis, quæ in Idolis nulla eſt.

II. *Idololatriæ tres gradus ſunt, fabricatio, retentio, & cultus.*

III. *Fabricatio Idoli eſt, cùm imago ſeu ſimulacrum fit cultûs religioſi cauſâ.*

IV. *Non igitur omnis imaginis aut ſimulacri fabrica eſt idololatria, talia enim memoriæ, oblectationis, aut alterius politici uſûs cauſâ facere licet.*

V. *Cherubini, Serpens æneus, & ſimilia Dei juſſu facta ſunt, non cultûs religioſi cauſâ, ſed ut eſſent typi Chriſti.*

Ineptè igitur illorum
textu idola ſua defen-
re volunt Papiſtæ: Nam
Illa facere Deus juſſit:
ec verò prohibuit. II. Il-
s nullus cultus religioſus
hiberi debuit; unde ſerpens
æneus, ex quo adorari cœpit, confractus eſt: 2 Reg. 18 4 his verò cultus religioſus exhibetur. III Cùm typi omnes Chriſti adventu ſublati ſint nihil tale in Novo teſtamento locum habet.

VI. *Imagines Chriſti, Angelorum, Mariæ & Sanctorum à Papanis fabricatæ, reverâ ſunt Idola.*

Ratio; quia fabricantur
ltûs religioſi cauſâ. Pon-
icii Idola eſſe negant: I.
ia non ſunt ſimulacra re-
m non exiſtentium. II,
uia non agnoſcantur pro
s. III. Quia Angelis ſa-
cies humana tribuatur & alæ. IV. Quia Sancti reverâ humanam formam geſſerint. V. Quia libri ſint Laicorum R. in primo & ſecundo argumento. I. Nulla eſt conſequentia: utrinque falſa

ponitur

ponitur Idoli definitio: non enim tantùm illud idolum est, quod est rei non exsistentis aut quod pro Deo agnoscitur; nam & Gentiles idola habuerunt rerum, quæ revera fuerunt, & idola à rebus ipsis discreverunt. II. Utrinque falsum est Antecedens simpliciter intellectum. Certum enim est, Papistas etiam Imagines facere eorum, qui nunquam fuerunt, ut S. Georgii, Christophori, & similium. Certum quoque multos istiusmodi Idola pro diis agnoscere, siquidem & vi[illegible] divinam & honorem divi[illegible]num illis tribuunt. In terti[illegible] itidem nulla est consequentia à viiis Imaginibus quas Deus in visionibus exhibuit, ad Imagines mutæ. In quarto hoc solùm sequitur, Sanctorum Imagines fabricari posse, nempe non id fiat cultûs religiosi causâ. In quinto falsum est Anteceden.; quales enim libri sint patet ex Jer. 19. 14. 15. & Hab. 2. 18, 19. ubi idola mendacii & vanitatis Doctores appellantur.

VII. *SS. Trinitatis imaginem fabricare Idololatria est maximè horrenda.*

Rationes sunt, I. Quia Deus imagines tales fieri non vult. Deut 4. 15. &c. II. Quia SS. Trinitas effingi aut similitudine repræsentari non potest, ut expressè docetur, Jes. 40. 18. & 46. 3. III. Quia similitudine hominis, aut simulacro, ex ligno aut lapide facto, Deum velle effingere, Majestati divinæ summè contumeliosum est, ut docetur Esa. 40. 19, 20. & 46. 6. Rom. 1. 23. &c. Objiciunt, 1. Imagines quibus SS. Trinitas repræsentatur, non exprimere Dei essentiam, sed tantùm proprietates aut actiones. Ergò non esse Idola. 2. Imagines istas in visionibus oblatas esse: non [illegible]gitur esse Idola. R. In primo argumento Antecedens laborat falsâ separatione proprietatum Dei ab essentia, cum revera sint ipsa essentia; Consequentia vero falsa est; quia nec se, nec actiones aut apparitiones suas imagine vult exprimi. Deut. 4. 16. &c. In secundo falsum est Antecedens; non enim imagines manu factæ & mutæ, sed vivæ oblatæ sunt sanctis Dei viris, quas tamen nec pingi, nec fingi curârunt.

VIII. *Ut fabrica Idolorum, ità retentio quoque illorum in Scripturis damnatur.*

Deut. 7. 5. *Sic facitote eis, altaria eorum diruitote, & statu[illegible]*

tuas eorum frangitote, etiam lucos eorum succidite, & sculptilia eorum comburite igni. Esa 30. 22. *Polluetis lectorium sculptilium argenti tui, & amictum fusilis ex auro tuo separabis ea, ut laborantem ex mensibus; apage, dices eorum cuique* 2 Cor. 6. 16. *Quæ consensio templi Dei cum Idolis?* Huc faciunt exempla Josaphati, Ezechiæ Josiæ, &c. Adversarii è contrario sic argumentantur. Qui imagines in templis retinent, non cultûs sed ornatûs causâ, non sunt Idololatræ. Atqui nos &c. R. Falsa est Major. 1. Quia licèt imagines non colantur, cultûs tamen periculum subest. 2. Quia id ad ornatum Templi nihil facit, quod in Dei contumeliam facit: meretricius hic ornatus est, & pristinæ scortationis nota. Objiciunt quoq;, Serpentem æneum non priùs fuisse confractum, quàm coleretur. R. Imparem esse rationem serpentis ænei & idolorum; quia serpens æneus cultûs religiosi causâ non est erectus, sed ut Christi typus esset; tum verò demum in idolum conversus est, cùm religiosè coli cœpit. Quod si serpentis ænei retentio periculo non caruit, quantò minùs citra periculum retinentur, quæ reverâ idola sunt & fuerunt?

IX. *Cultus Idolorum in adoratione & servitute consistit. Adoratio fit capitis apertione, corporis incurvatione, genu flectione, osculatione, & similibus gestibus. Servitus verò religiosa idolis exhibetur, cùm ornantur auro, argento & gemmis, cùm incensa eis offeruntur, cùm loco eminentiore collocantur, cùm vota illis nuncupantur, cùm honorantur peregrinationibus, muneribus, cereis, lampadibus, altaribus, templis, festis & similibus cerimoniis religiosis.*

Cultus hic gravissimè prohibetur hoc secundo mandato. *Nè incurvato te illis neq; colito ea.* Item Deut. 4. 15, 16, 17. Psal. 115. 2. &c. Habac. 2. 19. 1 Cor. 10. 14. 1 Joan. 5. v. ult. Excipiunt hic Pontificii, I. citatis locis de Idolis Gentilium agi. II, se non imaginem, sed Deum in imagine colere ut habent Versus;

Nam Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

Ad priorem exceptionem respondemus, 1, citatis locis

cis imprimis hoc mandato, & Deut. 4. omnes imaginés religionis causâ factas damnari. 2. Rationes propter quas Idola Gentilium abominanda sunt, in Imagines quoque in Papatu erectas competere; nam & illæ ex auro, argento, ære, ligno, & lapide sunt, & nec videre possunt, nec audire, nec ambulare, Apoc. 9. 20. Ad posteriorem exceptionem dicimus, 1. Revera Imagines in Papatu adorari, siquidem nulla pars est cultus religiosi, canone hoc IX descripti, quem imaginibus suis non exhibeant. 2. Non excusari eos, qui, se Deum in imagine colere pretendunt: quia istiusmodi cultum prohibuit, & non adorari vult nisi in Spiritu, Joan. 4. 23. Alioquin hac ratione Israelitæ quoque se excusare potuissent: non enim tam amentes erant, ut vitulum aureum, esse Deum crederent; sed Deum in vitulo, tanquam symbolo colere volebant.

X. *Idolorum cultui affinis est Adoratio hostiæ consecratæ.*

Æquè idololatricum est fundamentum, quod huic cultui substernunt, præsentia nimirum Christi in pane Eucharistiæ seu externis ejus accidentibus, ob quam panem deificatum seu Deum appellant non dubitant, juxta hymnum, *Non es panis, sed tu Deus-homo liberator meus.*

XI. *Eodem pertinet Imagines crucis adoratio.*

Sic enim eam alloquuntur in Antiphona, *O crux, ave spes unica auge pis justitiam, reisque dona veniam.*

XII. *Non minùs horrenda est idolatria, quâ Imunculæ, quas Agnos Dei vocant, in Papatu fabricantur & consecrantur, quibus eadem virtus tribuitur, quæ Dei Filio, in peccatis purgandis, fulgoribus depellendis, &c.*

XIII. *Reliquiæ Sanctorum non solùm magnum idololatria, sed & summa cum impostura in Papatu honorantur; suppositias enim illas esse, vel inde manifestum est, quia nullus Sanctorum est, cujus non monstrentur apud Papistas diversis in locis duo aut tria corpora.*

Videant

Videatur Calvini admonitio de Reliquiis.

Hæc hactenus de Idololatria. Adoratio Sanctorum eſt cultus religioſus ſeu precatio ad Sanctos, Angelos, & defunctos directa.

CANONES.

I. *Duplex eſt adoratio, civilis ſeu ſocialis, & religioſa: illa in externo & civili honore, hæc in religioſa invocatione conſiſtit.*

II. *Sanctis præſentibus adorationem ſeu honorem civilem exhibere licet.*

Exempla, Geneſ. 10. & 19. 1 Reg. 18. 7. 2. Reg. 2. 15.

III. *Imò defuncti quoque & ex noſtro conſpectu in cœlum ſubducti, honorandi ſunt: 1. Honorificè de illis ſentiendo. 2. virtutes illorum, tanquam Dei imma, prædicando. 3. Eaſdem imitando.*

Matth. 26. 13. *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto Mundo, etiam quod hæc fecit, dicitur ad memoriam ipſius.*

IV. *Religioſè verò nemo Angelorum aut Sanctorum defunctorum adorari ſeu invocari debet.*

Rationes ſunt. I. Quia ius rei nec præceptum, nec exemplum, nec promiſſio in Scripturis reperitur. II Quia invocatione Sanctis nniſcientia, omnipoten, & ſimilia tribuuntur, æ ſolius Dei ſunt. III. Quia in Sanctos non eſt ndendum. Jam verò *Quomodo invocabunt eum, in quem non crediderint?* Roan. 10. 14. IV. Quia reiosè adorari noluerunt. xemplo Petri, Act. 10. 26. & Angeli, Apoc. 19. 10. & 22. 8. Objectiones Pontificiorum frivolæ ſunt. Dictum Geneſ. 48. 16. non de creato, ſed increato Angelo ſeu de Filio Dei intelligendum eſt. Geneſ. 48. 16. *Vocari nomen Jacobi ſuper filios*, eſt, à Jacobo denominari & in numerum poſterorum ejus recipi. Sicut Eſaiæ 4. 1. Locus Jobi 5. 1. in Verſione vulgata corruptè legitur. Nec ibi Eliphas Jobum hortatur, ut Sanctos demortuos invocet, ſed ad San-

Sanctorum viventium testimonium provocat. Malè quinetiam concludunt, Sanctos demortuos invocandos esse, quòd ipsorum preces, dum in hac vita sunt, expetere jubeamur, Jac. 5. 14. Alia enim est Sanctorum in hac vita conditio, alia in futura: in hac nôrunt afflictiones nostras, in altera non item, Esa. 63. 16. In hac vita non invocantur sed ad preces pro nobis fundendas invitantur. At à Pontificiis Sancti demortui religiosè invocantur & in auxilium vocantur. Fundamentum sententiæ Pontificiorum est quòd Sancti mediatores sint; minimùm interceditnis. Sed quàm falsum hoc sit, superioris libri cap. 18 ostensum est.

Sic quoque de ritu cultûs religiosi à Deo prohibito actum est. Ritus à Deo quidem præceptus, sed in alienum finem directus est cultus superstitiosus & hypocriticus.

Cultus Dei superstitiosus est, cum ritibus externis à Deo præceptis singularis quædam vis & efficacia, velut ex opere aperato afficitur.

Ut cùm certis verbis, vocibus aut scriptis, vis abigendi Satanam, sanandi morbos, &c. tribuitur: cùm Sacramentis per se vis servandi & à peccatis liberandi inesse fingitur: cùm βαττολογία seu pluralitas verborum & similia precibus pondus addere statuntur cùm cibus alius & dies alius alio sanctior judicatur, cùm Votis & rúmque persolutioni ratione bene de Deo merendi assibitur.

Cultus hypocriticus est, cùm externi quidem ritus à Deo præscripti observantur, sed sine interno cultu animíque devotione.

Vehementer Deo displicet, Psalm. 50. 8. &c. Esaiæ 1. 10. &c. 29. 13 &c. & 66. 3. &c. Jer. 4. 5. &c. Matth. 15. &c.

CAPUT VI. In quo

De Virtutibus & Operibus ad tertium Præceptum ſpectantibus.

TAntum de ritu Deum colendi. Sanctificatio Nominis ejus in reliqua tota vita tertio præcipitur mandato.

Summa ejus eſt, Etiam extra Dei ordinarium cultum ſanctificationi Nominis divini in omnibus ſtudendum eſſe.

Mandati duo ſunt membra, interdictum & confirmatio ejus. Interdictum eſt, *Ne aſſumito vomen Dei tui in vanum.* Nomen Dei non tantùm titulos ſignifi-at, qui Deo tribuuntur, d proprietates, verbum, pera & quæcunque ad Nominis divini glorificationem pertinent. Ex hoc itaq; interdicto colligitur præceptum, *Nomen Dei tui ſanctificato.* Confirmatio graviſſimâ comminatione conſtat, *Nam non relinquet impunem Jehova eum qui Nomen ejus aſſumſerit in vanũ*

Sanctificatio divini nominis in affectu conſideratur, aut in effectu.

In affectu, eſt zelus pro Dei gloria, vehemens nimirum animi ſtudium tuendi & propagandi Nominis Dei glorificationem cum juſto dolore & indignatione adverſus ea, quæ contra Dei gloriam fiunt.

Exempla ejus ſunt in Lo-, 2 Pet. 2. 8. in Moſe, od. 32. 19. in Pinehaſo, mb. 25. 8. in Davide, l. 69, & 119. 53. in Elia, 1 Reg. 19. 10. in Jeremia, Jer. 33. 9, 10, 11. in Joanne Baptiſta; Matth. 14. 14. in Chriſto, Joan. 2. 14. &c. in Paul. Act. 14. 14. & 17. 16, 17

Huic opponitur Stupor Dei gloriam non cuns, (*a*) zelus errans ſeu ſine ſcientia, (*b*) zelus conſideratus, (*c*) & zelus ſimulatus. (*d*)

(a) 1. Samuel. 2, 19. *Honorâsti filios tuos supra me* & cap. 3. 13. *Quia maledictionem inferentibus sibi filiis suis, non tamen repressit eos.* (b) Rom. 10. 2. *Testor enim de ipsis, eos Zelum Dei habere, sed non ex notitia.* (c) Jonæ 4. 1. *Quod cùm malè haberet Jonam, pessimè; & accensa esset ira ejus, oravit Jehovam dicens, quaso Jehova, an non erat hoc verbum meum: &c.* Luc. 9. 54. *Cum autem hoc vidissent discipuli ejus, Jacobus & Joannes dixerunt Domine, vis dicamus ut ignis descendat à cœlo & consumat eos, ut etiam Elias fecit?* (d) Isa. 7. 12. *Dixit Ahas, non petam signum, neq; tentabo Jehovam.*

Sanctificatio nominis divini effectu seu actu ipso fit verbis & factis.

Sanctificatio verbis præstanda, est sancta Nominis divini usurpatio: & constans ejus confessio.

Sancta Nominis Dei usurpatio est, quâ non nisi necessariis de causis, & summa cum reverentia, ac gloriæ in eo relucentis admiratione & celebratione usurpatur.

Dan. 28. 58. *Timendo Nomen gloriosissimum & summa reverendum istud, nempe Jehovam Deum tuum.*

Opponitur ei superstitiosa Nominis divini Reticentia, levis ejus Assumtio, Facetiæ & Sales è Scripturis. & Blasphemia seu Probrum Deum immediatè conjectum.

Exemplum horrendæ blasphemiæ est in Assyrio, Esa. & duce ejus Rabsace, Esa. 37.

Sanctæ nominis Dei usurpationis species cernuntur in consecrando, jurando & sortiendo.

Consecratio est, quâ res usibus nostris inservientes Verbo Dei ac precibus sanctificantur.

Sanctificare hoc loco est, ad bonum & licitum usum segregare. Quâ ratione consecrantur Templa, Ministri, Opera Vocationis, Cibus & Potus. 1. Tim. 4. 5. *Nam quicquid creavit Deus bonum est: nec quicquam rejiciendum*

rejiciendum est, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per verbum Dei & preces.

Opponitur Consecrationi huic, præter ejus intermissionem, Consecratio superstitiosa, quâ certis formulis verborum, singularis vis & efficacia ineſſe creditur : & magicæ Consecrationes ac incantationes.

Intermittunt hanc consecrationem, qui cibo, potu &c. citra preces & gratiarum actionem utuntur. Superstitiosæ consecrationis exempla quàm plurima sunt apud Pontificios, consecratione aquæ, salis, ceræ &c. Magicæ consecrationes & incantationes non excusantur verborum bonitate; nisi enim bonis bene utamur, abominandus est Verbi Dei abusus.

Jurando Sanctificatur nomen Dei, tum jurejurando, tum adjuratione.

Juramentum est contestatio Dei, in re gravi, tanquam veritatis testis & mendacii vindicis.

CANONES.

Jusjurandum res es est per se bona & sancta.

Ratio. I. Quia à Deo præceptum, Deuter. 6. 13. & 10. 20. Isa. 65. 16. Jer. 12. 16. II. Quia Deus quoque & Angeli jurant, Genes. 22. Psalm. 95. Hebr. 3. & 6. Apoc. 10. &c. Huc facit illud Tertulliani, *O beatos quorum causâ jurat Deus! O miserrimos,, si nil quidam Deo juranti credimus!*

II. *Persona juramentum Præstans, talis esset debet, quem juri jurandi reverentia non excludat. Non admittendi igitur, 1. Qui rationis usum nondum sunt assequuti. 2. Furiosi. 3. Perjurii convicti.*

III. *Materia juramenti esse debet res gravis, magni momenti, & licita.*

IV. *Forma ejus vel explicata est contestatione & imprecatione, vel contracta, & alterutrâ parte constans.*

v. *Finis juramenti est confirmatio veritatis, decisio litium, & gloriæ Dei illustratio ac hominum salus.*

Heb. 9. 16.

vi. *Objectum juramenti, per quod jurandum solus Deus est.*

Ità præcipitur Deut. 6. 13. *Jehovam Deum tuum timebo, & illum colam, & per nomen ejus jurabo.* Rationes quoq; sunt, I. Quia solus Deus καρδιογνώστης est qui omnia videat, solus omnipotens qui perjurium ulciscatur. II. Quia juramentum cum invocatione conjunctum est, quæ soli Deo debetur, ut suprà ostensum.

vii. *Cum creaturarum in juramento à Sanctis fit mentio, per metonymiam, aut Deus ipse, aut ejus vindicta intelligitur, quam sibi homo imprecatur.*

Sic Gen. 31. 53. *Jacob juravit per pavorem Patris sui*, h. e. per Deum, quem pavebat Isaacus. Sic Apostolus, 2 Cor. 1. 23. *Ego verò testem Deum invoco in animam meam.* h. e. ut puniat me, si scienter fallam.

viii. *Adjunctorum ratione juramentum in publicum seu solenne & à Magistratu requisitum, & privatum seu sponte, non temere tamen, oblatum; in assertorium item & promissorium distinguitur.*

ix. *Servanda sunt juramenta etiam vi extorta, & nobis damnosa.*

Psalm. 15. 4. *Juratus in damnum suum, non tamen mutat.* Quæritur autem hîc, An juramentum latroni factum, quo quis se redemturum pacisci tur, sit servandum? Resp. Promissio illa aut de λύτρῳ tantùm est, aut de re tota silentio tegenda; prius promissionis genus hominem obligat: posterius non item, cum priùs & arctiùs obstrictus sit Magistratui, cujus prædones arcere interest. Proinde qui exitii metu adactus, prædoni se hac ratione obstrinxit, re ad Magistratum delatâ, fidei illius nexu, autoritate publicâ exsolvi poterit.

x. *Juramento affinis est gravis asseveratio.*

Tales asseverationes sunt, Gen. 41. 15. *Ità vivat Pharao*, hoc est, quàm verè vivit Pharao, eúmque vivere cupio:

pio: & 1 Sam. 1. 26. *Vivit anima tua, Domine mi, sum mulier illa.* Huc pertinet asseveratio à Christo usurpata, *Amen, amen.*

Juramento opponitur in defectu ejus improbatio; aut legitimè delati detrectatio.

Priore modo peccant Anabaptistæ, prætendentes Christi dictum, Mat. 5. 34. *Nè juratis omnino*, & illud Jacobi parallelum, Jac. 4. 12. Sed non animadvertunt, ubique non juramentum legitimum, sed temeraria tantùm & *idololatrica* juramenta prohiberi. Posteriore modo peccant, qui cum juramento Dei gloriam aut proximi salutem promovere possent, id tamen facere non sustinent.

In excessu opponitur juramento, 1, Perjurium. 2, Juramentum temerarium. 3, Injustum. 4, Idololatricum.

Perjurium est, cùm aut scienter falsum asseritur, aut promissio fit absque servandi proposito, aut cum proposito servandi facta non impletur.

Fugiendum est, 1, Propter gravitatem peccati. Peccat enim perjurius in Deum, quem rei falsæ testem advocat, cujus sanctissimum Nomen profanat: peccat in proximum, quem perjurio circumvenit, & gravissimè scandalizat: peccat in seipsum, dira quæque sibi imprecatus. II. propter gravitatem pœnæ; perjuria enim non inulta manent. Exempla sunt in Regibus Sodom, &c. Gen. 14. 4. in Oseæ Rege Israelis, 2 Reg. 17. 4. in Zedekia, 2 Reg. 25. 3. &c. in Rudolpho Bavariæ Duce, in Ladislao Ungariæ Rege, & aliis quamplurimis. Detestabile quoq; fuit apud Ethnicos. Unde Tibullus,

Ah miser, etsi quis primo te jura celat!
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Perjuriis autem æquivalent Sophisticæ & Jesuiticæ illorum interpretationes, quibus tamen à perjurii labe & pœna se non vindicabunt.

Juramentum temerarium est, quod citra necessitatem usurpatur.

Exemplum ejusmodi temerarii & assidui juratoris est Saul, 1 Sam. 14. vers. 40, & 45.

Juramentum injustum est, quod sit de re illicita aut inhonesta.

Tale fuit juramentum Davidis, quo minatus est domui Nabalis exitium, cujus revocatione docuit, juramenta illegitima potius rescindenda quàm servanda esse, 1 Sam. 25. Talia quoq; sunt juramenta Monachorum, fidelitatis, obedientiæ, &c. in Papatu.

Juramentum idololatricum est, cum per falsos deos, aut per creaturas juratur.

Huc non solùm pertinent juramenta facta per cœlum, terram, &c. quæ prohibentur, Matth. 5. 34. sed & juramenta facta per Sanctos; ut enim illis invocationis honor sine idololatria deferri nequit, ità neq; honor juramenti. Nec enim Papani metonymicè per Sanctos Deum intelligunt, sed per ipsos Sanctos jurant.

Tantum de jurejurando. Adjuratio est obtestatio sub Dei nomine, imperio aut precibus facta, ut secundùm conscientiam, aut quasi juramenti loco, veritas dicatur.

Exemplum, Jos. 7, 19. *Tum dixit Josua ad Achanem, Fili mi, nunc tribue gloriam Jehovæ Deo Israelis, & da ei confessionem.*

CANONES.

Adjurationi obtemperandum est in iis, quæ Dei gloriæ & proximi dilectioni non adversantur.

Exemplum in Christo, qui ad Pontificis, quantumvis impii, adjurationem, se Filium Dei professus est, Mat. 26. 24. Quod si igitur Tyrannus nos adjuraret, fratres nostros, aut ipsorum conventus proderemus, minimè id faciendum foret.

Opponitur ei Adjuratio temeraria, Adjuratio Diabolorum magica & Impreçatio impi-

quâ Deus aut ejus creaturæ in hominis exitium adjurantur.

Adjuratio Diabolorum (quam *exorcismum* nominant) magica est, minimè que respondet factis Apostolorum, qui non adjurando, sed in nomine Christi imperando, dæmonia ejecerunt.

Sors seu sortilegium est exploratio ejus, quod cuique à Deo destinatum in divisionibus, ob componendas lites, externis signis facta.

Sortes divinæ sunt, aut humanæ. Illarum exempla sunt, Levit. 16. Jos. 7. 1 Sam. 10. Nehem. 10. Joan. 1. Act. 1. Atque hæ non imitandæ sunt, quòd mandato destituamur. Hæ verò (diversoriæ dictæ) usurpari possunt, sic tamen, ut persuasum habeamus, eas divinitus regi, Prov. 16. 2.

Huic opponuntur superstitiosæ electiones ac consultationes & sortitio fraudulenta.

Hactenus de nominis Dei usurpatione: Professio ejus est, cùm veritatem ex Dei verbo agnitam, quoties opus est, ad ejus gloriam, libere & apertè coram hominibus confitemur.

Matth. 10. 32. *Quisquis confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis.* Rom. 10. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* 1 Pet. 3. 15. *Estote semper parati ad rependendum cuilibet, petenti rationem ejus spei, quæ in vobis est.*

Opponitur ei, 1. Veritatis dissimulatio. 2. Aperta ejus abnegatio. 3. Intempestiva ejusdem confessio.

Dissimulationis exemplum est in Judæis, Christum propter excommunicationis metum non profitentibus, Joan. 12. 34. Abnegationis ex infirmitate tamen factæ, deóque non plenariæ, exemplum Petrus est, Mat. 26. 69. &c. De intempestiva confessione Christus monet, Mat. 7. 6. *Nè date, inquit sanctum canibus; nec projiciatis margaritas vestras coram porcis, nè quando conculcent*

eulcent eas pedibus & conversi in vos lacerent vos.

Sic ostensum quomodo Nomen Dei sanctificetur verbis. Facto ipso sanctificatur, cùm vita & actiones sanctæ nostræ professioni respondent.

Matth. 5. 16, *Ità splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cœlis.*

Opponuntur ei actionis congruentis professioni nostræ Intermissio & impietas.

Prioris exemplum est in Mose & Aarone, qui Deum, cùm aquas contentionis ex petra daret, coram oculis filiorum Israelis, non sanctificâsse dicuntur Numer. 20. 12. Posterioris exemplum est in Judæis, de quibus Paulus ait, Rom. 2. 24. *Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes.*

Caput VII. In quo

De operibus ad quartum Præceptum pertinentibus.

Hucusque de partibus cultûs Dei actum est, sequitur nunc tempus peculiariter cultui divino destinatum.

De hoc agitur Præcepto quarto, cujus summa est, ut Sabbati diem sanctificemus.

Mandati duo sunt membra, præceptum, ejúsque confirmatio. Præceptum est, Ut Sabbatum sanctificemus. Quod illustratur, I. Particulâ hortatoriâ, *Recordare diei Sabbati*, quæ argumento est, priùs quoque Israelitas de ejus sanctificatione monitos fuisse, ejus verò contemptum ac neglectum, Israelitis sub Pharaone prefis, invaluisse. II. Dec ratione præcepti, quæ ἀντιθέσει operum sex di bus faciendorum, & die ptimo omittendorum, II Subjectorum distributio sunt enim vel homines, jumenta. Homines aut d mestici sunt aut peregri utrique superiores, aut in rior

riores. *Sex* (inquit) *diebus operaberis & facies omne opus tuum. Die verò septimo Sabbatum est Jehova Deo tuo, nè facito ullum opus, tu aut filius tuus, servus tuus aut ancilla tua, aut jumentum tuum, aut peregrinus tuus, qui est intra portas tuas.*

Confirmatio nititur exemplo Dei. *Nam sex diebus perfecit Jehova cœlum ipsum & terram, & mare, & omnia quæ in eis; quievit verò die illo septimo: idcirco benedixit Jehova diei Sabbati, & sanctificavit illum.*

Sanctificatio Sabbati est, quâ à laboribus & operibus externis cessatur ut homo unà cum familia & jumento suo reficiatur, diésque ille cultui divino impendatur.

CANONES.

I. *Præceptum de Sabbati sanctificatione non primùm in monte Sinai, sed jam in creationis primordio sancitum, docet, primo homini, quantum ès integro, cultûs divini rationem præscriptam fuisse.*

II. Sanctificare Sabbatum, *non est diem illum sanctum facere, sed à profano usu segregare, & cultui divino destinare.*

III. *Causæ ad sanctificationem hanc impellentes sunt,* 1. *Præceptum Dei.* 2. *Æquitas præcepti.* 3. *Promissiones obedientibus factæ.*

Præceptum, præter quartum hoc mandatum exstat, Lev. 19. 3. & 23. 1. Jer. 17. 22. & aliis locis. Æquitas ex duobus patet: I. Quia Deus ex septem diebus unum tantùm cultui solenni destinat. II. Quia suopte prælucet exemplo. Promissiones sunt Isa. 56. 2. &c. & 58. 13.

IV. *Materia seu objectum hujus sanctificationis dies Sabbati seu septimus, in Ecclesia Judaica: ei successit dies primus, à Resurrectione Christi, dies Dominicus, à S. Eucharistiæ usu, Dies Panis, & à Baptismi administratione olim Dies Lucis dictus.*

v. *In præcepto de Sabbati sanctificatione discernendum est inter τὸ μόνιμον & τὸ τυπικὸν seu inter id quod morale aut cerimoniale est.*

Cerimoniale fuit : I. quòd dies septimus præcisè sanctificandus erat. II. quòd hac ratione Judæi à Gentibus discerni debebant. Morale verò est quod aliquis ex septem diebus Dei cultui sit destinandus. Diem autem primum sanctificat Ecclesia, exemplo Christi, qui eum sanctificavit resurrectione suâ & apparitione, Joan. 20. 19. & 26 Exemplo item Ecclesiæ Apostolicæ, Act. 20. 7. 1 Cor. 16. 2. Apoc. 1. 10.

vi. *Forma sanctificationis hujus diei in omissione & actione consistit.*

vii. *Omittenda sunt opera externæ ac temporalis vocationis.*

Hæc operibus cultûs divini opponuntur, dum inquit *Sex diebus facies omne opus tuum.*

viii. *Concessa tamen sunt, quæ citra ingens damnum in alium diem rejici nequeunt.*

Luc. 14. 5. *Quis vestrûm si ipsi asinus aut bos in puteum incidat, non statim extrahet eum die Sabbati?* Agnoverunt hoc olim Maccabæi, Maccab. 2. 41. Clade enim Sabbato acceptâ constituerunt se contra hostem defendere. In tali casu necessitatis valet Christi regula, *Sabbatum propter hominem factum esse, non hominem propter Sabbatum* Marci 2. 18.

ix. *Facienda sunt Sabbato opera, quibus dies ille destinatus est : quod genus sunt Sacros cœtus frequentare, Verbum Dei meditari, Sacramenta participare, mutuis hortationibus & exemplis sese invicem ad pietatem invitare, ægrotos invisere, egenos benefacere, &c.*

x. *Finis sanctificationis hujus, naturalis & spiritualis est.*

xi. *Naturalis est, ut homines & jumenta requie reficiantur.*

xii. *Spi-*

XII. *Spiritualis finis Judæis proprius erat, ut ipsis quies illa, post labores in Ægypto & molestias in deserto, in terra Canaan concessa, adumbraretur 2. ut hac pædagogiæ parte ad Christum spiritualis quietis à peccato & operibus carnis autorem, deducerentur.*

XIII. *Hodie verò finis ejus spiritualis est, 1. ut Ecclesiæ cœtus sit aspectabilis, & fideles sese ad eam, velut Noachi arcam, aggregent. 2. ut consideratione natalis hujus Mundi & Resurrectionis Christi, Deum Creatorem & Redemtorem nostrum celebremus. 3. ut quiete ab operibus, de quiete à peccatis nostris admoneamur. 4. ut ad perpetuam futuræ vitæ Sabbatismum magis magisque aspiremus & assurgamus.*

Triplex hinc Sabbatum statuitur: typicum & cerimoniale, adeóque temporarium tantúm: spirituale, sed tantùm inchoatum; cœleste & æternum.

XIV. *Sabbati sanctificatio cum omnibus, tum maximè Magistratibus & Pastoribus incumbit.*

Magistratûs est, exemplo Nehemiæ, cavere nè Sabbatum petulanter violetur, Neh. 13. 15. &c. Ejusdem est necessitate ità postulante strictam diei illius observationem ità moderari, ut charitatis quoque habeatur ratio. Exemplo Maccabæorum, Maccab. 2. 41. & constantini M. qui licubi summa postulavit necessitas etiam rustica opera indulsit.

XV. *Sabbato affinia sunt, Christianorum festa, non ad ἐθελοθρησκειαν, sed ad beneficiorum Christi commemorationem instituta: modo conscientiæ absolutæ necessitatis laqueus non injiciatur.*

Colos. 2. 16. *Nè quis igitur vos damnet, ob cibum vel potum aut respectu diei festi, aut novilunii, aut Sabbatorum.*

Sanctificationi Sabbati ejus tum neglectus, tum profanatio opponitur.

Negle-

Neglectus Sabbati aut simpliciter committitur, cùm nulla ejus habetur ratio: aut secundùm quid, cùm vel sola cessatione ab operibus nostris adeóque ignavo otio transmittitur, omissis iis operibus, quibus Sabbatum destinatum est, de quibus Can. 7. vel opera illa perfunctoriè tantùm & sine interna animi devotione peraguntur, quale Sabbatum meritò hypocriticum dicitur.

Vide Isa. 1. 13, 14.

Prophanatio Sabbati fit, 1. Operibus externæ vocationis citra necessitatem susceptis, vel Iti itineribus, debitorum exactionibus, &c. 2. Operibus carnalibus, cùm dies Sabbati fabulis, lusu, comœdiis, choreis, comessationibus, & id genus aliis peccatis transigitur. 3. Operibus idololatricis.

Istiusmodi profanatio gravissimum peccatum est. Exod. 31. 13, 14. Num. 15. 35. Nehem. 13. 16. Jerem. 17. 27.

Caput VIII. In quo

De Virtutibus ad Præcepta secundæ Tabulæ in genere pertinentibus.

Superioribus capitibus actum est de cultu Dei immediato: nunc mediatus sequitur, in virtutibus & operibus secundæ Tabulæ.

De hoc cultu agendum generatim & speciatim.

Generatim ad cultum Dei mediatum & secundam Tabulam pertinet Charitas & Justitia.

Charitas erga homines, est tum hominis erga

erga ſeipſum, tum ejuſdem erga proximum.

Charitas hominis erga ſeipſum eſt, quâ poſt Deum unuſquiſque fidelium ſeipſum diligit, ſuámque temporalem & æternam ſalutem quærit.

Matth. 7. 12. *Quæcunq; volueritis, ut faciant vobis homines, & vos facite.* Eph. 5. 29. *Nemo ſuam ipſius carnem unquam odio habuit, imò enutrit ac fovet eam.* Phil. 2. 12. *Cum timore ac tremore veſtram ipſorum ſalutem conficite.*

Opponitur ei tum odium ſui ipſius perverſum, tum φιλαυτία ſeu inordinatus amor ſui ipſius.

Odii perverſi exempla in illis videmus, qui obſtinatè Deo rebellant, & in exitiam ruunt. φιλαυτίας verò vitium in iis deprehenditur, qui nimio ſui amore inebriati, proximum non ſolùm juxta ſe contemnunt, ſed ſe quoque ſupra Deum amant. De his inquit Chriſtus. Joan. 12. 25. *Qui animam ſuam amat, perdet eam.* E contrario de piis Apocal. 12. 11. dicitur. *Non dilexerunt animam ſuam uſque ad mortem.*

Charitas erga proximum eſt, quâ proximum ut nos diligimus.

CANONES.

I. *Cauſa efficiens charitatis hujus eſt Deus Pater in Filio per Spiritum ſanctum.*

Gal. 5. 22. *Fructus autem Spiritûs eſt charitas.*

II. *Inſtrumentalis ejus cauſa, imò radix, eſt Fides per charitatem efficax.*

Gal. 5. 6.

III. *Materia ſeu objectum ejus, eſt proximus noſter, h. e. quilibet, cui vel officium, vel auxilium exhibere debemus.*

Luc. 10. 36, 37.

IV. *Maximè tamen exercenda eſt erga domeſticos fidei,* Gal. 6. 10.

His

His enim non tantùm communi & naturali charitatis vinculo, sed & spirituali devincti sumus, Ephes. 4. 1. 2.

v. *Neque hac in parte excludendi inimici.*

Hæc enim charitas cumprimis nobis commendatur, Exod. 22. 4. 5. *Si videris asinum aut bovem inimici tui errantem, &c.* Prov. 25. 22. *Si esuriat odor tuus, ciba eum pane, &c.* confer. Rom. 12. 4. 20. Matth. 5. 44. &c. ad eandem incitare nos debet exemplum Patris cœlestis benefacientis bonis & malis, Mat. 5. 48. tradentis Filium pro nobis inimicis, Rom. 5. 8.

VI. *Forma charitatis in proximum consistit in ejus analogia, cum charitate erga nos ipsos.*

Levit. 19. 18. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

VII. *Finis ejus, est testificatio nostræ erga Deum charitatis & certitudo regenerationis ac salutis nostræ.*

1 Joan. 4. 20. *Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. qui enim non diligit fratrem suum, quem vidit, Deum, quem non vidit, quomodo diligere?* 1 Joan 4. 7. *Quisquis diligit, ex Deo natus est,* & v. 12. *Si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat.*

Opponitur Charitati, 1. Charitatis defectus & neglectus. 2. Charitas hypocritica. 3. Odium proximi injustum. 4. Charitas inordinata, quâ homo plus diligitur quàm par est.

De primo vitio Paulus inquit, 1 Cor. 13. 1. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans aut cymbalum tinniens.* De secundo Jac. c. 2 15. 16. *Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem eis aliquis vestrûm, Abite cum pace & saturamini, non tamen dederitis eis quæ apta sunt corpori, quæ erit utilitas?* De tertio Joan. 1 Epist. c. 3. 15. *Quisquis odit fratrem suum, homicida est.* De quarto Deus ipse, 1 Sam. 2. 30. *Honorâsti filios tuos supra me.* Et Christus, Matth. 10. 37. *Qui amat patrem aut matrem supra me non est me dignus.* Sciendum autem hic, duplex odium ergà homines probari: prius est, cùm hostes Dei, quatenus tales sunt, odio habemus. Ps. 139. 21. *An non odio eos*

tuos

tuas Jehovah, odio habeo? Posterius est, cum odio prosequimur, quæ nos à Christo aut constanti ejus confessione abstrahunt, quatenus talia sunt. Luc. 14.16. *Si quis ad me venit, & non odit patrem, matrem, uxorem, &c.*

Charitas absolutè consideratur, aut reciprocé.

Absolutè consideratæ tres species sunt, Humanitas, Benevolentia, & misericordia.

Humanitas est, quâ ad dilectionem nostram quibusvis hortando, monendo, consolando, juvando, &c. testificandam propendemus.

Vocatur φιλοξενία εἰς ἀλλήλους, 2 Corinth. 8. 16 Appellatur quinetiam *officiositas*, & quatenus peregrinis aut advenis exhibetur, *hospitalitas*, quæ nobis commendatur Esaiæ 16.3,4. Roman. 16.2, 3. Tert. Epist. Joannis vers. 8. Heb. 13.2.

Opponitur ei tum inhumanitas, quâ aut humanitatis opera intermittuntur, aut crudelitas exercetur; tum intempestiva humanitas cùm humanitatis officia aut iis præstantur qui indigni sunt, aut non eo modo, quo præstari debebant

Inhumanitatis foret, si quis cœco offendiculum poneret, aut surdo malediceret. Inhumanitatis exempla sunt in Edomitis & similibus Gentibus Judæis afflictis afflictionem adjicientibus, Amosi 1, & 2. In Levita quinetiam & Sacerdote, semimortuum deserentibus. Intempestivæ humanitatis est pro quovis temere spondere. Prov. 6.1. & 11. 15. aut quibusvis eleemosynam erogare non habitâ ratione dignitatis, 2 Thes. 3.10.

Benevolentia seu favor est, quo in proximi bonum & commodum sic inclinamus, ut prospetitatem ei ex animo precemur & gratulemur.

Esa. 66.10. *Lætamini cum eo vobis Hierosolyma, &c.* Rom. 12.15. *Gaudete cum gaudentibus.* Exempla in beatis Angelis, Luc 3.10. & 15,10. in Paulo, Rom. 1.8. & pluribus locis: in Joanne, 2 Joan. 4. & 3. Joan. 3. 4 5.

Opponitur ei Invidia, seu Ægritudo ob alterius bonum; Malevolentia item, quâ quis alterius

terius perniciem optat : & simulata Benevolentia.

Invidiæ quatuor gradus sunt. I. Cùm quis ferre nequit, ut alius eodem secum bono fruatur. Exempla in primis operariis, Matth. 20. 11. &c. & Act. 13. 4. 5. in Judæis Gentibus salutem invidentibus. II. Cùm quis alteri id invidet, quod ipse impetrare non potest. Exemplum in Satana, in Caino, Genes. 4. in Esavo, Gen. 27. in fratribus Josephi, Actor. 9. 7. in Maria sorore Mosis, Numb. 12. in Saule, 1 Sam. 18. 7, 8. in Procribus Regni Persarum, Dan. 6. in Pompeio & Cæsare, de quibus Lucanus,

---*Nec jam ferre potest*
Cæsar ve priorem,
Pompeiúsve parem---

III. Cùm quis molestè fert alium eo bono ornari, quo is, quem diligit Exemplum in Josua, invidente Eldad & Medad, quod æquè ac Moses propherarent Numb. 11. in discipulis Joannis, Joan. 3. 26. & Christi, Marci 9, 38. IV. Cùm quis alteri invidet aut ejus odio destruit id quod ipse frui non cupit. Exemplum in Philistæis puteos, quos foderant servi Abrahami, occludentibus. Genes. 26. Simile, à cane, fœnum non comedente, animalia verò, quæ eo vescuntur, latratu suo arcente; & à Stellione, cutem, quam quotannis exuit, devorante, nè serviat homini comitiali morbo laboranti. Vitandum est invidiæ vitium : I. Quia graviter prohibetur. Psal. 37, 1. Prov. 3. 31. II. Quia conjuncta est cum fastidio bonitatis Dei, Matth. 20, 15. *An oculus tuus malus, quia ego bonus?* III. Quia impellit ad nefaria delicta. Homicidia Genes. 4, 2 Sam. 3, vers. 20. Seditiones. Numb. 12. Hæreses. Vitam quietam reddit inquietam Jac. 3. 16. Malevolentiæ, invidiæ & simulati favoris exemplum est in Pharisæis Christum invitantibus. Luc. 14. 1. &c.

Misericordia est, quâ nobis sic cordi ea aliorum miseria ut eam lenire aut tollere omnibus modis studeamus.

Matth. 5, 7. *Beati misericordes*, &c. Luc. 6. *Estote misericordes*, Rom. 12. 15. *Flete cum flentibus*. 1 Thes. 5. 14. *Sublevate infirmos*. Species ejus memorantur Matth. 25. 35. &c. Exempla in Jobo, Job. 30, 25.

in

in Davide, Pſal. 40. &c. in Jonathane, 1 Sam. 20. in Samaritano, Lucæ 10.

Opponitur ei Immiſericordia, quâ quis afflicti aut non miſeretur, aut afflictionem ei addit: Ἐπιχαιρεκακία, quâ quis alienis malis lætatur: Miſericordia item ſimulata & illicita.

Immiſericordia prohibetur, Prov. 3. 27, 28. Meretur damnationem abſq; miſericordia, Jac. 2. 13. Ἐπιχαιρεκακίας exempla ſunt in Doëgo, Pſal. 52. in Edomæis, Pſalm. 137. in hoſtibus Chriſti, Matth. 27. Graviſſimè prohibetur, Prov. 24. 17. Simulata miſericordia cernitur in hoſtibus Davidis, Pſal. 41. 7. Miſericordia Crocodili appellatur, qui devoraturus hominem lacrymas fundit. illicita miſericordia damnatur, Jer. 15. 16.

Charitatis abſolutè conſideratæ ſpecies fuerunt. Reciprocè conſideratæ ſpecies ſunt Charitas fraterna & Amicitia.

Charitas fraterna eſt, quæ ultrò citróque intercedit membris Chriſti, ſeu domeſticis fidei.

Hoc eò ſe extendit, ut pro fratribus animam ponere debeamus: 1 Joan. 3. 16. Exemplum in Jonathane, in Maccabæis, in Paulo, &c. Hæcque etiam erga mortuos exercenda eſt, luctu, ſepulturâ, &c.

Amicitia eſt charitas duobus pluribúsve intercedens, quâ mutuâ, verâ, & ſingulari benevolentiâ ſe complectuntur ad præſtanda officia honeſta & poſſibilia.

CANONES.

1. *Omnibus nos humanos, benevolos & miſericordes, ſed non omnibus nos amicos præbere tenemur.*

Ratio eſt, quia amicitia in reciproca & mutua benevolentia conſiſtit, ſingulari vinculo nitens, quod adeò arctum eſt, ut ſecretiſſima quæque in amici ſinum effundere liceat: jam verò non omnibus tutò confiditur

tur, unde & sapienter ambulare jubemur, Zachar. 7. 5. *Nemo fidat proximo suo.* Ephes. 5. 15. *Videte igitur, quomodo accuratè incedatis, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes occasionem, quoniam dies mali sunt.*

11. *Amicitia vera ex fine judicatur; nempe si pietatis & honestatis causâ colatur.*

Aristot. docet 8. Ethic. Amicitiam jucunditatis, utilitatis, & virtutis seu honestatis causâ coli, atque ex tribus his finibus postremum probat. *Vulgus amicitias utilitate probat,* inquit Poeta. Verùm piis potissimùm honestatis habenda est ratio.

Amicitiæ opponitur Amicitia simulata: item Amicitia, Fœdera, ac nimia conversatio cum improbis seu infidelibus.

Amicitiæ simulatæ ac falsæ exemplum est in hostibus Davidis, Psalm. 41. 7. & 55. 13, 14. & in Juda proditore. De fœderibus cum impiis sciendum, Illa pacis esse, aut belli. Fœdus pacis est, quod initur tranquillitatis publicæ ultro citróque servandæ causâ. Quale fuit fœdus Abrahami cum Hamer & Escol. Genes. 14. 13. & cum Abimeleco, Genes. 21, 27. Isaici cum eodem, Genes. 26. 20. Solomonis cum Hiramo, 1 Reg. 5. 2. Fœdera belli sunt, quæ defensionis aut offensionis causâ panguntur. Hæcque aut cum fidelibus, aut cum infidelibus feriuntur. Illa concessa sunt, sic tamen, ut iis non nitamur, sed utamur: hæc verò gravissimè à Deo prohibentur: Exod. 34. 12. *Cave tibi, nè pangas fœdus cum habitatore terræ illius.* 2 Cor. 6. 14. *Nè copulemini impari jugo cum impiis.* Infelix tantum fœderum eventus cernitur in Josaphato, 2. Chron. 19. 20. in Asa, 1 Reg. 15. & 2 Chron. 16. in Ahaso, Esa. 7. 8, & 9. in populo Judaico Ezech. 16. 27. 28. Conversatio cum infidelibus & impiis licita est, si conjuncta sit cum spe emendationis ipsorum & cum prudentia, nè ipsorum familiaritate corrumpantur.

Hæc de Charitate. Justitia est virtus, quâ cuique suum tribuimus.

Justitiæ nomen ambiguum est; quandoque enim totius Legis observationem denotat: quandoque ad secundam tabulam refertur, quatenus ea exercetur erga proximum.

Est-

Estque distributiva, aut commutativa.

Distributiva est, quæ versatur in distributione bonorum, præmiorum, pœnarum, & similium, observatâ proportione Geometricâ, pro personarum conditione, meritis, aut dignitate.

Commutativa est, qua cuique suum proportione Arithmetica, pro rerum æqualitate aut inæqualitate, tribuitur.

Justitiæ opponitur injustitia tam privativè, quàm adversativé.

Vitanda autem est, quia excludit hominem è regno cœlorum 1. Corinth. 6. 9.

CAPUT IX. In quo

De Virtutibus & Operibus ad quintum Præceptum pertinentibus.

CUltûs Dei mediati, de quo hactenus generatim actum, tum partes tum gradus specialiter debent.

Partes ejus duæ sunt: prior de officio superiorum erga inferiores & contrà; posterior de officio quorumlibet erga quoslibet.

Officium inferiorum erga superiores & contra, quinto præcipitur mandato, cujus summa est, Ut superioribus & inferioribus ordo Deo placens intercedat.

Mandatum hoc præcepto & promissione constat. Præceptum est, *Honora patrem tuum & matrem tuam.* In quo *parentum* nomine, synecdochicè omnes superiores intelliguntur; sicut & *honorũ* vocabulum, quæ honori affinia sunt complectitur. Promissio est, *Ut dies vivas in terra, quam tibi Dominus Deus daturus est.* In hac autem promissione voluntatis divinæ & salutis nostræ con-

conditio subintellidenda est; sæpe enim Deus piis hujus vitæ brevitatem alterius felicitate compensat.

Personæ, in hoc præcepto considerandæ, sunt in Statu Politico, Magistratus & Subditi; in Statu Ecclesiastico Pastores & Auditores; in Statu Oeconomico, Parentes & Liberi, Maritus & Uxor, Heri & Servi. Quibus ἀναλόγως accensentur Præceptores & Discipuli, Tutores & Pupilli, senectute aliisque donis præstantiores & inferiores.

Virtutes inferiorum erga superiores sunt, Reverentia, Obedientia & Gratitudo.

Reverentia est, quâ superiores debito honore prosequimur, de illis honestè sentiendo, reverenter eos alloquendo, infirmitates eorum tolerando & sermonis, sedis, actionúmq; primatum eis tribuendo.

Exhibenda est hæc reverentia Magistratui, Rom 13 7. *Cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Ministris, Matth. 10.40. *Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum, qui misit me.* Parentibus, Levit. 19.3. *quisque patrem suum & matrem suam timete.* Vide Prov. 23.22. Eph. 6.1. Marito, Eph. 5.33. *Uxor videat, ut revereatur virum.* Heris, 1 Tim. 6.1. *Quicunq; sub jugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducant.* Senioribus, Levit. 19.32. *Coram canitie assurgito, & honorem habeto faciei senis &c.* Eadem est eorum ratio qui insignioribus donis a Deo ornati sunt, qui ethicè Seniores dicuntur, non tam annorum, quàm donorum respectu.

Reverentiæ opponitur Irreverentia & despectus Superiorum.

Exempla Irreverentiæ: In Subditis, 1 Sam. 10. 27. *Homines nequam dicebant,* (de Saule) *quid servavit nos iste contemnentes eum.* In Auditoribus. Jer. 43.2. *Falsum loqueris,* (dicebant Judæi) *non misit te Jehova Deus unus.* In Liberis, Gen. 9.22. *Respiciens, verò Cham pater Canaanis, nuditatem patris sui, indicavit duobus fratribus suis foris.* In Uxore, Jobi 2. 9. *Tum dicebat ei Uxor ejus, adhuc tu retines integritatem tuam, benedi-*

cendi

do Deo ac moriendo? In Servis, Genes. 16. 4. *Cùm vidiſſet Hagar ſe concepiſſe, levis habita eſt hera in oculis ejus.*

Obedientia ſeu ſubjectio eſt, quâ ſuperioribus rebus honeſtis & licitis obedimus, tanquam omino: & admonitiones, caſtigationes ac cortiones illorum patienter ferimus.

Obedientia præſtanda eſt | *parentibus veſtris in Domino.* Maritis, Eph. 5 22. *Uxores propriis Viris ſubjectæ eſtote, ut Domino.* Heris, Eph. 6. 5. *Dominis veſtris ſecundùm carnem, cum timore ac tremore cum ſimplicitate cordis veſtri, ut Chriſto.*

CANONES.

1. *Obedientia non tantùm piis Magiſtratibus ac minis, ſed Tyrannis quoque præſtanda eſt.*

Pet. 2, 13. *Subjecti eſtote omni humanæ ordinationi propter Dominum.* & 18. *Famuli ſubditi eſtote cum omni timore, Dominis, non ſolùm bonis & modeſtis, ſed etiam pravis. Hoc enim gratum eſt, ſi quis, propter conſcientiam Dei, ſuſtinet moleſtias, injuſtè afflictus.* Exempla ſunt in *Iſraelitis obedientibus Pharaoni*, Exod. 3. &c. In *Daniele* item *obediente Nebuchadnezari*, Dan. 2.

2. *Minimè verò præſtanda eſt, ſi quid jubeatur Verbo & Conſcientiæ bonæ contrarium.*

Exemplum in obſtetricibus Exod. 1. in ſervis Saulis, 1. Sam. 22. 17. in Daniele, cap. 6. in Apoſtolis; Act. 4. 19. dicentibus, *an apud Deum juſtum ſit vobis potiùs quàm Deo auſcultare judicate.*

Obedientiæ repugnat Inobedientia, Rebellio, Correctionis Impatientia, & Obedientia rebus illicitis.

Inobe-

Inobedientiæ ac rebellionis exempla sunt Miriam & Aaron, Num. 12. Core, Dathan & Abiram, eorúmq; complices, Numer. 16. Israelitæ, Numer. 13. Absolon, 2 Sam. 15. Sheba, 2 Sam. 20. & similes. Populus Is Prophetas contemnens, Heli. 1 Sam. 2. Uxor thi, Gen. 19. Gehaz Reg. 5. Obedientiæ in il tis exemplum est Doeg Sam. 22.

Gratitudo est, quâ inferiores superiorum nevolentiam ac beneficia agnoscentes, grat animum voluntate & facto, quotiescunqu ubicunque possunt, testantur.

Præstanda est hæc quoq; Magistratui, *reddendo tributum, vectigal, &c.* Rom. 13. 7. *& pro eodem orando*; 1 Tim. 2. 1. *&c.* Ministris, 1 Thes. 5. 12. *Rogamus autem vos, fratres, ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos & præsunt vobis in Domino, & admonent vos, & quàm maximè charos habeatis propter opus ipsorum &c.* rentibus, Proverb. 23. *Lætetur pater tuus & tua, exsultet genetrix* Exemplum in Josepho, vide, &c. Atque hæc tudo in specie nomi εὐχαριστία.

Gratitudini opponitur ἀχαριστία, quâ Su rioribus nulla aut mala gratia refertur: cu exemplis Scriptura plena est.

Et hæc de inferiorum virtutibus. Superior virtutes sunt, Benevolentia, Justitia & Se litas.

Benevolentia Superiorum est, quâ prop erga inferiores sunt animo, eundémq; affect quoties possunt, facto ipso declarant.

Benevolentiæ hujus exemplum, Magistratibus proponitur in Mose, Exod. 32. Ministris in Paulo, Rom. 9. 1. Parentibus commendatur eadem Ephes. 6. 4. *Et vos patres, nec provocate liberos vestros ad iram, &c.* Atque hæc parentum benevolentia στοργὴ appellatur etiam à Gentilibus. Eandem i cat Paulus Maritis, Ep 12. *Viri, diligite uxore stras, sicut & Christus E siam, &c.* & Dominus ejus. cap. *Et vos Domi dem facite erga illos, r minis, scientes vestru iam ipsorum Dominu in cœlis(&c.*

Opponitur ei inferiorum contemtus, ἀτοργία, & similia.

De contemtu inferiorum quitur Deus, Deut. 17. 18. *e efferatur animus ejus pra atribus? De* ἀτοργία Christus ait, Matth. 7. 9. *Quis est ex vobis homo, qui si filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?*

Justitia Superiorum est, quâ hoc agunt, ut inferiorum cuique quod æquum est tribuatur.

Exercent hanc imprimis agistratus, utramque Leis tabulam custodiendo, rámque Religionem provendo & asserendo: ut dimus superiore libro in doctrina de Ecclesia. Exercent eandem, leges ferendo, transgressores puniendo, observatores præmiis afficiendo, & subditos adversùs vim injustam defendendo.

Opponitur huic Neglectus justitiæ & Tyrannis.

De justitiæ neglectu letur Esa. 1. 23. *Pupillo non cunt jus, & vidua causa n pervenit ad eos.* De ustitia & tyrannide ibim, *Principes tui contumaci, socii furum.* Eandem gravissimè reprehendit Deus, Ezech. 34. in Pastoribus populi Israelitici, Parentes similiter aut nimiâ indulgentiâ peccant, ut Eli. 1 Samuel. 2. aut nimio rigore, ut Saul 1 Sam. 14.

Sedulitas, quæ & Diligentia, Fidelitas, Vigilantia dicitur, est virtus, quâ quisque superiorum labores officii sui libenter exsequitur, oníque à Deo acceptis, Inferioribus prodesse agit.

De hac virtute inquit postolus, Rom. 12. 8. *Qui reit, cum diligentia* præ. Eandem inculcat Paulus inistris & Senioribus, Act. 28. *Attendite vos ipsos totum gregem, in quo vos Spiritus Sanctus constituit Episcopos, &c.* Parentes eandem probant, *filios in Dei timore educando*, Ephes. 6. 4. *& iisdem in temporalibus quoque prospiciendo*, 2 Cor. 12. 14.

Opponitur ei Ignavia & Πολυπραγμοσύνη.

De Ignavia clamat Deus, Jerem. 48. 10. *Maledictus opus Domini facit fraude.* De πολυπραγμοσύνη. Petrus

trus 1 Pet, 4. ver. 15. Nè quis vestrûm affligatur, ut homicida, aut fur aut malefi-

cus, aut alienarum rerum in spector, ὡς ἀλλοτριεπίσκοπος.

Caput X. In quo

De Virtutibus & Operibus ad sextum præceptum pertinentibus.

HActenus de virtutibus & officio Superiorum erga Inferiores, & contrá. Sequitur nunc officium cujusvis erga quosvis.

Versatur illud circa hominis bona interna aut externa.

Interna ejus bona sunt, Vita & Pudicitia.

De Vita agitur sexto præcepto, cujus summa est, Ut nostram proximíque vitam conservemus.

Præceptum negativum est, *Non occides.* Ex quo affirmativum colligitur, *Vitam tuam & proximi conservabis.*

Virtus igitur hîc præcepta, est studium conservandæ vitæ tum nostræ, tum alienæ quoque.

Nostræ vitæ conservatio consistit in legitimo usu legitimorum mediorum: quod genus sunt cibus & potus, recreatio, medicina, periculorum declinatio & injuriæ propulsatio.

CANONES.

Injuriæ propulsatio tum legitima est, cùm 1. *In continenti.* 2 *Necessitate sic efflagitante.* 3. *Non ulciscendi aut lædendi animo, sed ità, ut quis solùm sui conservandi & ab injuria tuendi voluntatem & intentionem habeat.*

Propriæ vitæ conservationi opponitur tum ejus Neglectus, tum Αὐτοχειρία, qua quis sibi ipsi mortem consciscit, & Conservatio vitæ illegitima.

Qui media vitæ negligunt, omittendo peccant: qui verò sibi ipsis mortem constiscunt, committendo delictum quod

quunt. Sunt autem Αὐτοχειρίας gradus; aut enim directè fit, seu gladio, seu laqueo, seu veneno, seu alio tali medio: vel indirectè qualiter se ipsos interimunt, qui temere ac petulanter se periculis exponunt, ut facere solent pugiles, funambulones, helluones, &c. Conservatio vitæ propriæ illegitima est, quæ fit veritatis abnegatione, aut simili medio.

Studium conservandi vitam proximi est, quo non solùm ab ejus læsione abstinemus, sed vitam ac incolumitatem ejus amamus, & eandem pro virili tuemur.

Huic non solùm ejus neglectus, sed & cædes injustæ, odium & maledictum seu exprobratio peccati admissi aut inhærentis defectus opponuntur.

Neglectûs exemplum in is est, qui eos, qui injustè occiduntur, cùm possent, non asserunt, Prov. 24. 11. *Eripe raptos ad mortem; tam à declinantibus ad necem an cohiberes te? Si dixeris, en ignorantes hoc, &c.* Cædes injusta non ex officio Magistratûs; aut sub culpatæ tutelæ moderamine, sed ex privato affectu patrata, quàm gravis sit, tàmque gravem mereatur pœnam, patet, ex 9. cap. Genes. v. 6. *Qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur; quia in imagine sua fecit Deus hominem.* De odio inquit Joan. 1. Epist. 3. 15. *Quisquis odit fratrem suum, homicida est.* De maledicto Christus Matth. 5. 22. ait, *Quisquis dixerit fratri suo, Raca, tenebitur consessu: quisquis verò dixerit, fatue, tenebitur gehennæ igni.*

Studio huic duo virtutem genera subordinantur: aliæ enim ad nos ipsos, aliæ ad alios quoq; tuendos, & ab homicidio abstrahendos sunt.

Prioris generis sunt, Innocentia, Mansuetudo, Clementia & Ἐπιείκεια.

Innocentia est, quâ quis omnibus modis à proximi læsione sibi cavet.

Opponitur ei Injuria verbo factóve illata, innocentia fucata.

Verbo quoq; injuriam inferri, eóq; vitam lædi, certum est; siquidem vita non judicatur, nisi quâ bene vivitur. Unde Christus quoque maledictum, ad homicidium refert, Matth. 5. Fucatæ innocentiæ exemplum est in Pilato, manus abluente, Matth. 27.

Mansuetudo virtus est, quâ ira nè ἀτάκτως effervescat, cohibetur, & velut fræno compescitur.

Matth. 5. 5 *Beati qui sunt mites, quoniam ipsi terram hæreditatis jure possidebunt.*

Opponitur Mansuetudini Iracundia, Ira injusta, Lentitudo seu iræ etiam justæ Vacuitas, Vindictæ cupiditas.

De iracundia Solomon inquit Eccles. 7. 9. *Nè perturbatè spiritu tuo indigneris.* De ira injusta Moses, Lev. 19. 18. *Ne ulciscitor, neque iram asservato in populi tuos.* De lentitudine ibi Sacerdotis legitur 1 Sam. 2. Vindictæ cupiditas citatur loco, Levit. 19. damnatur.

Clementia est, quâ in pœnis inferendis justæ adhibetur moderatio.

Opponitur huic Feritas seu Crudelitas, & nimia Indulgentia.

Utrumque vitium est homicidii quoddam genus; nam & nimio rigore & nimia indulgentia in proximi vitam & salutem peccatur. Bonis nocet, qui malis parcit.

Ἐπιείκεια est virtus Clementiæ cognata, qua de nostro jure, aut propter publicam, aut proximorum qui peccant, salutem, aut propter scandalum vitandum aliquid remittimus.

Differt hæc à clementia: quòd clementia propriè tribuatur Magistratui, ἐπιείκεια verò requiratur ab omnibus Christianis. Phil. 4. vers. 5.

Opponitur ei summum Jus, quod vulgò summa dicitur injuria.

Posterioris generis sunt Justitia vindicatrix, & Fortitudo.

Justitia vindicatrix est, quâ maleficia convenientibus pœnis coercentur, ut unus potiùs pereat, quàm unitas.

Opponitur ei nimia Lenitas, quæ scelerum licentiæ parit patrocinium.

Non tantùm occidendo peccatur, sed etiam cùm jus requirit, non occidendo. Exempl. in Saule. 1 Sam. 15.

Fortitudo est, quâ pro singulari excelsi invictiq; animi robore aspera perferuntur, & ardua suscipiuntur, ad gloriæ Dei, nostri & proximi defensionem.

Ei opponitur Ignavia seu Pusillanimitas ex metu periculorum vel voluptatum cupiditate orta; Temeritas item & nimia Audacia, quo & Duella ancipitis juris probandi causâ, aut ex alia levi & temeraria occasione suscepta faciunt.

Optimè istiusmodi conflictus ad αὐτοχειρίαν referuntur.

Utraque, Justitia nimirum & Fortitudo, pacis aut belli tempore elucet; unde togata aut bellica nominatur.

Bellum est inimicitia publica, quam Magistratus armatâ manu exercet, ad fines Deo placentes & Reipublicæ utiles.

CANONES.

1. *Bellum gerere Christianis non minùs licet quàm olim Judæis.*

Ratio est, quia nusquam in Novo Testamento prohibetur; & in fidelium numerum referuntur quoque Capitaneus Capernaiticus, Matth. 8. & Cornelius Centurio, Act. 10. Nec Joannes milites à bello, sed ab injustitia dehortatus est, Luc. 3.

II. *Bellum non privatâ, sed Magistratûs autoritate gerendum est.*

III. *Bellum non geratur, nisi justum & necessarium fuerit.*

IV. *Justum erit, materiæ, formæ, & finis respectu, si in causa justa, si bono fine & juxta Verbi Dei præscriptum geratur.*

Necessarium erit, si priùs res consilio, quàm armis tentata fuerit.

VI. *Suscepto bello, vi an ex insidiis ac dolores ægatur, nihil interest.*

VII. *Dolus cum mendacio & pactorum violatione conjunctus, probandus non est: cum dissimulatione verò peractus, probandus est.*

VIII. *Etsi verbo non ferro Ecclesia exstruatur: exstructa tamen etiam armis adversùs vim injustam jure propugnatur.*

CAPUT XI. In quo

De virtutibus & Operibus ad septimum Præceptum spectantibus.

SIc fuit officium nostrum circa vitam proximi: de nostra & aliorum Pudicitia conservanda agitur septimo præcepto.

Summa ejus est, Velle cœlestem Legislatorem, ut nostra aliorúmque pudicitia inviolata conservetur.

Præceptum hoc negativum est, *Non mœchaberis.* Synechdochicum item; Adulterii enim nomine omnis libido & intemperantia intelligitur. Hinc itaque affirmativum formatur, *Ut temperantiæ studendo nostram aliorúmque pudicitiam conservemus.*

Pudicitiæ conservandæ duo sunt media, temperantia & Conjugium: prius omnibus præcipi-

cipitur, posterius iis, qui ad conjugium vocantur.

Temperantia virtus est, quæ animi nostri affectus in voluptatibus corporis appetendis seu fugiendis moderatur.

Tit. 2. 11, 12. *Illuxit gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus, Erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & juste & piè vivamus in præsenti seculo, exspectantes beatâ illam spē. & illustrem illum adventū gloriæ, magni illius Dei ac Servatoris nostri Iesu Christi.*

Temperantiæ opponitur Intemperantia & Ἀνεσθησία, quâ quis etiam voluptates licitas & honestas aspernatur; nec non Temperantia hypocritica, qualis est Eremitarum & Monachorum.

Temperantia tum sobrietas & castitas est, tum verecundia & honestas. Priores virtutes ad nos, posteriores ad proximum referuntur:

Sobrietas est temperantia à superfluo cibo & potu.

Studendum sobrietati: 1, Propter Dei mandatum. II. Propter rationes, quæ ei adduntur, petitas à vocatione nostra, 1 Thess. 5. 8. *At nos, qui sumus diei, sobrii simus.* A precum necessitate, & à Mundi fine. 1 Pet. 4. 7. *Omnium autem finis imminet. Estote igitur temperantes et sobrii ad preces.* A Satanæ denique insidiis, 1, Pet. 5, 8 *Sobrii estote, & vigilate, nam adversarius ille vester Diabolus ut leo rugiens obambulat quærens quem absorbeat.*

Sobrietati opponitur Cupedia, quâ in cibo & potu nimiæ quæruntur deliciæ ac lautitiæ; Ingluvies item seu voracitas ac Ebriositas & Abstinentia noxia.

De cupedia Solomon ait Pro. 23. 1, 2, 3. *Quando sedebis ad vescendum cum tyranno, diligenter considera quid præpositum sit tibi, Alioquin mittes cultellum faucibus tuis, si appetentia præditus esses: Ne ef-*

ficiaris desiderio cupediarum ejus? est enim cibus mendax. Ingluvies verò & ebriositas vitanda est: I. Quia à Deo interdicta, Prov. 23. 20, 31. Luc. 21, 34. Ro. 13 13. II Quia nocentissima sunt ejus effecta: impedit enim meditationem operum Dei: Esa. 5. 12. & cogitationem de adventu Christi, Luc. 21. 34. Precesitem, 1. Pet. 4. 7. accendit ira & rixas, Proverb. 20, 1. & 29, 30. incentivum est libidinis, Proverb. 23. 31, 32. scandalum præbet, ut docet exemplum Noachi, Genes. 9, & Regno Dei excludit, 1. Coriuth 6. 10. Gal. 5. 21. Abstinentia noxia est, quâ à cibo & potu, cum valetudinis dispendio abstinetur.

Sobrietati affinis est Vigilantia, quâ à nimio aut intempestivo somno abstinetur, ut Deo alacriter serviamus, & vocationis operibus invigilemus.

1. Pet. 5, 8. *Sobrii estote, & vigilate.* Ut autem *sobrietatis* nomine, quandoq; abstinentia à superbia & pravis affectibus notatur, Rom. 12, 3. ita *Vigilantia* sæpe spiritualis intelligitur tanquam abstinentia à securitatis somno, quò ferè respicit Petrus citato loco.

Vigilantiæ opponitur Somnolentia, & Vigiliæ superstitiosæ, quales sunt Monachorum.

Castitas, quæ & Sanctimonia dicitur, Rom. 6, 19. est temperantia à libidine.

Studendum castitati 1. Quia à Deo præcipitur, Lev. 19. 2. *Sancti estote, quoniam ego Jehova Deus vester sanctus sum.* 1 Thess. 4. 3. *Hæc est voluntas Dei vestrî sanctimonia, h. e ut abstineatis à fornicatione.* II. Quia ejus sectatores Deum videbunt, Mat. 5. 8. Heb. 12, 14.

Opponitur Castitati tum Castitas simulata, qualis eorum sæpe est, qui voto castitatis obstricti sunt; tum omnis impuritas, velut Fornicatio, Adulterium, Stuprum, Incestus, Raptus, Mollicies, Sodomia, Bestialitas, &c.

Etsi autem istorum peccatorum sint gradus omnia tamen Regno cœlorum excludunt, ut docetur apertè 1. Cor. 6. 10. &c. Et quàm graviter illis Deus offen-

offendatur, docet Diluvium, Sodomæ conflagrat io, Iſraelitarum clades Numb. 23. Calamitates Davidi immiſſæ, Trojæ excidium, & ſimilia.

Verecundia eſt temperantia à verborum obſcœnitate, & geſtuum laſciviâ.

Hebr. 12, 28. *Teneamus gratiã per quam ità colamus Deum, ut grati ei ſimus, cum verecundia & reverentia.*

Opponitur ei Verborum obſcœnitas & geſtuum laſcivia ac turpitudo: choreæ item, obſcœnæ picturæ & cantiones, turpia ſpectacula, &c.

Proverb. 6. v. 12. 13. *Homo nequam, vir nihili ambulat perverſé: nictat oculis ſuis, verba facit pedibus, docet digitis ſuis* & v. 25. *Nè deſideret pulcritudinem ejus cum animo tuo, neque capiat te palpebris ſuis. Nam propter mulierem meretricem devenitur uſque ad fruſtum panis, &c.* Epheſ. 5. 4. *Obſcœnitas, ſtultiloquium, & ſcurrilitas, quæ non conveniunt.*

Honeſtas eſt temperantia à turpi aut laſcivo corporis veſtitu ac cultu.

Exod. 20, 26. *Neque aſcendite per gradus ad Altare meum, ut non detegantur pudenda tua.* 1. Tim. 2, 9. *Volo itidem mulieres amictu honeſto, cum verecundia & moderatione ornare ſeſe.*

Hæc de priore Pudicitiæ conſervandæ medio: poſterius eſt Conjugium.

Eſt autem conjugium unius maris & unius fœminæ ex legitimo conſenſu individua conjunctio, ad Dei gloriam & conjugatorum bonum inſtituta.

CANONES.

1. *Conjugium non tantùm juris naturæ & gentium, ſed & juris divini exſiſtit; quippe à Deo inſtitutum & præceptum, & per Chriſtum ab abuſibus & corruptelis, quaſi poſtliminio jure vindicatum.*

Gen. 1, 28. & 2. 22. Matth. 19. 8, &c.

II. *Nec temere seu citra singularem Dei providentiam contrahitur.*

Proverb. 19. 14. *Domus & substantia possessio est patria: à Jehova autem est uxor intelligens.*

III. *Causa ejus efficiens proxima est legitimus consensus.*

IV. *Estque consensus ille tum parentum seu eorum qui parentum sunt loco, tum conjugandorum.*

V. *Parentum consensus prior tempore esse debet, ad conservandum filialem reverentiam.*

Exod. 22. 17, *Si planè renuat pater eam dare.* Deut 7. 3. *Filiam tuam nè dato filio ullius earum, & filiam ullius nè accipito pro filio tuo.* Jer. 29. 6. *Accipite etiam filiis vestris uxores, & filias vestras tradite viris.* Testatur eventus, conjugia in vitis parentibus contracta sæpenumero esse infelicia.

VI. *Conjugandorum autem consensus potior est jure.*

Ratio, quia nisi conjugandis consensus intercedat, nullus erit amor conjugalis, nulla mutua benevolentia, ideóq; nullum conjugium. Ut igitur filialis reverentia est, ante omnia parentum requirere consensum: ità paternæ ἐξουσίας est, filium seu filiam nec tyrannicè à conjugio honesto abstinere, nec ad conjugium invitos cogere. Non igitur statim propter parentum dissensionem conjugium nullum est, nisi personæ conjugandæ ætas inferior, aut aliæ graves & ponderosæ causæ subsint. Quod si verò parentes legitimas causas conjugium impediendi aut ad conjugium cogendi non habeant non ideo statim parentum consensus contemni debet, sed Magistratûs, Ministrorum, amicorum & similium erit parentes sui commonefacere officii, ut tandem suum quoq; consensum præbeant.

VII. *Ut autem à consensu abesse debet coactio, ità fraus quoque.*

Variæ in contrahendis conjugiis fraudes committi solent: quæ aut Personam concernunt, sicut Jacobo

cobo tradita est Lea pro Rabele; aut Castitatem alterius, velut si quis ignorans ducit ab alio compressam; aut facultates, ut si quis putavit sponsam nobilem aut divitem esse. Primum fraudis genus conjugium dissolvit. Poterat Jacobus Leam repudiare, quia priùs ei cum Lea non intercesserat consensus. Secundum genus quod attinet, Mosis est sententia, Deuter. 22. talem pro adultera habendam, & lapidibus obruendam esse. Usitato autem jure, si accesserit sponsi congressus, pronunciatur, ut talem retineat. Tertium fraudis seu erroris genus conjugium non dirimit.

VIII. *Si consensus absolutè præbetur & sine conditione, sponsalia de præsenti dicuntur: si verò cum conditione, consensus parentum, dotis, &c. sponsalia de futuro nominantur. Prius consensûs genus, verum initium est conjugii præsentis; posterius conjugium non facit, nisi conditio requisita adimpleatur, aut non exspectatâ ejus impletione intercesserit concubitus.*

IX. *Materia conjugii sunt personæ conjugandæ, quarum considerari debet.* 1. *Numerus.* 2. *Ætas* 3. *Propinquitas* 4. *Religio.*

X. *Numerum quod attinet, conjugium est unius maris & unius fœminæ. Unde & bigamia & polygamia damnatur.*

Rationes sunt. I Quia bigamia & polygamia repugnant institutioni primævæ, quâ non duas aut plures, sed unam fœminam Deus uni Adamo desponsavit, Gen. 2. II. Quia repugnat instaurationi Legis à Deo initio latæ (*agglutinabitur vir uxori suæ, & qui duo fuerant, erunt una caro* à Christo factæ Matth. 19, 5. III. Quia bigamia & polygamia inventum est hominis impii: primus enim bigamus fuit Lemecus, Gen. 4. IV. Quia tollit veram conjugii pacem, ut patet exemplo Jacob, Gen. 30 & Elkanæ, 1 Sam. 1. Nec verò quia concubinatum & bigamiam toleravit olim Deus, ideo approbavit: contrarium enim patet ex Christi sententia citata Locus Levit. 18, 18, ut eum vertit Junius, bigamiam expressè prohibet.

XI. *Ætas justa requiritur, propter sobolis procreationem, propter prudentiam œconomicam & tam sancti ordinis honorem.*

XII. *Propinquitas in quibus gradibus conjugium impediat, docetur Levit.* 18.

XIII. *Est autem consanguinitas, aut affinitas. illa eorum est, qui ab una communi stirpe descendunt; hæc aut uxoris est cum mariti, aut mariti cum uxoris consanguineis.*

Propriè loquendo, inter mariti & uxoris consanguineos nulla intercedit affinitas.

XIV. *In his gradus & linea spectari debet Gradus est distantia à stirpe seu communi parente. Linea est graduum series, sive inter ascendentes & descendentes, quæ* recta linea; *sive inter collaterales, quæ* linea transversa, *& aut* æqualis *aut* inæqualis *dicitur.*

Primariò quidem gradus & linea in consanguinitate, analogicè verò in affinitate quoque considerantur. Quo enim gradu quis consanguineus est uxori, eodem quoque affinis est marito.

XV. *Gradus conjugandorum non ex jure Canonico judicendi sunt; quum Pontifex Romanus se supra omne Numen efferens, & à Deo prohibitis non prohibitos addat; & expresse à Deo prohibitos interventu precii relaxet: sed ex Levit.* 18. *& Deut.* 27.

XVI. *In linea recta ascendentium & descendentium perpetuum est conjugii obstaculum.*

Hinc si Adamus superstes non posset: nec Eva alii nuptias esset, uxorem ducere posset quàm Adamo.

XVII. *In linea collaterali æquali, jure divino, arcentur à conjugio, in consanguinitate frater & soror: maritus item & uxoris defunctæ soror, aut uxor & defuncti mariti frater.*

Patru-

Patrueliũm & consobrinorum conjugium Lex divina non improbat, sed jus Canonicum, & certarum Rerumpublicarum statuta, qualia sunt Reipublicæ Basiliensis. Causa ejus rei est ut majore reverentiâ à gradibus à Deo prohibitis abstineatur.

XVIII. *In linea collaterali in æquali non possunt duci aut ducere, qui parentum loco, sunt, qui stipiti seu superioribus à latere adjunguntur.*

Nec igitur nepos amitam aut materteram ducere, nec neptis nubere potest patruo aut avunculo. Affinitatem quod attinet, prohibitio conjugii cum sorore uxoris aut cum fratre mariti est juris naturæ. In reliquis non ità latè se extendit affinitas: maritus à consanguinea uxoris abstinere debet, non autem mariti consanguineus à consanguineis uxoris & è contrario. Possunt igitur contrahere duo fratres cum duabus sororibus; pater et filius cum matre & filia, non autem pater cum filia, & filius cum matre; sic enim ordo naturæ inverteretur: possunt quoque contrahere privigni & privignæ. Pater verò & Filius duas sorores ducere non possunt; una enim alteri fieret socrus.

XIX. *Religionis quoq; habenda est ratio: nè contrahatur cum persona, quæ alterius est religionis.*

Aliud est, loqui de conjugio jam contracto, de quo Apost. 1 Cor. 7. aliud de conjugio contrahendo. Tale enim severissimè prohibetur, Exod. 34, 16, &c. Deut. 7, 3. ubi ratio quoq; adducitur à periculo seductionis. Quibus & Pauli dictum consonat, 2 Cor. 6, 14. *Nec impari jugo copulemini cum impiis.* Et quis talium conjugorum sit eventus, docent tristia exempla primi Mundi, Gen. 6, Salomonis, 1 Reg. 22. Ahabi. 1. Reg. 21, 15. Josaphati, qui filio Joramo uxorẽ dedit filiam Ahabi, à qua seductus fuit, 2. Reg. 8. Valentis imperatoris à conjuge ad Arianismum seducti & impulsi.

XX. *Formæ Conjugii in mutua conjugum benevolentia consistit, cujus nomine mutuus amor, mutuum auxilium, solatium & similia intelliguntur.*

Vide 1. Cor. 7, 3, 4, 5. Ephes. 5. 22, &c. 1, Tim. 2, 8. 1, Pet. 3, 5. &c.

XXI. *Pub*

XXII. *Publicæ consecrationis ritus etsi à Deo expressè non præceptus sit, piè tamen inter Christianos servatur.*

XXIII. *Finis conjugii præcipuus est Dei gloria: subordinatus naturalis est vel adventitius, Naturalis est, ad quem conjugium initio est institutum; sobolis nimirum procreatio & mutuum auxilium. Adventitius est, ut post naturæ corruptionem, castitatis & pudicitiæ tuendæ sit remedium.*

XXIII. *Conjugii præceptum non simpliciter necessarium est, nec omnes homines obligat; sed eos tantùm obstringit, qui extra conjugium castitatem illibatam servare nequeunt, adeóque ad conjugium quodammodo facti videntur.*

Matth. 19. 11. *Non omnes sunt capaces hujus sermonis sed iis quibus datum est.*

XXIV. *Interea, ut conjugium per se honestum est; ità nullus hominum ordo est, quem dedeceat.*

Impiè igitur Papani conjugio Ministris interdicunt. Per se honestum esse, non solùm dicto Apostoli, Heb. 13, 4. *Conjugium honorabile est inter omnes*, constat; sed ex ejus divina institutione, in statu innocentiæ: Gen. 2. ex ejus assertione adversùs abusus: Matth. 19. & ex benedictione neogamis in Cana Galilææ factâ: Joan. 2. Quod verò Ministros quoque deceat, patet ex iis quæ suprà lib. 1. c. 22. can. 3. dicta.

XXV. *Si quis adulterio à se pollutam duxerit, non conjugium est, sed adulterii continuatio.*

Conjugio alia secundùm quid, alia simpliciter repugnant.

Secundùm quid ei repugnant, quæ pacem & mutuam benevolentiam conjugum turbant; quòd genus sunt. 1. Zelotypia. 2. Socordia in curandâ re familiari. 3. Morositas & amarulentia. 4. Contumacia, garrulitas, procacitas.

Sim-

Simpliciter conjugio repugnant, adulterium seu scortatio cum alterius conjuge; & malitiosa desertio.

Taliter adulterium describitur iis locis, quibus ut capitale interdicitur. Levit. 18, 20. & 10. 10. Deut. 22. 22. Prov. 5. & 6. Adulterium igitur non perpetratur nisi cum alterius conjuge, seu à marito id fiat, seu a juvene. Congressus autem mariti cum soluta seu meretrice, *fornicatio* in Scripturis dicitur, Prov. 23. 27. 28.

Utrumque istorum parit divortium.

Matth. 19. 9. *Dico autem vobis, quicunq; dimiserit uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, mœchatur,* 1 Corinth. 7. 15. *At si infidelis sese separet separatus esto, non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi casibus.*

CAPUT XII. In quo
De Operibus ad octavum Præceptum pertinentibus.

OFficium in nostra aliorúmque Pudicitia conservanda, sequitur officium nostrum circa facultates terrenas nostras & proximi.

De hoc agitur præcepto octavo, cujus summa est, ut & in nostris & aliorum facultatibus conservandis æquitati studeamus.

Præceptum negativum & synecdochicum est, *Ne furaris*: ubi *furti* nomine, synechdochicè quævis iniquitatis, circa fortunæ bona species intelligitur. Unde affirmativum concluditur, *Ut in rebus terrenis justè agamus.*

Virtutes ad hoc præceptum pertinentes ad proximum aut ad nos ipsos referuntur.

Ad proximum refertur Justitia & Beneficentia.

Justitia

Justitia huc pertinens est commutativa, quâ ita cum proximo nostro agimus, nè aut nobis, aut ipsi fiat injuria.

1 Thes. 4. 6. *Nè quis opprimat aut circumveniat in negotio fratrem suum: nam ultor est Dominus omnium istorum &c.*

Justitiæ opponitur injustitia, quæ hoc præcepto *furti* nomine designatur.

Est autem furtum, cùm quis rem alienam suam facit, inscio vel invito domino seu possessore.

CANONES.

I. *Variè furtum committitur, seu modum, seu res objectas spectemus.*

II. *Modum quod attinet, furtum directè, vel obliquè committitur. Directè, rem alienam aut clam seu inscio possessore; (a) aut vi apertâ, seu conscio & invito Domino, rapiendo. (b) Obliquè admittitur factis aut verbis; factis rem inventam non restituendo, (c) aut cum furibus partiendo: (d) de verbis verò in foro perpetratur à leguleiis & judicibus, aut falsam sententiam ferentibus, aut jus pervertentibus. (e)*

(a) Exemplum clandestini furti est in Micha Ephraimita, qui inscâ matre, argentum mille centum siclorum abstulit, Jud. 17, 2. (b) Furtum vi apertâ committentes, raptores dicuntur, seu milites seu alii sint. Luc. 3. 14. *Interrogârunt autem Joannem milites, dicentes, & nos quid faciemus? Et ait neminem concutite, neq; dolo opprimite quenquam, sed contenti estote stipendiis vestris.* (c) Deut. 22. 1. *Videris bovem fratris tui, aut pecudem ejus devios, non occultabis te ab illis, sed omnino reducito eos ad fratrem tuum.* (d) Prov. 29. 24. *Qui partitur cum fure, odit seipsum.* (e) Esa. 1. 23. *Principes tui contumaces & socii furum: universique amat munus & sectatur retributiones; pupillo jus non dicunt, &c.*

III. *Objectum quod attinet furtum committi-*

tur

sit in personis, (a) aut in rebus, seu privatis seu publicis: quo pertinet perfida administratio boni publici in Republica; (b) aut in Ecclesia seu rebus Deo consecratis; (c) terminorum mutatio; (d) mercedis fraudulenta detentio. (e)

(a) Tale furtum *plagium* nominat Apostolus, 1. Tim. 1, 10. (b) 1 Cor. 4. 2. *Illud requiritur in dispensatoribus, ut fidus quisque inveniatur.* (c) Hoc furtum *sacrilegium* nominatur, Proverb. 20. 25. *Tendiculà est homini, deglutire sanctum*, &c. Exemplum ejus in Achane, Jos. 7. & in Juda, Joan. 12. 6. (d) Prov. 22. 28. *Ne moveto terminum antiquum quem aptâverunt Majores tui*, (e) Jac. 5. 4. *Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quâ illos fraudâstis, à vobis clamat.*

Justitia commutativa pro contractuum varietate triplex est: aut enim exercetur in rebus vendendis ac emendis, aut in utendis; aut in custodiendis.

Justitia in vendendo & emendo est, quæ rerum & precii æqualitatem observat.

Huic opponitur injustitia, quæ exercetur. 1. in re non vendibili. (a) 2. In re vendibili. Peccatur enim à Venditore, corrupta pro puris vendendo; (b) mensuras & pondera corrumpendo; (c) rerum precia citra necessitatem augendo; (d) merces monopolii instituendi causâ coemendo. (e) Ab Emtore verò peccatur aut rem venditam dolosè extorquendo, (f) aut non solvendo. (g)

(a) Actor. 8. 20 *Argentum tuum tecum pereat, qui donum Dei existimâsti pecuniis acquiri*, ait Petrus ad Simonem Magum. Unde non Simonis Petri, sed Simonis Magi imitatores sunt, & *Simoniaci* dicuntur, qui in sacris nundinantur. Similes sunt illis, qui jus Venale prostituunt, qui munera & similia vendunt. (b) Velut cum vino aqua, & tritico paleæ admiscentur. Amos 8. 6. *Ut quisquilias frumenti vendamus.* (c) Deut. 25. 13. *Nè esto tibi in loculo tuo diversum pondus*, &c. Amos 8. 5.

8.5. *Minuendo Epham & majus faciendo pondus, ac pervertendo lancibus dolosis.* (d) Amos 8. 6. *Comparando pecuniâ tenues.* (e) Similes sunt, qui hoc faciunt, ovibus petulcis, quæ saturatæ reliquum pascuorum conculcant pedibus. Ezech. 34. 18. (f) Prov. 20. 14. *Pessimum est aît emptor, sed cùm digressus fuerit, tum seipsum laudat.* (g) Psal. 37. 21. *Mutuò accipit improbus, & non solvit.*

Justitia in rebus utendis est, quando in locatione & conductione usus aut fructus lucro æquatur.

In istiusmodi contractu valeat Regula, 2 Cor. 8. 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis autem oppressio, sed pari conditione &c.*

Opponitur ei Injustitia ex parte locatoris & emtoris. Locator peccat, pretium exigendo, ubi gratìs dare debebat, (a) aut nimium pretium petendo, (b) aut rem locatam citiùs, quàm par est, repetendo. (c) Conductor peccat, pretium æquum negando, rem non integram aut non justo tempore restituendo, aut debitorum dissimulatione creditorem circumveniendo. (d)

(a) Pretium olim à fratribus exigi Deus noluit. Exod. 22. 25. Sic Christus quoq; Luc. 6. 35. *Mutuum date, nihil indè sperante.* Quæ regula tum valet, ubi non iis facultatibus est proximus, ut sit solvendo. (b) 2 Cor. *Non ut alius sit relaxatio, vobis verò oppressio & contrà.* (c) Testatur experientia quàm noxium sit hoc injustitiæ genus. (d) Pertinet huc stellionatûs crimen, quando quis pro suo vindicat, aut pignori dat, quod jam alii oppignoratum est

Opportunè hic agitur de Usurâ, quæ est fructus quem res locata domino suo parit.

CANONES.

1. *Usura licita seu compensatoria est, vel illicita seu tantùm lucratoria.*

II. *Licita*

II. *Licita ex objecto, fine & modo judicatur.*

III. *Objectum usuræ est homo iis facultatibus præditus ut creditori aliquid retribuere possit.*

IV. *Finis est, ut non tantùm suum quisque lucrum, sed & proximi adjumentum spectet.*

V. *Modus est, ut Collocans charitate moveatur, Accipiens verò æquitate & honestate ad agnoscendum beneficium & gratum animum ἀντιδόσει testandum.*

VI. *Hæ conditiones si observentur, usura reprehendi non potest.*

Usuram per se ac simpliciter improbandam non esse patet: I. Quia si simpliciter turpis esset non concessisset Deus, ut extraneo in usuram daretur, Deut. 23. 20. II. Quia si fundus, domus, equus & similia ad fructum elocari possunt, tum & pecunia. Regionis Cananææ fructus Deus usuris subjici noluit, cerimoniali significatione: quemadmodum nec agros ejus, lege mancipii vendi voluit, Lev. 25. 23

VII. *Usura igitur illicita est, quæ aut in pauperes, aut lucri solius studio, præter charitatem & æquitatem exercetur.*

Hæc usura Hebræis, *nesech* à morsu vel rosione dicitur. Hæcque gravissimè prohibetur. Exod. 22. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi ipsi qui tecum est: nè esto ei tanquam fœnerator, nè usuram imponito ei.* Psalm. 15. 5. *Pecuniam suam non exponit fœnori.* Exe. 18. 8. *In usuram non dans, & fœnus non recipiens.* Luc 6. 35. *Mutuum date, nihil indè sperantes.*

Justitia in rebus custodiendis est, quâ in depositis ac pignoribus repetendis aut restituendis æquitas observatur.

Exod. 22. 7. *Si quis dederit proximo suo pecuniam aut supellectilia ad servandũ & id furto ablatum fuerit è domo illius: si deprehendetur fur ipse, reprendito duplum: si non*

non deprehendetur fur ille tum sistitor dominus illius domûs, coram Magistratibus jurejurando se purgaturus, si non extendit manum suam in rem proximi sui. Similis lex de asino, bove & parva pecude sequitur v. 10. 11. Pignus accipiens videat, nè aut pignus recipiat à paupere, aut pignoris loco id retineat, quo pauper carere nequit. Exod. 22. 26. *Si pignore acceperis vestem proximi tui, dum inclinat Sol, restituito illam ei, nam solum operimentum ejus est.* Deut. 24. 6. *Nè pignori accipito quisquam metam aut catillum: nam is vitam acciperet.* & v. 10. *Nè ingreditor domum ejus, ad pignorandum pignus ejus. Foris subsistito, ut vir ille, cui tu mutuas, proferat ad te pignus suum foras:* Ezech. 18. 7. *Neminêmque oppresserit, pignus suum debitori restituerit.*

Tantum de justitia. Beneficentia est, quâ facultatibus nostris ultro proximum nostrum juvamus: hæcque virtus in largitionibus minoribus, *Liberalitas*; in majoribus, *Magnificentia*; pauperum item respectu, *Eleemosyna*; exulum verò & peregrinorum ratione, *Hospitalitas* nominatur.

Ad hanc Scriptura nos incitat, I. Mandato. Luc. 6. *Date*, &c. II. Exemplo Sanctorum, imò Dei ipsius, qui fons est omnis boni, Luc. 6. 36. *Estote misericordes, prout Pater vester misericors est.* III. Dulcissimis promissionibus. Luc. 6. 38. *Date, & dabitur vobis*, &c. Imprimis promissione vitæ æternæ, Matth. 25. 34, 35. *Venite benedicti Patris mei*, &c. *Esurivi enim & dedistis mihi quo vescerer*, &c.

Opponitur ei Beneficentiæ neglectus, Sordities, Immisericordia & Beneficentia intempestiva, &c.

Vide suprà cap. 8.

Atque hæc de Virtutibus ad alios relatis. Virtutes ad nos ipsos relatæ, sunt Αὐτάρκεια, Parcimonia, & φιλοπονία.

Αὐτάρκεια virtus est, quâ homo justè parti suâque sorte contentus est.

1 Tim.

1 Tim. 6. 6. *Est autem magnus quæstus pietas, cum animo suâ sorte contento.*

Opponitur ei incredula anxietas de sustentatione vitæ hujus (*a*) Avaritia (*b*) & Fastidium rerum præsentium (*c*).

(*a*) Quæ non meliùs refutatur, quàm illustri illa Christi concione, Matth. 6. 25. &c. (*b*) Avaritia, solicitudine nimia longè detestabilior exsistit; avarus enim quò plus habet, eò plus appetit & cumulat. Avaritia autem, [πλεονεξία & φιλαργυρία] seriò vitanda est: I. Quia à Christo prohibetur, Luc. 12. 15. *Videte & cavete ab avaritia.* II. Quia est *idololatria*, Matth. 6. 24. & Colos. 3. 5. & Ephes. 5. 5. III. Quia radix omnium malorum exsistit, 1 Tim. 6. 10 (*c*) Judæ vers. 16. *Hi sunt murmuratores, queruli.* Aliter Paulus, Phil. 4. 12. *Novi deprimi & abundare.*

Parcimonia, Frugalitas quoque dicta, est virtus quâ sumptus ità moderamur, ut non nisi necessarios faciamus, reliquósque in futuros usus servemus.

Studendum ei. I. Quia Præcepta, Joan. 6. 12. *Colligite reliqua fragmenta, nè quid pereat.* II. Quia remedium est adversùs inopiam, & medium ad exercendam beneficentiam.

Opponitur ei nimia Tenacitas & Profusio.

Φιλοπονία, seu studium honestè rem parandi, est virtus, quâ quis honestis laboribus facultates comparat, ut vitæ suæ & aliorum prospiciat.

Præcepta est hæc in Paradiso, Gen. 3. 19. Præcipitur eadem à Paulo, Eph. 4. 28. *Qui furabitur, non amplius furetur, sed potiùs laboret, operando manibus quod bonum sit, ut possit impertiri ei, cui opus fuerit.*

Opponitur ei Otium & Vita inordinata: Artes lucrandi inhonestæ, Fœnus, Alea, Militia mercenaria aliáque media dites cendi per fas & nefas.

Vide

Vide quæ otiosis occinuntur, Prov. 6. 1. & 12. 11. & Ecclesiast. 4. 1. 2. Reliqua ex superioribus sunt manifesta.

Caput XIII. In quo *De Virtutibus & Operibus ad nonum Præceptum pertinentibus.*

Officium circa nostras & proximi facultates nunc officium circa nostram proximique famam sequitur, nono mandato præceptum.

Summa ejus est, Ut proximi juxtà & nostram famam illabatam conservemus.

Præceptum negativum est & synedochicum: *Falsi* enim *testimonii* nomine omne id intelligitur, quo nostra aut proximi fama aut existimatio læditur. Hinc colligitur præceptum affirmativum. *Ut nostra & proximi fama tuenda studeamus.*

Virtutes hujus quoq; præcepti duplices sunt aliæ ad proximum, aliæ ad nos ipsos relatæ.

Ad proximum relatæ præcipuè sunt Veracitas & Candor.

Veracitas virtus est, quâ ad ea, quæ vera sunt, cognoscenda, & ad cognita, sicut se habent, proferenda seu significanda propensi sumus.

Zach 8. 16. Eph. 4. 25. *Loquimini veritatem quisq; cum proximo suo.*

Opponitur eis in defectu, Veritatis neglectus (*a*) & Dissimulatio vitiosa; (*b*) in excessu verò Mendacium, (*c*) & falsum testimonium. (*d*)

(*a*) Psal. 58. 5. *Venenum est illis, simile veneno serpentis sicuti aspidis surdæ, obturantis aurem suam.* (*b*) Non omnis dissimulatio culpabilis est; nec enim semper, quæ vera sunt profiteri cogimur, ut in sequentibus apparebit.

parebit. Sed ea dissimulatio intelligitur, quando quod rerum est, reticetur, cùm gloriæ Dei aut proximi incommodo. (c) *Mendacium est, quo falsum, animo fallendi, verbis factisve significatur.* Ex hac definitione patet: I. Schemata, Metaphoras, Allegorias & similia, mendacia non esse, siquidem illorum veritas, non à rerum fictarum existentia, sed ab earum cum veris similitudine pendet. Eadem est Ironiarum ratio, quæ non fallendi sed erudiendi proposito usurpantur, qualibus usi sunt Elias, 1 Reg. 18. & Micha, 1 Reg. 22. II. *Aliud esse, falsum dicere, aliud, mentiri*: falsum enim dici potest, aliorum dicta referendo, aut dicendo, quæ quis vera esse putat; is verò *mendacium dicit*, qui falsum, fallendi animo, profert, seu sermone, seu nutu seu alio modo id fiat. III. Dissimulationes, dolos & stratagemata in bellis non esse mendacia, modò abfit perfidia aut perjurium. Distinctio mendacii in officiosum, jocosum & perniciosum, hoc tantùm infert, mendacium aliud alio gravius esse: interea nullum mendacium excusandum, sed fugiendum omnibus modis, tum, quia à Deo, qui Veritas est, gravissimè interdicitur, Zachar. 8. 16. tum, quia est vitium diabolicum, Joan. 8. 44. Quibus & pœna addenda, mendacibus superventura. Psalm. 5. v. 7. *Perdis loquentes mendacium.* (d) *Testimonium falsum* aut extra judicium perhibetur, aut in judicio, à Judice, à partibus litigantibus, à causidicis & à testibus. Qua de re legem severissimam sanxit Deus, Deut. 19. 16. &c. *Si surrexerit testis injustus in aliquem, ad testificandum in eam apostasiam, tum stabunt sedua viri, quorum fuerit controversia ista, coram Jehova, ante Sacerdotes atque Judices, qui erunt in diebus istis, cumque inquisiverint Judices bene, si ecce testis falsus est, testis ille falsum testatus est contra faciem suam. Omnino facite ei quemadmodum molitus fuerit, &c.*

Candor virtus est, quâ ingenuè & a pertè cum proximo agitur, dona Dei in eo agnoscendo (a) dicta & facta dextrè accipiendo (b), malis ambiguis fidem non temere adhibendo (c), comperta verò celando, (d) aut in meliorem partem interpretando (e)

(a) Phi-

(a) Philip. 2. 3. *Ex animi submissione alii alios sibi præcellere existimantes.* (b) 1 Cor. 13. 7. *Charitas omnia credit, omnia sperat.* (c) 1. Cor. 13. 5. *Charitas non cogitat malum.* (d) Prov. 10. 12. *Odium excitat contentiones, omnes verò delictiones obtegit charitas.* (e) Matth. 7. 1. *Nè judicate, ut nè judicemini, &c.*

Opponuntur ei varia vitia: Suspiciones nimirum pravæ (a), Curiositas in vitiis proximi non emendandi, sed calumniandi studio indagandis (b); Calumniæ ipsæ (c), & Adulatio (d).

(a) 1 Tim. 6. 4. *Ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentia, suspiciones, &c.* Exempla in Heli. 1 Sam. 2. in Saule, 1 Sam. 22. in Hanone, ejúsque Satrapis. 2 Sam. 10. in Melitensibus, Act. 21. (b) Luc. 6. 41. *Quid autem aspicis festucam, quæ est in oculo fratris tui: trabem autem, quæ est in oculo proprio, non animadvertis?* (c) Calumniæ fiunt, aut mendacia de proximo spargendo Exod. 23. 1. *Nè offeres rumorem mendacii: nè apponito manum tuam cum improbo, agendo testem injustum*; aut verba factáve proximi malitiosè interpretando, Matth. 26. 61. *Iste dixit; possum dissolvere templum Dei, & triduo ipsum ædificare*; aut vera quidem memorando sed in detrimentum proximi; 1 Sam. 22. 9. *Respondit autem Doec Edomæus, qui adstabat cum servis Saulis dicens: Vidi filium Isai venientem Nobum, ad Abimelicum filium Ahituth, qui consuluit pro eo Jehovam, & viatica dedit ei, etiam gladium Goliathi Philisthæi dedit ei.* Basilius rectè docet calumniatorem tribus personis simul nocere. Nam delatum injuriâ afficit: auditorem veritate privat; & conscientiam propriam sauciat. Bernardus in eandem sententiam ait, *Detractor & auditor detractionis uterque habent Diabolum: iste in lingua; hic verò in aure.* (d) Proverb 27. 6. *Fideles sunt vulnera amici, deprecanda verò oscula inimici.*

Veracitati & Candori tanquam præcipuis virtutibus subserviunt, Fides, Gravitas, Taciturnitas, Comitas, Urbanitas, & Parrhesia.

Fides seu Fidelitas est dictorum ac factorum constantia.

Appella-

Appellatur etiam *Sinceritas*, Eph. 4, 15. *Sincerè nos gerentes in charitate.*

Opponitur ei Δπλότης in ſermone, quâ homo aliud ſedendo, aliud ſtando loquitur; aliud dicit, aliud agit (*a*): Simplicitas imprudens quum aliquid temere promittitur, re nondum ſatis exploratâ (*b*): & ſimulata Simplicitas ac Fides (*c*).

(*a*) Pſal. 12. 2. *Defecerunt veraces ex filiis hominum. Vanum loquuntur alter cum altero, labio blandiziarum, duplici corde loquuntur.* (*b*) Matth. 26. 35. *Dicit ei Petrus, etiamſi oportuerit me mori tecum, non tamen te abnegabo. Similiter & omnes Diſcipuli dixerunt* (*c*) Mat. 2. 8. *Exquirite de puerulo, poſtquam autem inveneritis, renunciate mihi, ut ego veniâ & adorem eum.*

Gravitas eſt, quæ non niſi probè ponderata Chriſtianam ſapientiam redolentia ac ad ædificationem facientia profert.

Col. 4. 6. *Sermo veſter ſemper cum gratia ſale conditus ſit, ut ſciatis quomodo oporteat vos unicuique reſpondere.*

Opponitur ei Garrulitas (*a*), Stultiloquium (*b*) & Gravitas ſimulata. (*c*)

(*a*) Vide inſignem locum de lingua frænanda, Jac. 3. 2. &c. (*b*) Eph. 4. 29. *Nullus ſermo putris ex ore veſtro egreditor.* (*c*) 1 Cor. 2. *Et ego fratres cum venirem ad vos non veni cum eminentia facundiæ, &c.*

Taciturnitas eſt virtus, quæ ſecreta ſibi commiſſa fideliter tegit,

Matth. 18. 15. *Si verò peccaverit in te frater tuus, ito, & argue eum inter te & ipſum ſolum.*

Opponitur ei Perfidia, quâ ſecreta revelantur (*a*), Taciturnitas vitioſa, quâ celantur quæ non celanda (*b*).

(*a*) Prov. 11. 13. *Ambulans cum detractatione revelat arcanum: at fidus animo tegit rem.* Virtus hæc cùm alios, tum

tum imprimis ministros decet, nè in ipsorum sinum effusa temere evulgentur, nisi conjuncta sint cum Ecclesiæ aut Reipublicæ damno: tum enim major habenda ratio unitatis, quàm unius. (b) 1 Reg. 7. 7. *Tum discretio alter ad alterum, non recte facimus, dies iste dies est boni nuncii, & nos tacremus*

Comitas virtus est, quâ nos affabiles præbemus.

1 Petr. 3.8. *Estote denique concordes, mutuo molestiarum sensu affecti, fraterna charitate præditi, ad invicem misericordiam pro comites.*

Opponitur ei Morositas (a) & Comitas simulata (b)

(a) Luc. 18.3,4. *Erat autem in urbe illa quadè vidua, quæ venit ad Judicè, dicens, Vindica me ab Adversario meo: ille autem noluit per multum tempus.* (b) 1 Sam. 15. 3,4. *Dicebat et Absalom, considera rationes tuas, bonæ sunt & rectæ; sed qui audiat, nemo est tibi à Rege. Et dicebat Absalom, utinam ponerer me Judicem in terra, ut ad me veniret, cuicunque lis est aut causa, & justum pronunciarem istum. Erat etiam cum quis appropinquaret qui incurvando honorem exhiberet ei; ut extensa manu sua eum apprehensum deoscularetur.*

Urbanitas est, quâ sermo liberalibus jocis & salibus conditur, ratione circumstantiarum decori & honesti, habitâ.

Opponitur ei Rusticitas, quâ quis nec liberales jocos commodè proferre, neque æquo animo audire potest; Scurrilitas item & Dicacitas seu Sermo aculeatus.

Ephes. 5.4. *Et obscœnitas, & stultiloquium & scurrilitas, quæ non conveniunt.*

Parthesia est virtus, per quam citra periculum veritatem loquimur, & peccantes corripimus.

Lev. 19.7. *Nè odio habeto fratrem tuum in corde tuo*

ere corripito proximum tuum, nè ferto in eo peccatum.

Opponitur ei præpostera Timiditas (*a*), & ni-
a alios censendi Cupiditas (*b*).

(*a*) 1 Sam. 3. 15. *Samuel*
ebat indicare Heli istam
onem. (*b*) Luc. 6. 4. *Quid*
em aspicis festucam quæ
in oculo fratris tui? Viti-
hoc in iis cernitur, qui
aut officii ratione non exi-
gente, aut ex præpostero
affectu, proximum censent
ac reprehendunt: ministros
quid deceat, patet ex 2 Tim.
4. 1, 2.

Hæc de virtutibus ad proximum relatis.

Virtutes ad nos relatæ sunt Περιαυτολογία
Vita inculpata.

Περιαυτολογία est, quâ de nobis ipsis mode-
loquimur, & laudes proprias non nisi in ne-
aria existimationis nostræ defensione com-
moramus.

om. 1. 2, 3. *Enimverò per gratiam, quæ mihi data est,*
cuivis versanti inter vos, nè sapiat supra quam oportet
e, sed sapiat ad sobrietatem, &c.

Opponitur ei Impudentia, quâ quis de vitiis
celeribus suis gloriari non dubitat (*a*), præ-
ns ac stulta Gloriatio (*b*) & Extenuatio hy-
ritica propriæ virtutis & facultatis, cujus
ie aut vanam laudem quis aucupatur, aut
eficium præstare recusat (*c*).

) Esa. 3. 10. *Obfirmatio*
is eorum testatur contra
& peccatum suum si-
Sodom enunciant non
t. (*b*) Prov. 27. 1. *Nè*
ris de die crastino, quia
quid paritures sit dies.
2. Laudet te os extranei,
autem os tuum: alieni,
non autem labia tua. (*c*) Ta-
liter agunt, qui ubi proxi-
mus juvandus erat indi-
gentiam suam prætendunt,
Prov. 24. 11. *Eripe raptos*
ad mortem, &c. Si dicas,
En ignoramus hoc: nónne
expendens animos, ipse intel-
ligit?

Vita inculpata est, quâ homo non tantùm
am conscientiam apud Deum, sed & famam
am apud proximum servare studet.

Prov. 22. 1. *Optatius est nomen divitiis amplis, argento & auro gratia melior.* Ecclesiast. 7. 1. *Melior e[...] homini fama unguento op[...]mo.*

Opponitur huic impietas seu Famæ ac Con[...]scientiæ contemtus, (a) & famæ seu populari[...] auræ Affectatio hypocritica (b), nimiáque [...] diffamatione ferenda Impatientia (c).

(a) Luc. 18. 2. *Judex quidam erat in quadam civitate qui nec Deum timebat, nec quemquam reverebatur.* (b) Mat. 23. 5. *Omnia verò opera sua faciunt ut spectentur ab hominibus.* (c) 2. Sam. 16. 9. 10. *Tum dicenti Abisaio, quare malediceret ca[...] iste mortuus Domino me[...] gi? transeam, quaso, ut anf[...] caput ejus: Dixit Rex, Q[...] mihi vobiscum, filii Zervi[...] si maledicit, atque si Jeho[...] edixit ei, Maledic Dav[...] ecquis dicat, Quare sic fa[...]*

Caput XIV. In quo *De Virtutibus & Operibus ad decimum Præceptum spectantibus.*

HActenus de officii nostri erga Proxim[...] seu cultus Dei mediati partibus actum [...] nunc de supremo ejusdem gradu, præcepto [...]cimo.

Summa ejus est, Ut animus quoque noste[...] lienus sit à pravo appetitu, cogitatione & a[...]ctu erga nos aut proximum.

Præceptum negativum est, *Non concupisces*, quo inordinati appetitus, cogitationes & affectus prohibentur. Reliqua ad declarationem faciunt ex objecto petitam: quæ membratim expressè nominando [...]*mum, uxorem, servum, [...]cillam, bovē & asinū:* [...]matim verò hac clau[...] *& quicquid est proximi*[...]

CANONES.

1. *ut primum & secundum Præceptum* [...]

nfunduntur, ità decimum in duo præcepta de domo roximi, & de ejus uxore perperam discerpitur.

Rationes. I. Unitatem ræcepti docet communis usula, *Et quicquid est proximi tui.* II. Substantia ræcepti in his verbis contit, *Non concupisces*, ut tur à Paulo, Rom. 7. 7. I. Uno versu & unâ sentiâ comprehenduntur; m præcedentia, quanvis brevia, singulis verus exprimantur. IV. Deut. 5. prius de concupiscentia uxoris agitur: si igitur duo præcepta essent, Moses ex decimo fecisset nonum. V. Qui contrarium sententiam tuentur, hæc conjunctim explicant, & exemplis declarant. David Chytræus de regulis Vitæ, & Hondorfius in Promptuario.

II. *Præceptum decimum ad secundam Tabulam tinet.*

De interno enim affectu erga Deum agitur primo prio- abulæ præcepto.

III. *Justitia originalis non hujus præcepti, sed us Decalagi objectum exsistit.*

Justitia enim originalis conformitas est cum tota Lege peccatum originale deformitas est toti Legi repu- s.

IV. *Proprium objectum hujus præcepti sunt ap- tus, cogitationes & affectus hominis erga se & imum.*

V. *Finis eius est, ut pateat, mediatum quoque cultum non externis tantùm actionibus, sed & nis affectibus præstandum esse.*

VI. *Ut igitur primum præceptum primæ tabulæ, oc quoque secundæ tabulæ norma & regula ex-*

enim primum Præce- cor ipsum, reliqua a- s quoq; regunt: ità eptum quintum, sextum, septimum, octavum, nonum actiones: decimum verò cor ipsum quoque dirigit, unde apparet, præce-

ptum hoc minimè supervacaneum esse.

Virtutes ad hoc Præceptum facientes sun
Concupiscentiæ ordinatio, & Lucta adversù
pravas cupiditates.

Concupiscentiæ ordinatio est, quâ appetitu
& affectus nostri sic reguntur, ut iis nec in no
ipsos, nec in proximum nostrum peccemus.

1 Thes. 5,23. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos t
tos, &c.*

Opponitur ei Concupiscentia inordinata, qu
Concupiscentia κατ' ἐξοχὴν in Scriptura
citur.

Rom. 7.7. *Nam etiam concupiscentiam non nôss
nisi Lex dixisset, Non concupisces.*

Partes hujus ordinationis duæ sunt, una c
ca appetitus, altera circa affectus occupatur.

Concupiscentia vox apud Theologos latiùs accipitur quatenus & appetitus & affectus significat, quorum illi homini tribuuntur, quatenus animal est, hi verò, quatenus homo est. A P
losophis verò strictiùs
surpatur: sic, ut appetitu
feriores ad concupiscibi
affectus verò ad irascibi
facultatem referant.

Appetitus ordinati sunt, quibus homo cib
potum, quietem, somnum, & similia, mode
& ad finem à Deo destinatum appetit.

1 Tim. 5.23. *Nè amplius esto abstemius: sed vin
culo utere, propter stomachum tuum & crebras infirm
tuas.*

Opponitur ei Appetitus inordinatus, quo
appetitur, quàm natura aut Dei ordinatio
quirit, aut alio fine quàm eo, ad quem Deu
naturales licitas destinavit.

Rom 13.13. *Non in comessationibus & ebrietatib
in cubilibus & proterviis.*

Affe

Affectus præcipui ſunt: Amor, Odium, Gaudium, Triſtitia, Spes, Metus & Ira.

Amor ordinatus eſt, quo proximum ſincerè diligimus, & quæ bona, pulcra, & boni nominis ſunt, deſideramus.

Rom. 12. 9. *Dilectio eſto ſinimè ſimulata. Eſtote abſtinentes à malo, agglutinabili bono*, Phil. 4. 8. *Quæcunque ſunt vera, quæcunque venerabilia, quæcunque juſta, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis ſiqua virtus, & ſiqua laus eſt, hæc cogitate.*

Opponitur ei Amor proximi nimius, (a) *curioſitas*, (b) Amor impurus, (c) & Amor hujus mundi. (d)

(a) 1 Sam. 2. 19. *Honorabat filios tuos ſupra me.* (b) 2 Tim. 3. 2. *Erunt homines ſui amantes.* (c) Prov. 6. 25. *Ne deſiderato pulcritudinem ejus, neque capiat palpebris ſuis.* (d) Joan. 2. 15. *Nè diligite mundum, &c.* & v. 16. *Quoniam quicquid eſt in mundo concupiditas carnis, & libido oculorũ, & faſtus vitæ, non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt.*

Odium ordinatum eſt, quo eos tantùm odio proſequimur, qui Dei oſores ſunt (a); in cæteris hominibus ac nobis ipſis non perſonam, ſed peccatum, omnibus modis odimus et averſamur (b).

(a) Pſal. 139. 21. *Annon odientes tuos, O Jehova, odio habeo? &c.* (b) Mat. 18. 15. *Si peccaverit in te frater tuus vade & argue eum inter te & ipſum ſolum, &c.* Rom. 7. 19. *Non enim facio bonum quod volo, ſed malum, quod nolo, hoc ago.*

Opponitur ei Odium proximi injuſtum (a), odium bonorum (b).

(a) Joan. 3. 15. *Quiſquis odit fratrem ſuum, homicida eſt.* (b) *Pſal. 51. 6. Inimici mei de me dicebant, quando morietur.*

Gaudium ordinatum eſt, quo homo de proximi incolumitate moderatè (a), & de proximi felicitate ex animo lætatur (b).

(a) Pſal. 30. 12. *Convertiſti planctum meum in choream mihi.* (b) Rom. 12. 15. *Gaudete cum gaudentibus.*

Oppo-

Opponitur ei Gaudium carnale & immoderatum (*a*) Gaudium item de infortunio proximi seu Ἐπιχαιρεκακία (*b*)

(*a*) Luc. 6. 25. *Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis.* (*b*) Prov. 24 7. *Cum cadit inimicus tuus, ne lætatur.*

Tristitia ordinata est, quâ proprias ærumnas moderatè lugemus (*a*) proximo verò afflicto ex animo condolemus (*b*).

(*a*) Jac. 5. 13. *Æger est animo aliquis inter vos? ore.* (*b*) Rom. 12. 15. *Flete cum flentibus.*

Opponitur ei Tristitia immoderata (*a*) Tristitia item de bonis proximi (*b*), & Tristitia nimia de improborum pœna. (*c*)

(*a*) Pro. 17. 22. *Animus lætus bene medicinam facit spiritus autem fractus exsiccat ossa.* (*b*) Mat. 20. 15. *An oculus tuus malus est, quia ego bonus sum?* (*c*) 1 Sam. 16. 2. *Quousque luges de Saule, cùm ego sprevirim eum? &c.*

Spes ordinata est, quâ homo de se & proximo ex charitatis lege meliora exspectat.

Despe quatenus virtus est, suprà actum, 1 Cor. 13. 7. *Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat.*

Opponitur ei Spes inordinata, quâ plus spei nobis aut proximo callocamus, quàm par est.

Jer. 17. 5. *Maledictus vir ille, qui fiduciam habet in homine.*

Metus ordinatus est, quo solicitè ambulamus nec nobis nec aliis hominibus nimiùm fidentes.

Prov. 14. 8. *Sapientia astuti est advertere ad viam suam.*

Opponitur ei Metus inordinatus, quo homo sibi ab aliis nimium timet.

Matth. 10. 28. *Nè timete vobis ab eis, qui trucidant corpus, &c.*

In

Ira ordinata eſt, quâ homo aut ſibi aut aliis juſta de cauſa, moderatè tamen & cum emendationis proposito, ſuccenſet.

Epheſ. 4. 26. *Iraſcimini, & nè peccate.*

Opponitur ei Ira inordinata, quâ homo aut levibus de cauſis, aut plùs quàm par eſt, excandeſcit, aut vindictam privatam meditatur.

Jac. 1. 20. *Ira viri juſtitiam Dei non exſequitur.*

Tantùm de Concupiſcentiæ ordinatione. Luctа adversùs tentationes & pravæ conſcientiæ inſultus eſt, quâ homo Chriſtianus pravam concupiſcentiam abnegat, carnem ſuam unà cum cupiditatibus crucifigit, & adverſùs Carnis, Satanæ, & mundi impetus ſtrenuè vigilat & militat.

Rationes, quæ nos ad strenuè luctandum incitant, ſunt plurimæ. I. quia Scriptura cupiditates pravas prohibet, Prov. 6. 25. 1 Petr. 10. 6. Gal. 5. 6. 26. Coloſ. 3. 5. 1 Theſ. 4. 5. II. quia cupipitatibus deditus Deum non amat, 1 Joh. 2. 15, 16. III. quia cupiditates in regenitis turpes ſunt, Gal 5. 16. 17. IV. quia tendunt iram Dei, Col. 3. 5. 6. V. quia adverſùs eas nos Apoſtolus Dei παναπλίαν inſtruit, Eph. 6. *Vincuntur à nobis inviſibiles cupiditates*, Auguſt. VI. quia cupiditatum ignis nonocentiſſimus & in triſtiſſimos lapſus erumpit. Exemplis Scriptura plena eſt. Nullum unquam peccatum admiſſum eſt, cujus ſcaturigo non fuerit prava concupiſcentia.

Opponitur huic Securitas carnalis, quâ homo carni ſuæ blanditur, quâ cupiditates ſponte vivitat, quâ otio & inertiæ (quæ Satanæ pulvinar eſt) ſeſe dedit, quâ ſacra exercitia intermittit, quâ cor intemperantiâ, avaritiâ & ſimilibus vitiis gravat.

Luctæ contra cupiditates tres gradus ſunt: con-

contra suggestionem, delectationem, & assensum.

Ad hos gradus intelligendos facit illud Jacobi 1. 14. *Unusquisque tentatur, dum à propria concupiscentia abstrahitur, & inescatur: Deinde cupiditas, postquam concepit, parit peccatũ, peccatũ verò perfectum gignit mortem.* Primum itaq; repugnandum suggestioni seu cogitationibus: quæ aut assendentes sunt, ex concupiscentiæ fomite, aut descendentes aliunde suggestæ. Priores vitio non carent; posteriores, si maximè à Satana injiciantur, sed prætervolent, & à te non recipiantur, peccata non sunt. Quod si primum gradum evitare non possumus, secundum declinemus, nè cum delectatione pravas cogitationes foveamus. Imprimis autem cavendum à tertio gradu, ne assensum præbeamus. Nam concupiscentiæ malum tantò augetur magis, quantò ei magis obeditur. Quo ei magis magisque vitemus, faxit Deus Pater in Filio suo per Spiritum sanctum, cui trinuno Deo sit laus honor & gloria in secula seculorum. Amen.

FINIS.

INDEX

RERUM ET VERBORUM.

Abnegatio veritatis. 215
Adami & Evæ lapsus. 40
Adamus in lapsu non ut privata persona considerandus. 42
Adjuratio quid. 214
quatenus ei parendum. ibid.
Diabolorum. ibid.
Adoratio religiosa Idolorum. 206. Hostiæ, Crucis & Reliquarum, ibid. Sanctorum Angelorum & Demortuorum, ibid.
Adulatio. 254
Adulterium quid & num divortium pariat. 241
Adventus Christi ultimus. 168
ejus signa. ibid.
Affectus quotuplices. 261
Agnitio Dei. 189
Agnus Dei idololatricus. 206
Amicitia vera & fucata. 216
Amor ordinatus & inordinatus, 261
Ἀναιδησία. 237
Angeli quando creati 27
quid, 29. quali corpore apparuerint. ibid.
Angelorum bonorum caput felicitas, ordo, officium, ibid. adoratio num licita, 207
Angelorum malorum ἀποστασία, 36. peccati genus, ibid.
Principes & qualitates refiduæ, ibid.
Animæ humanæ origo 36. immortalitas 31. facultates. ibid.
Antichristus quid & quis, 137 & 138. ejus ruina quomodo judicii signum ibid.
Apotelesma Christi quid sit, 72
Appetitus ordinatus & inordinatus 260
Arbor scientiæ boni & mali quid, 38
Arca fœderis. 59
Ascensio Christi, ejusque fructus. 92
Ἀσωτία. 231
Atheismus. 189
Avaritia. 251
Audacia. 235
Αὐταρκεια. 250
Αὐτοχειρία. 232
Baptismi vox quid significet 111. à S. Cœna differentia. 117
Baptismus an à privato administrandus, 112. trina an unâ aspersione peragendus. ibid. infantibus an conferendus, 113 quomodo ad salutem necessarius. 114. Christi & Joannis an idem, ibid.
Beatitudinis æternæ num gradus sint futuri. 181
Bellum quatenus licitum. 235. 236
Beneficentia. 250.
Benevolentia. 230
Bona Ecclesiastica. 128
Calumniarum fetendarum impatientia. 254
Candor 253
Castitas quid, & cur ei studendum. 238
Censendi libido. 257
Charitas erga Deum, 191. erga proximum quid & quotuplex, 222
Christus æternus Deus, 14, 15. ejus incarnatio. 67. quot modis primogenitus dicatur. 74. in cruce an desperârit, 80. quale post resurrectionem corpus habeat. 91. quomodo in S. Cœna præsens, 104
Clavium potestas quid. 132 quomodo à potestate Magistratus differat. 133
Clementia. 234
Cœna Domini, 115. ejus à Baptismo differentia, 117. verba quomodo tropica 118
Comitas. 265
Communicatio Idiomatum 70
Conceptio Christi. 67
Concilium ejusque convocandi ratio. 134, 135
Concupiscentia originalis, 259. actualis, 260. lucta adversus eam. 287.
Confessio veritatis 210
Conjugium quid, qualiter & inter quos contrahendum, quibus de causis dissolvendum 239, 240
Conscientia, 188
Consecratio vera & superstitiosa, 121
Concilia præter Legis præcepta à

Pontificiis conficta. 183
Constantia. 188
Consummatio seculi. 176
Contemptus superiorum 228
Contractus qualiter instituendi. 247
Corpus Christi post resurrectionē 91 quale 92. nunc adhuc sit in terra, 93. in S. Cœna quomodo præsens. 104 117
Correctionis impatientia 229
Creatio. 27
Credulitas. 213
Cultus Dei verus. 193
spontaneus. 188
Cultus idolorum. 205
Cupedia. 237
Cupiditates pravæ. 260
Curiositates. 254

DAmnatio an sit finis reprobationis 25
Damnatorum status 49
Decalogus: ejusdē partes; interpretandi regulæ. 52, 53
Decretum Dei quid. 19, 20 ejus causæ, objecta: unum an multiplex, &c. 21
Descensus Christi ad inferos, 81, 82
Desertio malitiosa an pariat divortium. 244
Desperatio. 191
Detentio Christi triduana in sepulcro 81
Deus ejusque nomina, essentia, proprietates, 8, 9, 10
Diffidentia erga Deum. 190
Διπλότης. 255
Dissimulatio licita & illicita, 187
Dolus quando licitus 236
Δοξοσοφία. 186
Dubitatio de bonitate & potentia Dei. 190

EBriositas. 237
Ecclesia quid 119. ejus forma 120. Caput ibid. quomodo una, sancta, Catholica 121. an errare possit 122, ejus notæ, ibid. administratio. 115
Electio pro vocatione ad officium. 96. pro vocatione spirit. 144. pro Dei decreto: quid, quæ ejus causæ notæ. 21
Electi an reprobi fiant 163
Eleemosyna. 250
Ἐπιείκεια. 234
Ἐπιχαιρεκακία. 225
Ἐθελοθρησκεία. 201
Evangelium quid, 62. à Lege quomodo differat. ibid.
Exainanitio Christi 77
Exaltatio Christi. 91
FAma bona. 252
Fœdus gratiæ, 98. 99. Novum & Vetus quomodo differant 100. utriusque sigilla, 107. fœdus operum & sigilla ejus 38
Festa 61
Fidei præsumtio. 190
Fides pro cultûs divini parte 189 prodictorum & factorum constantia. 254. miraculorum temporaria, historica, 148. salvifica quid, ibid. unde 149. qualis, quis ejus gradus ibid. quo sensu justificare dicatur. 153. implicita quid 150
Fiducia pro forma fidei ibid. pro effectu fidei & bono opere 190.
Idololatrica, ibid.
Fortitudo. 235
Frugalitas, 251
Furtum quid quotuplex 246

GArulitas. 255
Generatio Christi duplex 73
Gestus externi in precibus 199
Gloriatio stulta. 257
Glorificatio nostri. 180
Gratitudo erga Deum. 193
erga superiores, 230
Gravitas. 255

HEreticus quis 137
Hominis creatio. 29
quadruplex status. ibid.
Homo quid. 29
Homo ante lapsum quomodo immortalis, 39. ante vocationem qualis 145
Homicidium 233
Honestas 239
Hostiæ adoratio 206
Humanæ naturæ Christi excellentia 71. adoratio ibid, an divinæ naturæ exaltatione sit exæquata 94
Humanitas 223
Hypocrisis 188

IDololatria quid & quotuplex 202, 203
Idolum quid & quomodo à simulacro & imagine differat. ibid.
Jejunium quid, quotuplex, & quomodo celebrandum. 199

Ignavia

Ignavia 235
Imago Dei quid 29. quibus donis constet 39. quid de ea post lapsum reliquum 44
Imagines Christi & Sanctorum num sint Idola 203. & pictura SS. Trinitatis 204
Immisericordia 225
Impatientia 193
Imprecationes 214
Impudentia 187
Incarnatio Christi 84
Inconstantia 188
Indulgentia nimia 234
Induratio quomodo Deo tribuatur 34, 192
Infantum Baptismus & fides 114
Infernus ubi 49
Infidelitas 190
Ingaaritudo erga Deum 193
Inhumanitas 223
Injuriæ propulsatio legitima, 232
Inobedientia erga superiores, 238
Integritas 188
Intemperantia 237
Intercessio Christi 90
Intercessores pontificorum ibid.
Invidia 223
Iracundia 234
Irreverentia erga superiores 228
Judicium ultimum, quid; quæ ejus circumstantiæ & signa 113
Juramentum quid & quotuplex 211. à quo & quomodo præstandum. 212. præstitum cur servandum 213. delati detractatio ibid.
Justificare id Scripturis quid sit 152
Justificationis causæ, partes ibid.
Justitia in Scripturis quot modis dicatur 159. Christi quid quotuplex 227. in proximum quid & quotuplex 247. commutativa quomodo exercenda, 231. superiorum erga inferiores 235. vindicatrix 235

LAbor ante lapsum qualis 40
Lapsus primorum parentum: ejus causæ 41
Levitarum officium 57
Lex quid 51. cur post lapsum repetita 52. an à Christo correcta ibid. ab Evangelio quomodo differat 55. ceremonialis 63
forensis 61
Liberalitas 250
Libertas essentialis voluntatis proprietas 31
Christiana 165
Liberum arbitrium quotuplex 39
Limbus patrum & infantum 50
Lux primigenia 28

MAgistratui quomodo obediendum 133
Magistratus Ecclesiæ nutritii ibid.
Magnificentia 250
Malevolentia 223
Malorum duorum quomodo minus eligendum 187
Mansuetudo 234
Maria Θεοτόκος Virgo mansit 73
Mediator noster Christus 76
Mendacium ullum num licitum 253
Meriti conditiones 185
Meritum de congruo & condigno ibid.
Ministri Ecclesiæ quotuplices 126
eorum vocatio 129 officium in tacendis secretis 133
Miseria nostra quotuplex 40
Misericordia 224
Mors hominis quadruplex 48
Christi qualis 80. an pro omnibus hominibus 85
Mundi interius qualis 177

NAtivitas Christi cum ejus fructu 72
Nizaræi 57
Nominis divini sanctificatio 207
Notæ Ecclesiæ 122

OBedientia Christi activa & passiva 78. utriusque necessitas 78. Christi activa quomodo olim adumbrata 89
Christi passiva quomodo causa vitæ æternæ 88
Odium Dei 213. proximi 222
Officii Christi functio in statu humiliationis 88, 192. & in statu exaltationis 94
Officium Christi Mediatorium quid 74. secundùm quam naturam Christo tribuatur, 75. quotuplex sit 77
Opera bona quæ 203. an justificent 169. an ab irregenitis præstentur 206. quatenus ad salutem necessaria ibid. Christi Mediatoria & Θεανδρικὰ 76
Dei quotuplica 20, 21. supererogationis qualia 098
Oratio quid 190. quæ partes ejus

ibid. causæ impulsivæ ibid. perfecta idea in Orat. Domin. ibid. pro quibus & contra quos 198, 199
Otium 225
PAnis Eucharisticus qualis 215
Parrhesia 256
Parsimonia 251
Passio Christi 79. nulla ejus particula à λύτρῳ excludenda ib quomodo tribuatur Christo, & quotuplex sit 82
Patientia 193
Peccatum quid, unde, quotuplex 40. primum 41. originale 43 &c. actuale, 46. in spiritum sanctum 47
Perfidia 235
Περισσολογία 257
Perjurium 213
Perseverantia Sanctorum 162
Perseveratio in peccatis 192
Persona Christi quot modis consideretur 64
Personæ Deitatis quid & quot 12 &c. illarum Trinitas & Unitas 17
Persona, ὑπόστασις, & ὑφίστάμενον quomodo differant 13
Pertinacia in malo 188
Φιλοπονία 251
Pignora acceptanda aut restituenda 249.
Poculum Domini Laicis non eripiendum 115
Pœna damnatorum 49
Pœnitentia 192
Πολυπραγμοσύνη 231
Polytheismus 189
Prædestinatio quid, quotuplex, an absolutè facta, 23 media ejus exsequendæ 24
Πρόγνωσις, προορισμὸς & πρόθεσις quomodo differant ibid.
Profusio 251
Promtitudo Deo serviendi 188
Propitiatorium 59
Providentia Dei æterna 19. differentia ejus à facto 32. circa peccata ut versetur ibid.
Prudentia 187
Pudicitiæ conservandæ media 259
Quiritatio in afflictionibus 193
REdemtionis necessitas ex Lege, Veritas ex Evangelio 51
Redemtor quis, 68. cur Deus & homo 67
Reditus Christi. vid. Adventus
Reformatio Religionis 195
Reformatorum Religionis vocatio an legitima fuerit 129
Regenerationis vox variè sumta 160.
Regnum Christi quotuplex & quomodo patri tradendum 95
Religio vera quid 174 ejus antiquitas 195 num armis defendenda ibid.
Religionis vox variè accepta 196
Reliquiarum cultus. 206
Reprobatio an sit 25. ejus causæ ibid.
Resurrectio Christi 92. mortuorum 171
Reverentia erga superiores 228
Ritus Deum colendi verus 156
Rusticitas 296
SAbbati sanctificatio & profanatio 217
Sacerdotes Papani 84
Veteris Testamenti 107
Sacerdotis summi ornatus 57
Sacramenta ante lapsum 38. Novi Testamenti quomodo veteribus clariora 108, &c. quinque à Pontificiis conficta 109
Sacramentales phrases 105
Sacramentorum & Verbi differentia 107. Veteris & Novi Testamenti differentia 108
Sacrificia Veteris Testamenti quid & quotuplicia 59
Sacrificio Christi contraria est Missa, 84
Salutis certitudo 163, &c.
Sanctificatio quid, 159, ejus causæ 160. Nomin. Dei 205
Sanctorum adoratio, 202
Sapientia. 186
Scientia Christi quotuplex 71
Scripturæ S. divinitas 3. autoritas ibid. &c. Libri perfectio, 6. lectio, translatio, sensus ibid.
Securitas 256
Securitas carnalis 191
Sedulitas 238
Sepultura Christi 89
Signorum quatuor species. 104
Simplicitas ficta 255
Simulare quando liceat 187
Sobrietas

Sobrietas 237
Sors 215
Spes 191
Stellarum creatio & usus 28
Stultitia 180
Stupor Dei gloriam non curans 209
Superstitio 208

Tabernaculum ejusque instrumenta 57
Taciturnitas 255
Temperantia 237
Tempora Sacra 60
Testamenta Vetus & Novum. Vide Fœdus.
Testimonium falsum 252
Theologiæ præcognita
Timor Dei 191, servilis & filialis 191
Tropus quomodo in verbis S. Cœnæ 106
Tyrannis 251

Voracitas 258
Verbum Dei ἀγραφον & ἔγγραφον 2
Verecundia 239
Versutia 187
Vigilantia 238
Vigiliæ superstitiosæ ibid.
Vindictæ studium 235
Vita æterna 179
Unio naturæ divinæ & humanæ Christi 69. signi & signati in Sacramentis 103
Vocatio quotuplex 96. electis & reprobis communis 97. electis propria 144. à communi quomodo differt 146, 147
Voracitas 257
Votum quid, 200. quotuplex ibid.
Urbanitas 256
Usura licita & illicita. 248, 249
Zelus Pro Dei gloria 209

FINIS.

ANATOME
Corporis Theologici
in XV. Tabulas tributa.

TAB. I.

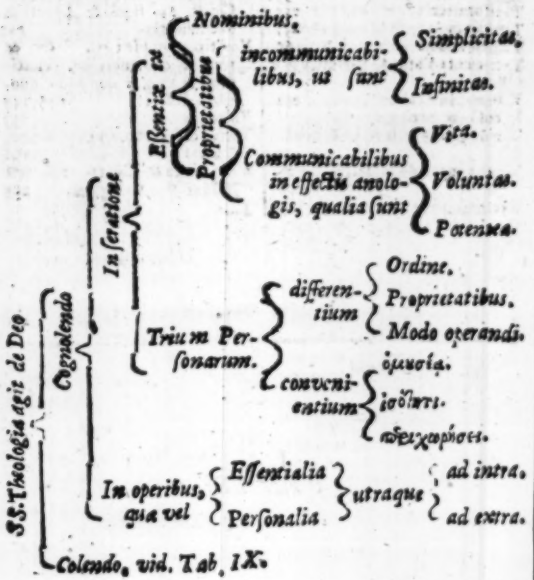

Vid. Tab. II.

TAB. II.

TAB. II.

TAB. III.

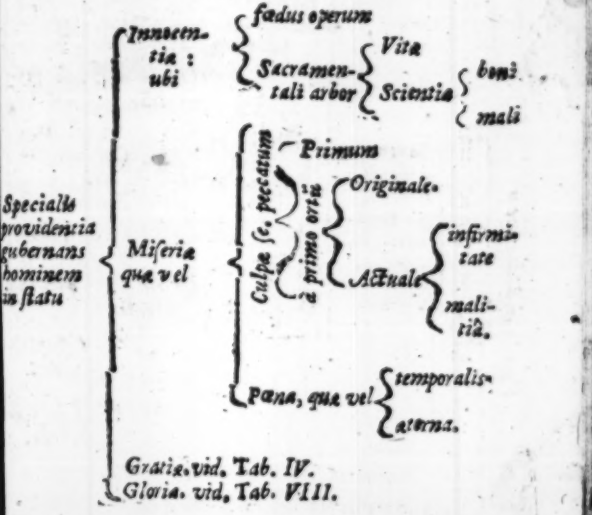

TAB. IV.

TAB. IV.

TAB. V.

TAB. VI.

TAB. VI.

TAB. VII.

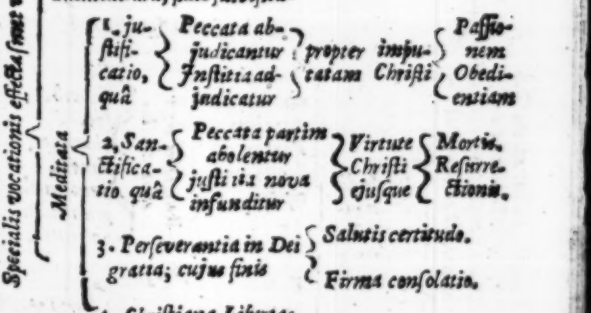

TAB. VIII.

TAB. VIII.

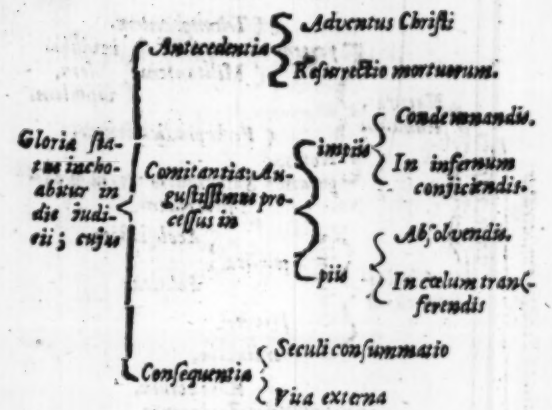

TAB. IX.

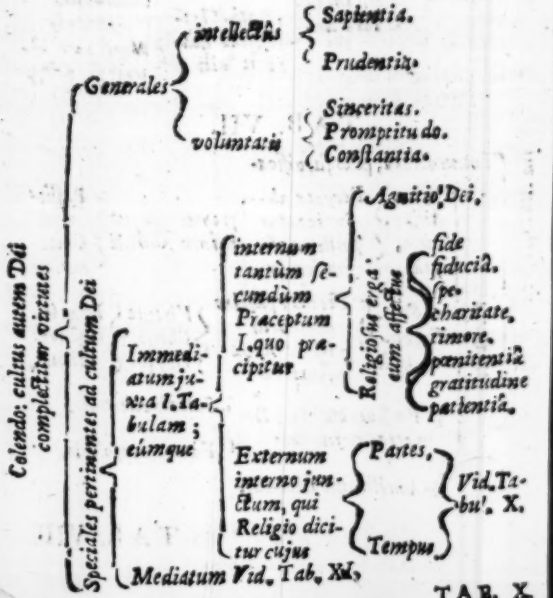

TAB. X.

TAB. X.

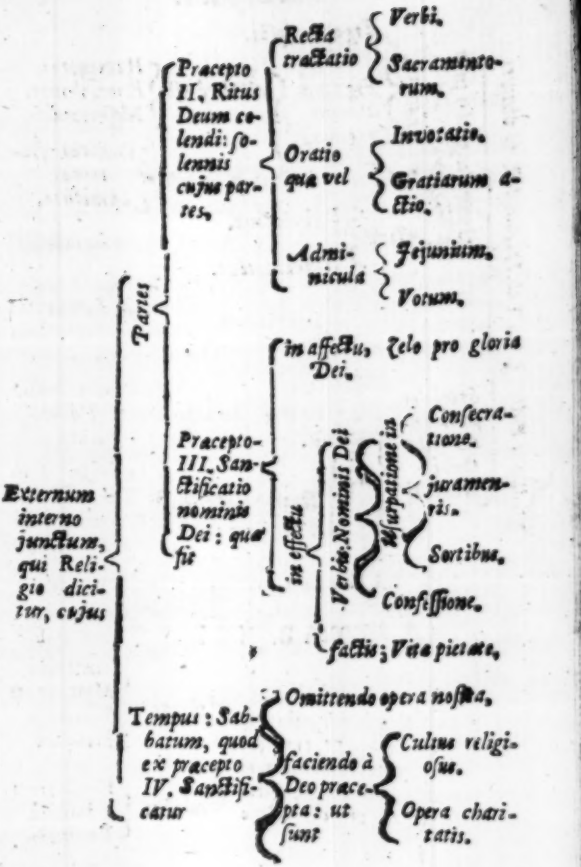
Externum interno junctum, qui Religio dicitur, cujus
Partes
Præcepto II. Ritus Deum colendi: solennis cujus partes,
Recta tractatio
Verbi.
Sacramentorum.
Oratio qua vel
Invocatio.
Gratiarum actio.
Adminicula
Jejunium.
Votum.
Præcepto III. Sanctificatio nominis Dei: quæ fit
in affectu, Zelo pro gloria Dei.
in effectu
Verbis: Nominis Dei
Usurpatione in
Consecratione.
juramento.
Sortibus.
Confessione.
factis; Vita pietate.
Tempus: Sabbatum, quod ex præcepto IV. Sanctificatur
Omittendo opera nostra,
faciendo à Deo præcepta: ut sunt
Cultus religiosus.
Opera charitatis.

TAB. XI.

TAB. XI.

TAB. XII.

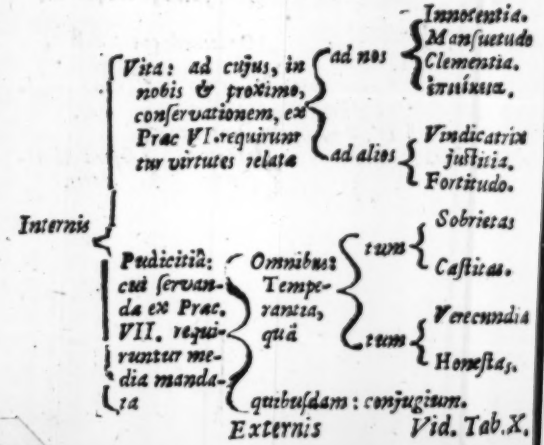

TAB. XIII.

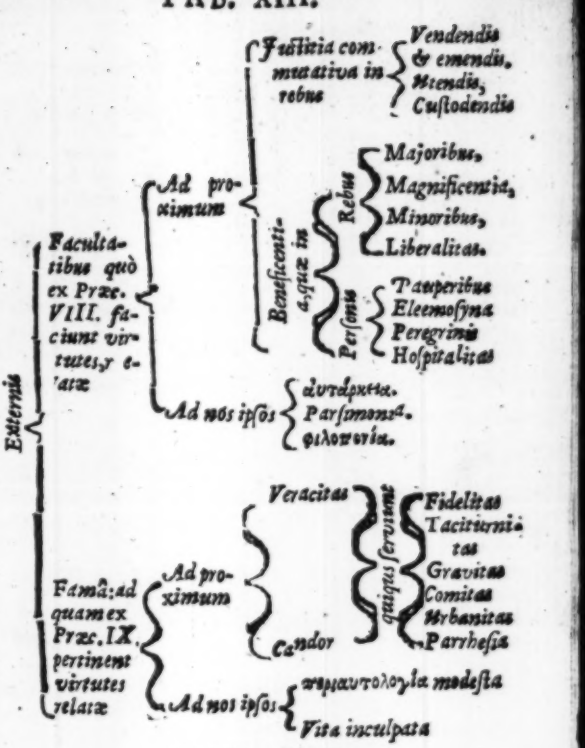

TAB. XIV.

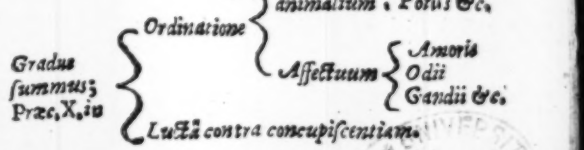

FINIS.